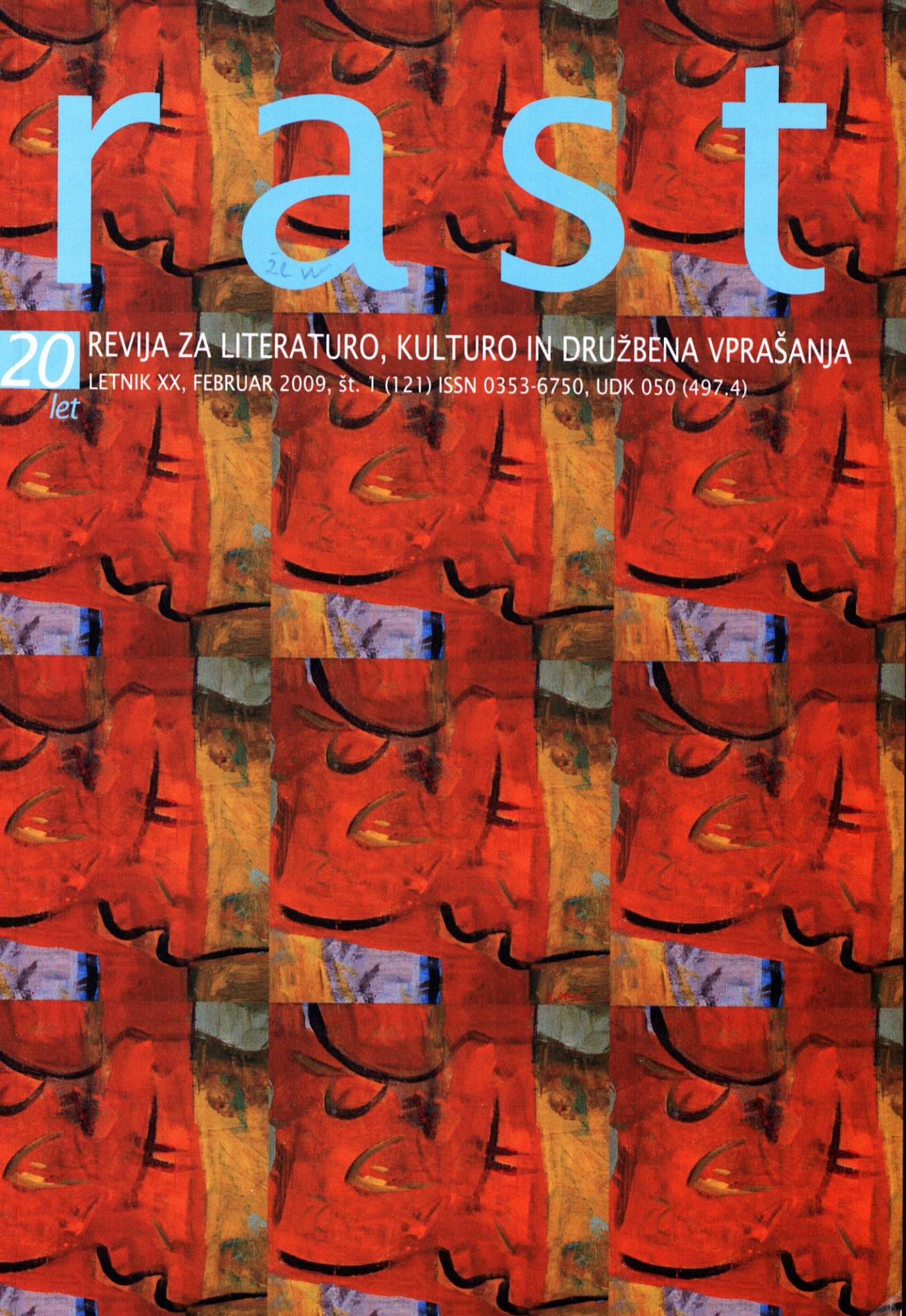

rast

20 let
REVIIJA ZA LITERATURO, KULTURO IN DRUŽBENA VPRAŠANJA
LETNIK XX, FEBRUAR 2009, št. 1 (121) ISSN 0353-6750, UDK 050 (497.4)

UVODNIK

20 let Rasti

4 Dragica BREŠČAK

LITERATURA**Poezija**

Pesmi trgovine in samote

6 David BEDRAČ

Pešec

11 Vlado GRANTINI

Zima

11

Strah

11

Dnevi

12

Hvalnica zemlji

13 Sonja KORANTER

Prerokba

14

Proza

Modro nebo

15 Nejc GAZVODA

Vse manjši je stenj

26 Jože SEVLJAK

Prevod

Osmi marec

30 Vedrana RUDAN

Prevod: Barica SMOLE

A spiš?

32 Vesna KARDUM

Prevod: Barica SMOLE

KULTURA

Josipina Pepca Primožič, učiteljica in prosvetiteljica

36 Janez KRAMARIČ

Prvih 800 let frančiškanskega priroslovja v Novem mestu (2) ✓

41 Stanislav JUŽNIČ

Kočevski fotograf Verderber na Rabu med obema vojnama

50 Matjaž MATKO

Spomin za vse čase

54 Jože ZUPAN

NAŠ GOST

Ostal bom med knjigami – Pogovor s pisateljem Damijanom

Šinigojem

58 Barica SMOLE

Abstraktni odsevi

71 Matjaž BRULC

DRUŽBENA VPRAŠANJA

Po poteh Dolenjske in Bele krajine

74 Marko KOŠČAK

ODMEVI IN ODZIVI

Leon Štukelj – 110-letnica rojstva
Janez Vajkard Valvasor in Krško, zbornik
Zborovska glasba v Posavju v 19. in 20. stoletju
Rekvijem za Vrbino
Skromno, a vzpodbudno ustvarjalno
Učbenik Orgelske skladbe

RAZPRAVE IN ŠTUDIJE

Valvasor na Dolenjskem in njegovo tamkajšnje potomstvo (1)

KRONIKA

Kronika: november – december 2008

LETNO KAZALO

Letno kazalo 2008

87 Zdenko PICELJ
90 Alenka ČERNELIČ KROŠELJ
93 Alenka ČERNELIČ KROŠELJ
96 Ivanka POČKAR
97 Rasto BOŽIČ
99 Franc KRIŽNAR

102 Boris GOLEC

110 Lidija MARKELJ

125 Milan MARKELJ

NASLOVNICA: Janko Orač: SONČNA REKA, akril na platnu, 40 x 40 cm, 2008

Janko Orač: ZEMLJA PLEŠE, akril na platnu, 120 x 90 cm, 2008

Revija Rast prehaja v dvajseti letnik svojega izhajanja. Ne moremo reči, da je orala ledino, nekajkrat so pred njo izšli izbrani domoznanski članki v Dolenjskih zbornikih, knjižnih publikacijah na skoraj 300 straneh s podobno tematiko, kot se je nadaljevala v Rasti, s skoraj istimi avtorji. Omenimo lahko Dolenjski zbornik 1990, ki tudi navaja svoje predhodnike in začenja z Dolenjsko metropolo, ki je izšla 1930. leta. Prav tako je v Trebnjem deset let pred Rastjo izhajala Samorastniška beseda. Rast je naslednica te literarne revije, v kateri so objavljali pesniki in pisatelji iz vse Slovenije.

Različne zgodbe, legende in članki so se utrinjali pred uredniki in bralci, v različnih slogih napisani, včasih natančno znanstveno faktografski, drugič polni čustev in iskrenosti, okoli šestdeset avtorjev letno je objavljalo svoje prispevke. Uredniki Jovo Grobovšek v Dolenjskem zborniku, Jože Zupan v Samorastniški besedi, Jože Škufca, Milan Markelj in Barica Smole v Rasti velikokrat niso imeli lahkega dela, odgovorni uredniki, svet revije in člani uredništva pa so se pogosto morali biti s pomanjkanjem sredstev; glede tega je nekoliko bolje, odkar je revija »pod streho« MO Novo mesto, zanjo pa nekaj prispevajo tudi občine soizdajateljice. Milan Markelj pravi, da bi moral biti vsak dolenjski izobraženec naročen na Rast in bi tako prispeval k skupni ustvarjalnosti in prepoznavnosti našega prostora.

Nekateri pisci, ki so objavljali v Rasti, so postali del slovenskega šolskega literarnega kanona: Tone Pavček, Janez Menart in Nejc Gazvoda na primer; poleg teh pa so objavljali številni drugi literati, nagrajevani in prezrti, z Dolenjske in od drugod, tudi iz tujine.

Prevodi iz latinščine, francoščine, češčine, poljščine, slovaščine, (srbo)hrvaščine, bosanščine in italijanščine so nam prinašali poglede na literarna ustvarjanja nam bližnjih ali jezikovno sorodnih dežel in tudi časovno ali zemljepisno oddaljenih. Med prevajalci naj omenim Mitjo Sadka, Jolko Milič, Janeza Menarta, Janeza Kolenca, Darjo Pivk, Damijana Šinigoja, Milana Jesiha in Barico Smole.

Rast prinaša odmevne zapise o naših (nekaterih danes že pokojnih) sodobnikih, v vsaki številki je vsaj eden. Tako je revija podala celo galerijo portretov, med drugimi so bili predstavljeni Ladko Korošec, Leon Štukelj, Severin Šali, France Bernik, Jože Mlinarič, Janez Hollenstein, Milček Komelj, Stojan Pelko, Vera Smole, Tone Pavček, Barbara Jaki.

Rubrika Kultura se posveča najstarejšim arheološkim obdobjem, zgodovinskim in literarnim vprašanjem, etnološkim posebnostim našega prostora, naravni in kulturni dediščini, likovni umetnosti, deloma tudi filmu, gledališču, glasbi in arhitekturi. Med imeni avtorjev pogosto zasledimo strokovnjake Dolenjskega, Posavskega in Belokranjskega muzeja, Zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine, Zgodovinskega arhiva v Novem mestu, Knjižnice Mirana Jarca, ZRC SAZU. Še posebej bi rada omenila neumorno delo mag. Marinke Dražumerič in doktorjev znanosti Stanislava Južniča, Staneta Grande in Borisa Golca.

Odmevi in odzivi prinašajo deloma kritične in polemične zapise ob posameznih dogodkih in izidih knjig, deloma pa so informativni.

Dogodki gredo mimo nas in nam je lahko le žal, da se jih nismo mogli udeležiti, ostaja pa vsaj zapis; opozorilo na nove tiske ali dogodke, zlasti avtorjev tega prostora ali pa del, ki se nanj nanašajo, pa upamo, vzbujajo željo, da bi se z njimi podrobneje seznanili.

V novejši rubriki Kronika, ki jo pripravlja Lidija Markelj, se zvrstijo tudi dogodki, ki jih zaradi številčnosti ne moremo posebej natančno predstaviti, bi pa marsikateri zaslužil podrobnejšo obravnavo na naših straneh.

Slikovno gradivo sta občuteno izbirala sprva Lucijan Reščič, nato pa Janko Orač in tako prikazala likovno snovanje v dolenjskem, a tudi širšem slovenskem prostoru danes, ob ilustrativnem gradivu posameznih avtorjev pa lahko zaslutimo željo po lepem tudi v preteklih obdobjih.

Posebni tematski številki sta bili posvečeni Kapiteljski cerkvi (december 1994) in arheološkim izkopavanjem na trasi avtoceste (april 2006), ki so prinesla nove poglede na našo preteklost.

Rast je vzbrstela iz samorastniške kali ob odločanju za samostojno slovensko državo. Tudi rubrika Družbena vprašanja se ni mogla izogniti razmišljanjem, ki so se med tem in kasneje porajala. Ko gledamo iz časovne odmaknjenosti, lahko opazimo po eni strani vizionarska razmišljanja in opozarjanje na morebitne probleme, po drugi strani pa lahko zaslutimo motive in vzvode, ki so vodili v spremembe. Teme so raznolike: slovenska državnost, lastninjenje, regionalizacija, Romi, demokracija, problemi in izzivi v gospodarstvu, ekologija, razvoj dolenjskega podeželja ipd.

»Povem vam, vrnili se bomo na svoja ognjišča,« nam govori naslovnica iz leta 1993. Mnogi begunci so se vrnili, mnogi so si našli nova ognjišča tukaj, mnogi niso mogli preživeti težkih dni v tujem svetu in so tudi ostali med nami.

Morda je naša Rast »kot tisti trenutek, okrogel in puhast, ki ga stiskaš k sebi, ga pestuješ in prisluškuješ njegovi toploti. Vendar je preblizu, da bi ga zares videl, in miniti mora precej časa, da ga iz naročja presvaljkaš na dlani, iztegneš roke in si ga ogledaš,« je zapisala sedanja urednica Rasti Barica Smole v kratki zgodbi pred leti. »Ko se vam posrebrijo lasje in vas bo izbrusilo življenje, boste tudi vi te dneve gledali v drugi luči,« je sporočil Amat Škerlj svojim maturantom, kot se je spominjal Janko Jarc. Nekaterim so se posrebrili lasje in so dosegli visoko in ustvarjalno starost, med njimi tudi on. Mnogih sodelavcev Rasti ni več med nami in so prezgodaj odšli kot Severin Šali, Ivan Zoran, Ludvik Tončič, Lucijan Reščič, Jože Dular, Janez Menart, France Režun, Karel Bačer, Janko Jarc in še kdo. Hvaležno se svetijo njihova imena v kulturni rasti Novega mesta. Tudi Dolenjske, Posavja in Bele krajine.

Veseli smo, da Rast odhaja na fakultete, na številne naslove v tujini in da je tudi naša nova spletna stran (www.revijarast.com) dobro obiskana.

»Rad bom zraven, če bom za kakšno rabo,« je zapisal Mihael Glavan ob desetletnici izhajanja revije Rast. Naj bo zgornji zapis vabilo in ponovno vabilo za sodelovanje vsem, ki ste že in še za kakšno rabo, pa tudi zahvala vsem, ki so pisali njeno dosedanje zgodbo.

David Bedrač

PESMI TRGOVIN IN SAMOTE

**PESEM, NAPISANA SREDI OGROMNEGA
TRGOVSKEGA CENTRA, MEDTEM KO NEKDO
RAZLAGA O BLIŽAJOČI SE INVENTURI**

*Iti do konca, to je smisel.
Do konca zbrisati pulte,
do konca preračunati zneske, cene, popuste,
do konca odpreti parfum in ga namestiti vase,
do konca naviti glasnost tega, ki se pogovarja s teboj,
do konca polic iti,
se obrniti in iti do konca in potem spet nazaj,
do konca pojesti jogurt na degustaciji,
ki ga ponuja naveličana študentka s črnim pulijem,
do konca zapetim prek vratu in prsi,
iti do konca vrste z močnim rdečim mesom
in biti dokončen kot kri, ki vstopi v življenje
in do konca vztraja
in na koncu izteče v luč nekega drugega očesa.*

*In ponovno iti, do polic z rokavicami,
in si jih natakniti do konca, vsak prst posebej –
vsak noht, vsak členek mora biti tesno
v življenju ene rokavice.*

*Do konca se opravičiti trgovki,
ker si prevrgel polico s pločevinkami,
premalo je reči le: oprostite ali ni bilo nalašč,
potrebno je dodati tudi besedo konec ...*

*In ob tej besedi pomisliš,
da bi bilo dobro tudi tej pesmi narediti konec,
jo morda zadaviti,
prepičiti, da bi stekla kot zrak po lupini lista,
jo morda obesiti.*

David Bedrač

*Še najbolje pa bi bilo, če je sploh ne bi napisal.
Najbolje bi bilo, da jo vsak, ki je vzdržal z branjem do tod,
skoraj do konca,
vrne nazaj domov, v maternico,
jo zbriše od zadaj naprej, od zadnje k prvi črki ...*

*In potem lahko trgovka z lahkoto zapiše rezultat inventure:
TEM BESEDAM JE ŽE ZDAVNAJ POTEKEL ROK!*

GOSTILNA NAKUPOVALNEGA SREDIŠČA

*Zdi se, da je vse prav sestavljeno:
zrak je gosto pivo, luč žganje,
po hrbtenici navzgor teče najtemnejša kava,
prostor je sestavljanka tvojih oči.*

*Ti si prvi gost.
Ti si drugi gost.
Ti si tretji gost.*

Ti si edini gost.

In natakarski tudi ti.

V tvojem kozarcu je do konca zmanjkalo bližine.

KO SE POVABIŠ NA KAVO

*Povabiš se na kavo. Sam si. Sam sediš.
Sam gledaš v poln prostor.
Nekdo te pozdravi. Vpraša, kako si.
Dobro, odvrneš. In gre naprej.*

*Na trepalnicah čutiš rob večera,
pajka, ki plete čas ...*

Še nekdo gre mimo. Zdravo, reče.

*O, zdravo, odvrneš. V nogah čutiš kri in pozdrav.
In v glavo.
Visoko v najdaljši čas ti ležejo mehki, osamljeni lasje,
na zrak gostilne v največjem trgovskem centru vesolja.*

*Pogledaš v skodelico –
kava te že dolgo in vztrajno pije ...*

BISTVO ŽIVLJENJA JE MAKE-UP

*Na začetku kreme skočijo nate. Vse se odprejo. In te zalijejo.
Najprej postrgajo s tebe zunanjo plast bivanja.
Potem tečejo. Po telesu. Kot beli traktorji po rjavem polju
kože.*

*Mozolji pokajo kot vrelci sreče. Rjave pike se redčijo.
Madeži požrejo belo bombo kreme, da jih raznese.
Kreme se sprehajajo čezte. In se zaletavajo v izpuščaje.
Vse izginja. Vse se peni v smetani kreme.
V ušesa zleze polž, ki pograbi vse gube tvojega obraza
in jih z velikimi rokami vleče za seboj v polžjo hišico laži.*

*In potem se ponovno pojavijo madeži, izpuščaji, mozolji in
gube.*

*In celo življenje tavaš od police do police
in iščeš pravo kremo zase
in se vedno bolj bojiš, da je ne boš nikoli našel ...*

PLASTIČNA VREČKA

Sediš na klopi v velikem trgovskem centru.

*Na desni stoji velika plastična vrečka za smeti.
Zdi se, kot bi edina razumela tvoj položaj.
Premakneš drugo nogo in desno oko in prvo roko.
Leva roka ti počiva v vseh rokah trgovskega centra.*

David Bedrač

*In za tem odpreš odprtino za vprašanja v telesu
in se vprašaš z njihovo notranjo steno:
Kako bi se bilo zadušiti v tvoji lepoti, vrečka?
Kako se zamotati vate? Nikoli priti notri in nikoli ven?
Kako bi bilo umreti kot vrečka? Biti mrtev kot vrečka?
Kako ležati v plastiki in misliti, da se še nisi rodil?
Da se sploh ne boš rodil? Nikoli?
Da boš vedno tako ... nekje ... vmes ... nikjer ... nikoli?*

*In vrečka gleda umirjeno v tvoj nemir
in te raziskuje
in brska po najmočnejši govorici tvojega življenja:
smeteh, ki si jih doslej odvrigel.*

DOLGČAS PRI TRGOVINI, NA SONČNO NEDELJO, KO POSTANEŠ KOT OBESEK ZA KLJUČ

*Danes nimaš več česa delati. Tu že ne.
Sédi na rob cvetličnega korita, ob trgovini,
in si odžagaj dan, tam, kjer je začetek noči.
Odžagaj ga z rokami – žagami bistva.*

*Potem sédi in glej, kako se temno in svetlo mešata,
kako se izenačita, kako zravnata v ravno ploskev občutkov,
kako je tvoje levo oko belo, desno črno,
kako si čedalje bolj in bolj podoben jin-jan obesku za ključ,
ki ga uporablja nekdo velik in razsežen
in zelo majhen in povsem neviden.*

KIT V KONZERVU

*In je šla, skozi okus, harpuna
in ti preluknjala jezik
in te je zapeklo
in tistega kosa kruha nisi nikoli namočil v olje
in pomazal z njim po nekoč toplem kitovem življenju.*

*Približaš se nekomu.
Snemaš ga. Snema te.
Približaš se. Približa se.*

*In med snemanjem drug drugega sploh ne opazita,
da vaju snema še milijarda skritih snemalcev
in da vsi nastopate v isti oddaji.*

MRTVAŠKA URA

*Greš. Ura bo devet. Zunaj je kri.
V tebi je kri. Med mejo in mejo je.
Samota se prelije po nočno.
Zvočno. Gosto. Lepljivo.*

*V trgovini, na koncu ulice,
stoji zadnji košček življenja.
K tebi pride, kot kolibri,
in te opraši z občutkom jame,
v kateri boš ležal kmalu.
Negibno. Mirno. Gosto, v trd kamen.*

*Na koncu se boš razredčil z življenjem nekoga,
ki bo obiskal tvoj grob,
položil nakupovalno vrečko nanj
in rekel:
»To je bil tvoj zadnji nakup.
Ničesar nisi kupil,
ničesar prodal v življenju.
Pravzaprav te nikoli sploh ni bilo ...«*

*Ne tečeš več,
ne zmoreš,
hodiš,
vse počasneje,
na začelju.
Pred tabo je
dolga vrsta hitrih tekačev,
občuduješ njihov drnec,
z njih puhti
zasopla vročica zmagovalnosti.
Pečat zmage
imajo vžgan na čelu.
Težko požiraš grenkobo porazov,
a veš,
da ni pomoči,
vsak dan bo več
zgage v grlu,
koraki vse krajši
in besede bolj trpke.*

ZIMA

*Na mehkem runu
bela tišina drhti,
v sinjino upira
mrzle oči,
bosonoge snežinke boža
z belimi dlanmi.*

STRAH

*Počasi se udomi v tebi
in potem stalno,
stalno prebiva pod tvojo streho,
za isto mizo seda,*

Vlado Garantini

*z isto žlico je,
v isto posteljo lega
in se iz istih,
morastih sanj
prebuja v nov dan.*

DNEVI

*Hvaležen si
za vsak nov dan.
Beli dnevi,
črni dnevi,
črno-beli,
mračni, sivi,
sončni dnevi.
Srhljiv je njihov
nezaustavljivi mimohod.
Nalagajo se vate,
starajo,
zorijo,
kakor žlahtno vino.
Z rubinastim sijajem
mamijo oči,
a njihove grenčine
pogosto
ustne stisnejo
do bolečine.*

Sonja Koranter   HVALNICA ZEMLJI

*Hvala ti za svobodno voljo,
preprogo iz trav,
zelene gozdove, modra morja,
smaragdne reke –
Hvala ti za deževni gozd,
smejoče opice, strupene kače,
ptice mavričnih barv,
krave, polne mleka, in pridne čebele –
Hvala ti za Besedo,
črke, pisan papir, ljubezenska pisma,
izgubljene telegrame,
otroke, ki se znajo smejati –
Hvala ti za življenje,
spomine, jasne dneve, temne noči,
prvi poljub in zvezdno nebo,
kjer sameva luna in so sanje
preproga rimske ceste –
Hvala ti za srečni čas,
ki teče nazaj v preteklost,
med prednike in bodoče rodove,
neulovljivi sopotnik moje duše,
oči in telesa.
Hvala ti za večnost,
da je tu z menoj, z mojimi otroki,
z mojo ljubeznijo,
da me ne muči in kara,
ne vprega v voz laži in prevar;
diha z menoj in me tolaži,
ko ne vem, ne prepoznam časa,
ki odteka.
Hvala je premalo, ker ni beseda,
solza ali kri –
hvala je svoboda,
ki se s podarjeno igram vse dni.*

*Samo na gumb pritisnem,
slika vojne, lakote in strahu,
otrok mrtvih oči, mater brez mleka v prsih,
suha puščava vame strmi –
Kolikokrat moram še reči hvala,
s prošnjo, da nam ne počí srce*

*in oči ne zalije kri,
da se modri planet spet
v kamen ne spremeni.*

PREROKBA

*Bojim se časov,
ko bodo Zemljo zalučali v vesolje,
jo starko razbolelo okronali
s strupenim vencem in
ji zmleli srce
v zvezdne utrinke in
nevidne črne luknje.
V porodni vodi neskončnosti
ne bo ostal niti spomin,
še manj podoba, kamen,
pesek, voda ...
Nastala bo vesoljna praznina,
brez luči, besede, srca,
modrina se bo v prahu
svetlobnih let izgubila.
Vendar se spet ura časa vztrajno
in počasi v nič premika,
kjer je začetek in konec
prva beseda, zadnja slika.
Vse se bo spremenilo,
še neba ne bo, kaj ljubezni, oči,
ki bi vesolje pilo.
Naj darove danajske današnjega dne
zavrne
pohlepa polno človeka telo in oko.
Tako bo iz časov časa preja sveta,
življenja, ljubezni nepretrgana.*

Nejc Gazvoda MODRO NEBO

Včasih še vedno sanjam, kako se nisem mogel odločiti.
Rdeč prst na kuhinjski mizi. Rumene zavese od cigaretnega dima.
Mama. Samo v sanjah ima veliko večje, rdeče oči.
Jaz pa jokam in se potim.
„No, daj, povej mi, Gregi.“
Potem pa se zbudim in sem srečen, ker sanj nekaj časa ne bo več.

*

S Klemenom sva streljala v tarčo. Jaz nisem dobro streljal, on pa.
„Umetnost je, da zadeneš isto luknjo večkrat,“ je rekel in mi pomežiknil.

Potem sva se malo pošalila na račun žensk in njihovih lukenj. Mračilo se je, ko sva končala. V garaži je bilo prijetno hladno in tam sva se zadržala kar nekaj časa. Razložil mi je vse o beretti.

„Berreta M 92. S tem si streljal danes, a veš to, prijatelj moj,“ je rekel Klemen in mi pomežiknil, na kar sem mu takoj odgovoril tako, da sem pomežiknil nazaj. Pištolo je položil na dlan in stegnil roko proti meni, kot da mi ponuja arhivsko vino.

„Letnik 1976, oficir jo je izgubil, ampak se je našla pri meni, a ne,“ je rekel in se suho zahehetal. Tudi jaz sem se, da bi bilo videti, da razumem, o čem govori.

„Tukaj lahko streljava, tukaj ni problema. Bolje pa, da nihče ne izve, da jo imam, a ne?“

„Itak,“ sem rekel. In pomežiknil. In se na suho zarežal.

Pištolo je spravil v škatlo na vrh police ter jo potisnil za zabojček z orodjem.

„Še nekaj imam,“ je rekel in se nasmehnil, nekam prestrašeno, z otroškim obrazom, čeprav je bil komaj kaj mlajši od mene. Steklenico z žganjem je imel skrito v zaprašenem glinenem teglcu z veliko razpoko po sredini.

„A nisi nehal?“ sem ga vprašal.

Pogledal me je izpod čela in potegnil iz steklenice.

„Tisti, ki neha, se lahko kdaj pa kdaj prekrši. To ti izostri karakter,“ je pojasnil in mi podal steklenico.

Naslonil se je na steno, zaprl oči in se nasmehnil. Zunaj sem slišal najini ženi, kako se tiho pomenkujeta.

„Te poletne noči... v pičko mater,“ je šepnil Klemen. „V pičko mater.“ Pogledal me je in pokimal sem, kot da razumem.

Zapiral je garažna vrata, ko sem ga vprašal:

„Kakšne barve avto naj kupim?“

Skomignil je z rameni.

„A si videl moja garažna vrata?“ je vprašal, kot da mi to kaj pomaga.

„Ja,“ sem rekel. „Taka so kot moja.“

„Včasih stečem pod njimi, tik preden se zaprejo,“ je tiho rekel, kot da je to velika skrivnost. „Glede avtomobila pa... kako pa ponavadi izbereš?“

„Mojco vprašam,“ sem rekel.

„Pa jo daj še tokrat,“ je skomignil.

Objel me je čez rame in šla sva na sprehod.

„Da ne bom smrdel... moja mi ne verjame, da sem slekel železno srajco,“ mi je še rekel Klemen in pomežiknil, se na suho zahehetal in skomignil.

*

Vprašal sem Mojco. Ni dolgo pomišljala, znala se je hitro odločiti, to mi je bilo všeč.

„Modro nebo,“ je rekla. „Kot sladoled.“

*

Vozil sem po predpisih, da se navadim. Malo sem ga sicer pritisnil čez obvoznico, ampak me je nekaj ljudi vseeno prehitelo, tako da nič hudega.

Parkiral sem ga pred garažo, stopil ven in objel Mojco čez ramo. Všeč mi je bilo, da me je čakala, zdelo se mi je lepo. Vrata sosednje hiše so se odprla. Sosed je stopil ven, pomahal. Pomahal sem mu nazaj. Počasi se je obrnil in stopil nazaj v hišo. Zdel se mi je prijazen. Preselili smo se pred dobrim mesecem in še vedno ga nisem poznal. Ulica Pie in Pina Mlakarja. Moja hči trenira jazzbalet in ime ji je všeč. Hiše so vrstne, trata je šele dobro pognala. Cesta se vije rahlo v hribček, kar je v redu za rolanje in kolesarjenje. Čisto druga ob drugi so, hiše. Kot v Ameriki, kjer imamo sorodnike, pri katerih še nismo bili, so nam pa poslali fotografije.

„Sosed ima lep vhod,“ je rekla Mojca.

Nisem je več držal čez ramena, ampak čez pas.

„Ja,“ sem ji odgovoril. „Tisti mali macesen je lep, v lončku.“

„Tisto je okrasna smreka, v teglcu,“ me je popravila Mojca.

„Ja, okrasna smreka,“ sem rekel in se spomnil Klemnovega teglca.

Mojco je začelo zebsti in je šla noter, jaz pa sem dočakal blagi mrak kar pred hišo. Mimo se je kdaj pa kdaj pripeljal avtomobil, dva sta mi pomežiknila z lučmi, jaz pa sem pomežiknil nazaj, z očmi. Ko je tudi mene začelo zebsti, sem sedel v toyoto in jo parkiral v garažo z avtomatskimi vrati, stopil iz avtomobila in pritisnil na gumb daljinca, tako da so se vrata začela zapirati, jaz pa sem se moral skloniti, da sem prišel iz garaže. Spet sem se spomnil na Klemna.

V postelji me je Mojca objela in se mi zahvalila za avtomobil. Rekel sem, da je že v redu in da si ga lahko privoščimo, saj nam ne gre slabo.

„Ja, res nam ne gre slabo,“ je rekla.

Kihnil sem.

„Na zdravje,“ je rekla.

„Hvala,“ sem odgovoril.

„Malo bi še brala,“ je rekla.

„Lahko,“ sem odgovoril.

Dremal sem, ona je brala revijo. Slišal sem, da jo je odložila in se prižela k meni. Plitko mi je dihala v uho.

„A sva ratala stara in dolgočasna?“ me je čez čas vprašala.

Neje Gazovoda

„Ja,“ sem rekel.

„Pa je kar fajn, a ni?“ je vprašala.

„Super je,“ sem odgovoril.

Zjutraj mi je povedala, da je sanjala modro nebo, pa ji nisem verjel. Včasih se rada malo zlaže, da izpade bolj zanimiva. Mene to ne zanima, ker mi je vseč taka, kot je. V kopalnici sem jo med umivanjem zob prijel za rit. Pustila mi je in se nasmehnila.

*

Mogoče ima mama v mojih sanjah tako zelo rdeče oči, ker je bil prt tako zelo rdeč. Sovražil sem tisti prt. Kot najstnika me je mama vprašala, če naj ga zamenja, pa sem rekel, da ne vem. Odločila se je namesto mene in prt je ostal. Morda je tudi ona vedela, da mi ni vseč.

Morda ga ni zamenjala ravno zaradi tega.

*

V službo me je klicala sestra Gordana. V mladosti smo jo klicali Gora, ker je bila debela. Ko je postala najstnica, je zrasla in postala lepa, nato je postala pankerka in si obrila glavo, potem je hodila s čefurjem in nosila velike uhane, zdaj pa se je normalizirala. Osem let je mlajša od mene, ona je lepša, jaz pa pametnejši. Vsaj tako je govorila mama.

„Čau,“ je rekla. Glas se ji je tresel.

„Kaj je narobe?“ sem vprašal.

„Daj, pridi v Botra.“

*

Boter je lokal ob reki Krki in razen težkega dovoza mu nimam kaj očitati, lokalov pa tako ali tako ne maram preveč, zato jim tudi nimam veliko očitati. Kaditi sem prenehal pred desetimi leti in od takrat naprej mi ni več lušno posedati in se pomenkovati, kaj naj rečem. Kadil sem marlboro rdeče, nehal sem, ko so bili 360 tolarjev. Ker Gordane še ni bilo, sem v rokah vrtel cenik. Zdaj so marlboro 2,60 evra. V roko sem vzel nokio N serije in šel na google preko Mobitelovega brskalnika. Vtipkal sem:

evro sit

Našel sem, da je en evro 239,64 bivših tolarjev. Nato sem opazil, da je to napisano tudi na ceniku, in sem se nasmehnil. V mobitelu sem poiskal kalkulator in vtipkal:

2,60 x 239, 64

Dobil sem rezultat:

623,06

Takrat je prišla Gordana in prisedla. Na glavi je imela grd klobuk in velika sončna očala.

„Snemi ta klobuk in sončna očala,“ sem ji rekel.

Snela je najprej grd klobuk, nato velika sončna očala. Okoli oči je imela modrico, bolj temno modro kot naša nova toyota. Poskusila se je nasmehniti, nato je zajokala. Do mize je prišel natakarkar, ki je imel pokončno frizuro in dolgočasne oči.

Pogledal je najprej Gordano, nato mene.

„A veš, da so danes cigareti marlboro lahki 623,06 bivših tolarjev, jaz pa sem prenehal kaditi, ko so bili 360 bivših tolarjev?“ sem rekel natakarkarju, ko sem ugotovil, da me bo še kar gledal in gledal.

„Tudi drugi marlboro so toliko, ne samo lahki,“ je odgovoril in še vedno gledal samo mene, čeprav sem imel pijačo, Gordana pa je ni imela.

„Tudi to je res,“ sem rekel in pokimal.

„Kavo brez bom,“ je rekla Gordana. „Pa kozarec vode.“

Natakarkar je pokimal, spet samo meni in še enkrat sem mu pokimal nazaj in se mu tudi malo nasmehnil. Nato sem malo gledal cenik in se odločil, da bom preračunal ceno gostega soka v tolarje. Ko sem ga še pil, je bil 50 starih tolarjev, zdaj pa je gotovo dražji.

„A greš kdaj na očetov grob?“ sem vprašal Gordano.

Preslišala me je.

„Daj, Grega, poglej me,“ je rekla.

Pa sem jo pogledal. Solze so ji tekle po licih. Stegnil sem roko, da bi jih obrisal, ona pa je trznila in se umaknila. Kihnil sem.

„Na zdravje!“ je rekla.

„Povej mi vse,“ sem ji rekel in si zaželel, da bi bili marlboro spet 360 tolarjev in da bi ona imela pobrito glavo ali pa čefurske uhane, ne pa malega otroka in slabo službo ter modrico, bolj modro od Mojčinih sanj.

*

Na poti domov sem enkrat potrotil, ker me je nekdo izsilil. Ko mi je potrotil nazaj, sem ugotovil, da sem jaz izsilil njega.

Pogovor z Gordano je bil zelo kratek, ampak hkrati dolg. Nisva rekla veliko, sva pa dolgo sedela v tišini. Boter se je vmes izpraznil in natakarkar je imel čik pavzo, sedel je na visoko mizico ob vhodu in gledal malo mene, malo pa reko Krko. Enkrat sva se ujela s pogledom, ki ga je hitro umaknil. Gordani sem rekel, da moram na WC. Ko sem šel mimo natakarkarja, sem mu šepnil:

„Jaz sem njen brat.“

Natakarkar je skomignil in kadil naprej.

„Brat,“ sem še enkrat rekel.

„Sem že prej slišal, pa gleda naju,“ mi je natakarkar šepnil nazaj.

Šel sem scat in scal dolgo, nato sem se vrnil, sedel za mizo in bil dolgo tiho. Gordana me je gledala, jaz pa sem se trudil, da ne bi gledal nje.

„Grega... a ne boš nič rekel?“ je praktično zašepetala. Dvignil sem pogled in pričakalo me je dvoje oči, polnih prezira.

Skomignil sem z rameni.

„Nikogar nimam. Na nikogar se ne morem obrniti,“ je rekla.

„Saj so socialne službe, a niso?“ sem bleknil, tako da se mi je vmes kar malo zaletelo. Gordana je počakala, da sem se odkašljaj.

„Moj brat si,“ je siknila. „Naredi kaj. Daj, enkrat v življenju vzemi stvari v svoje roke.“

„Ne govori mi, kaj naj naredim,“ sem rekel in zaželel sem si, da bi spet kadil. „Imam vse, kar si želi človek pri mojih letih. Ne govori mi.“

„No, jaz imam pa majhnega otroka, slabo službo in moža alkoholičnika, ki me tepe!“ je zavpila in začela jokati. Pri sosednji mizi so se ozrli, ena deklica s črno obrobljenimi očmi in njen suhljati, dolgolasi fant.

„Jaz sem njen brat,“ sem jima rekel in se zelo na široko nasmehnil. Nista odgovorila, samo prazno sta me gledala. Iz ušes so jima visele dolge, tanke bele žičke.

„Ne slišita te,“ je rekla Gordana. „Gregor... prosim te.“

„A Mojca ve?“ sem rekel.

„Ja, povedala sem ji,“ je odgovorila in sklonila glavo. Lasje so ji padli na čelo, stegnila je roko in si jih popravila za uho. Spomnil sem se, da sem jo rad frcal po ušesih, ko je bila še majhna. Morda so ji zato štrlela.

„Jaz sem kriv, da ti štrlijo,“ sem rekel in začel jokati. Gordana je vstala in prisedla bliže k meni ter me objela.

„Se bom pogovoril z Mojco,“ sem rekel, ko sem se pomiril.

„Dobro,“ je rekla. „Hvala.“

Kmalu zatem je šla, jaz pa sem spil še eno kavo. Nato se nisem mogel odločiti, če bi spil nekaj kratkega, pa raje nisem.

V avtu sem sedel dolgo, preden sem ga prižgal.

*

Razmišljal sem, če je bil tisti rdeči prt prekletstvo. Da ga je mama zato obdržala. Če bi ga menjala, bi ji povedal, kaj si mislim o njej in njenih odločitvah. Ampak dokler je tako zelo žarel na tisti stari, leseni mizi, sem bil raje tiho.

Mogoče sem pa tako mislil jaz, da se mi ni bilo treba odločiti in ji enkrat dokončno povedati, kar bi ji moral reči že takrat.

*

Doma me je pričakala Mojca. Sedela je za kuhinjsko mizo in roke je imela prekrižane. Gledala je grdo in njen dolg vrat je bil čudno skrivenčen. Stal sem sredi kuhinje, nato pa opazil, da imamo res lep štedilnik.

„Res lep štedilnik,“ sem rekel.

„Ja,“ je odgovorila. „Saj sem ga jaz izbrala.“

„Vem,“ sem rekel. „Zato pa.“

„Nehaj,“ je rekla. Vstala je.

„Kaj?“ sem vprašal.

„Gordana me je klicala, kar najbrž že veš,“ je rekla Mojca.

Pokimal sem.

„In?“ je vprašala.

Tokrat je ona čakala na odgovor. Počutil sem se slabo in začel sem se rahlo potiti.

„Ne švicaj, ampak povej!“ je zasikala Mojca.

„Ja, rekla je, da jo Klemen tepe,“ sem odgovoril, kakor hitro sem mogel.

„Bravo, res... bravo!“ je glasno rekla. Pokimal sem.

„Grega!“ je zavpila Mojca. „Nehaj s tem!“

V kuhinjo je prišla hčerka. Okoli oči je bila vsa zabuhla in oblečena je bila v živo rdečo pižamo.

„Kot prt,“ mi je ušlo, a tako tiho, da ni nobena slišala, samo malo so trznile. „A spiš?“ sem hitro vprašal.

„Itak, al je sred noči, jutri je šola,“ je zamomljala. „Kaj se kregata?“

„Pojdi spat,“ je rekla Mojca in še vedno gledala samo mene.

Pojma nisem imel, da sem se toliko časa vozil domov.

„Za Gordano gre,“ sem rekel.

„A zdaj boš pa tamalo tlačil v to!“ je zavpila Mojca.

Hčerki je čeljust padla do tal. Zadnje čase je bila zelo razborita borka za pravice, saj jo je fant pustil zaradi druge, ki je bila bolj suha, in to jo je zelo jezilo.

„Jo tisti kurac spet tepe?!“ je zavreščala in udarila z nogo po tleh.

„Ne govori »kurac«,“ sem rekel.

„Pojdi spat,“ je pomirjujoče rekla Mojca.

„A boš že enkrat kaj naredil?!“ je spet zarjula hčerka in stopila korak proti meni. Zdaj sem se že zelo potil, tako zelo, da mi je bilo nerodno in sem se zaradi tega potil še bolj.

„Jaz sem preskrbel to družino,“ sem rekel. Hotel sem zavpiti ta stavek, pa ga nisem. Rekel sem ga kot v slabih nadaljevankah, mirno in tiho.

„Če bi bila jaz Gordana, bi tistega kurca sunila nekam, poklicala policijo in se odselila!!!!“ je zarjula hčerka in začela jokati, Mojca je stekla do nje in jo objela, a jo je mala odrinila in odtopotala v sobo. Ujel sem pogled na njeno obilno rit, ko je zavijala iz kuhinje, in ugotovil, da se je res zredila. Nesrečo ima, da ima tako postavbo kot Mojca.

„Tako postavbo ima kot ti,“ sem rekel Mojci.

Bila je pri meni tako hitro, da nisem imel časa niti vdihniti. Njene široke ličnice so zaplahutale pred mojim obrazom.

„Nehaj se izmotavati, a ti je jasno?“ je šepnila, a s tako ostrino, da me je začelo zebsti.

„Ja,“ sem rekel.

„Jutri greš do njega,“ je rekla. „In mu boš povedal, da ga bomo prijavili policiji. Gordana gre do mame in tamalega bo vzela s sabo. Jutri. Zvečer. Ja?“

„Ja,“ sem rekel.

Mojca je odšla tako hitro kot hčerka, samo večja rit ji je počasneje izginila izza vogala. Bil sem jezen, zato sem tako razmišljal, ker drugače imam njeno veliko rit rad. Tokrat pa sem bil jezen nanjo, ker me je postavila pred odločitev. Vedela je, da odločitev nimam rad, pa je vseeno to naredila.

Zaspal sem sede za kuhinjsko mizo in sanjal rdeče nebo.

kot prt in oči in rumene zavese

Mojca me je zjutraj zbudila tako, da me je frenila po glavi. Na obrazu sem imel dolgo črto, ki je nastala zaradi nagubanega prta. To se mi je zdelo smešno, ampak mojima dekletoma se ni smejalo. Zajtrk smo pojedli v tišini. Hčerka je zaprla vrata avtomobila s posebno prezirljivostjo, ko je pred šolo izstopila iz njega.

*

Zvečer sem šel na sprehod, točno po tisti poti, ki sva jo s Klemenom že prehodila. Lepa, ravna pot, med nizkimi drevesi in mimo lisičjega brloga, kot mi je takrat rekel moj tast. Ko sem prišel do njegove hiše, sem si svetil z mobilnikom, tako temno je bilo. V daljavi je ena hiša še imela prižgano luč, pa tudi najbližja Klemenovi je bila. Čisto nasprotje naši vrstni hišici. Iz žepa srajce sem potegnil škatlico cigaret in pokadil enega. V glavi se mi je malce zavrtelo, drugače pa je bil občutek fenomenalen.

Ko sem končal s kajenjem, sem globoko vdihnil in potrkal po vratih. Nič. Potrkal sem še enkrat. Luč v daljni sosedji je ugasnila. Hotel sem se že obrniti, ko sem zaslišal zamolkel glas iz garaže.

„Grega, si ti?“

„Ja,“ sem rekel.

Garažna vrata so začela drseti sama vase. Tokrat sem počakal, da so se popolnoma odprla, in se nisem igral limba. Klemen je sedel v kotu, pri teglcu. V roki je imel prazno steklenico. Ko sem se po turško usedel poleg njega, sem videl, da ima v drugi roki beretto S 92.

„Beretta M 92 je,“ me je popravil Klemen.

„Pa beretta M,“ sem mu rekel. „Daj, odloži jo, da se pogovori-va.“

Klemen je bil videti deset let starejši. Temni, gosti lasje so mu štrleli v vse smeri. Smrdel je po alkoholu in po scalini. Okoli ust je bil slinast. Vrtal je vame z motnimi, krvavordečimi očmi.

kot prt

„Po čem to smrdiš?“ me je vprašal. Vsako besedo je po pijansko zavil, tako da je zadnje zloge pihnil skozi nos.

„Ne vem,“ sem rekel. „Po čem?“

„Po čikih, Gregi!“ je zavpil in se histerično zarežal ter pomahal s pištolo.

„Strah me je,“ sem priznal.

„A ti nekaj povem, Gregi?“ je rekel Klemen in naenkrat se je čudežno streznil, samo oči je imel še vedno krvave

kot prt

„Ne bom razmišljal o prt,“ sem rekel.

Klemen me je preslišal.

„Nekaj ti bom povedal, Gregi,“ je še enkrat ponovil. „Vsi začnemo spet kaditi. Nihče nikoli ne preneha s tistim, kar mu je res globoko... tukaj.“ S prstom se je potrkal po glavi.

„Vsi so bili tako prekleto pametni, ko sem nehal piti,“ je rekel in se zahehetal. „Tako kurčevo pametni. Pa ti jaz nekaj povem, Gregi?“

kot prt

in vsi se vrnemo točno tja, kjer smo končali, pa nam je bilo lepo. Nekaj imamo, tukajle..." je rekel in se spet potrkal po glavi, „kar nam pripoveduje, da smo navadni pezdetje. In vsak je najraje navaden pezde. Ti si en navaden pezde, ker si spet začel kaditi. Jaz sem en navaden pezde, ker sem spet začel piti in tepsti ženo. Ampak taki smo. In nikoli ne bomo drugačni, ker drugače ne bi bili člani tega zafukanega sveta.“

Še tretjič se je potrkal, tokrat po čelu.

„Tole je članska izkaznica, a veš to, Gregi?“

Klemen je dvignil pištolo in si jo prislonil na glavo.

„No, povej mi, Gregi,“ je tiho rekel in glas mu je vmes počil, tako da je moje ime izgovoril kot iz lonca.

„Povej mi – a naj prekinem članarino?“

V tistem trenutku sem se poscal. Smešen občutek, res, prvič po najbrž tridesetih letih. Kar naenkrat je vroče, potem pa ugotoviš, da je mokro. Klemen tega ni opazil.

„Poglej me, Gregi,“ je rekel in pogledal sem ga v njegove

prt

oči in nisem vedel, kaj naj rečem.

„Ne prisili me, naj izbiram,“ sem rekel.

„Povej, Gregi,“ je rekel Klemen in se začel tresti in sopsti, kot bik, ki vidi

prt

„Povej mi, Gregi,“ je prhnil in zacvilil kot mala mačka in v odgovor je zavreščala lisica in Klemen se je napel in postal v obraz krvav kot prt in jaz bi se še enkrat poscal, pa nisem imel več kaj izscati in sem mu rekel: „Klemen, a veš, da sem nehal kaditi, ko so bili marlboro lahki še 360 sit?“

„Pa saj še vedno kadiš,“ je rekel. Nekaj časa sva se butasto gledala, nato pa sva se začela režati, najprej sem se začel jaz, nato je povzel Klemen. Sploh nisem vedel, da se reži tako lajajoče, kot pes z odrezanimi jajci.

„Daj še meni en čik,“ je med smehom izdaval. „Kakšne pa kadiš?“

„Marlboro prt,“ sem rekel.

Klemen se je zresnil. Najbrž je videl na meni nekaj čudnega. Tudi jaz sem začutil nekaj čudnega.

„Poscal sem se,“ sem bleknil, kot vedno nekaj bleknem v situacijah, ki so tik pred odločitvijo.

Klemen je zavzdihnil in odložil pištolo.

„Nikoli ne bova drugačna, Gregi,“ je rekel. „Ti boš vedno pička, ki se ne bo mogla odločiti, jaz pa bom vedno pijana pička. Tvoja sestra je pa itak isti kurac kot ti. Veš, kolikokrat sem njej naredil ta test s pištolo? Pa je vedno cincala in jokala in vila roke. Samo njej sem

rekel, da se JAZ ne morem odločiti. Nikoli ni zmogla reči: Daj, ustreli se, prasec. Pa saj,“ je rekel Klemen in me prijel za rame, me pogledal s tistimi rdečimi očmi in mi veselo rekel: „Kri ni voda.“

V garaži je bila čista tema, samo čez Klemenove oči je padal snop svetlobe iz luči pred hišo. Zavohal sem postani cigaretni dim pa scalinolno pa alkohol. Bilo je tako podobno kot takrat, pri nas doma.

„A se odločim namesto tebe?“ sem vprašal.

Klemen me je butasto pogledal. „Kaj pa, Gregi?“ je vprašal.

Prijel sem pištolo in ga ustrelil v glavo. Padel je vznak na tegle in kri je odtekala vanj, nato pa se je okoli teglca nabrala kot prt svetniški sij, saj imajo teglci na dnu luknjo.

„Teglci imajo na dnu luknjo, Klemen,“ sem rekel.

Skozi garažna vrata sem šel nizko sklonjen, a v avtomobilu sem si prižgal cigareto in peljal zares počasi.

Na poti sem povozil lisico.

*

Pred našo staro hišo je bilo tako kot vedno, vse neurejeno in blatno.

Mama mi je odprla v tanki spalni srajci in brez lasulje, z glavo kot pregorelo, prašno žarnico.

„Gregi?! A si normalen? A veš, koliko je ura?!“ je začivkala.

Prerinil sem se mimo nje, skozi mali hodniček pa do kuhinje, kot v mladosti, ko sem tekal po tej hiši, katere vonj se mi še vedno zažira v sanje. Sedel za mizo, pogrnjeno z blede rdečim prtom. Mama se je postavila ob štedilnik in me čukasto gledala.

„Kje je Gordana?“ sem vprašal.

„Pri prijateljici,“ je rekla. „Tudi malega je vzela s sabo. Rekla je, da ji hiša smrdi. Ne vem, kaj je mislila. Že dolgo je ni bilo. Tudi tebe ni bilo dolgo,“ je rekla, moja draga mama, in sedla nasproti mene. Bila je veliko manjša kot takrat, ko mi je rekla, naj se odločim. Veliko manjša, veliko starejša. Nad mizo je nizko visela stara luč, v katero sem se tolikokrat zaletel, ko sem plezal po kuhinji. V velikih očalih, ki si jih je mama nataknila, je odseval prt.

„Vesela sem, da si prišel... pa čeprav tako pozno,“ je rekla.

Nasmehnil sem se. Počasi sem vstal in z mize z enim zamahom pometel pepelnik, poln ogorkov, Slovenske novice in etui za očala. Mama je kriknila. Malo sem še postal in jo gledal, kako je zares miniaturna v primerjavi s svojim sinom, ki ga je vsa ta leta preganjala v sanjah. Z eno roko sem prijel prt, z drugo jo zgrabil za vrat, tako da je bila primorana odpreti usta. Z vso silo sem ji zatlačil pregrinjalo v goitanec in začutil, kako se ji je snela proteza.

„Še vedno ga nisi zamenjala, in čeprav si bolna, še vedno nisi nehala kaditi,“ sem rekel, kar mirno, na kar sem bil ponosen. „Se spomniš, draga mama,“ sem govoril in ji tlačil prt v usta, „se spomniš, ko si me spraševala, ko sem bil še čisto majhen, se spomniš,“ sem rekel in z glavo trčil v luč, da se je divje zazibala in metala dolge sence po kuhinji, „se spomniš, ko si me spraševala, koga naj raje ubiješ – očija ali sebe? Ker te je tepel, si rekla, in bi bila tako rada mrtva, ampak hkrati bi rada, da bi bil mrtev on? Se spomniš? In jaz sem jokal,“ sem šepetal s skrhanim glasom in jo gledal v krvavo rdeče oči, ki so se

kot v sanjah s prtom

„In sem rekel, da nobenega, da imam oba rad, ker ima oči mene rad in je do mene dober, ampak ti si hotela, da se odločim, jaz pa se nisem hotel in potem je oči nekega dne šel in si rekla, da se je oči odločil namesto mene?“

Prenehal sem ji tlačiti prt, saj je postala nenavadno mirna. Prijel sem ga za rob in ga potegnil, mama pa je zasopla, padla na kolena, se z glavo udarila ob mizo in začela bruhati, luč se je še vedno zibala in njeno skrivenčeno senco enkrat daljšala, enkrat krajšala.

„Takrat, draga mama,“ sem rekel, „takrat bi ti moral reči, da ustreli najprej tastarega, nato pa še sebe. Zdaj vem, da bi se moral odločiti. Ampak vsaj to vem, da Klemen ni imel prav,“ sem rekel. „Človek se spremeni. Poglej mene, mama,“ sem rekel, ponosno, in še enkrat ponovil: „Poglej mene, mama!“

Mama je dvignila glavo. Oči je imela zabuhle od solz in take je še nisem nikdar videl. Senca na steni je imela več moči in razumevanja od nje. Bila je nekdo, ki ni več nič.

„Odločil sem se,“ sem rekel in se še enkrat nasmehnil.

Ko sem odhajal ven, sem tiho zaprl vrata za sabo, nato pa celo pot do doma prevozil z ugasnjenimi lučmi in avto podrgnil ob zaščitno ograjo.

Prt sem vzel sabo. Tik pred domom sem se ustavil in ga hotel odvreči, ampak sem ga raje zložil in ga dal v predalnik.

To odločitev bom sprejel kasneje.

Zdaj lahko to rečem.

Nasmehnil sem se.

*

Najbrž so jo zbudila garažna vrata.

Mojca se je tiho kot prikazen pojavila na vhodnih vrati.

„Kaj je z avtomobilom?“ je zgroženo rekla. Prižgal sem si cigareto in jo pustil, da je zgroženo postopala okoli toyote in pregledovala škodo. Ko sem potegnil prvi dim, se je sunkovito obrnila in bila v dveh korakih tik pred mojim nosom.

„A spet kadiš?“ je zaskovikala.

„Ja,“ sem rekel. „Pojdi noter, prehladila se boš.“

„Kaj je bilo s Klemenom?“ je vprašala.

„Jutri ti bom povedal, pojdi noter,“ sem rekel.

„Danes mi boš povedal,“ je začela, z glasom, ki je škripal kot pljuča moje mame. „Danes, si slišal, nič več ne boš prelagal odgovornosti...“

Govorila je vse glasneje, jaz pa sem odvrget cigareto na tla, jo potecal, globoko vdihnil, pogledal Mojco, se nasmehnil.

Mojca je utihnila.

Dvignil sem roko in jo s pestjo udaril v obraz, tako da se je opotekla in padla po tleh. Ležala je na nizki travi, opirala se je s komolci, glavo je imela sklonjeno. Začela je ihteti. Prižgal sem si še eno cigareto, nato pa ji ponudil roko. Sprejela jo je. Ko sem jo dvignil, sem jo

prijel za brado in ji obrnil obraz v levo, v desno. Mala podplutba, ki bo kasneje postala modra.

„Mala podplutba, ki bo kasneje postala modra,“ sem rekel. „Pojdi spat.“

Brez besed se je pobrala v hišo. Potegnil sem iz cigarete. Pri sosedih se je prižgala luč. Pred vhodnimi vrati je stal sosed in me gledal. Nato je čisto počasi prištorkljaj do mene.

„A lahko prosim za en čik?“ je rekel.

Dal sem mu ga, mu ga prižgal in ga gledal, kako kadi. Ko je končal, se mi je nasmehnil.

„Moja mi ne pusti, da kadim,“ je rekel. „Enkrat ji bom pokazal, kot ste ji vi. Enkrat ji bom.“

Obraz se mu je raztegnil v množico prijetnih gub.

„Tikaj me,“ sem rekel.

Pokimal je, mi podal roko in se počasi odpravil v hišo. Gledal sem ga, kako je prižigal in ugašal luči, v kuhinji, v kopalnici, dokler ni njegova hiša dokončno zaspala.

Zaprl sem garažna vrata in noč spet prespal v kuhinji. Vstal sem, še preden sta se moji dami zbudili. S toyoto sem naredil nekaj krogov po mestu, nato pa jo odpeljal k mehaniku. Gledala sva avto in kadila.

„Ne bo drago,“ je rekel mehanik.

„Kaj pa, če mi ga še prebarvate?“ sem rekel.

Skomignil je z rameni in odracal v garažo. Sveže jutro se je kopalo v modrem nebu. Mimo se je peljalo nekaj avtomobilov in vsakega sem pozdravil z dvignjeno roko. Eden je potrožil. Eden je pomežiknil z lučmi, jaz pa sem mu pomežiknil nazaj z očmi. Večina jih ni naredilo nič.

Mehanik se je vrnil. Kihnil sem.

„Na zdravje,“ je rekel.

„Hvala,“ sem rekel.

„Gregor?“ je vprašal.

„Ja,“ sem rekel.

„Mislu sem, da me ne poslušate, ste bli mal čudni,“ je rekel in me previdno motril z drobnimi očesci.

„Brez skrbi, poslušam,“ sem rekel in se nasmehnil.

„Dobru,“ je rekel. „Kakšno barvo pa bi?“

Pogledal sem v nebo in se nasmehnil.

„Odprite predalnik v avtu,“ sem rekel. „Notri je nekaj... no, saj boste videli. Tako barvo bi.“

„Saj lahko še razmislite,“ je rekel mehanik.

Še vedno sem gledal v nebo.

„Ne,“ sem rekel. „Ni treba.“

„Pol ste se odločil?“ je vprašal.

„Ja,“ sem odgovoril. „Odločil sem se.“

Začel sem gledati v sonce, in ko sem zaprl oči, sem videl rdečo, ne pa več mame.

Klemenu sem naredil uslugo. Kdo pa bi rad živel v svetu, ki se odloča namesto njega.

Jože Sevljak VSE MANJŠI JE STENJ

Sedel je v kotu in gledal skozi okno. Na pokopališču so se razhajali še zadnji ljudje.

Iz žlebov je teklo, meglice z asfalta so silile proti Sitarjencu, dolina se je začela potapljati v mrak.

Zvrnil je kozarec. Na hitro, skoraj z jezo, kot bi hotel z njim splakniti vso žalost. Naslonil se je nazaj, z vso silo se je oprl v naslonjalo, da je zaječal stol.

Vanj so začele polzeti besede, ki jih je slišal prej, tolmunci so jih posrkali, divje vode so narase, stene obrežij so se rušile.

-Ne, je skoraj kriknil, da so se mnogi ozrli. Prišla je natakaraica s prtičkom, delala se je, da briše po mizi, hotela je nekaj reči, pa je samo stala in ga gledala.

Počasi je pritekla, neslišno je spolzela, poiskala si je bližnjico in se skrila v bradi. Dolgo zatajevana solza. Na pokopališču se je sramoval, ni hotel, da jo vidijo, da se naslanjajo ob njej, da jo valjajo po jeziki. Zdaj pa naj teče, zdaj naj kar teče!

V lokal so vstopili novi gostje. K mizi sta prisledli dekleti.

-Saj dovoliš, ne? sta se nasmehnili.

Kratko je pokimal in si z roko potegnil čez obraz.

Naročili sta kavici in liker, prižgali cigareti in staknili glavi.

Dvignil se je in se napotil proti WC-ju.

Dež je ponehal. V dolgem, ozkem hodniku so stali vedrilci, otresali so mokre dežnike in pogledovali po zasedenih mizah.

Odtočil je in si v umivalniku splaknil obraz. Iz ogledala je strmel vanj utrujen človek.

-Bemti, je rekel in z roko potegnil po lasch.

Nazaj grede je v veži naletel na Boža.

-Pridi, boš kaj spil!

-Kdaj si pa odšel?

-Nisem mogel več poslušati! Kot da bi se mu rogali!

-Žalostno je to, Ivan, žalostno, je kimal Božo.

Napotila sta se k mizi.

Dekleti sta še vedno čebljali. Pozabljeni cigareti sta se kadili v pepelniku.

-O, Leni! Božo je razširil roke in večjo poljubil na lice.

-Izgubljena duša, smo mislili, da te ni več med živimi. Ogledovala si ga je z vseh strani.

-Prijatelja smo pokopali danes, je rekel resno, že naslednji hip pa nadaljeval, -saj vi se pa ne poznate, ne?

Bele dekliske roke so se sprožile proti Ivanu.

-Leni, Karmen.

-Ivan.

Božo pa je že pomignil natakaraici.

-Nekaj bomo spili, ne?

Ko so dobili rundo, je Leni prižgala novo cigareto.

-Koga, praviš, ste pokopali?

Karmen se je primaknila bliže.

-Remškarjevega Mira. Z motorjem se je ubil.

-Mira? sta se začudili. -Še prejšnji teden sva ga videli. Z Alenko

sta se pripeljala pred veleblagovnico.

-Z Ivanom sta bila prijatelja, je Božo pokazal nanj.

-Ja, v isti firmi sva delala, je rekel Ivan komaj slišno.

Pogovor je za trenutek zastal, vsak se je zatopil v svoje misli, potem se je oglasila spet Leni.

-Alenka je noseča, ne?

Karmen je prikimala.

-V petem mesecu!

Spet so vsi pomolčali.

Pri točilnem pultu je završalo.

-Dej mi dva pira, pa brž! Glas je bil zoprn, piskajoč in neučakan.

-Ja počakaj, vidiš, da strežem, je zavila točajka z očmi. -Nimam štirih rok.

-Ne dreni se, mi smo še pred tabo, seronja!

-Pizda si zoprn.

-Kva, kva, bi jih rad fasu? Fant z obrito glavo in atletsko postavo je kljubovalno vzdignil brado in grozil nekomu zadaj.

Zunaj so zacvilile gume, avtomobilska vrata so se z jezo zaloputnila.

-Ej, vzdušje je porazno, je rekel Božo. -Družba, predlagam, da menjamo lokacijo.

-Kam pa bi ti šel? ga je izzivala Leni. -Ti je Ksenija dala dovoljenje?

-Ksenija ima ših, šele ob desetih pride. Do takrat imam voljno, hi, hi, hi! je zapiskal kot star hlaпон.

Leni je pogledala Karmen, ta pa je samo skomignila z rameni.

Zdaj so vsi pogledali Ivana. Nad ponudbo sprva ni bil ravno navdušen, potem se je na hitro odločil.

-Gremo, je rekel in vstal.

-Plačamo! Božo se je z dvignjenimi bankovci prebijal proti pultu. Če bi čakali pri mizi, bi še nekaj časa trajalo.

Ko so se zbasali v Božev avto, Leni je sedla k šoferju, Karmen in Ivan pa zadaj, je stroj zahrumel. Cesta se je metala pod kolesa, avtomobilski žarometi so tipali v pokrajino, dokler se niso prilepili na belo pročelje, polno gorenjskih nageljnov.

V dolini je že pokašljeval večer, tu pa se je še precejal redek mrak in se obešal na storže mladih smrek.

V kotu poleg točilnice je bila prosta miza. Trije sezonski delavci so pri oknu gredli svoje pire in odsotno strmeli predse. Dekle za pultom je brisalo kozarce.

-Dal bom jaz tebi, mater ti, je zraslo na dvorišču. -Ti boš mene zabaval, južnjak smotani!

Oni trije pri oknu so dvignili vratove, zrasli so kot sončnice v vetru, glave so obračali v smeri vpitja, odrivali so stole, miza je zaplesala kot mlada smrklja, da je prt opletal okoli njenih nog.

-Evo nas, Haso, jebo ga bog. Več dolazimo.

Vrata so potegnili trebuh noter, potem so nenadoma spustila sapo, da jih je skoraj pometlo. Koraki so jih komaj dohitevali, ko so tekli na dvorišče. Tam so se kmalu zaslišali zamolkli udarci in pridušeno stokanje.

Družčina, ki je komaj dobro sedla, se je spogledala.

-Z dežja pod kap, se je zasmejal Božo in dvignil roko v zrak. Kar

liter ga prinesite, najboljšega!

V naslednjem hipu so se vrata znova odprla, le da je zdaj vse teklo v nasprotni smeri.

-Boš ti meni psoval mater, zbijem te kot mačko! Mlada pretepača sta se ruvala, grabila sta se za vrat, drug drugemu namenjala udarce, da se je slišalo, kot bi kdo otepal vrečo žita.

Natakarica je kriknila, prilepila se je v kot, krpo si je tiščala na usta, mlada ovna pa sta se še kar naprej obdelovala.

Leni se je stisnila k Božu, Karmen se je oklenila Ivana, da je čutil, kako ji bije srce.

-Joj, pobila se bosta, norca! Kako se bojim, kako se bojim, je ponavljala kot brez uma.

Njena mlada sapa se mu je razobešala po vratu, da so šli mravljinci po telesu. Zaprl je oči, videl je, natančno je spet vse videl...

Ležala sta na belih prodnatih kamnih. Sava je tekla, temnozelena je tiho najedala obrežje, kdaj pa kdaj se je iz nje pognala riba, pivknil je kakšen osamljen ptič.

-Me boš čakala? jo je vprašal in jo poljubil na sredo usten.

-Saj veš da, je zaprla oči in ga nežno pobožala.

Dan je stal visoko, žita na terasastih njivah so pokala od vročine in beli oblaki so pluli nekam proti severu.

Čez dva dni je odpotoval. Poslavljalja sta se na postaji, prišla sta še Miro in Alenka, objemali so se in poljubljali na lica, potem je vlak potegnil.

Ko je čez šest mesecev prišel na dopust, sta ga na postaji pričakala samo Miro in Alenka ...

Iznenada se je zunaj oglasila harmonika. Vriskala je že doli med brajdami, pa kdo bi jo slišal, zdaj pa je pela z vsemi registri.

Še trdibučneža sta obstala, pobirala sta se s tal, si brisala ustnice.

-Jebo ga bog, je rdeče pljunil prvi, drugi je sesal ranjene členke in črno gledal.

-Nisva še opravila, da veš!

-Vina in muzike, je med vrati klical harmonikar. Tega nam manjka. Najprej pit, potem pa plesat!

Leni in Karmen, še malo prej preplašeni kot prepelici v polju, sta se zdaj že smejali, Božo je točil kozarce, da so jih visoko dvigali in si nazdravljali.

-Ej, družba, je prišel godec bliže, obraz mu je sijal od dobre volje, -ste slišali tistega: Mujo je v Ameriki zagledal avtomat za koka kolo. -Ej, daj jednu našu! je prišlo z drugega kota sobe. Jebo ga bog!

Segel je po ponujenem kozarcu, ga na hitro zvrnil, potlej je že grabil po tipkah za novo pesem.

-Moje dekle je še mlado, ja, ja ...

Božo je pograbil Leni, Ivan je podal roko Karmen in zleteli so po plesišču, kot da bi se noge ne dotikale tal, kot da bi jih nosila sanjava luna.

Litri so se sprehajali do mize, prazni kozarci so zehali, roke so se božale, se lovile, lepile so se na telesa, igrale so se s sosednjimi prsti, ščipale in se prekopicemale.

Urini kazalci so ponoreli. Popisali so že vse krožnice, vsakokrat, ko so se srečali, so se pozdravili s ku-ku, postavljali so se navpik, viseli navzdol, dokler se stoli niso postavili na glavo in se je reklo,

Jože Sevljak

da zapirajo.

Ko se je cestni trak znova odvijal proti dolini, se Karmine in Ivanove roke še vedno niso mogle razkleniti.

Na križišču pred mostom sta dekleti izstopili. Božo je ves čas skrivaj pogledoval na uro, Ivan pa je svoji nekaj šepetal na uho.

-Karmen, dej, odlep se že enkrat! je nestrpno priganjala Leni.

-Že grem, je vrisnila, mu vrgla še bežen poljub in stekla.

Ivan je kot uročen strmел za njo.

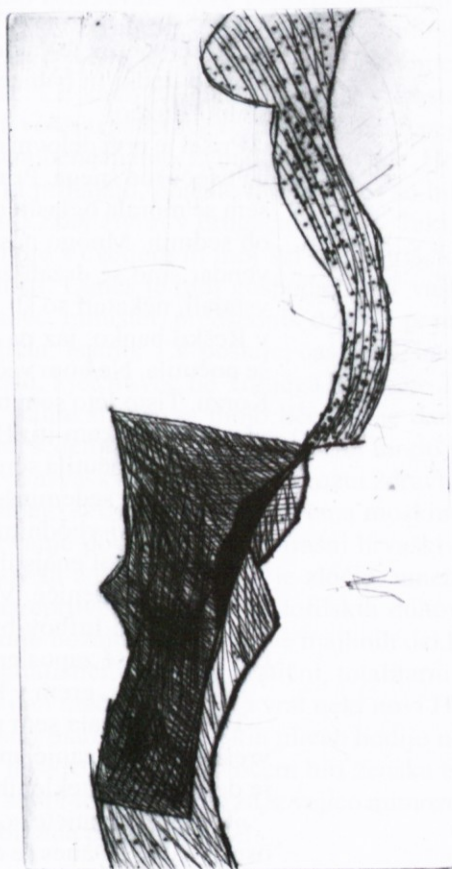
Avto je zahrumel, cesta se je vse bolj vzpenjala, kolesa so grabila v polno.

Nad pokopališkim zidom je žarel odblesk nešteti luči.

Visoko zgoraj, čisto na vrhu gomile, se je boril drobčen, ugašajoč plamenček. Polegal je in se znova dvigal, stenj pa je bil vse manjši in manjši!

Jutro se je pijano vleklo čez hrib.

Janko Orač: PLASTENJE, suha igla, 2008

18/19 suha igla PLASTENJE

J. Orač

LITERATURA

Rast 1 / 2009

Vedrana Rudan je hrvaška pisateljica, ena najostrejših kritičark razmer v so- sednji Hrvaški, avtorica štirih romanov, prevedenih v deset jezikov. Po njenih romanih na odrih na Hrvaškem, v Srbiji in na Poljskem igrajo igre; te so v pripravi tudi v Rusiji in v Ameriki. Odlomek (ena od kolumen, ki jih je do nedavnega objavljala v hrvaškem tedniku Nacional) je iz njene knjige, ki je tudi v založniškem programu založbe Goga; ta je objavila tri prevode njenih knjig (Uho, grlo, nož, Ljubezen na zadnji pogled in Čmci v Firencah).

Svojo prvo službo za nedoločen čas sem dobila davnega leta šestinsedemdeset. Bila sem podnajemnica, brez telefona, gazila sem po visokem snegu do pošte, pol ure hoje od mojega stanovanja. Tam sem vstopila v ozko govorilnico in v slušalki slišala dihanje šefa kadrovske službe velike jugoslovanske firme.

»Prosim vas,« sem rekla drhteče, »kdo je dobil službo korespondenta?«

»Vi že ne,« je rekel glas.

»Kako veste?« mi je gorela slušalka v vroči roki.

»Delo je dobila ženska.«

»Tudi jaz sem ženska,« sem rekla.

»Vi? S takšnim glasom?«

Odkašljala sem se in povedala svoje ime s tujim glasom.

»Vi ste dobili službo.«

Odložila sem slušalko, stopila iz kabine, plačala, stopila na mraz, v visok sneg in odkolovratila domov. Od sreče bi se skoraj zadušila. V posteljici me je čakal šestmesečni sin, ki je bil živ, ker so ga preživljali dedki in babice. Jaz pa sem zdaj dobila službo! Dobila sem stalno službo!

Prišel je prvi delovni dan. Bilo je osmega marca. Na Reki je zapadlo na tisoče ton snega. Primestni avtobusi niso vozili, v kadrovski službi sem se morala oglasiti ob pol enajstih, po malici. Od doma sem odšla ob sedmih. Mnogo nas je bilo na cesti. Nihče ni nikogar poznal, pa vendar smo se držali za roke, da ne bi padli. Drsali smo se, padali, vstajali, nekateri so šli na delo v Tretji maj, drugi v Torpedo, ženske v Reško banko, jaz pa v veliko jugoslovansko podjetje. Dobro sem se počutila. Ne bom več zavidala svojim vrstnikom, ko bodo hiteli po Korzu. Tisto leto sem tudi jaz hitro hodila po mestnih ulicah, čeprav nisem imela kam iti. Hotela sem samo, da bi drugi mislili, da sem zaposlena, počutila sem se krivo, ker nisem bila, imeti službo je tudi davnega leta sedeminsedemdeset pomenilo veliko. Pol ure sem čakala pred velikimi vhodnimi vrati svojega bodočega podjetja in čakala, kdaj bo ura pol enajstih. Stavba je požirala dekleta, starejše ženske, moške in mladeniče. Vstopila sem, pustila izkaznico pri vratarju, v dvigalu je bil liftboy brez enega očesa in ene roke, v tistih letih so bili invalidi še zaposleni.

»Dober dan, grem v kadrovsko.«

Trkala in trkala sem na vrata tega oddelka. Pa zaman. Slišala sem vreščanje, hehetanje, moški smeh ... Odprla sem vrata. Pogledalo me je deset parov steklenih oči.

»Koga potrebujete?« je vprašal starejši moški. »A ste prišli delat na osmi marec? Danes je dan žena, proslavljamo, pridite jutri.«

Odpravila sem se na Korzo. Nisem se mogla vrniti peš domov, dvajset kilometrov daleč, navhrib. Plugi bodo počistili ceste, nona je pazila sina, nikamor se mi ni mudilo. Po Korzu so hodile množice urejenih žensk. V rokah so držale mimoze, nageljne, darila. Moški so nosili naročja cvetja. Za sleherno mizo v reških kavarnah – kafičev tedaj še ni bilo – so sedele ženske. Šla sem za šank in si prižgala cigareto. Bila sem zadovoljna sama s seboj. Edina v roki nisem držala rože,

edina v Jugoslaviji nisem proslavljala in se ga nisem napila. Niti tega dne niti tega večera, ne te noči. Meni država že ne bo darovala praznika samo zato, ker imam med nogami nekaj, kar tisti, ki upravljajo z ženskimi življenji, nimajo. To pa ne! Naj se veselijo in opijajo in vpijejo kar tiste trape, ki niso spregledale, kako so jih nategnili. Ko sem tako stala za tistim šankom, med ženskami in moškimi, sem se počutila kot ženska enaindvajsetega stoletja, stoletja, v katerem bodo vsi dnevi v letu pripadali enako tako ženskam kot moškim. Čakala bom na to, saj imam čas, sem mislila. Drugače pa je bilo s šefi: v njihovi prisotnosti nisem bila tako pogumna. Nisem ugovarjala, ko so mi v moja mlada usta za osmi marec tiščali svoje jezike. Na srečo je socializem postajal utrujen. Vse več žensk se je uprlo cvetju za osmi marec. Danes pa se spominjam, o, spominjam se, kako me je žalilo, da sem živela v državi, v kateri sta me cvetje za osmi marec in osladni direndaj žalila! Otročki so svojim mamam podarjali odtise svojih malih dlani na papirju ali deščicah. Dva imam, še danes ju hranim. Za dan žena so nam prepevali pesmice in bili deležni prvega aplavza. Ko smo zadrževale solze ganotja, se nismo počutile krive, ker so za to morale vzgojiteljice več delati. Vzgojiteljice so dobivale darilca od mamic. Proslave za osmi marec so omehčale tudi nas, najtrdovratnejše. Le kako naj bi se ubranile slinastemu poljubu in odkritosrčnemu voščilu petletnega otroka? Najiskreneje smo čutile, da na tem svetu ni nobene mame, ki bi hotela biti oče. Hotele smo samo, da bi v časih, ki prihajajo, postale ljudje – kot so bili ljudje moški. No, pa sem tam! Zdaj živim v drugačni državi. Taki, ki me za osmi marec ne posiljuje s cvetjem in moj šef ni tovariš, ki sedi v pisarni na koncu hodnika. Danes je moj gospodar vsak vaški duhovnik pa kardinal, poslanec, minister, predsednik države, premier, menedžer, Američan, Italijan, lastnik TV postaje, časopisa, banke, poliklinike ... Živim v mestu, kjer ni več ne Tretjega maja, ne Torpeda, ne Reške banke, ne stalne službe za mojo hčer, ki je danes toliko stara, kot sem bila jaz sedeminšestdesetega leta. In mrzlo je tudi in led je prekril Reko. Na hrvaški televiziji neki grozni zdravnik pripoveduje, da ženske ne smejo seksati več kot z dvema moškima in da žensko samozadovoljevanje povzroča raka. Strašni hrvaški duhovniki renčijo iz časopisov in z ekranov, splav je zločin, umetna oploditev je zločin, otroci iz epruvete so stvar, pedofilskih duhovnikov ni treba obsoditi, saj samo božajo tanke vratove majhnih deklic ... Ženske so v katoliški, kapitalistični, nedemokratični, totalitarni Hrvaški Judje, ki jim sleherni dan mečejo zanke za vrat neki novi Hitlerji. Počutim se žalostno. Osmi marec je, po reških ulicah hodijo nezaposleni, niti ena ženska ne nosi rož v rokah. Nočem biti ženska enaindvajsetega stoletja! Želim se sprehoditi po Korzu, z vejico mimoze za osmi marec v roki! Vragu bi rada pokazala križ!

Aleksandra Kardum

Prevod Barica Smole

Odlomek je iz romana hrvaške pisateljice Aleksandre Kardum *A spiš?*. Rojena je leta 1969, živi v Splitu, je profesorica glasbe in kot glasbena terapevtka dela z avtističnimi otroki. Njen prvenec je bil *Kar sem zamolčala*, druga knjiga ima naslov *A spiš?*. Zanj je na Hrvaškem prejela številne nagrade in bo prav tako kot prva izšla v slovenskem prevodu pri založbi Goga v Novem mestu.

A SPIŠ?

Ko je odprl oči, je bil že visok dan. V sobi je gorela samo šibka luč pri vratih, vse je potihnilo. Kdaj pa kdaj se je slišalo, kako nekje škripajo vrata; pa neke tihe korake, ki so hiteli po hodniku. Pogledal je na uro: bilo je dvajset čez enajst.

Čudno se je počutil. V glavi je čutil vročino, ki je zamegljevala pogled – kot bi bile njegove oči prekrite z nečim mehkim in sluzavim. Pogledal je na eno, pa na drugo stran in se trudil, da bi obdržal odprte oči. Soba je lebdela v meglici, pa ni čutil nobene potrebe, da bi se boril s tem. Morali so mu kaj dati, je pomislil in zaprl oči.

Če je bolje pomislil, je bilo kar prijetno. Tisti občutek namreč. Ni čutil ne napetih mišic ne krčev v želodcu. Telo mu je postalo vse težje in se je lepilo na posteljo – ni bil več priklenjen nanjo. Ni vedel zakaj, ampak premišljal je o svojih rokah. O času, ki ga je porabil, da je sprostil telo.

Najprej je sprostil prste, drugega za drugim, potem zapestje, pa laket ...

Doslej mu ni nikoli uspelo, zdaj pa mu je.

Pokukal je skozi trepalnice: obe roki sta počivali z dlanmi navzgor, mrtvo, kot odtrgani. Desno dlan je imel povito, na obvezi je bila kaplja krvi.

Lahko bi jih premaknil, če bi hotel, ampak samo, če bi hotel. Če želje ni, potem bo obležal takole nemočno in neumno, ne da bi se kite krčile in iztegovale.

Zaradi te nenavadne zmage nad telesom je občutil naslado.

To je prav dobro vedel že v otroštvu: zaprti smo v telesu. Ki žuli, te vodi, spominja na smrtnost. Zaprt si v telo kot v škatlo: v njej potuješ do konca.

Za trenutek se je spomnil tiste starke, ki jo je bil videl, ko so ga peljali po hodniku, njenega obupanega pogleda. Kot da so jo izdali.

Vsi smo ogoljufani. Prav vsi.

Pridemo na svet, navdušeni krenemo na pot; prerivamo se na tekočem traku, ki nas vodi skozi življenje. Pot je obetavna: čaka nas lepo in še lepše. Otroštvo, mladost – kaj je lahko lepšega! Kar ne moreš se nadihati sreče, vsak dan si hvaležen za ta tekoči trak in vse, kar ti nudi – si eden od izbranih. Ne zadostuje ti hitrost, s katero te nosi, prehitevaš vrsto, pobiraš vse, kar lahko, vse ti je sladko in prijetno in nezadržno, hočeš še več, zahtevaš še hitreje, hitreje ...

Potem naenkrat vse pokrajine niso več vznemirljive, barve in vonji bledijo. Morda pa ne, mogoče je vse enako, samo ti nisi – samo privlačijo te ne več. Občutki ne vrvijo več, ravnodušen si do vsega, kar se ti nudi. Mladost je minila.

Vendar si dosegel modrost. Vidiš, da ničesar ni več zastonj; vse služi nečemu. Veliko si dal za nič. Šele tedaj si vzameš čas in posvetiš pozornost tistemu okrog sebe: vidiš, da nisi edini. Spoznaš: vozijo tebe. Vse nas nekam peljejo.

Morda lahko malce upočasniš čas, ukradeš kakšen dan, opehariš vozni red ... Spet kreneš – sposoben si, ambiciozen, zdrav, poročen, zaposlen, nekaj let pred svojimi vrstniki si. Kako dober občutek! Naredil si nekaj, kar lahko le redki: ukradel si čas. Vidiš, kako ga

nekateri žalostno trošijo, naivno verjamejo, da bo vožnja trajala neskončno dolgo. Drugi jih porivajo sem in tja, jim krađejo mesta. Sunejo tudi njihovega, pa se okradeni niti zavedajo ne, da so ga imeli čisto pri roki. Zadovoljen si, razumel si bistvo. Misliš, da si preliščil življenje. Vendar samo za kratek čas.

Ker potuješ. Še vedno potuješ.

Naenkrat se zaveš, da ni več gneče, nekaterih ni več, še tistih ne, ki so bili za teboj. Mrači se, ne počutiš se varno, zdi se ti, da trak teče vedno bolj hitro. In res: ne utegneš več doseči vsega, kar si hotel. Pravzaprav je vse manj takšnega, kar še lahko dohitiš.

Na obzorju je povsem temno in negotovo, loteva se te strah. Kje pa so tisti, ki so bili spredaj?

Skoraj nikogar ni, zdaj si prvi v vrsti, na tej poti v nikamor. Stopiš nazaj, skušaš ukrasti prostor komu, ki je za tabo, naj gredo drugi naprej.

Vendar je trak vedno hitrejši.

Ne!

Mora biti izhod. Pogledaš dol: prestraši te temačni prepad in hitro se pomakneš nazaj. Zgrabi te panika. Ogoljufan si. Od tu ni mogoče. Krevsaš, zanikuješ, se žalostiš nad seboj.

Šteješ potrošene dni, potrošene ljudi. Preklinjaš modrost, ki ti je razsvetlila um; vse vidiš kristalno jasno. Prvikrat pomisliš: Blagor tepcem.

Potem se utrušiš. Kar koli delaš, kakor koli se že upiraš. Vseeno je. Potuješ.

To spoznanje te naredi otopelega in spet lahko sprevidiš stvari razumno, nisi več obremenjen z nepotrebnimi emocijami. Tako je pač. Še ta košček poti; škoda bi bilo izstopiti prej.

Prezgodaj je za konec, prepozno za nov začetek.

Potem se sprijazniš, začneš celo uživati v slehernem trenutku in ne veš, koliko jih je še preostalo. Vendar je tisto mračno obzorje še vedno tu, nastanilo se je v tvojem očesu.

Zožuje vidno polje, meče senco na vse. Vidiš ga, če hodiš, ješ, celo ko spiš. Grozi in ne pusti, da bi se sprostil.

Tako je ona gledala na to.

Zdaj je vedel: pogled je simptom skrite zgodbe.

V resnici ni vedel, zakaj zdaj razmišlja o njej. Dosti starejša je bila od njega, mogoče celo dvajset let, in videti je bilo, da je na koncu z močmi. Vendar je to bila prihodnost.

On je bil malo za njo, vendar je potoval po isti poti. Prišel bo na isto mesto, samo malo kasneje. Če bi ljudje v starejših znali prepoznati svojo bodočnost, bi jim bilo morda bolj mar zanje. Licemerno bi pazili nanje, se delali, da jih skrbi zanje, samo da bi živeli čim dlje – saj so Tisti Pred Njimi.

Ljubimo svoje prednike, bližnje in neznane, samo oni nas ločijo od smrti!

Ampak ne, niti to ni dovolj za odvratno človeško raso. Do konca se vsi grebejo za boljši položaj. Ko vidijo starega, začnejo premišljevati: le kaj pa ta tu še dela? Mar ni bolj zaslužnih, mlajših, lepših, bolj zabavnih?

Potiho si želijo, da ga ne bi bilo, pri tem pa izrekajo kopico dobrih želja. Ko naposled izgine, zamišljeno odkimavajo in vzdihujejo, da

bi pridobili čas, pri tem pa divje premišljajo o taktiki. Mudi se, treba je zasesti mesto.

Odpri je oči.

Spomnil se je S., ki je skoraj trideset let mlajša. Le kdo mu je dal pravico, da jo potegne za seboj? Da jo je prisilil, da je preskočila vse tiste kraje, kamor bi morala iti, postaje, na katerih bi morala postati ... in se je potem znašla tukaj, z njim? Pa je res z njim? V resnici bi morala biti nekje v njegovi preteklosti.

Čas je preskočil, ženska njegovega življenja se je rodila prepozno. Izgubljena v spirali časa skušata popraviti nepopravljivo, tavata in se iščeta.

Morda se v resnici ne bosta nikoli našla.

Ima pravico do tega? Ali hrepeni za mestom, ki ji pripada v času?

V prstih je začutil težo. Zdelo se mu je, da celo zdaj čuti njeno navzočnost, vonj njene kože. Zaprl je oči. Misli so ga utrujale.

Čez nekaj časa se mu je zavest spet zmedla, sproščal se je.

Sanjaril je o njej, o tem, kako pride do njegove postelje in mu popravi blazino. Kako živo je bilo vse: čutil je, kako je vzvalovil postan zrak in mu nalahko pobožal lice. Vedel je, da je spet na robu.

Pa vendarle ni bil, premikal se je. Ni si mogel razložiti tega, vendar je prostor dojemal drugače: spremenil se je zaradi prisotnosti nečesa.

Nekdo je bil poleg njega.

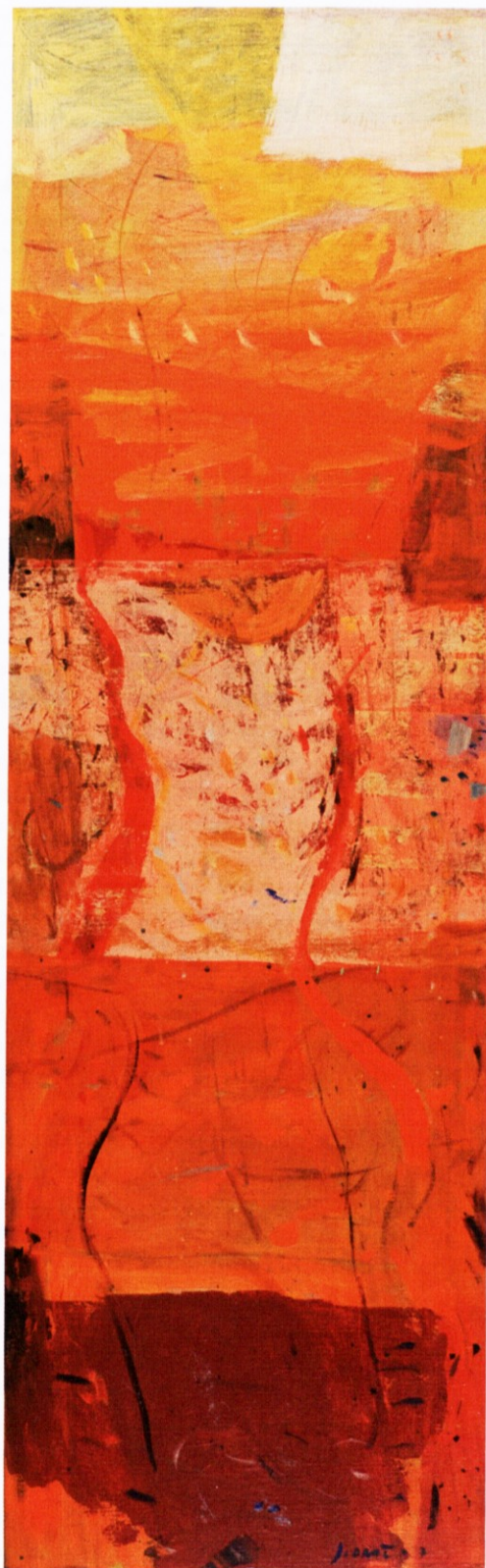
Trudil se je, da bi slišal: ampak nobenega zvoka ni bilo, tokrat je bilo drugače. Povsem drugače. Ni ga bilo strah, prvokrat se je predajal svoji iluziji.

Njegove roke so še naprej počivale, obrnjene navzgor; na goli podlaktnici je koža drhtela in se ježila, ker se je je nekdo dotaknil; dotik se je zdaj bližal dlani. Pričakoval je, hrepenel.

Njegovi prsti so se sami od sebe krčili, da bi ujeli dotik, roka se je prepletla z nevidnim v breztelesni igri. Naenkrat je začutil čuden vonj ... Trpek, oster vonj neke rastline, ni ga mogel povsem prepoznati. Ne bo se trudil, ni pomembno. Lepo je.

Nasmehnil se je. Ves se je pretočil v čutila; vse njegovo telo je preplavljala toplota. Vendar je pritisk, ki ga je občutil na roki, popuščal, nagonsko je razprl dlan. Še, še, je prosil brez glasu ...

Naposled se je privid počasi razblinil. Spet je začutil lastno telesnost – odkrit je bil in zeblu ga je v roke. Odejo si je potegnil do brade. S povezano roko se je prijel za drugo, previdno, da bi z nje ne zbrisal dotika. Zaspal je.

Janko Orač: SONČNA POT, akril na platnu, 160 x 50 cm, 2007

Janez Kramarič

JOSIPINA – PEPCA PRIMOŽIČ, UČITELJICA IN PROSVETITELJICA

Portret Josipine Primožič
(1882 – 1961)

Na majhni, skromni hiši v starem črnomaljskem mestnem jedru je Območni odbor Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture (SVIZ) Bele krajine postavil spominsko ploščo Josipini – Pepci Primožič, zaslužni učiteljici in prosvetiteljici, ki je bila Črnomaljcem in okoličanom znana kot »gospodična Primožič«. Spominsko ploščo sta 4. oktobra 2008, dan pred svetovnim dnevom učiteljev, ob prisotnosti številnih občanov in belokranjskih prosvetnih delavcev slovesno odkrila glavni tajnik SVIZ-a Republike Slovenije prof. Branimir Štrukelj in nekdanja učenka in tečajnica pokojne učiteljice, 95-letna Pepca Škof. Pepca Primožič je bila ena tistih prosvetnih delavcev, ki so se zavedali svojega poslanstva v potrebnem vsesplošnem prosvetljevanju prebivalstva, posebno podeželskega, ne le v opismenjevanju kot njihovem osnovnemu poklicnem delu. Njeno in nekaterih njenih sodelavcev vseobsežno delo je z doseženimi rezultati pomenilo močno osnovo za nadaljnji vsesplošni napredek črnomaljskega okraja, do začetka 20. stoletja najrevnejšega okraja na Kranjskem, kot je mogoče prebrati v takratnih časopisih, v Novicah, Slovenskem narodu in nekaterih drugih. Lep vzgled in spodbudo je imela v stanovskem kolegu in potem nadučitelju na črnomaljski osnovni šoli Franju Šetini (*1845 +1916), ki je bil za šolsko in vsesplošno prosvetiteljsko dejavnost odlikovan z zlatim križcem, visokim državnim odlikovanjem. Samska in brez otrok se je toliko lažje posvetila prepotrebemu splošnemu prosvetiteljskemu delu in ga opravljala tudi po upokojitvi tik pred drugo svetovno vojno, sicer pa, kolikor so ji dopuščale moči, vse do smrti.

Njena hiša, majhna po velikosti, pa velika po njeni bogati vsebini, je postajala pribežališče pomoči potrebnih, tako materialne kot duhovne in napotkov za izhode iz težjih življenjskih situacij, pa spet zbirališče ljubiteljev kulturnih dejavnosti, ki so pod njenim vodstvom prispevali znaten delež h kulturnemu razvoju mesta in podeželja. V vseh teh dejavnostih je bila učiteljica Pepca Primožič pobudnica, organizatorica in soizvajalka. In vse to poleg vestnega opravljanja težkega in odgovornega dela učiteljice. S humanostjo, izrednim socialnim in materinskim čutom, vsestransko izobražena, z veliko odgovornostjo do prepotrebne splošne prosvetljevanja ljudi, z izrednim čutom za sočloveka je vse svoje znanje in sposobnosti velikodušno razdajala ljudem, kraju, domovini.

Rojena je bila 31. oktobra 1882 v Bistri, po končanem učiteljskem študiju v letu 1902 je bila nameščena kot učiteljica pripravnica na Franc-

Janez Kramarič
JOSIPINA – PEPCA PRIMOŽIČ,
UČITELJICA IN
PROSVETITELJICA

Primožičeva hiša na trgu pri cerkvi
Sv. Duha v Črnomlju

Jožefovo ljudsko šolo v Črnomlju, takrat petrazredno z dekliško paralelko. Po opravljenem strokovnem izpitu je ostala učiteljica na tej šoli do pokoja v letu 1938. Leta 1907 si je kupila to hišo in v njej živela do smrti.

Med učitelji na šoli je kmalu močno izstopila tako v šolski kot izven šolski dejavnosti. Še redki živeči njeni učenci in učenke se jo spominjajo kot stroge, natančne in dosledne učiteljice, z materinskim individualnim pristopom, upoštevajoč življenjske okoliščine, v katerih so živeli in opravljali šolske obveznosti. Posebno se je posvečala učencem, ki so težje dojemali učno snov, pa čeprav izven pouka in ob šole prostih dneh. Zavedala se je, da je njena naloga učiti in naučiti. Zaradi takega toplenga, materinskega odnosa so se zatekali k njej po pomoč tudi pozneje pri nadaljevanju šolanja. Njen globok socialni čut, humanost in radodarnost so se kazali tudi v občasni materialni pomoči, ki jo je od svoje skromne plače in pozneje pokojnine dajala nekdanjim učencem pri njihovem nadaljnjem šolanju, poznavajoč njihove domače gmotne razmere. Njeno uspešno šolsko delo – ki mu je bila vsa predana kot učiteljica, nekaj časa tudi kot upraviteljica iste šole, in pozneje v letu 1935 zaradi svoje kvalitete in sposobnosti učiteljica slovenščine v prvem otvoritvenem razredu meščanske šole v Črnomlju – je postalo tako očitno, da je prejela posebno pismo pohvalo takratnega banskega upravitelja v Ljubljani.

Z veliko odgovornostjo, zavzetostjo in navdušenjem pa je za prosvetljevanje ljudi ustanovila več izvenšolskih dejavnosti tako za šolsko mladino kot za odrasle.

Takoj po nastopu službe je ustanovila in režirala igralsko skupino, ki je nastopala v večji pritlični leseni hiši, imenovani Drvarnica, ki je stala ob cerkvi Sv. Duha, ker v mestu še ni bilo kulturno-prosvetne dvorane; bila je takrat edina igralska skupina v Črnomlju, ki je odpravljala kulturno mrtvilo. Ko je bilo v letu 1909 v Črnomlju ustanovljeno društvo Orel, se je vključila vanj in nadaljevala z vodenjem igralske skupine, prevzela pa tudi ustanovljeni dekliški telovadni

Janez Kramarič
JOSIPINA – PEPCA PRIMOŽIČ,
UČITELJICA IN
PROSVETITELJICA

Učiteljji in učenci meščanske šole v
Črnomlju v šolskem letu 1935/36
(Josipina Primožič sedi v drugi vrsti
druga z leve.)

Črnomaljska igralska skupina leta
1941, Josipina Primožič kot režiserka
v drugi vrsti tretja z leve)

Tečaj pletenja pod vodstvom Josipine
Primožič okoli leta 1920 (Josipina
Primožič sedma z leve v drugi vrsti.)

Janez Kramarič
JOSIPINA – PEPCA PRIMOŽIČ,
UČITELJICA IN
PROSVETITELJICA

odsek in ga vodila, dokler niso dobili druge usposobljene voditeljice. Po njeni zaslugi je bil v društvu ustanovljen deklinški tamburaški zbor, ki ga je vodila več let, prav tako pa tudi knjižnico, za katero so dobili prostor v župnišču in jo uporabljali tudi za predavanja, ki jih je organizirala v sklopu dejavnosti knjižnice. V okviru društva pa je organizirala in vodila tudi več gospodinjskih tečajev, ki so jih obiskovala številna dekleta in v njih dobila znanje iz kuharstva, pletenja, kvačkanja in vezenja. Ko je okrajno načelstvo z okrožnico pozvalo učiteljska upraviteljstva v okraju, naj učitelji sodelujejo v vseh akcijah javnih oblasti in tako prispevajo k dvigu podeželja, je bila učiteljica Pepca Primožič že v polni aktivnosti na prej navedenih področjih. Zato je bilo samoumevno, da so vodstvo gospodinjske šole v Črnomlju, ustanovljene leta 1934 ob podpori banske uprave, zaupali njej, ki jo je potem vodila do konca njenega delovanja, do začetka druge svetovne vojne.

V gospodinjskih tečajih in pozneje v gospodinjski šoli je udeleženkam posredovala znanje in bogate izkušnje iz kuharstva, pletenja, kvačkanja, vezenja in vsega drugega v zvezi z gospodinjstvom ter jim dajala dragocene življenjske napotke, potrebne bodočim gospodinjam in materam. K njej so se še pozneje kot žene in matere zatekale po potrebne nasvete pri reševanju življenjskih problemov. Bila je vzor učiteljice prosvetiteljice. Ko je bila po drugi svetovni vojni v Črnomlju ustanovljena višja gimnazija, je sprejela na stanovanje nekatere dijakinje iz oddaljenejših vasi, za katere bi starši težko plačevali oskrbo v dijaškem domu. Črnomaljeci in okoličani se jo še danes hvaležno spominjajo, nekateri že v visoki starosti, kot zaslužne učiteljice in prosvetiteljice, z izostrenim čutom do sočloveka, posebno v stiski pomoči potrebnega. Vseskozi je uživala, če je lahko razdajala svoje obširno znanje, življenjske napotke in materialno pomoč, ki jo je lahko črpala le iz svoje učiteljske plače in pozneje iz skromne pokojnine, kratka, če se je lahko razdajala sočloveku. Z vsem tem je zapustila bogato dediščino, v katero bi bilo smotno poseči tudi danes po marsikatero vzgled in vrednote.

Umrla je 6. junija 1961 v svoji hiši v Črnomlju. Na pokopališču v Vojni vasi spominja nanjo majhen in skromen nagrobnik. Njena dobra, plemenita in pomembna dela, v katerih še vedno živi pri

Kuharski tečaj pod mentorstvom Josipine Primožič okoli leta 1930 (Josipina Primožič – peta z leve v prvi vrsti.)

Janez Kramarič
JOSIPINA – PEPKA PRIMOŽIČ,
UČITELJICA IN
PROSVETITELJICA

Učiteljski zbor prvega otvoritvenega razreda meščanske šole v Črnomlju 1935/36 (Josipina Primožič druga z leve.)

Josipina Primožič je bila mnogim otrokom zlasti iz velikih družin krstna ali birmanska botra (Josipina Primožič in birmanki, sestri Ljudmila in Tončka Pezdirc leta 1938)

vseh, ki so jo poznali in ki znajo ceniti njene zasluge, potrjujejo kot življenjsko resnico pesnikovo ugotovitev: « ... le v svojih delih sam živel boš večno! ».

Dejansko pa se je to kazalo že v odnosih ljudi, ki so se vključevali v izvedbo uresničitve pobude za odkritje spominske plošče na njeni nekdanji hiši in v hiši vitrine s slikovnim prikazom njenega dela in priložnostne razstave o ročnih delih njenih učenk in tečajnic, kot eni izmed njenih dejavnosti med mnogimi v njenem vsesplošnem prosvetiteljskem delovanju. Vsa potrebna dela, tako načrt za spominsko ploščo in vitrino ter njeno izdelavo, preslikavanje fotografij, ki so jih ljudje prinašali v takšnem številu, da vseh ni bilo mogoče uporabiti, so strokovnjaki napravili zastoj. Izdelke za razstavo ročnih del, ki jih je kot nekdanje učenke in obiskovalke njenih tovrstnih tečajev naučila učiteljica Pepca Primožič, so njihovi svojci prinašali v takšnem številu, da jih je bilo preveč za razstavo. In ne nazadnje so se v pripravo kulturnega programa ob odkritju spominske plošče vključili številni črnomaljski učitelji in kulturni delavci sami in z učenci. Z vsemi temi ni bilo težko uresničiti že več let tleče ideje za obelodanjenje naše pomembne Črnomaljke, učiteljice in prosvetiteljice, posebno tudi ob velikem razumevanju naše črnomaljske občine, ki je že prej hišo odkupila, jo obnovila in razglasila za kulturni spomenik lokalnega pomena, na seji občinskega sveta 6. novembra 2008 pa jo tudi preimenovala v »Primožičevo hišo«. Uresničenje ideje sovpada v čas, ko proslavljamo pomembne dogodke iz preteklosti našega 600 let starega mesta.

Učitelji, predstavniki SVIZ-a, so se pred odkritjem spominske plošče poklonili spomenu učiteljice Josipine – Pepce Primožič na njenem grobu na pokopališču v Vojni vasi s položitvijo cvetja in svečk. Ohranimo jo še naprej v spomenu kot zaslužno učiteljico – prosvetiteljico, ki je svoje pomembno delo opravljala z vso odgovornostjo in zadovoljstvom, ljudem in domovini v podporo, čast in ponos, mladini pa kot poroštvo za boljšo prihodnost.

PRVIH 800 LET FRANČIŠKANSKEGA PRIRODOSLOVJA V NOvem MESTU (2)

Novomeška frančiškanska knjižnica

Konec 15. stoletja so novomeški frančiškani začeli zbirati knjige v svoji knjižnici, kjer je danes shranjeno že okoli 20.000 enot gradiva, od tega 7.000 enot, starejših od leta 1800, v novem delu knjižnice, domnevno pa še okoli 6000 enot starejšega gradiva v starem delu knjižnice. Prvi nam znani novomeški frančiškanski knjižničar je bil med letoma 1735 in 1736 Anton Kalan (Kallan, Khallan),¹ nekdanji ljubljanski, po 4. februarju 1739 pa novomeški gvardijan. Leta 1748 mu je sledil Benno Walldreich, ki je bil obenem novomeški gvardijan od 29. oktobra 1742, saj je bila skrb za knjižnico važna postavka v samostanu. Benno Walldreich pl. Ehrenporten je bil potomec slovite augsburško-ljubljanske trgovske družine Ane Katarine Walldreich pl. Ehrenporten, ki ji je Lazari objavil slavospev ob njeni preobledi v ljubljansko klariso dne 19. januarja 1681.² Za poznejšo dobrobit novomeških knjižnih zakladov so skrbeli še Pfeiffer, Hieronom Marklič, Weib, Sigismund Jeraj,³ organist Hugolin Sattner (1875–1878), Alfonz Furlan (1919–1924), Ciprijan Napast (1931–1942), Tarzicij Toš (1942–1945) in Angelik Tominc; od leta 1984 knjižnico že četrto stoletja vodi Felicijan Jože Pevec.

Novomeški frančiškani hranijo zelo zgodnje farmacevtske in medicinske knjige, saj so njihovega kirurga in lekarno laični tekmeči v boju za vsakdanji kruh zatrli šele v 18. stoletju. Med 150–180 tovrstnimi farmacevtskimi in medicinskimi knjigami jih je 18 iz 16. oziroma 17. stoletja, največ novejše kirurgije in farmakologije pa je daroval novomeški zdravnik z rimsko diplomo, dr. Peter Nikolaj pl. Jurko.

Najstarejšo medicinsko knjigo novomeških frančiškanov je Joannes Ruellius objavil leta 1522 kot priredbo Rimljana Dioscoridesa.⁴ Deželni glavar Volf Engelbert Turjaški je hranil dve knjigi Dioscoridesa, ki je služil v Neronovih armadah kot kirurg. Kar 16 stoletij je bil najpomembnejši pisec o botaniki. V petih zvezkih je opisal zdravilne učinke okoli 600 rastlin in skoraj tisoč zdravil. Zanimal se je celo za kondenzacijo živega srebra, kar je pozneje dalo idejo za destilacijo alkoholnih pijač. Njegovo delo so v latinščino prevedli iz arabščine, Volf pa je kupil razmeroma pozno Mattiolijevo lyonsko izdajo, medtem ko so novomeški frančiškani imeli starejšo lyonsko izdajo. Ob *De medica materia* je Volf nabavil še herbarij, ki ga je neznani Bizantinec leta 512 po Dioscoridesovih načelih opremil s 396 ilustracijami. To je bilo osrednje srednjeveško delo; Volfov knjižničar Schönleben žal knjige ni znal datirati in ne vemo zagotovo, ali je uporabljal tiskano ali rokopisno inačico.

Zdravnik Mattioli je prakticiral v Sieni, Rimu, Trentu in Gorici, dokler ni postal osebni zdravnik cesarjev Ferdinanda in Maksimilijana II.; tako je naše kraje dobro poznal. Raziskoval je tudi minij. Volf ni imel Mattiolijevih del, razen priredbe Dioscordisa, Mattiolijevo

1 SBL. 3: 122.

2 Hančič, 2002, 288; Šlebinger, 1928, 628.

3 Šiško, 1999, 54, 57–58.

4 Opomba dr. Špele Bregač 1. 9. 2008.

5 Fausti, 2001, 263.

6 Mušič, 1938, 441, 451; Štuhec, 1995, 103.

7 Pintar, 1925, 245–246.

8 Wild, Joannis (FSNM; KSSKL-M 343) in ne poznejši W.R. Wilde (* 1815; † 1876), ki je pisal tako o habsburški kot o irski medicini (1843, 1846).

9 Bahor, 2005, 405.

10 Bregač, 2006, 161; Bregač, 2004, 494; Mušič, 1938, 442.

11 Mušič, 1938, 444–451.

12 Opomba dr. Špele Bregač 1. 9. in 2. 9. 2008; Bahor, 2005, 403.

13 Šiško, 1999, 38, 45.

14 Bregač, 2004, 500.

botaniko pa je imel Lobkowitz v svoji knjižnici na Češkem.⁵ Mattioli s sto novimi rastlinami v Discorsi (1544), Šved J. Ruelius (1522) in Ryff (Frankfurt 1543) so oskrbeli priredbe Dioscordisa, ki so jih imeli novomeški frančiškani (1522); baron Erberg je kupil izdaji iz leta 1570, Volf pa Mattiolijevo lyonsko priredbo iz leta 1654.

Med deli iz bogate novomeške zbirke najdemo knjige med Kranjci zelo priljubljenega Novomeščana, zdravnika Gosjaka,⁶ Mattiolijevo knjigo o zeliščih Senensis medicini iz leta 1565, dve različni deli Mar-ka Grbeca iz leta 1713,⁷ Hipokrata, angleškega zdravnika Wilda,⁸ in kirurgijo Joannisa Scultetija.⁹ Novomeški frančiškani so po Jurku podedovali tudi Salernsko knjigo zdravja v inkunabuli Arnaldusa de Villanova,¹⁰ ki je pisal tudi o filozofskem kamnu; licejska knjižnica pa je imela njegova dela v beneški inkunabuli iz leta 1490 (W-1584), pa tudi njegov beneški prevod Avicenne z Averroesovimi komentarji In fine expletus iz leta 1489 (NUK-11294). Novomeški frančiškani so hranili tudi medicinska dela s fizikalno vsebino Johanna Agricola, ki so ga brali Valvasor in kranjski kapucini. Novomeški frančiškani so uporabljali delo Michela Angela Andriolija s podpisom Sigismunda Skerpina v margini (1693). Italijanski zdravnik Michelangelo Andrioli je postal primarij v Celovcu, objavil pa je tudi priročnik za praktično delo v samostanski lekarni (1697).

Novomeški frančiškani so imeli tudi zbrana dela prvega angleškega zgodovinarja medicine Jona Freuda in J. Lanzobija, fizikalno-matematično medicino Archbaldinija Pictarniusa, Linnéja, lekarništvo Johanna Heinricusa Jungketa, spise Cesarske naravoslovne akademije v Nürnbergu in Antona Castellezova razglabljanja o Dolenjskih Toplicah, ki jih je financiral njihov lastnik, knez Turjaški.¹¹

Leta 1689 so novomeški frančiškani razširili samostan za potrebe bodoče gimnazije. Od leta 1722/1723 do ukinitve Jožefa II. (14. januarja 1783) so novomeški frančiškani svoje gojence poučevali v filozofskih študijah za duhovniško posvečenje;¹² odtlej so morali obiskovati ljubljanski javni licej in bogoslovje. Z javnim poukom na nižjih šolah (gimnaziji) so Novomeščani začeli 3. novembra 1746. Za višje študije filozofije so leta 1762 zasnovali predavanja matematike in fizike po jezuitskih vzorih, 26. maja 1778 pa so oživili ljudsko šolo v svojih gimnazijskih prostorih.¹³

Novomeški frančiškani so za pouk nabavili dva rokopisa o glasbi, teologijo, medicino, aritmetiko, geometrijo in druge vede.¹⁴ Pri pouku so uporabljali tudi učbenike piscev iz drugih redov, kar ni bilo nenavadno, saj je Peter Katančič prevedel v hrvaški jezik po jezuitu Boškoviću naravnan učbenik ogrskega jezuita Maka pri frančiškanskem samostanu v Budimpešti. Med Boškovićevimi prijatelji v večnem Rimu so bili številni frančiškani, med njimi profesorja matematike, francoska minorita Le Seur iz Parme in Jacquier z univerze La Sapienza v Rimu. Zaslovela sta z objavo komentiranega prevoda Newtonovih Principov v Ženevi (1739–1742), ki so ga uporabljali tudi novomeški frančiškani. Leta 1742 sta Boškoviću pomagala načrtovati popravilo razpok na kupoli rimske cerkve svetega Petra, dopisovala pa sta se tudi s piranskim violinistom Tartinijem. Jacquier je v italijanščino prevedel celo Taylorjevo knjigo, ki je prav tako slonela na Newtonovih idejah. Za teološke študije je objavil fizikalni učbenik, ki so ga graški jezuiti ponatisnili (1766), uporabljali pa so ga tudi

Stanislav Južnič
PRVIH 800 LET
FRANČIŠKANSKEGA
PRIRODOSLOVJA
V NOvem MESTU

15 Trane, 1993, 84.

16 Giornale d'Italia, agricultura.
Venezia: B. Milocco, 1766, 80 (NUK-
5341).

Toševa katalogizacija Newtonovih
Principov (1739).

17 Jerele, Golob, 2006, 8.

18 Vrhovce, 1891, 149, 155, 248, 269.
Po drugih virih celo med letoma 1723–
1783 (Bahor, 2005, 398, 399, 679).

19 Vrhovce, 1891, 269.

20 Furlan, Alfonz. 1919. Dolenjske
novice.

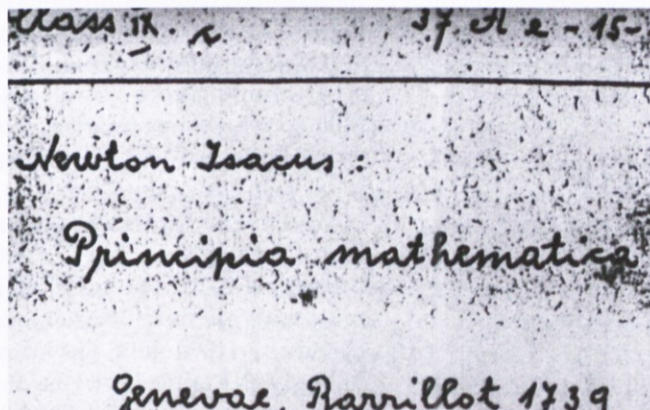
21 Ciperle, 1980, 113, 114; Vrhovce,
1891, 274; Schmidt, 1963, 273.

22 Šiško, 1999, 50–51; Furlan, 1926,
47.

KULTURA
Rast 1 / 2009

43

pri filozofskih študijih v Ljubljani. Po Splošni fiziki z mehaniko je v drugem delu Posebne fizike objavil poglavja o fluidih (I), svetlobi z ognjem (II), astronomiji (III) in geografiji (IV). Delal je za rimsko Propaganda fide,¹⁵ ki je skrbela tudi za misijonarsko dejavnost. Jaquierjeva pisma o hidrostatiki so ocenili v beneškem fiziokratskem glasilu, ki so ga brali tudi Ljubljancani.¹⁶

Novomeški frančiškani so dobro stoletje svoje gimnazije (1746–1870)¹⁷ zasnovali po ljubljanskem jezuitskem vzoru. Imeli so tri učitelje in prefekta, za razliko od ljubljanski jezuitov pa so gimnazijce poučevali celo aritmetiko. Sprva so predavali v šestih razredih; od leta 1807 so poučevali v petrazredni gimnaziji, nato do leta 1813 v dvorazredni, do leta 1819 znova v petrazredni, do leta 1853 v šestrazredni in od leta 1855 v osemrazredni. Od leta 1762 do 1781/1782¹⁸ so svoje gojence, med njimi Vodnika, učili še v dveh filozofski letnikih. Po prekinitvi med jožefinskimi reformami so vse do marčne revolucije (1848) svoje dijake znova poučevali v dveh filozofskih letnikih; laikov vanje niso hoteli sprejemati, ker meščani niso hoteli kriti dela stroškov.¹⁹ Tako je kratkovidnost mestnih veljakov opeharila marsikaterega Dolenjca za prednosti visoke izobrazbe, pridobljene v domačem kraju.²⁰

Po šolski reformi piarista Gratiana Marxa (15. oktobra 1775) ob koncu Vodnikovih gimnazijskih let je dobila fizika prvič svoje mesto tudi v učnem načrtu gimnazije v okviru prirodoписа, bržkone predvsem v prvem in četrtem letniku. Marxova reforma se je na gimnaziji v Ljubljani uveljavila leta 1778/1779, prav tedaj pa so jo sprejeli tudi novomeški frančiškani. Medtem je Vodnik že končal svoje študije; morda niti ni preveč zamudil, saj je celo po spremembah pouk fizike s prirodopisom vred komaj dosegal raven drugega ali tretjega razreda sodobne slovenske osnovne šole²¹ z začetka tretjega tisočletja. Seveda pa so v Vodnikovem času jezuitske učbenike začeli izpodrivati piaristični, ki so sicer prav tako zveneli v Boškovičevem duhu: na Kersnikovih ljubljanskih višjih šolah so uporabljali Döttlerjevo fizikalno učno knjigo, na novomeških frančiškanskih pa Lucenzijevo.

Značilnosti novomeškega pouka fizikalnih in matematičnih predmetov nam najlepše orišejo seznami knjig z začetka 18. stoletja, katalog iz leta 1853, Roblekov kataloški poskus vzporeden z njegovim delom v Gorici oziroma na Trsatu²² in Tošev medvojni stvarni

23 Usenik, 1999, 50, 55.

24 Šiško, 1999, 54.

25 Sporočilo dr. Špele Bregač 1. 9. 2008

26 Jerele, Golob, 2006, 9; Bahor, 2005. 403, 406, 407.

katalog (1942–1944) z dvanajstimi strokovnimi skupinami. Roblek je filozofiji pripisal skupino X a, fiziki, kemiji, biologiji, botaniki, zoologiji, agronomiji in mineralom X b, astronomiji in matematiki X c, osnovam aritmetike, algebre, geometrije in arhitekture XI c, medicini pa XII. Podobno so postopali ljubljanski frančiškani, ki so skupino X b namenili fiziki, kemiji, geologiji in biologiji, X c tehniki, matematiki, astronomiji in navtiki, XII pa medicini; žal do 1870-ih let niso imeli poklicnega bibliotekarja.²³

Toš je prirodoslovje pokril z IX. skupino tako, da je naravoslovje z naravnim pravom vred uvrstil v podskupino IX b, podskupino IX c pa so tvorile matematika, fizika, mehanika, kemija, mineralogija, agronomija, astronomija, geologija in strategija. S strokovno skupino XI je pokril medicino.²⁴

Novomeška frančiškanska knjižnica hrani 3 rokopise iz 15. stoletja, 38 inkunabul²⁵ in 224 tiskov iz 16. stoletja. Večina je seveda bogoslovnih, le tri knjige, starejše od leta 1610, pa so bile posvečene matematiki in fiziki. Kar 55 odstotkov od 175 skupno evidentiranih sigetov iz 16. stoletja je bilo natisnjenih v Benetkah, 9% v drugih italijanskih krajih, 10,6% na nemških tleh, 9,7% v Švici, 8% v Franciji, 6% v Belgiji in le 1,7% v habsburški monarhiji. Nekaj knjig so podedovali iz sosednjega novomeškega kapucinskega samostana, ki ga je ukinil Jožef II.²⁶ Tudi večino novejših knjig so novomeški frančiškani kupovali v Benetkah, jezuitske učbenike pa so nabavljali predvsem pri jezuitski graški univerzi.

Tako kot Valvasor so njegovi baročni frančiškanski sodobniki v sosednjem Novem mestu radi verjeli v nevidne reči; zato so zaverovano brali Pasje dneve izpod peresa Majoloja, ki je leta 1572 postal škof Volturara in Montecorvina. Majolov naslov je resda ponujal fizikalne vsebine, vendar ne v današnjem pomenu besede, saj je nadebudni škof tedanjemu času vsečno raje pisal o demonih, volkodlakih, pa tudi o spornih domnevah, povezanih z vulkanskim nastankom fosilov.

Konec 17. stoletja so se novomeški frančiškani zanimali za Sončeve ure in zemljevide; zato so kupili Finéjevo matematično, kartografsko in urarsko delo v beneškem italijanskem prevodu, izdanem dobro stoletje po piščevi smrti. Finé je zadnjo četrt stoletja predaval na pariškem kraljevem kolegiju, zaslovel je z zemljevidi srčastih oblik, ki pa gotovo niso bili več dovolj natančni v času novomeškega nakupa, ko so bili na voljo že Valvasorjevi izdelki. Finé je izdelal tudi Sončevo uro iz slonove kosti. Sočasno s Finéjem so novomeški frančiškani v Benetkah kupili tudi novo knjigo Augustinusa Pozza, ki je po geometrijskem uvodu opisal izdelavo in tabele dveh tipov sončnih ur, ki so bile tisti čas zelo priljubljene. Pozzo je v prvem delu knjige pojasnil matematično ozadje meritev s Sončevimi urami, inklinacijo in deklinacijo, v drugem posebej paginiranem delu pa je tabeliral vrednosti gnomona. V zadnjih dveh krajših knjigah se je lotil dopolnilnih tabel, ki ju je zaključil s skicami delovanja Sončeve ure.

Tako kot loški kapucini se tudi novomeški frančiškani niso branili protestantskih piscev, še posebej ne zagovornikov novih Newtonovih idej. Protestant Puffendorf je svoje dolžnosti človeka in državljana po naravnem pravu prvič objavil kot profesor univerze Lund, novomeški frančiškani pa so kupili eno poznejših izdaj. Bil je sopotnik Grothiusa, matematike pa se je naučil v Jeni pri Leibnizovem profesorju

27 Keill, 1742, 196–208.

Weigelu, ki je prijateljaval s Huygensom in izdeloval astronomske naprave s koledarji vred. Novomeški frančiškani so kupili vsa Boylova dela, podobno kot Valvasor na bližnjem Bogenšpergu. Nabavili so tudi domneve eksperimentalnega fizika in Boylovega dopisovalca Placentinija, imenovanega Tarvisini, prav tako pa spis Boylovega dopisovalca z univerze v Kielu in Altdorfu, Günterja Christopha Schelhammera. Placentini je zavrnil Schelhammerjeve domneve o vakuumu v barometru in se je raje priklonil Leibnizovim idejam. Tudi sicer so novomeški frančiškani v poznem baroku poučevali po Leibnizovih smernicah, saj so v ta namen kupili številna Wolffova in Sturmova dela s priredbami avguština Desinga vred.

Newtonova doba je pri novomeških frančiških pokončala kartezijske vplive s pomočjo Angleža Keilla, ki je dokazal Huygensov teorem o sredobežni sili in krožnem gibanju.²⁷ Keill je študiral pri Davidu Gregoryju v Edinburgu, ko je ta takoj po izidu Newtonovih Principov začel predavati o njih; Keill je Gregoryja spremljal celo na Oxford, ko je le-ta postal oxfordski profesor astronomije (1702). Keill se je kmalu še sam povzpel na položaj profesorja filozofije in je med prvimi predaval o Newtonovem prirodoznanstvu; bil je učitelj Johna Désaguliersa, katerega eksperimentalni priročnik so uporabljali ljubljanski jezuiti od leta 1754 dalje.

Novomeški izvod izdaje Keillovega učbenika je izšel istočasno z minoritsko priredbo Newtonovih Principov; obe knjigi so novomeški frančiškani nujno potrebovali ob začetku višješolskih študijev po ukažu Marije Terezije in van Swieten. Van Swietenov rojak, nizozemski Newtonov zagovornik Musschenbroek, ni bil priljubljen le med novomeškimi frančiškani, temveč tudi pri ljubljanskih jezuitih. Slednji so Musschenbroeka kupili leta 1754 v poldrugo desetletje starem francoskem prevodu, medtem ko so novomeški frančiškani raje stavili na poznejšo izdajo latinskega originala. Wilde je na ljubljanskem liceju popisal še pet drugih Musschenbroekovih del v skupno šestih knjigah, razen Essai vse v latinščini. Po dve knjigi sta bili natisnjeni na Nizozemskem in na Dunaju, ena pa celo v Ljubljani. Vsa dela so bila tiskana v četverki, in sicer leta 1739, 1753, 1754, 1754, 1761 in 1768. Štiri dela so imela splošni, poudarjeno eksperimentalni značaj: po eno obravnava magnetizem in kapilarnost. Musschenbroek je bil blizu jezuitu Boškoviću, ki so ga med pisce iz novomeške frančiškanske knjižnice zagovarjali predvsem sobratje Mako, Liesganig, Ambschell, Zallinger, Horváth in Biwald, manj pa Kaschuttnigg ali Redlhamer. Novomeški frančiškani niso kupili Boškovićevih knjig, temveč knjige njegovih prijateljev, ki so postale uradni učbeniki v habsburški monarhiji. Prav tako niso nabavljali francoskih matematičnih del, razen slovarjev, čeravno sta Ramutha in Vovk dobro obvladala in poučevala francoščino v Novem mestu. Kartezijanec Redlhamer je bil dunajski profesor dogmatike, ljubljanski študent drugega letnika filozofije Franc Ksaver Egkh de Perg pa je njegovo fiziko, ki so jo hranili tudi novomeški frančiškani, nabavil devet let po izidu (1764). Ljubljanski jezuiti so uporabljali Redlhamerjevo racionalno filozofijo in dogmatsko teologijo, danes NUK-ova Redlhamerjeva sholastika iz leta 1758 pa nima starejših lastniških zaznamkov.²⁸

Novomeški frančiškani so kupili še številne druge jezuitske pisce, med njimi Moreta, Sončeve ure v Ljubljano priseljenega Novome-

28 NUK-14904.

29 Mušič, 1938, 439.

Lovec z uplenjeno raco uporablja Schwenterjev izum, ko brodi čez reko: gotovo ga niso vnevar pustili niti novomeški lovci po branju frančiškanskih knjig.

30 Thorndike, 1958, 7: 323, 327.

31 Goddu, 2005, 286.

Franca Breckerfeldova skica nagnjenosti osi Zemlje v drugi izdaji knjige o Sončevih urah (Breckerfeld, 1734, 18. Dar dr. Jerneja Sekolca z Dunaja)

ščana Franca Breckerfelda, Tacquetove matematične učbenike, Novomeščana Toša, Pardiesa in Reüssa. Moret je v Pragi objavil prvo matematično disertacijo, dopisoval pa si je s Kircherjem, Conradom in Riccilolijem. Novomeščani so kupili Moretova razmišljanja o plimovanju; le-ta so bila še posebno čislana zavoljo nepravilne Galilejeve teorije, ki je skušala s plimovanjem dokazati gibanje Zemlje. Toša in Breckerfelda so Novomeščani kupovali tako zavoljo kvalitete kot zaradi njunega novomeškega rodu. Franc Breckerfeld je bil sin Volfa Konrada,²⁹ ki je po očetu prevzel uspešno zdravniško prakso v Novem mestu. Bil je lastnik Impoljce pri Krškem in Teriške vasi do leta 1696/1697. Impoljco je ob doplačilu 16.000 gld zamenjal za Mordaxovo graščino Stari grad pri Otočcu (1698), ki je bila bolj uporabna za delo v Novem mestu. Poleg astronoma Franca je imel še mlajša sinova Volka Antona in Leopolda Friderika, ki sta po končanem bogoslovju postala župnika v domačih krajih. Četrti sin, Janez Žiga pl. Breckerfeld, je najprej poročil Frančiško pl. Gallenfels, hči barona Janeza Daniela Gallenfelsa in Agnes z Iga (Sonegg). Astronom Franc Breckerfeld je senco Sončeve ure je opisal po Danielu Schwenterju, profesorju vzhodnjaških jezikov in matematike na univerzi v Altdorfu, ki so ga prav tako brali novomeški frančiškani, saj je zaslovel s prvim opisom nalivnega peresa.

Novomeški frančiškani so brali celo starejša jezuitska dela, med njimi Toleda, sina španskega aktuarja, ki je študiral filozofijo v Valencii, bogoslovje pa v Salamanki;³⁰ tam je komaj triindvajsetleten poučeval filozofijo in opravil noviciat. Enakomerno pospešeno gibanje padajočih teles je prekrojil v stalni pospešek in z njim vplival na mladega Galileja.³¹ Leta 1559 je odšel v Rim in leta 1564 v večnem mestu opravil zadnje zaobljube; nato je tam vodil noviciat in med triletnim tečajem filozofije predaval fiziko (1560/1561). Šest let je učil sholastično in moralno teologijo, dokler se ni povzpel do položaja prefekta rimskih

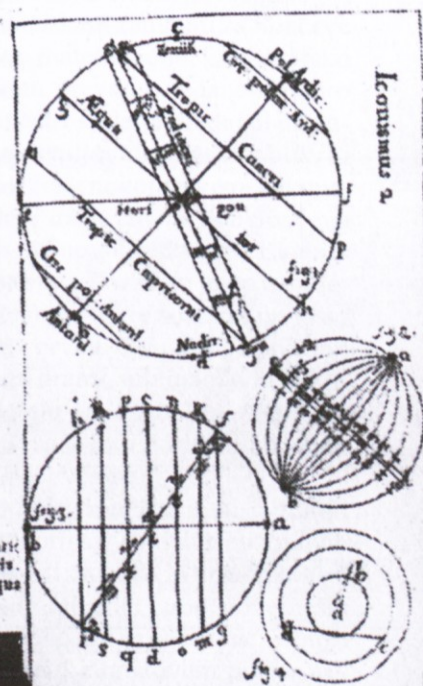
ARTICULUS II.

Quomodo querenda sit linea Meridiana in aliquo plano Horizontali.

Linea Meridiana in aliquo plano Horizontali delineata dicitur illa linea, per quam subdit Circulo Meridiano extensio. Plurima horologia solaris hanc, ut in debitis locis possint, hanc praerogant. Acut magis illis se quidem secundum hanc vertit, ac dirigis non tamen ita exacte, quia in variis locis variis, imò in eodem loco diversis temporibus diversimodè ab ea declinat. Quare, ut acut magis exacte, quae in compendibus adhibetur, vel possit, per inventionem prius lineam Meridianam explorandum est, quantum in hoc, vel illo loco, aut distans ab ea declinet.

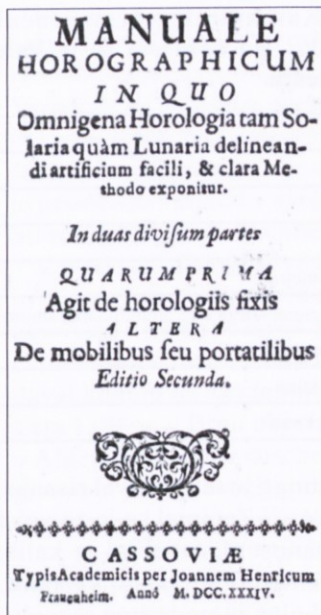
Potest quidem linea Meridiana haberi, si per horologium aliquod solare portatili, verbi gratia per athenum solare universalem, ad solem horam explores: tunc horologium solare fixum, v.g. florentinum, ita dirigas, ut in illam exploratam horam umbra styli cadat, & deinde lineam in plano Horizontali ducas, quae sit illam horam duodecimam, in horologio delineatam, parabolis: sed exactior illius querendae modus hic est:

Et primò quidem, si illam tempore aequinoctii, id est, circa 21. Martii, vel 23. Septembris, tem. qua

Stanislav Južnič
PRVIH 800 LET
FRANČIŠKANSKEGA
PRIRODOSLOVJA
V NOVEH MESTU

Franca Breckerfeldova naslovnica druge izdaje knjige o Sončevih urah, ki so jo novomeški frančiškani kupili v prvi izdaji (Breckerfeld, 1734. Dar dr. Jerneja Sekolca z Dunaja)

Padovska diploma novomeškega zdravnika Volfa Konrada Breckerfelda, zaključna stran (Dar patra Felicijana Pevca, OFM)

študijev. Spovedoval je obsojence v cerkveni kaznilnici, obenem pa je dolgih štiriindvajset let daroval maše pred papežem in kardinali. Papež Klement VIII. ga je postavil za kardinala (17. septembra 1593); že naslednje leto je kardinalski klobuk kar na lepem vrnil, da je smel umreti v jezuitski hiši. Volfu Engelbertu Turjaškemu je bil genialni Toledo tako všeč, da je nabavil kar dve njegovi fiziki in še več drugih knjig, med drugim razpravo o moralni teologiji.

Novomeščani so svoj pouk matematike posodobili po knjigi najznamenitejšega štajerskega matematika 18. stoletja, Janeza Kaschuttningga, ki je svoja zadnja leta po prepovedi jezuitov preživel na Spodnjem Štajerskem. Po dunajskem noviciatu (1731, 1732) je leto dni ponavljal snov z dijaki višjih razredov gimnazije v Leobnu, nato pa je študiral filozofijo na Dunaju (1734–1736). Po letu dni poučevanja gramatike v Linzu je od leta 1738 do 1740 ponavljal matematične snovi s študenti dunajske univerze. Sledilo je drugo leto prakse na nižjih študijih v Kremsu, študij teologije v Gradcu in na Dunaju ter tretja aprobacija v Judenburgu. Leta 1747 je končno lahko začel predavati matematiko v Trnavi, matematiko in fiziko na Dunaju ter na Terezijanišču (1748–1753), samo matematiko pa na graški univerzi (1754–1755), kjer je vodil observatorij s kabinetom vred. V izjemno plodnih dunajskih in graških letih je dal natisniti pet knjig, med njimi eno o žlahtnih mineralih. Priobčil je dve knjigi brez matematičnih vsebin ob izpitnih težah svojih študentov. Objavil je učbenik za teoretično in uporabno matematiko (1754), ki je prišel prav tudi novomeškimi frančiškanom; bil je tako priljubljen, da ga morali že čez tri leta ponatisniti z enotnim številčenjem strani, čeravno so v prvi izdaji vsako od sedmih poglavij posebej paginirali.

Poglavja Kaschuttniggovega učbenika za teoretično in uporabno matematiko, po katerem se je Valentin Vodnik učil računati v Novem mestu

Naslov	Strani
Aritmetika	10
Algebra	45
Praktična geometrija	62
Ravninska trigonometrija s 15 stranmi tabel sinusov in tangensov	44
Sferična trigonometrija	11
Civilna arhitektura	71
Vojaška arhitektura	49

32 Kaschuttnigg, 1754, 48; Kaschuttnigg, 1757, 290, 292.

33 Kaschuttnigg, 1757, 288–291.

34 Kaschuttnigg, 1757, 156–163, 164–170.

Kaschuttnigg je obravnaval risanje parabol po postopkih različnih matematikov.³² Zanimal se je za vojskovanje v povezavi z matematičnimi znanostmi; tabeliral je kalibre, smodniško polnjenje, teže cevi in naklon pri streljanju s topom. Sledil je tedanjemu napredku vojaške tehnike in podrobno razpravljal o Vaubanovih navodilih za napadanje trdnjav (1701).³³ Poglavje o ravninski trigonometriji je zaključil s tabelami sinusov, tangensov in njihovih logaritmov do 90 stopinj s korakom 20'. Za nameček je objavil še tabele logaritmov naravnih števil do 1000; vsakega je oskrbel s sedmimi decimalnimi mesti.³⁴ Mladi študent Jurij Vega je uporabljal Kaschuttniggov logaritmovnik in se je morda prav ob njem odločil, da bo prekosil slovitega slovenskega rojaka.

Ob jezuitskih delih so novomeški frančiškani uporabljali tudi avguštinska, med njimi predvsem knjigo sina bavarskega čevljarja Maximusa von Imhofa, ki je med letoma 1786 in 1791 poučeval matematiko in filozofijo v münchenski samostanski šoli. Leta 1790 je postal član in deset let pozneje direktor fizikalnega razreda münchenske akademije, leta 1790 pa profesor fizike in matematike na liceju volilnega kneza. Dve desetletji je vodil postavitve strelovodov na Bavarskem in o njih priobčil več knjig.

Seveda mimo novomeških frančiškanov niso šle niti flogistonske Stahlove ideje, ki so prevladovale vse do Lavoisierjevih dni; zato so Novomeščani kupili vsaj štiri Stahlove knjige in tri med njimi shranili v omari z medicinskimi deli.³⁵ Izumitelj teorije flogistona, Georg Ernest Stahl iz Jene, se je izkazal kot kemik, zdravnik in univerzitetni profesor v Halleju, dokler ni postal dvorni zdravnik in svetnik pruskega kralja.

Z izjemo opisa mrka rektorja latinske nadaljevalne šole v Celleju, Steffensa, Novomeščanov astronomija sprva ni posebno zanimala, dokler niso po marčni revoluciji nabavili knjige grofa Pontécoulanta, Mädlerja in prve slovenske astronomske spise; zato pa so že zelo zgodaj brali novosti o Chappejevem optičnem telegrafu, ki je kljub Johannu Lorenzu Böckmannu in drugim kritikom pripomogel k zmagam francoskih revolucionarnih armad. Nove parne in druge strojne pogone so povzeli po Kottenkampovem prevodu iz angleščine. Novomeške frančiškane so močno privlačile Valvasorjeve, jezuitske pa tudi sodobnejše geodetske meritve; zato so brali učbenik Prändela,

35 Mušič, 1938, 445.

profesorja matematike in fizike v münchenski plemiški šoli, ki je bil tudi častni član münchenske akademije. Prav tako so se zanimali za Hrvata Staindla, profesorja matematike v transilvanijskem Velikem Varadinu, ki je pisal o geometriji in geodeziji z osnovami arhitekture in kartografije. Novomeščanom je prišel prav tudi geodetski priročnik Jacobija, člana akademije uporabnih ved v Erfurtu. Za Novomeščane je geodezijo vključil v svoj matematični učbenik celo Hederich, ki je bil resda bolj znan kot pisec klasičnih grških priročnikov.

V predmarčni dobi so se novomeški dijaki med branjem Chmelovih in Simona Gunzovih učbenikov dodobra naučili računskih in celo trgovskih veščin. Chmel je od leta 1786 študiral filozofijo, pravo, ekonomijo in matematiko na Dunaju. Med letoma 1794–1808 je predaval kemijo na akademiji Olomuc, nato pa fiziko na liceju v Linzu. Leta 1798 je v Brnu objavil razpravo *Logarithmische Differentialen* v *Algemeinen europäischen Journale*, leta 1826 pa je v šolskem programu objavil priobčil spomine na Keplerja *Ursprung und Gründung des Linzer Lyceums mit Kepler's Leben*.

Leopold Samuel Gunz,³⁶ sin židovskega rabina Simona Gunza, je bil ljubljanski profesor elementarne in uporabne matematike med letoma 1810³⁷ in 1819. Gotovo je prav on priporočil Novomeščanom knjige svojega očeta Simona,³⁸ ki je poučeval matematiko in trgovsko računstvo na židovski nemški visoki šoli v Pragi. Simon je v Pragi in na Dunaju objavil ducat odmevnih matematičnih učbenikov. V trgovskem računstvu in pri računskih tabelah je nadaljeval Nelkenbrecherjevo delo. Novomeška frančiškanska knjiga Simona Gunza je bila peta izdaja s poglavji: obrestni račun, rabat, računanje popustov cene blaga, pridobitniški in menjalni račun, menični račun, družabni mešani računi z zlatom in srebrom, slepo pravilo, pravilo napake (regula falsi), računanje kvadratnih in kubičnih korenov. Po Gunzu je nastopila nova doba slovenske matematike, v kateri so vsi z Vovkom vred predavali po učbenikih viteza Močnika iz Cerknega.

36 SBL, 1: 275.

37 ZML, fond 1, enota 53.

38 Kayser, 1834, 1: 460.

Matjaž Matko

KOČEVSKI FOTOGRAF VERDERBER NA RABU MED OBEMA VOJNAMA

Konec prve svetovne vojne je prinesel razpad Avstro-ogrske monarhije. Z združitvijo Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (nastala 29. oktobra 1918) in Kraljevine Srbije je 1. decembra 1918 nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Z rapalsko pogodbo 12. novembra 1920 je morala Kraljevina SHS del ozemlja, poseljenega s Slovenci in Hrvati, prepustiti Kraljevini Italiji. Slovenci so tako izgubili zahodni del svojega ozemlja, predvsem Primorsko. Tudi Hrvati niso bili na boljšem. Izgubili so hrvaško Istro z Reko, več otokov, del Dalmacije, vključno z Zadrom in okolico.

Kraljevina SHS (kasneje Kraljevina Jugoslavija) se je soočila s slabim gospodarskim stanjem, kar velja tudi za Kvarner. Izguba pristanišča Reka, ki je z rapalsko pogodbo ostalo v Kraljevini Italiji, je prizadela predvsem zaledje novoustanovljene države. Spremembe so se odražale tudi v prometni infrastrukturi, kar je upočasnilo razvoj turizma, ki se je začel v Istri, Kvarnerju in delu Dalmacije razvijati v drugi polovici devetnajstega stoletja. Rab je ostal vse do leta 1921 pod italijansko okupacijo, kar se je poznalo predvsem pri vlaganjih v razvoj turizma. V obdobju med letoma 1920 in 1939 se je začel razcvet turizma na Rabu. Hotel Imperial je bil prvi večji hotel, ki je bil ponovno odprt leta 1927, lastnik pa je postal domačin Franjo Kukulić.

Vzporedno z razvojem hotelirstva so se v mestu Rab pojavili tudi drugi nosilci razvoja turizma kot spremljajoče dejavnosti; to

POGLED S TRDNJAVE SV. KRIŠTOFORA NA STARO MESTNO JEDRO IN OKOLICO
Z mestnega obzidja, natančneje iz predela Trdnjava Sv. Krištofor, je prekrasen razgled na staro mestno jedro in bližnjo okolico. Fotorazglednica je bila odposlana leta 1929. V zgornjem levem kotu se vidi predel Padova s svojimi tremi zalivi ter mesto Barbat.
RAB (ARBE) DALM. FOTOGR. RUD. VERDERBER RAB REPROD. ZABR. 1929
Fotorazglednica, odposlana 20. 6. 1929

so fotografski studii, koriščenje fotografskih storitev in izdelava (založništvo) razglednic. Na otoku so bili že nekateri uveljavljeni fotografski studii, kot so na primer Foto Zaza, Foto Rio, Foto Sport, Foto Centar. Pojavili so se tudi založniki razglednic: domačin Franjo Kukulić, Atelie Stella, Ivan Sušić, Lujo Polak, M. i S. Halilagić, prodaja novina i časopisa, Rab /Arbe/, Trafika Julijana ud. Tomsa Rab. Med letoma 1925 in 1927 se je pojavilo novo ime med obstoječimi fotografi. V mestu Rab je odprl fotografski atelje fotograf Rudolf Verderber mlajši iz Kočevja. V veliko pomoč pri delu v ateljeju sta mu bila sestra Margit in brat Bruno, ki pa se je kmalu zatem osamosvojil in z delom nadaljeval v Boki Kotorski, kjer je v mestu Kotor odprl fotografski atelje Foto Adrija.

DRUŽINA FOTOGRAFA VERDERBERJA

Rudolf Verderber starejši po očetovi strani izvira s Kočevske. Rojen je bil v Trstu leta 1876. Po podatkih, s katerimi razpolagam, je leta 1900 začel delovati na Sušaku (Reka) fotografski studio Rudolf Verderber in H. Steinbock v hiši Fremont (danes Kačičevo šetalište). Leta 1902 se je poročil z domačinko s Sušaka in v zakonu se jima je rodilo pet otrok. Rudolf je moral med prvo svetovno vojno v vojsko in imel je srečo, da je ta težak čas, ki je bil povezan z nepredstavljivimi odrekami, preživel. Stanoval je v Kočevju in tam je imel tudi svoj fotografski atelje. Iz arhiva, ki ga posedujem, lahko ugotovim, da je bil Rudolf Verderber starejši prvi fotograf, ki se je poklicno ukvarjal s fotografijo v Kočevju, vendar na pečatnikih (žigih) iz tistega časa še vedno zasledimo njegovo prisotnost na Kvarnerju. Verderberja lahko označimo za potujočega fotografa. Očitno mu je bila mediteranska

FOTO – AMATEUR – ZENTRALE
Verderber

Rab (Arbe) & Kočevje Jugoslavija
»Reprodukcija zabranjena«

je bil zaščitni znak družine fotografa Rudolfa Verderberja, ki se je praviloma pojavljal na foto-razglednicah mesta Raba in okolice okoli leta 1930. Družina Verderber je imela svoj fotografski studio nasproti Mestne lože (Gradska loža) v ulici Kraljice Marije (Srednja ulica). Fotografske storitve je mimoidočim turistom ponujala na najbolj obiskani ulici starega mestnega jedra, kajti vse mestno jedro je živ spomenik. Fotografijo, ki je nastala leta 1931, sem po naključju našel v Kočevju, kjer je družina Verderber ustvarjala več kot trideset let. Fotografija, format 10 x 5 cm, 1931

Matjaž Matko
KOČEVSKI FOTOGRAF
VERDERBER NA RABU MED
OBEMA VOJNAMA

PODEŽELSKO DEKLE V NARODNI NOŠI

Na poti s tržnice proti domu si je dekle krajšalo čas z izdelavo volnenega dela oblačila. Dekle na fotografiji je oblečeno v nošo, ki se razlikuje od tradicionalne narodne noše. Živopisno narodno nošo so dekleta nosila samo na velikih vaških svatbah, imenovanih »pir«.
RAB (ARBE) DALM. FOTOGR.
VERDERBER RAB. REPROD.
ZABR.

Fotorazglednica, odposlana 1933

PREBIVALEC RABA Z OSLIČKOM

Motiv, na katerem je fotografiran domačin z osličkoma, bi bil v današnjem času zelo redek. Posnetek je nastal v mestnem pristanišču, zgradba v ozadju na levi strani zaliva je hotel Bristol (danes hotel Riva).

Naklada: Margit Verderber, Rab. Nr. 116, natisnjena razglednica (bakrotisk), neodposlana, okoli leta 1930

KOPALIŠČE PALACE 2

Posnetek pod zaporedno št. 50 je bil narejen za znanega naročnika. Kopalci so stali pred fotografsko kamero, ki je bila postavljena v morju. Ko je nastavil samosprožilec na kameri, je imel fotograf Rudolf Verderber starejši še toliko časa, da je zabeležil sebe – v spodnjem levem kotu – in kopalce na spominski fotografiji.

RAB (ARBE) DALM. FOTOGR.
RUD. VERDERBER RAB. REPROD.
ZABR. 1928.

Fotorazglednica, neodposlana, 1928

PARNIK V PRISTANIŠČU

Gost, ki si je želel preživeti počitnice na Rabu, je potreboval za vožnjo z vlakom iz Ljubljane, preko Zagreba in dalje do Sušaka šestnajst ur. Vkrcaje na parnik in vožnja do Raba pa je trajala od 3,30 do 5,45 ure, odvisno od vrste parnika. Posnetek, s katerega je narejena razglednica, in podatki voznega reda Jadranske plovidbe, d.d., Sušak so iz leta 1934/1935.

Naklada: Margit Verderber, Rab. Nr. 124, natisnjena razglednica (bakrotisk), neodposlana, okoli leta 1930

klima tako pri srcu, da je bil s fotografijo prisoten tako na Kočevskem kot na Rabu in v Boki Kotorski.

Po prihodu iz Sušaka v Kočevje si je uredil fotografski atelje v predelu, imenovanem Gnadendorf. Z družino gostilničarja in fotografa Josefa Dorniga so postali sosede in se spoprijateljili, družini sta se povezali, dopuste so preživljali skupaj na Rabu, kjer je imela družina Verderber drugi (sezonski) atelje. V starem mestnem jedru (Ulica kraljice Marije) je imela družina Verderber okoli leta 1925 do 1943 fotografski atelje Foto Verderber, ki ga je sprva vodil Rudolf mlajši, kasneje pa je njegovo delo nadaljevala sestra Margit Foto Sport. Rudolf mlajši je umrl leta 1928 na Rabu, kjer je tudi pokopan.

Čas med obema vojnama je Rudolf Verderber starejši preživel razpet med Kočevjem (Slovenija), Rabom (Hrvaška) in Kotorjem (Črna gora). Pričetek druge svetovne vojne je pričakal v Kočevju, kjer je na prigovarjanje sina Bruna zapustil Kočevje in se preselil z ženo v Kotor in kasneje na Bled. Maja 1945 so družino Rudolfa Verderberja evakuirali v Avstrijo v kraj St. Daniel na Koroškem. Umrl je leta 1962 na Koroškem.

Dve svetovni vojni in čas gospodarske krize so oblikovali življenje družine Verderber, izguba domovine in povezav s prijatelji so bile njihove usode. Kot fotografska družina so prispevali k temu, da je marsikateri košček polpretekle zgodovine Raba ostal za večno dokumentiran na fotografskem papirju.

Zahvaljujem se gospodu Reneju Druckerju za posredovanje podatkov.

Razglednice, fotografije in fotorazglednice so iz zbirke Matjaža Matka

Virat:

Rab, Enciklopedija Jugoslavije 7, Izdanje i naklada Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, Zagreb 1968

Rab otok i grad, Turistička naklada, d.o.o., Zagreb 1997

Pavel Golia (1887 - 1959)

Čudna so pota življenja; pred 50 leti, ko se je poslovil akademik Pavel Golia, rojen v Trebnjem, se me je spomin kot študenta slavi-stike le bežno dotaknil. Z njim sem povezal le igri Sneguljčica, ki so jo igrali na Bledu, v ljubljanski Drami pa sem si do takrat ogledal imenitno igro Jurček v še bolj imenitni naslovni vlogi Jurčka, ki jo je z velikim mojstrstvom odživila vrhunska igralka Duša Počkaj.

Naključje je hotelo, da sem bil ob deseti obletnici Golieeve smrti že povezan z njegovim obujanjem, ta povezanost pa še do današnjih dni vsaj tli, če ne že gori.

Avgusta 1969 je namreč Slovenska akademija znanosti in umetnosti svojemu akademiku Pavlu Golii na njegovi rojstni hiši v Trebnjem na sedanjem Golievem trgu odkrila spominsko ploščo. Tedanji župan Ciril Pevec se je ob odkritju zavedal Golieevega pomena in ob tej priložnosti predlagal, naj bi mladi bralci počastili spomin na rojaka tako, da bi brali za Golieovo bralno značko. Bralna značka se je na Dolenjskem začela v šolskem letu 1967/1968 – imeli smo Županči-čevo bralno značko. Kot član odbora Župančičeve bralne značke sem bil zadolžen, naj pripravim vse potrebno za Golieovo bralno značko. Čeprav sem poznal vrednote Golievih iger, se mi je sprva zdelo kar neumestno, da bi Župančičevo ime zamenjali s Pavlom Golio. Danes vem, da je bila odločitev pravilna. Zakladnice slovenske književnosti ne polnijo samo velika imena, pač pa tudi vsak umetnik, ki je s svojim delom pripomogel, da je mozaik popoln.

Najprej je bilo potrebno dobiti dovoljenje akademskega slikarja Božidarja Jakca, da po njegovem portretu Pavla Golie poskrbimo za značko. Obisk pri slikarju je bil uradno-slovesen; uradno zato, ker sem prišel s prošnjo, slovesen pa prav gotovo zato, ker sem bil srečen, da sem se lahko seznanil z umetnikom, ki sem ga nadvse cenil. Ko sem se plaho oziral po stenah, na katerih je bilo polno umetnin, sem nato potešen odšel – s pristankom, seveda.

Naslednja pot je vodila v Kočevje k akademskemu kiparju Stanetu Jarmu, ki je naredil osnutek za bralno značko – njegov pa je tudi relief Pavla Golie, ki znova že nekaj let krasi osrednjo knjižnico v Trebnjem. Tako je zlahka graver Silvo Cankar iz Vižmarij naredil prve bralne značke z izrazito razpoznavno Golieovo podobo – seveda pa je bilo do prve podelitve potrebno še malo počakati ...

Naslednji obisk je bil namenjen Golievi sestri Cirili Perič in nečakinji Marjani Perič. Cirila Perič je nekako z materinsko ljubeznijo obujala spomine na brata. Morda je bila navezanost nanj toliko večja, ker je bil Pavel Golia sam; že v zrelih letih se je poročil s pianistko Dano Kobler, ki pa je kmalu še v cvetu mladosti umrla. Ta sestrina navezanost na brata je še posebej oživila ob pesnikovi počastitvi 70-letnice rojstva v Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu. Nečakinja Marjana Perič pa je bila kot dopolnilo maminim spominom – tudi Golieeve šegavosti nista zatajili. Vračal sem se kar z zajetnim šopom fotografij – to zbirko pa sem dopolnil z obiskom pri ravnateljku Knjižnice Mirana Jarca, legendarnem Bogu Komelju. Golia je

namreč pretežni del pisateljske zapuščine zapustil osrednji knjižnici na Dolenjskem. Skupaj z Bogom Komeljem sva tudi v knjižnici v Trebnjem – tedaj je bila v prvem nadstropju trebanjskega kulturnega doma – postavila odmevno razstavo. Ta razstava je bila osnova za Goliev kotiček v sedanji knjižnici – v nekdanji osnovni šoli.

Tako so bile Golieve bralne značke prvič podeljene ob Golievem rojstnem dnevu v aprilu 1970.

Vzporedno z branjem za Golievo bralno značko pa so pod vodstvom vodje knjižnice Franceta Režuna potekala prizadevanja, da bi nastajajočo občinsko knjižnico poimenovali po Pavlu Golii; to se je tudi zgodilo, v čitalnici knjižnice pa je z manjšo razstavo dobil Pavel Golia že omenjeni kotiček. Kar nekaj časa je bila čitalnica zbirališče kulturnikov, namenjena predvsem slavistom in knjižničarjem.

Vendar pa se oživljanje spominov na življenje in delo Pavla Golie ni uresničevalo po načrtanih smernicah. S širitvijo knjižnega gradiva so že kar tesen prostor napolnile nove knjižne police in tako nenadoma ni bilo več prostora za Goliev kotiček; gradivo z imenitnim reliefom vred se je znašlo na vrhu omar v skladišču. Kot da je tudi širša družba na Golio kar pozabila – 30. obletnica Golieve smrti je neopazno šla mimo trebanjskega in slovenskega prostora.

Ker pa je vsaka dejavnost odvisna od zagnanih ljudi, je naslednje obdobje v Goliev spomin bolj spodbudno potekalo. Ne sicer čez noč – pa vendar.

Prvi žarek upanja so bile na novo uokvirjene fotografije. Spet so se znašle vsaj na steni nad policami – kot da nas Golia nemo opazuje v svoji velikodušnosti.

Predramila se je tudi Občina Trebnje v samostojni Sloveniji: 10. april, obletnica Golievega rojstva, je Goliev spominski dan; vrsto let so tega dne podeljevali tudi občinska priznanja – Golievo priznanje in Golievo plaketo; zdaj si to čast deli s Friderikom Irenejem Barago, ki ima prav tako svoj spominski dan.

Kot prazničen pozdrav, poln upanja, pa je Založba Obzorja Maribor izdala izbrane pesmi Pavla Golie z naslovom O Ester, o Renee v izboru ddr. Igorja Grdine, enega izmed največjih poznavalcev Golievega dela.

Vso pomembnost pa Golii vrača prav knjižnica z njegovim imenom. Kot uvod v bolj spoštljivo obujanje spomina sodi Goliev spominski dan v letu 2003; tedaj je bila v Trebnjem postavljena prva stalna razstava Rastoča knjiga, v kateri ima osrednje mesto prav akademik Pavel Golia, pesnik, mladinski dramatik in 'kapetan' Drame, kot se je sam imenoval.

Naslednji Goliev spominski dan v letu 2004 je bil obogaten z doslej največjo razstavo o trebanjskem rojaku.

Goliev duh pa se je ponovno vrnil 3. decembra 2005, ko so na slovenski dan kulture v knjižnici znova odprli obnovljen in dopolnjen Goliev kotiček.

Ob prizadevanjih, da oživi Golievo delo, pa je bilo poskrbljeno že v decembru 2006; v želji, da bi kar najbolj dostojno počastili Golievo 120-letnico rojstva in 75-letnico prve uprizoritve Jurčka, je Knjižnica Pavla Golie pod vodstvom direktorice Milene Bon ponovno izdala Golievo najbolj priljubljeno in tudi najbolj 'dolenjsko' igro Jurček.. S tem so se uresničila prizadevanja ilustratorja Lucijana Reščiča, saj

so na njegovi na silo pretrgani ustvarjalni mizi nastajali osnutki za likovno podobo novega Jurčka. To je potem uresničila akademska slikarka Kristina Krhin, ki je mladost preživljala na Mirni. Jurčku pa je pripomogel do nesmrtnosti tudi dr. Igor Saksida s svojim esejem *Srce včasih več kot pamet ve*.

Okrogla miza, ob kateri so sodelovali ddr. Igor Grdina, dr. Igor Saksida, akademska slikarka Kristina Krhin in avtor pričujočega zapisa, pa je samo potrdila, da Golia s svojim delom za vedno ostaja naš.

120-letnico rojstva Pavla Golie (rojen 10. aprila 1887) pa je knjižnica z njegovim imenom počastila tudi tako, da je obnovila spominsko ploščo na Golievem grobu na Žalah.

Medtem pa se je tudi osvežila vez z Golievim rodom. Pranečakinja Pavla Golie, mag. Tatjana Lušina, je v Trebnjem dobra znanka in upati je, da se bo trebanjska knjižnica obogatila tudi s kakšnim Golievim rokopisom – zdaj so v njeni lasti.

Po vsem tem ne bo prezrta Golieva 50. obletnica smrti. Na ta dogodek se je Knjižnica Pavla Golie pripravljala že vse leto 2008. V spominskem letu – Golia je umrl 15. avgusta 1959 – bodo ponovno izšle pripovedne pesmi *Gospod Baroda* in druge ljudske pesmi z bogato popotnico. V prvi izdaji je likovno podobo dal akademski slikar Jože Ciuha, tokrat pa se je spet izkazala akademska slikarka Kristina Krhin, za poglobljeno razmišljanje o pesmih pa je poskrbel dr. Igor Saksida s pomenljivim esejem *Svet veselja in prevar*. Privlačnost tako obogateni izdaji pa je prispeval še pesnik Tone Pavček s spominskim zapisom o svojem pesniškem mentorju Pavlu Golii; bogata razmišljanja, kot jih zmore le Pavček, so bila pripravljena prav za to izdajo. Seveda pa ni šlo brez pesmi v Goliev spomin ob petdeseti obletnici smrti.

Tako se ni bati, da ne bi bil Pavel Golia prisoten s svojim delom tudi v času, ko se sprašujemo, ali še vedno drži, da srce včasih še več kot pamet ve.

Pavel Golia pa je prisoten tudi v ljudeh, ki so imeli srečo, da so 'Goljuško' še osebno poznali. Med njimi je poleg omenjenega pesnika Toneta Pavčka tudi pisateljica dr. Kristina Brenkova, ki rada obnovi, da tako zanesljivega sodelavca OF, kot je bil Pavel Golia, ni bilo; poznal je točnost – po njem bi lahko uro naravnal.

Filip Kumbatovič Kalan, veliki poznavalec Golievih iger, je že davno zapisal besede, ki še danes veljajo za Golievo delo: »Ta ljubeznivost, tako pogosto razočarana v življenjski stvarnosti, daje otroškemu svetu Pavla Golie svojstven človeški pomen: Sonce, ki greje ta realno-fantastični svet, je sonce dobrote in sočutja, pravo sonce, čarobno in blagodarno, tako sonce, ki greje v svoji velikodušni nepristranosti vse, kar je živega na svetu.«

Mi vsi pa smo lahko dediči Golieve prijaznosti – prijazna beseda prav nič ne stane, lahko pa naredi veliko dobrega.

Janko Orač: PLASTENJE XII, akril na platnu, 150 x 200 cm, 2008

Barica Smole

OSTAL BOM MED KNJIGAMI

Pogovor s pisateljem Damijanom Šinigojem

Damijan Šinigoj (foto: Boštjan Pucelj)

S sestro Jasno in očetom Marijanom. (Novo mesto 1968)

Damijan Šinigoj je Novomeščan, ki se je v tem mestu rodil leta 1964 in ni nikoli živel kje drugje, ni pa mu težko sesti v avto in se zapeljati v Berlin, Sofijo ali Sarajevo. Je naš najbolj znani sodobni vojni pisatelj, njegova sta romana *Vojake ubijajo*, mar ne? in *Neizstreljeni naboj*, napisal je tudi uspešnico *Očkov kotiček*, knjigo, ki humorno in nežno nagovarja očete, naj se ne bojijo starševstva. Piše tudi kolumne in članke, je prevajalec in urednik pri Založni Goga. Je med prvimi pisatelji na Slovenskem, ki so pisal o svojih otrocih in o tem, kako je biti očka. V njegovem računalniškem spominu so naslovi in telefonske številke skoraj vseh pisateljic in pisateljev na Slovenskem.

Priimek Šinigoj največkrat srečamo na Primorskem. Je tudi kakšna tvoja korenina od tam?

Moj dedek je bil po očetu Primorec, a ga je življenje nosilo po vsej bivši Jugi, bil je karabinjer. Bil je poln zelo zanimivih zgodb, a kaj, ko sem bil še premlad, da bi ga zbrano poslušal. Bolj sem skrbel za to, da sem mu kravžljaj živce. Še danes mi je žal, da sem se pretvarjal, kakor da mu ne verjamem, da je volka, katerega koža je krasila njegovo sobo, res ustrelil nekje v Makedoniji, in sem ga prepričeval, da se na koži še vidi, kje ga je stisnila past. To ga je najbolj razkurilo. No, ni mi čisto zares žal, ker je zagotovo vedel, da ga le dražim ...

Tri svečke na torti ... (Novo mesto 1967)

Na služenju vojaškega roka v JLA.
(Zlatibor 1984)

Ko si se vrnil s služenja vojaškega roka v JLA, si napisal roman o svojih doživetjih v vojski. Si kar sedel za pisalni stroj in rekel: Pisatelj bom?

Ne, seveda ne. To sem vedel že leta prej! (smeh) Kar pomnim, sem požiral knjige, govorimo že tudi o obdobju pred osnovno šolo, in to me je verjetno zaznamovalo. Poskušal sem pisati že v gimnaziji, pa z napisanim nisem bil najbolj zadovoljen oziroma sem vedno omagal kje na sredini. Potem je prišla vojaščina, ki je knjigo napisala pravzaprav kar sama ...

Takrat je bila kritika JLA nezaželena, lotevali so se je le najbolj drzni, na primer Mladina. Včasih je bila JLA povezovalka, marsikdo je med služenjem vojaškega roka pridobil nova znanja, naša industrija je od nje dobivala ugodna naročila, vaša generacija pa nanjo ni več gledala kot na ljudsko vojsko, ki nas brani pred zunanjim sovražnikom. Za tiste, ki Vojakov niso brali: kakšna je bila v času, ki ga opisuješ v njih?

Mislim, da v začetku osemdesetih let kritika ni bila samo nezaželena, temveč je sploh ni bilo. In moja generacija se vojaščine sploh še ni branila, kolikor se spomnim, saj je bila to neke vrste metamorfoza fanta v moža. Saj poznaš tisto, če za v vojsko nisi, tudi za žensko ne boš dober ... Ampak so to že bili časi, ko so se pojavile razlike med republikami bivše države, JLA pa je bila najbolj okosteneli branik tako države kakor sistema. In če si malo preveč stegnil jezik, si mimogrede zabredel v težave. Sam na svojo mladost nimam grdih spominov, v smislu, da smo živeli v komunistični diktaturi ali kaj podobnega, potovali smo po Evropi in širše, blebetali, kar smo hoteli, v vojski pa so bili manj »razumevajoči«. Danes se mi vse skupaj pravzaprav zdi patetično, da je kup odraslih in izobraženih ljudi dokazoval meni in skupini sovojakov, da smo organizirali nekakšno organizacijo, s katero smo hoteli razbiti Jugoslavijo. Le kako naj bi mi to uspelo? S tem, da sem narisal Staneta Dolanca, ki je od zadaj zapregel Milko Planinc? In ko sem jim še ne devetnajstleten poskušal dokazati, da nisem kriv, sem se samo še bolj zapletal. To so bila zaslišanja po pet, šest dni skupaj, brez spanja, vojaški zapor za nekaj mesecev, deležen sem bil maltretiranja, dokler vse skupaj ni prišlo do vojaškega sodišča in pametnega sodnika. Devetnajsti rojstni dan sem preživel v vojaškem zaporu, in čeprav je danes to težko razumeti tudi meni, so bile takrat stvari smrtno resne. Grozilo mi je sedem let zaporu. Iz JLA sem leta 1985 pobegnil in na vojaško sodišče sem šel kot civilist. Čeprav sem sprva nameraval nastopiti kot J. B. Tito v smislu ne priznajem ovaj sud, sem se tam v Sarajevu podelal. Kljub vsemu sem odgovarjal na vprašanja in sodeloval v sojenju.

Izkušnja torej, ki sama napiše knjigo, ali maščevanje?

Ko si star devetnajst let in ko ti grozi sedem let zaporu in ko imaš ves čas občutek, da gre za pomoto, se pravzaprav boriš za golo življenje. Kakor veš in znaš. Po vrnitvi domov sem hotel samo povedati, kaj te lahko zaradi mladostniških neumnosti doleti. Najprej sem se obrnil na časopise. Kar se ti je zgodilo, je grozno, o tem je treba pisati, ampak mi ne bomo, ne moremo, jih je kar nekaj odgovorilo. Čas ni bil pravi, čeprav govorim o letu 1985! In sem se odločil za knjigo. Imel

sem zgodbo z repom in glavo. O slovenskem vojaku v JLA, ki mu skušajo nekaj podtakniti. Zbeži. Lovijo ga, na koncu seveda ubijejo. Uspelo mi je narediti dokaj filmsko zgodbo, pisal sem, kot bi kadriral film. Vojak se med bežanjem s spomini vrača v preteklost. Vendar bi danes roman vseeno napisal drugače, kot urednik pa ga takšnega, kot je, danes najbrž ne bi izdal. Zdi se mi naiven, malce pocukran. Maščevanje? Morda tudi, a človek, ki me je najbolj maltretiral in sem ga za kazen dal noter kot največjega negativca s skoraj pravim imenom, je nekega dne s knjigo prišel k meni po avtogram. In bil nadvse ponosen na to, da nastopa v njej. Pa razumi, če moreš.

Neuveljavljenemu pisatelju je težko objaviti prvenec, navadno je delo treba objaviti v samozaložbi. Kakšna je bila tvoja pot?

Ja, to so bili časi, ko se je vse dogajalo v Ljubljani. Včasih ni bilo interneta, priročnikov, literarnih delavnic ... V Novem mestu niti ni bilo pisatelja ali založbe, na katerega bi se lahko obrnil. No, ja, bil je Severin Šali, ki je bil že starejši. Nisem si predstavljal, da bi njega prosil za nasvet ali mnenje. S tega vidika sem bil prepuščen samemu sebi. A dobra knjiga pač najde pot na police, čeprav danes lažje ... »Vojaki« so romali od založbe do založbe, a si jih nihče ni upal objaviti. Saj zaradi knjige nihče ne bi šel v zapor, a bi jo zagotovo morali umakniti iz prodaje, kar bi pomenilo finančno škodo, ki pa si je seveda nihče ne želi. Potem me je poklical založnik Amalietti, da bi knjigo izdal, in na predstavitvi izjavil, da danes, ko je lev mrtev, ga pa že lahko brenemo, naslednji dan pa se je začela vojna, ker je ranjeni lev še enkrat zamahnil s šapo ...

Leta 1991 ti je uspelo izdati napisano. Odziv je bil zelo velik, spominjam se, da sem brala intervju s tabo v vsakem časopisu, ki sem ga odprla. Za naše razmere je bil to velik odziv na prvenec, ki navadno, četudi dobi nagrado za tovrstno kategorijo, ostane bolj ali manj neopažen. Kako je ta pozornost delovala nate?

Ob deseti obletnici vojne je bila vožnja z leta 1991 zaseženim oklepnikom na mesto honorarja za nastop na proslavi ... (Poganci 2001)

Portret Damijana Šinigoja (foto: Tomaž Grdin, Novo mesto 2000)

Družina, še brez Lenarta. (Novo mesto 2001)

Kaj pa vem, sorodniki so ponosni, sosedje ti prijazno kimajo, morda o tebi kaj preberejo tudi znanci in ti to kot mlademu človeku nekaj časa imponira, to je pa tudi vse, se mi zdi. No, pa ženo sem ujel na imidž slavnega pisatelja, kar je tudi nekaj, mar ne. Je pa res, da mora človek do teh, včasih zelo hitro minljivih stvari zavzeti kritično oziroma realno stališče. Ker ni hujšega, kot če ti uspeh stopi v glavo in si potem nekakšen klovn, kakršnih je v naši majhni državi, kjer vsi vse poznamo, polno. Pri mladem človeku je to še posebej nevarno, nekajkrat si v časopisih in ti je to všeč, potem pa nimaš več kaj povedati in kar naenkrat razlagaš, da imaš novo frizuro, da si bil na morju, da imaš nov avto, pa drugo punco ... Če pa ostaneš z obema nogama trdno na tleh in iz trenutne »slave« iztržiš kakšno zastonj kavico, je pa OK. Jaz sem torej pobral ženo in nekaj kofetkov in bil zadovoljen, ko so se »žarometi« ugasnili ...

Nedavno sem videla posnetek enega tvojih prvih TV intervjujev. Na obrazu je bilo videti mešanico zadrege in ugodja, predvsem pa nek sij, ki ga danes ni več. Ti je kaj žal za temi občutki? Kako se počutiš danes, ko izide kakšna tvoja knjiga ali prevod?

To bi bilo verjetno le žalovanje za mladostjo. Saj lepi občutki so še, zagotovo, niso pa tako intenzivni, ne morejo biti. Prva knjiga je le prva knjiga, ni isto kot tretja ali deseta.

Si vesel, da tvoji sinovi ne bodo več služili vojske?

Domnevam, da mora vojska obstajati iz nekega državotvornega razloga, prepričan pa čisto zares nisem, obvezna vojaščina pa se mi bolj ko ne zdi le izguba časa. Naj bo vojak, kdor to želi biti, v tem smislu sem vesel. Ampak kako se bodo pa zdaj od materinega krila odtrgali, pa ne vem.

Kot udeleženec slovenske osamosvojitvene vojne si tri leta po njej napisal roman Neizstreljeni naboj, edini roman, ki je izšel na to temo. Se ti ne zdi čudno, da o tem velikem zgodovinskem dogodku ni napisanih več del?

Pravzaprav o tem nikoli nisem razmišljal. Kar nekaj je tovrstnih knjig, predvsem tistih avtorjev, ki so si morali sami podeliti odlikovanje in so se borili na prvi bojni črti v Celovcu, recimo. Jaz sem knjigo o vojni enostavno moral napisati, ker vojna je sicer nekaj najbolj groznega, kar se komu lahko pripeti, ampak to je tudi čas, ko padejo vse maske. In se ljudje pokažejo takšni, kakršni zares so. To je čas, ko pridejo na plan zveri, in to je čas, ki rodi tudi neverjetna herojstva, nesebična dejanja.

Nekdo je rekel, da leta enaindevetdeset na Slovenskem sploh ni bilo vojne, pa si mu odvrnil, naj to reče tistim, ki so takrat padli. Ker je za nami in se je dobro končalo, je seveda lahko reči kaj takega. Kako si ti doživljal tisti čas?

Leta enaindevetdeset sem se nemudoma prijavil kot prostovoljec. Star sem bil 26 let in sem mislil, da potrebujejo samo še mene. A me niso sprejeli, ker sem si, da ne bi nikoli več imel opravka z JLA in vojaško rezervo, nekako uspel urediti status invalida. No, v TO me pa niso sprejeli, češ da imajo dovolj zdravih, da bodo invalide jemali,

ko nam bo šlo že hudo za nohte. Ko sem jim končno razložil, kaj in kako, me pa niso sprejeli, ker nisem imel zadolžene uniforme. V osmem poskusu drugega dne sem končno srečal znanca, ki je bil na dovolj visokem položaju, in ta me je zrinil noter. Pa še to ni šlo tako gladko, kot bi si človek mislil. Človek, ki je delil opremo, je tarnal, da ničesar nima, dokler mu nisem zagrozil, da bom slekel njegovo povsem novo uniformo in mu vzel pištolo, on pa naj kar v gatah paradira po skladišču. In se je hitro našla še ena uniforma. Odhod v boj sem vzel zelo resno, zadolžil sem celo vojaške dolge spodnje hlače. Potem sem imel le še toliko časa, da sem poklical domov, in že sem bil na pasulju. Na fižolu v omaki, kot se je reklo v tistem času, ko niti radiča nismo jedli, ker je bil na -ič. Naprej pa potem kot v ameriškem akcijskem filmu, dokler sovraga nismo dokončno porazili. (smeh)

Lahko potegneš kakšno vzporednico med dogodki leta 1991 in uporom v letih 1941–1945?

V obeh primerih smo dobili državo, le da smo v tej vojni, v kateri sem sodeloval, dobili povsem samostojno. (smeh) Razlika je edino ta, da po tej zadnji vojni nihče, ki je sodeloval na strani JLA, ne trobi, da se je boril za Slovenijo ...

Slovenci smo se vedno obranili, ne da bi imeli ne vem kakšno organizirano vojsko, pa tudi ne sodobne oborožitve. Čemu potem moramo danes trošiti toliko denarja zanjo?

Res bi težko odgovoril na to vprašanje, lahko pa poskusim. Morda imamo preveč denarja? Morda imajo posredniki še premalo denarja? Morda trgovci z orožjem ponujajo kakšne posebne popuste, ki se jim enostavno ne da upreti?

Tvoja tretja knjiga, Očkov kotiček, je čisto drugačna, govori o očetovstvu. Od kod taka sprememba tematike?

Saj vzgajanje otrok je vendar vojna! Ampak v resnici nisem navdušen nad vojno, bolj me fascinirajo zgodbe, ki jih vojna naplavi. To pa

Tretji otrok lahko zelo utruji očeta ...
(Novo mesto 2004)

Kakor oče, tako sin ... (Rab 2005)

seveda ne pomeni, da ne morem biti dober oče. Saj ne vem, če sem, a se trudim na vso moč. In upam, da mi bo uspelo. Ker otrok potrebuje samo dobro odskočno desko v življenje, ki mu jo da ljubeča in urejena družina. Nič drugega. In to Maksu, Gašperju in Lenartu z Moniko gotovo dajeva. Veselo odskakujejo od naju, od najinih živcev.

Očete je pogosto strah, kako bodo zmogli. Tvojo knjigo jim pogosto kupijo za darilo ob rojstvu otroka. Kako jim lahko pomaga?

Mogoče je ključ v tem, da vsi starši doživljamo enake stvari, se srečujemo z enakimi strahovi in težavami. Najbrž lahko vsak oče imena mojih otrok zamenja z imeni svojih in so potem to zgodbe o njem in njegovih otrocih. Ne vem. Saj ni nobene skrivnosti. Moraš biti iskren in otroke moraš imeti rad!

Hočeš reči, da naj vsak očka previja svojega otroka s plinsko masko na obrazu?

Včasih me iskrenost tudi tepe, kaj bi tajil. Na vseh literarnih večerih zahtevajo, da jim preberem prav to zgodbo o previjanju s plinsko masko ... Pravijo, da otrokov kakec mami ne smrdi. To ni res, tudi mami smrdi, očetu pa sploh. In če je oče prvoborec in je iz vojne prinesel plinsko masko, le zakaj je ne bi uporabil pri previjanju?

Pripravljaš Očkov kotiček 2 ...

Ja, spet se je nabralo nekaj več kot petdeset zgodbic pa Maksu in Gašperju se je pridružil še Lenart. Prva knjiga je bila uspešnica in ljudje kar sprašujejo po nadaljevanju ... Očkov kotiček 2 bo izšel v prvi polovici letošnjega leta.

Je lahko fante strah?

Čisto malo je manjkalo, pa bi se gladko zlagal, da ne. Ampak, ja, seveda, ne morem si predstavljati človeka, ki se ne bi bal.

Si moški, ki ima rad adrenalinske zadevščine: vožnjo z motorji, terenskim vozilom po brezpotjih, spuščanje v brezna, skakanje v reko

Da ni dolgčas, se poleti lahko čez Glavni trg zapelje tudi s smučmi ... (Novo mesto 2006)

pozimi, pogosto greš na Triglav, kot bi šel na sprehod. Tja gor včasih vzameš tudi Maksa in Gašperja, Lenart je še premajhen. Kaj ti pomeni tovrstna dejavnost? Priložnost za druženje, izziv, sprostitvev?

Vse to in še več! Žena pravi, da nočem priznati, da sem star. Ne vem, če je to res, a že od nekdaj rad počnem neumne stvari. Imam pa srečo, da lahko o tovrstnih neumnostih pišem in se potem izgovarjam, da sem določeno reč naredil, ker sem moral narediti članek oziroma reportažo.

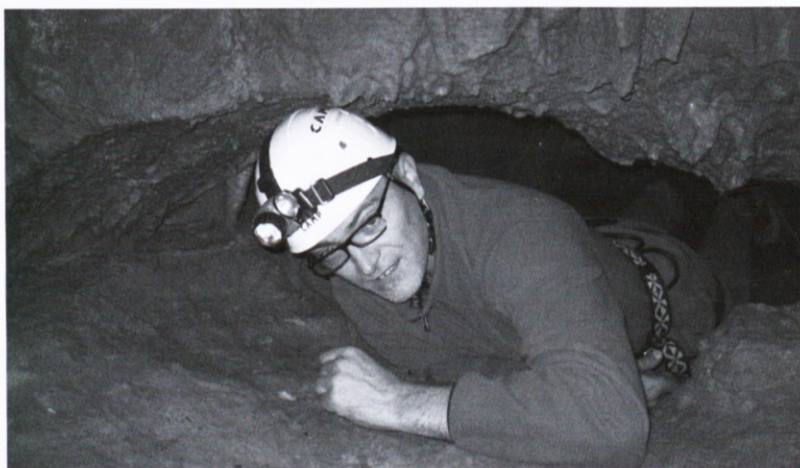
Gore pozimi in poleti, kadarkoli ...
(Triglav 2005)

Katere dogodivščine ne boš nikoli pozabil?

Jih je kar nekaj, sem zelo inovativen pri neumnostih, moram biti iskren. Pozabil sem povedati, da je mene vedno strah potem, ko je vse že mimo. Recimo skok z jadralnim padalom. Vsak normalen človek bo šel prej na tečaj, ker se noče ubiti ali poškodovati. Jaz pa sem si sposodil padalo, poslušal osnovne napotke (če hočeš desno, potegni za desno vrstico) in skočil. In ko sem potem drvel proti drevesu, sem panično razmišljal, kaj je že človek rekel, da moram narediti. V paniki sem hkrati vlekel obe ročici, pa tega nisem opazil. Adrenalinski krč. Pa v stometrsko brezno smo se spustili. Je bilo lušno dol se peljati

Nov konjiček, jamarstvo, seveda včlanjen v Jamarski klub Novo mesto ...
(Novo mesto, 2008)

po vrvi, gor plezati pa ne tako zelo! Tudi potapljati sem se začel tako ... Evo, zdaj mi je pa nerodno, bom videti kot kakšen bebec ali pa neodgovorno dete. A tako je to pri meni, žal. Danes, ko imam za sabo že skoraj sto potopov, takega početja ne bi dovolil popolnemu amaterju. Nikoli! In nikoli ne bi nikomur svetoval, naj skoči s padalom brez tečaja. Ampak o tem sem razmišljal šele potem, ko je bilo vse za mano. O nevarnosti razmišljam post festum.

Si urednik literarne zbirke Založbe Goga. Z njo si književno ustvarjalnost Novega mesta in Dolenjske znova postavil na slovenski literarni zemljevid, in če uporabim izraz Milčka Komelja, »mitičnost pomladnega ideala in nostalgичnost muzejskega mesta« prerodil z ustvarjalno energijo, kakršno spodbujaš s svojim uredniškim delom. Kako je urejati literarno zbirko, s kakšnimi težavami se srečuješ kot urednik založbe?

Hm. Uredniško delo je po svoje tudi nekakšno pisateljevanje ali vsaj prenašanje znanja na druge. Tega pravzaprav ne jemljem kot delo, bolj ko ne je užitek. Sodelovati pri nastajanju česa novega in primakniti kakšen kamenček k mozaiku, da je potem končna slika

»Službeno« vozilo ... (foto: Jure Švent, Novo mesto 2007)

Objavljeno v Mladini pod rubriko »Delavec v kulturi« ... (foto: Borut Peterlin, Novo mesto 2007)

nekoliko lepša, bolj dodelana, recimo. Težave seveda so, predvsem s kadrovsko podhranjenostjo se vsakodnevno soočamo, ta pa je odvisna od finančnih sredstev, ki jih nikoli ni dovolj, a pustimo to, z vsako novo knjigo so težave za nekaj časa pozabljene.

Kaj si glede uredniškega dela šteješ za najvišje dosežke?

Vsaka knjiga je dosežek, najljubši so mi seveda prvenci, še posebej, če so avtorji Dolenjci. A tudi dobri prevodi prinesejo veliko zadovoljstvo, še posebej, če Slovincem predstavimo kakšnega tujega avtorja kot prvi. Ampak, če sem iskren, in ne vidim razloga, zakaj ne bi bil, je res prav vsaka knjiga, ki sem jo podpisal kot urednik, dosežek. Res. Dva milijona ljudi govori slovensko in da za takšen trg izdajaš knjige, ki jih ljudje potem kupujejo in berejo, je dosežek.

Kot pisatelj, urednik in prevajalec imaš tudi stike s tovrstnimi ustvarjalci v tujini. Kako jih navezuješ, kaj ti pomenijo? Kakšno vlogo imajo pri tem knjižni sejmi?

No, kdor se toliko let giblje v teh krogih, seveda pozna veliko ljudi in več ko jih poznaš, lažje je spoznati nove. Z nekaterimi so stiki skoraj v hipu prijateljski, odvisno pač od tega, kako se z njimi »zaštekas«. To potem pomeni, da si dopisujemo, izmenjujemo izkušnje, naslove dobrih knjig različnih avtorjev iz različnih držav, knjižni sejmi pa pomenijo prostor fizičnega srečevanja. Lažje je priti v Frankfurt, Prago ali Berlin kakor v Tokio, recimo ... In čeprav danes, ko pravzaprav skoraj vse lahko opraviš z elektronsko pošto ali prebereš na internetu, knjižni sejmi naj ne bi imeli takšne vloge, kot so jo imeli, to ne drži povsem. Še vedno je pomembno srečati ljudi, otipati knjigo, se pogovoriti, spiti kavico s kom ...

Videla sem, da so ti mnogi od tujih in slovenskih pisateljev in pisateljic pravi prijatelji. Zaradi teh stikov založba lažje pride do kvalitetnih del, tudi na gostovanje v Novo mesto pridejo bolj zato, ker se ob tebi dobro počutijo, kot zaradi obveznosti. Ko pridejo, si gostitelj in vodnik

Nastop na Fabuli, festivalu kratke zgodbe ... (foto: Rasto Božič, Lokal-Patriot 2006)

Da le ima motor, čeprav brez koles, pa je tudi hoovercraft dober za adrenalinsko zabavo ... (Novo mesto 2003)

Z Radetom Šerbedžijo (Novo mesto 2003)

... Tudi tvoj dom ima, čeprav je v njem zmeraj živahno in polno, zanje (in za druge) vedno odprta vrata. Kako to sprejema Monika, tvoja žena in hči pokojnega arheologa Toneta Kneza?

Monika me pozna že zelo zelo dolgo in tak, kakršen sem, sem že zelo zelo dolgo. In je torej vedela, kaj jo čaka, in se je s tem strinjala. A šalo na stran – tisti, ki pride k meni oziroma je moj prijatelj, je pač čudovit človek, ki bi ga vsakdo rad videl kot gosta pri sebi doma. Naj niti ne govorim o otrocih, ki jih kakofonija različnih jezikov zmede le za trenutek ali dva ... Rad imam polno hišo in žolčne debate z ljudmi, ki si delijo enaka zanimanja z mano oziroma jih zanimajo knjige, filmi, glasba, gledališče ... Ni lepšega kot pogovarjati se s človekom, ki ga veselijo iste stvari, ima pa seveda malenkostno drugačen pogled, kar je logično.

Imaš malo drugačen življenjski ritem kot večina nas. Delaš ponoči zato, ker imaš bolj mir?

Nekdo je nekoč rekel, da sem vampir, a to ne drži, ker me ni strah sonca, še posebej, če je visokogorsko. Ja, ponoči je mir, celo telefon utihne tam enkrat po tretji uri zjutraj in se človek lažje osredotoči ...

Si pisatelj, urednik, prevajalec, scenarist, publicist. Kaj na prvem mestu, kaj najraje in z največ užitka?

V različnih obdobjih različno. Mislim pa, da kdor je enkrat pisatelj, to vedno ostane. Uredniško delo je že tako ukvarjanje s pisanjem, prevajanje pa tudi. Preden sem začel prevajati, sem mislil, da je pisateljstvo avtorsko delo, prevajanje pa obrtniško, a ko začneš, vidiš, da je tudi prevajanje še kako avtorsko. Ujeti moraš ritem, način pisanja, celota mora ostati verodostojna. Pri prevodu naj ne bi opazili, da gre za prevod. Če ti to uspe, med pisanjem in prevajanjem ni več razlike. S scenaristiko je podobno, le da si tu, pogojno rečeno, bolj omejen – film pač ima svoje zakonitosti. Še vedno pa je okvir in temelj zgodba. In pripovedovanje zgodb, čeprav v različnih oblikah, me še vedno navdušuje.

Eden tvojih najbolj zahtevnih prevajalskih podvigov je bil Pričevalec Zilhada Ključanina. Kako si ga prevajal?

Zilhad je eden tistih ljudi, ki me je že ob prvem srečanju prevzel. Kot človek in kot pisatelj. Je eden najboljših bosanskih pisateljev in njegov roman eno najbolj krutih pričevanj o minuli moriji v Bosni. Med prevajanjem sem imel kar nekaj težav, pa ne prevajalskih. Nočne more, recimo, prav tako jih je imela tudi lektorica, pa korektor ... Pisatelj predstavi junake izredno simpatično, da jih bralec vzljubi, na koncu pa jih pokolje na najbolj grozne načine, kar si jih lahko zamisliš. Tudi prevajalske zadrege so bile večje, a sem imel to srečo, da je Zilhad izredno toleranten človek in milijon vprašanj ni načelo njegovih živcev in pripravljenosti pomagati. A ponekod tudi on ni mogel pomagati. V romanu v šoli, recimo, zamenjajo učiteljico, namesto muslimanske postavijo srbsko, čeprav nacionalnosti avtor sploh ne omenja eksplicitno. Avtor prihod srbske učiteljice med muslimanske učence opiše z ekavščino, nikjer ne omeni, da gre za Srbkinjo, ker je to jasno iz njenega govora. Kako to prenesti v slovenski jezik? Ne

Barica Smole
OSTAL BOM MED KNJIGAMI

Z Zilhadom Ključaninom in Milanom Jesihom na festivalu Sarajevska zima (Sarajevo 2008)

Snemanje dokumentarnega filma »Ko potrka vojna«. (Novo mesto 2002)

Na scenaristični delavnici Pokaži jezik z Dušanom Makavejevom, Matejo Mahnič in Davorjem Janjičem. (Trenta 1999)

moreš kar uporabiti ljubljansščino in recimo dolenjšščino, ker povsem zgrešiš bistvo.

Kako si rešil ta problem?

Po pravici povedano, sem pozabil, bi moral pogledati. Opisno, verjetno sem poleg napisal nacionalno pripadnost. Ampak kaj ta nacionalnost pove, recimo, Nemcu ali Američanu? Spraševal sem tudi druge prevajalce, pa nihče ni stresel rešitve iz rokava. Enkrat so uporabili eno, spet drugič drugo rešitev.

Si član Društva slovenskih pisateljev in Društva slovenskih književnih prevajalcev. Ti zadnje omogoča kakšno izpopolnjevanje s področja prevajanja, te je morda predlagalo za Sovretovo nagrado za Pričevalca? Ne poznam sodobnega prevoda iz jezikov naše bivše države, ki bi bil zahtevnejši.

Če znaš izkoristiti stanovsko združenje, ti to pač seveda pomaga, če si želiš. Obstajajo delovne štipendije pa različne delavnice, a vse to zahteva čas, ki pa ga žal nimam. To seveda ne pomeni, da se ne izobražujem, ali ne želim izobraževati, ali da sem požrl že vso pamet tega sveta, le tisto, kar ti dajo, recimo, na tridnevni delavnici, prežvečim doma v nekaj urah. Rezultat je na koncu isti, seveda pa ni tako zabavno.

Koliko tvojih scenarijev je bilo posnetih in koliko jih leži v predalu?

Posneta sta bila dva (Ko potrka vojna in Gusti), v predalu oziroma računalniškem disku pa jih je še kar nekaj. Veselje do scenarijev me je malo minilo, ker film zahteva ogromna sredstva in samo dober, celo briljanten scenarij še nič ne pomeni. Ne zagotavlja uspeha. Ob dvajseti obletnici osamosvojitve naj bi bil posnet celovečerni film, za katerega sem napravil scenarij po motivih mojega romana, a je pri tem še veliko neznank. Primož Kastelic, producent, je sicer velik entuziast in garač, a kakor rečeno, v igri so veliki denarji in marsikaj se lahko sfiži med potjo. Če pa bo ta film zares realiziran, bom zagotovo dobil nov polet in spihal prah s še nekaterih scenarijev, ki zdaj čakajo na boljše čase in boljšo motivacijo.

Prihodnost bo torej knjiga, film?

Bom ostal kar med knjigami, ker se med njimi dobro počutim. Včasih sodelujem na kakšni okrogli mizi in so zadnjič nekaj tarnali o bralni kulturi. Da ljudje ne berejo. In se nisem vključil v debato, ker tega enostavno ne razumem. Da nekdo ne bere. Ker nima časa. Lepo te prosim! Saj vem, da je gledanje televizije mnogo lažje, ampak če si za TV vzameš štiri ure dnevno, si lahko morda tudi za knjigo eno uro. Če hočeš. Je pa to težje, priznam. Ampak, ljudje božji, v knjigah je vse, kar potrebujemo in kar imamo. Res.

Če bi bil še enkrat pri dvajsetih, kaj bi počel?

Hehehe, ne bi bil še enkrat pri dvajsetih, zdaj je mnogo mnogo lepše! Pa saj številka je samo v glavi, v moji še ni tako visoka ...

Janko Orač: PLASTENJE XV, akril na platnu, kolaž, 140 x 70 cm, 2008

Janko Orač: Plastenja. Dolenjski muzej, Novo mesto (17. 10. 2008 – 11. 1. 2009)

Odprtje Oračeve razstave Plastenja v Galeriji Dolenjskega muzeja. /Foto: M. Markelj)

S svojo zadnjo samostojno razstavo ostaja Janko Orač zvest tistim likovnim dispozicijam, ki jih je premočrtno razvijal že v polpreteklem ustvarjalnem obdobju. Tako lahko med odločilne poteze Oračevih novejših likovnih del še naprej uvrščamo sledeče karakteristike: zanimanje za raziskovanje abstraktnega likovnega jezika, ki ga tu in tam le prekinjajo bežne reminiscence na vidno predmetnost (še zlasti naravo), dionizična vzbrstenost živahnega kolorita, ki nedvomno ustreza notranji oblikovni dinamiki Oračevih platen, nenazadnje pa tudi redefiniranje klasičnega slikarskega nosilca, ki v nekaterih delih zavzema drugačne pojavne oblike, kot smo jih vajeni v okvirih tradicionalno zasnovanega slikarstva.

Že bežen prelet dosedanjega likovnega snovanja Janka Orača razkriva avtorjev prehod od razmeroma ekspresivno podane krajine, bodisi urbane bodisi naravne, do povsem abstraktnih pejsažev. Pri slednjih krajina sicer še lahko predstavlja neko izhodiščno točko, vendar pa so te podobe praviloma že povsem avtonomne in samonanašajoče se; njihova likovna strukturiranost ni toliko pogojena z opazovanjem zunanjega sveta, kot je odraz avtorjeve subjektivitete, njegovih emotivnih zemljevidov. Tudi na pričujoči novomeški razstavi, ki nosi intriganten, glede na kontekst visokega modernizma pa niti ne preveč neobičajen naslov Plastenja, se srečamo z deli, ki se na odkrit način spogledujejo s krajinsko motiviko – takšno je denimo delo z naslovom Zemlja pleše X (2008), kjer se zdi, da je slikar upodobil pas zemlje in neba, ki ga na sredini ločuje mirna vodna gladina. Vendar je hkrati povsem očitno, da tovrstne motive avtor izrablja za preizkušanje različnih kolorističnih, kompozicijskih in tudi gestikularnih matric, s katerimi svoja platna spreminja v raziskovalne platforme, namenjene eksperimentiranju z barvo in tonom, z obliko in njeno arhitektoniko. Takšna strategija je še radikalizirana v obsežni seriji slik z naslovom Plastenja, kjer se namigi na vidni svet odločno umaknejo in tako sliki dovolijo, da zažari v absolutnem rezoniranju njenih neodtujljivih, bistvenih kvalit, kot sta barva in kompozicija. Vendar ista serija preseneti tudi z nekaterimi deli, kjer je takšna usmeritev znova nekoliko predrugačena: sliki, kot sta denimo Plastenja XV ter Plastenja XVI (obe 2008), umirjata silovitost barvnega vrvenja v prid bolj monokromatičnim zasnovam, ki učinkujejo razmeroma kontemplativno in ki z umeščanjem drobnih, barvno izstopajočih form–teles v maniri kolažiranja še odločneje poudarjajo notranjo napetost in dualistično razprtost podobe.

Oračev kolorit je tako kot njegovi motivi prešel skozi več faz; v zadnjem obdobju je njegova paleta postala nadvse živahna, barvita in polna. Uporaba močnih, čistih barv kot tudi njihovo kontrastiranje ga vsekakor potiska v območje tistega kolorita, ki je običajno opredeljen za mediteranskega; a toplim zemeljskim barvam, kjer prevladujejo registri rdeče in rjave, se rada pridružujeta tudi hladnejše učinkujoči modra in zelena. Odločitev za takšen kolorit v kontekstu Oračevega opusa se sicer ne zdi nenavadna: odtisi narave se namreč na avtorjevih

platnih raealizirajo predvsem skozi učinkovanje barvnih nanosov. Pogoste večdelne oziroma kar triptihalne zasnove – slednje se sicer zgledujejo pri klasičnih likovnih kanonih krščanske umetnosti, vendar pa z njo nimajo konkretnejše povezave – se tako lotevajo predvsem likovnih artikulacij naravnih elementov, kjer zmore ravno barvno moduliranje opraviti vlogo označevalca teh prvin oziroma čustvenih stanj, ki jih te implicirajo.

Že omenjen postopek kolažiranja postaja v zadnjih letih še en nespregljiv moment Oračevega snovanja, ki pa pri njem resda biva v zelo omejenih, prizemljenih razsežnostih. Postopka kolažiranja kot ene temeljnih invencij zgodovinskih avantgard tu nikakor ne gre razumeti kot iskanja stika s preteklostjo, temveč nasprotno: v trenutku, ko sta sodobno slikarstvo in umetnost nasploh v nezanemarljivem delu odločilno zaznamovana z »miksanjem«, recikliranjem in svobodnim prisvajanjem, se zdi takšna usmeritev prej kot hvalevreden poskus iskanja tesnejšega stika s trenutkom sodobnosti. Avtorjevo obotljivost in zadržanost na tem področju – tovrstne intervencije so pri Oraču razmeroma omejene in tudi jezik »vsadkov« ostaja zavezan tistim likovnim dikcijam, ki že sicer opredeljujejo njegov opus – gre bržkone razumeti kot začetno raziskovanje novega terena, na katerem avtorju v prihodnje brez dvoma ostaja precej manevrskega prostora v smislu nadaljnjih likovnih raziskav ter njihove radikalizacije.

Več drznosti avtor razodeva ob preigravanju vlog in funkcij samega slikarskega nosilca; že na nekaterih prejšnjih razstavah je skušal avtor dinamizirati polje predstavljanja in funkcioniranja podobe, ki se s pridobitvijo skulpturalnih razsežnosti odločneje vpne v prostor, postavitve sama pa pridobi poteze prostorske inštalacije. Avtorjeve barvne prizme, postavljene kot nekakšni visoki in sloki poslikani monoliti, ostajajo v manjši meri prisotne tudi na pričujoči razstavi, kjer pa pozornost vzbujajo tudi serija štiridesetih platen manjšega formata, tesno drug ob drugega umeščenih na tla. Slike, katerih postavitve nosi naslov Sončna reka, so ustvarjene na zelo pastozen način z močno poudarjeno potezo čopiča. Tudi tu ostaja avtor močno zavezan abstrakciji, ki sončno reko pred očmi gledalca spreminja v divjo, neukročeno reko barve in svetlobe.

Janko Orač se z razstavo Plastenja znova suvereno umešča med enega vidnejših likovnih ustvarjalcev na Dolenjskem. Njegova samo-svoja likovna pot in neobremenjenost s trendi na področju slikarstva pričajo o umetniški osebnosti, ki ostaja zvesta predvsem samemu sebi in svojim estetskim nazorom. Kar pa še ni razlog za zapiranje v slonokoščeni stolp – Orač s to razstavo vnovič dokazuje, da ga zanimajo tudi drugačne poti razvoja likovnega jezika. Z rezultati njegovih iskanj bo javnost nedvomno seznanjena kmalu v bližnji prihodnosti.

Janko Orač: BARVNE PRIZME, akril, les, 2003. Postavitev razstave v Galeriji Dolenjskega muzeja v Novem mestu. (Foto: Branko Babič)

Marko Koščak

PO POTEH DEDIŠČINE DOLENJSKE IN BELE KRAJINE

Razvoj in izkušnje dvanajstletnega (so)delovanja

UVOD

Paradoksalno je, da je desetletje šestdesetih let dvajsetega stoletja, ki je videlo korenine sodobnega trajnostnega turizma v svetovnem gibanju za ohranjanje virov in omejevanje razvoja, dalo vzpon destruktivnemu nasprotnemu fenomenu. Ta nasprotni »fenomen« je predstavljala hitra rast mednarodnega turizma, osnovanega na uvažanju nizko-proračunskih letalskih prevoznikov. Ta način prevoza je predstavljal revolucijo, ki je čedalje bolj škodovala okolju in kulturi regij, ki so posta(ja)le turistične destinacije. Potrebovali smo štirideset let za učinkovit odgovor na ta škodljivi globalni proces in za začetek razvijanja proizvodov oziroma realnosti v zvezi z razvojem turizma na podeželju.

Študija primera podeželja, ki jo tukaj predstavljamo, prikazuje eno izmed slovenskih »regij« ob slovensko-hrvaški meji, v kateri prikazujemo 12-letni proces od osnovne zamisli do operativne resničnosti trajnostnega mednarodnega turizma v strateško locirani destinacijski regiji.

Naša predstavitev je prikazana v šestih zaključnih poglavjih:

- Izvori in spodbujevalci
- Projekt Celostnega razvoja podeželske skupnosti
- Mednarodna svetovalna ekipa Po poteh dediščine
- Stopnje obdelave in izvedbe tržnega produkta
- Vrednotenje: Sklepi in ugotovitve
- Primernost slovenskih izkušenj Poti dediščine za sosednje države

IZVORI IN SPODBUJEVALCI:

Tridesetletno obdobje 1960 – 1990 je pokazalo izrazita razvojna obdobja v turizmu, načrtovanju, pogledu na varovanje okolja in aktivnosti zahodnega sveta. To je privedlo do konceptov in procesa trajnostnega turističnega načrtovanja. Do konca osemdesetih let je bila v Veliki Britaniji vzpostavljena Nacionalna delovna skupina za »turizem in okolje« z namenom, da zagotavlja trajnostne smernice turizma za tri problematična področja: podeželje, območja dediščine in zgodovinska mesta.

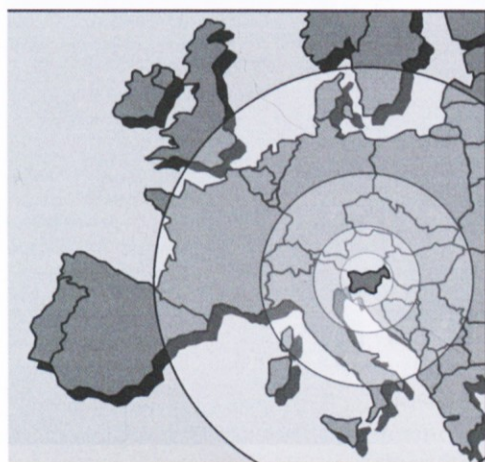
Različni ključni akterji in spodbujevalci so razvidni v tej, slovenski zgodbi: nacionalno Ministrstvo za kmetijstvo, bavarsko ministrstvo

za kmetijstvo, Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani, Direktorat za turizem Evropske komisije, Območna gospodarska zbornica, lokalne skupnosti, razvojne agencije, nevladne organizacije, zasebniki in tržni turistični operaterji, poleg tega pa tudi, kasneje, vključevanje svetovalca za tržne raziskave, ko je bilo potrebno trženje projekta delno korigirati oziroma spremeniti glede na začetno strategijo.

PROJEKT CELOSTNEGA RAZVOJA PODEŽELSKE SKUPNOSTI

Program CRPOV (Celostni razvoj podeželja in obnova vasi), ki so ga začeli izvajati leta 1990, je bil povezan tako z mednarodno organizacijo za hrano in kmetijstvo (FAO) kot tudi z bavarskim ministrstvom za kmetijstvo. Bavarska je pomagala v začetni fazi s prenosom izkušenj in znanja. CRPOV je temeljil na pristopu »od spodaj navzgor« (bottom-up approach), ki je v letu 1991 vključeval začetnih 14 lokalnih projektnih območij. Dve vasi, v katerih je bilo okoli 500 lokalnih prebivalcev vključenih v projekt, sta bili tudi na območju občine Trebnje. V tem obdobju se je razvilo okoli 250 lokalnih projektov v Sloveniji, ki so prvenstveno stremeli k razvojnim možnostim za ekonomsko diversifikacijo podeželja.

Vloga CRPOV-a pri razvoju skupnosti je vključevala številna lokalna vaška srečanja, povezana z gospodarsko potrebo za diversifikacijo podeželskega gospodarstva. CRPOV je sodeloval s skupino strokovnjakov za strategijo in izvajanje. Dolenjska in Bela krajina ležita strateško med Ljubljano in Zagrebom, ob avtocesti Ljubljana - Beograd. To območje ima velik potencial za prodajo lokalnih izvornih proizvodov prehranskega in vinarskega značaja kot tudi obrtnih in turističnih produktov. Turizem temelji na privlačnosti nežno hribovite pokrajine z rečnimi dolinami – primernimi za sprehajanje, jahanje, kolesarjenje, ribarjenje, rafting ali preprosto uživanje v njenem neokrnjenem značaju.

Geografski položaj Slovenije v Evropi ter regije Dolenjske in Bele krajine v Sloveniji

CRPOV kot program celostnega razvoja podeželja je vodil v razvoj podeželskega produkta in kot stranski produkt v razvoj trajnostnega turizma, ki temelji na vključevanju lokalne skupnosti. Takšne vrste turizem zahteva partnerstvo in sodelovanje med javnim, zasebnim

in nevladnim sektorjem. Sodelovanje takšne vrste ni bilo običajno v obdobju 1992–1995 v slovenskem turizmu. Vendar je bilo jasno, da zahteva trajnost tako v Sloveniji kot kjerkoli drugje vključenost skupnosti ter zavezanost lokalnih akterjev in proizvajalcev. Privlačnost takšnega delovanja je v dodajanju turističnih proizvodov drugim podeželskim proizvodom, ki tako dopolnjujejo celostni turistični produkt v regiji.

Na skupnosti temelječ razvoj podeželja je zato idealna začetna postaja za trajnost bodisi v kmetijstvu bodisi v turizmu. To ustvarja »ozračje«, v katerem lahko pride do novih priložnosti za ekonomsko diversifikacijo, ustvarjanje novih delovnih mest, dodano vrednost kmetijskih proizvodov, lokalno vodenje, nove kmetijske storitve itd. V tem procesu lahko igrajo institucije kot kmetijskosvetovalni servis in drugi zelo pomembno vlogo pri ustvarjanju kapacitet in razvoju človeških virov.

Rezultat CRPOV-a v občini Trebnje je bil v prvi fazi v ustvarjanju turističnega produkta s ponudbo tematskega tržnega paketa, povezavo s Slovenskimi železnicami ter razvojem enodnevnih izletov. To je bila glavna ideja Razvojne strategije, katere rezultat je bila 18 km dolga Baragova pohodna pot. V začetku je bil ta produkt ponujen učencem in dijakom, katerih odziv je bil omejen, saj ni bilo komercialnega partnerja, ki bi produkt tržil in prodajal domačemu tržišču. Ne glede na to so bile izvedene izboljšave v infrastrukturi, nastanitvenih kapacitetah ter lokalnih izobraževalnih shemah za ustvarjanje poslovnih priložnosti. Leta 1996 je projekt prejel v Muenchnu nagrado kot del razvojnega tekmovanja ARGE- 'Landentwicklung und Dorfeneuerung' (Razvoj podeželja in obnova vasi). To je bilo tudi obdobje izgradnje zaupanja z lokalnim podeželskim prebivalstvom, ki so kasneje lahko postali del širšega regionalnega projekta z njegovimi turističnimi elementi.

Jahanje in pohodništvo sta bila predstavljena kot novi priložnosti za ekonomsko diversifikacijo območja

Vinska cesta je bil vzporedni projekt CRPOV-a na državni ravni. Zamisel za ta projekt je bila promocija vina ter kulture, običajev in tradicije vinogradništva in kletarjenja v vinorodnih območjih Slovenije. Trud je pripeljal do 25 Vinskih cest na območju cele države.

Vino in lokalna kulinarika sta pomemben element gospodarskega razvoja preko turizma v večini slovenskih regij, prav tako na Dolenjskem in v Beli krajini

MEDNARODNA SVETOVALNA EKIPA PO POTEH DEDIŠČINE

Prikazano ozadje CRPOV-a in vinskih cest je pripeljalo Območno gospodarsko zbornico Novo mesto, da je sprejela povabilo konzorcija, ki je leta 1996 zagotavljal denar iz evropskih skladov, za izvedbo dveh pilotnih projektov Poti dediščine v Sloveniji in Bolgariji. Konzorcij je sestavljalo britansko svetovalno podjetje Ecotourism Ltd., grško svetovalno podjetje PRISMA in nevladna organizacija ECOVAST – Evropski svet za vasi in mala mesta. Vsi navedeni so imeli podporo regionalnih ali državnih institucij na področju naravne in kulturne dediščine.

Projektna ekipa je definirala Pot dediščine kot »regionalno mrežo lokacij naravne in kulturne dediščine, ki je umeščena v definirano identiteto turističnega produkta, z namenom podpiranja zanimivega in razgibanega turističnega obiska v trajanju do enega tedna«. Skupina je preučila vrsto lokacij dediščine, prepoznala tiste lokacije, ki bi lahko privlačile obiskovalce, in tesno sodelovala z lastniki zemljišč in lokalnim prebivalstvom pri odločanju o tem, ali ima lokacija potrebno »nosilno sposobnost sprejemanja obiskovalcev«. Ta ocena nosilne sposobnosti sprejemanja obiskovalcev je bila sestavljena iz dveh elementov – fizičnega in socialnega. Glede fizičnega dela je projektna ekipa (v kateri so bili tudi arhitekti in načrtovalci) ocenila, ali je posamezna lokacija zmožna sprejeti določen »povečan obisk« obiskovalcev brez škode za samo lokacijo in brez tveganja za obiskovalce. Poleg tega je ocenila sprejemljivost dovoznih poti, parkirišč in druge infrastrukture ter vodila pogovore z lastniki ali upravljavci lokacij zaradi zagotavljanja njihovih želja in potreb, pripravljenosti in zmožnosti za sprejemanje obiskovalcev. Glede socialnega dela je ekipa vodila proces javnega posvetovanja, pri katerem so bili lokalni prebivalci prvi obveščeni ter jim je bila dana možnost razmisleka, ali bi želeli sprejeti turizem v njihovi vasi ali območju.

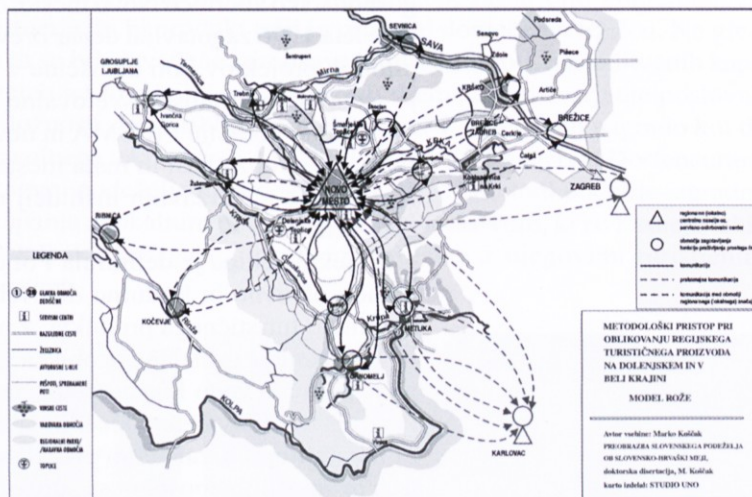
Potem je bila sprejeta odločitev o tem, ali neka lokacija ali vas zmore ali ne zmore sprejeti obiskovalce: če takšna sposobnost ni bila ugotovljena, je bila izpuščena iz ponudbe. Ekipa je potem izvedla podrobno tržno raziskavo za ugotovitev, katere vrste obiskovalcev bi

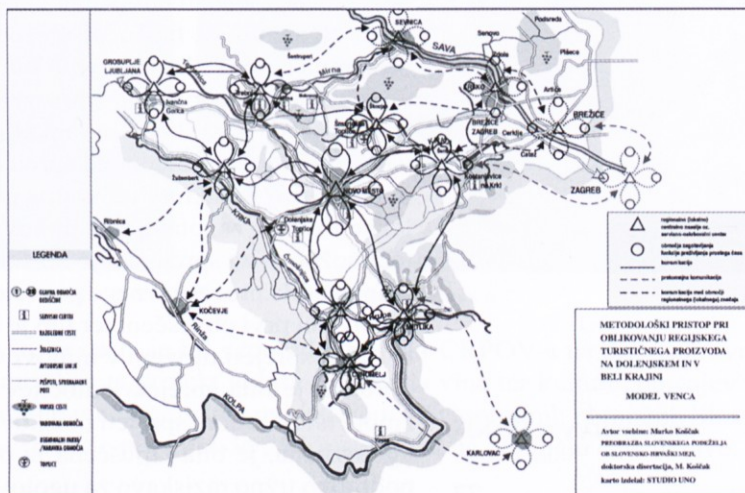
ta regija lahko zanimala. Nadalje je pripravila osnutek ponudbe Poti dediščine, ki bi jo lahko tržili, ter vodila poglobljena posvetovanja z lokalnimi oblastmi in drugimi, da bi lahko dokončali sprejeto Pot dediščine in pomagala pri ustvarjanju partnerstva oziroma organizacijske strukture Po poteh dediščine. Projektna ekipa je izvajala podrobno svetovanje glede standardov in kakovosti produktov za hotele, turistične kmetije in druga podjetja, ki bi s svojimi storitvami sodelovala na ponudbi Poti dediščine.

V osnovi je ekipa Po poteh dediščine izvajala »popis in izbor turističnih virov«, ki je temeljil na virih naravne, kulturne in žive (običaji, tradicije, prireditve) dediščine v izbrani regiji. V primeru Dolenjske in Bele krajine je bilo prepoznanih in s strani različnih partnerjev, ki so sodelovali v participativnem procesu, predlaganih okoli 150 lokacij za Poti dediščine. Od tega velikega števila je bilo izbranih 28 lokacij za izgradnjo mreže sistema poti na tem območju. Dva ključna pristopa sta bila izbrana za povezovanje in »grozdenje« zanimivosti. Tako smo jih ponazorili v dveh modelih, in sicer na eni strani struktura rože ter na drugi strani struktura venca, ki ponazarjata trend sprememb in zelenega stanja v regiji. Obstoječa turistična infrastruktura in potenciali so bili podlaga za takšno povezovanje.

Model rože prikazuje koncentracijo turizma okoli regionalnega središča in dnevne izlete od tu in do drugih turističnih destinacij v regiji in neposredni bližini. Trajnost in dolgoročni razvoj nista bila na zadovoljivi ravni, ponazorjeni v tem modelu in pred desetimi leti.

Model venca predstavlja željo po razvoju vrste zanimivosti po vsej regiji, ki bi skupaj s kakovostjo nastanitvenih kapacitet in servisnih dejavnosti privedla do uspešne mreže za trajnostni in dolgoročni turistični razvoj kot tudi priložnosti za medregionalno in čezmejno sodelovanje.

Velik rezultat tega dela je bila vzpostavitev regionalnega partnerstva 32 organizacij iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja, ki so podpisale sporazum o sodelovanju v izvedbeni fazi Poti dediščine pri trženju in razvoju produkta.

To partnerstvo, ki je delovalo pod okriljem Območne gospodarske zbornice (sedaj Gospodarske zbornice Dolenjske in Bele krajine), je sedaj staro dvanajst let in se še krepi. Podpira, koordinira in združuje partnerje-ponudnike. Delo v glavnem poteka na področju tržnih aktivnosti, razvoja produkta in izobraževanjih, kjer pride do različnih povezav med partnerji, institucijami in posamezniki.

Za potrebe trženja je bil v letu 2001 v partnerstvo vključen komercialni partner Kompas Novo mesto, saj je bilo potrebno močnejše »napadati« tudi tuja tržišča. Kompasova vloga je zastavljena kot agencija trženja v imenu partnerstva Po poteh dediščine. Čeprav je bil uradni začetek in predstavitev produkta v letu 1997 na sejmu World Travel Market v Londonu ter leta 1998 v nadaljevanju predstavitev na sejmu Internationale Touristische Börse v Berlinu, tedaj ni bilo pomembnejšega odziva. Tuja tržišča v tem času so bila le deloma seznanjena sploh s katerim slovenskim turističnim produktom, razen stalno izpostavljenih tradicionalnih turističnih ikon, kot so Bled, Kranjska Gora, Postojnska jama in Portorož.

Učinkovit komercialni začetek Poti dediščine na mednarodni ravni je bil s tujim svetovalcem za turistično industrijo in precej bolj profesionalno koordiniranim nacionalnim pristopom dosežen šele leta 2002 v Londonu. Na sejmu WTM je imela promocija aktivno podporo Slovenske turistične organizacije ter drugih relevantnih institucij.

STOPNJE OBDELAVE IN IZVEDBE TRŽNEGA PRODUKTA:

Po uspešni umestitvi Poti dediščine na domače tržišče je bil mednarodna umestitev izvedena na sejmu World Travel Market v letu 2002, vendar kljub temu odziv tujih tour-operatorjev in potovalnih agentov ni bil povečan. Postal je jasno, da je potrebna zunanja pomoč pri iskanju takega tujega partnerja ter prepoznavanju izbranih tržnih niš. Zunanji svetovalec prof. Travis iz Velike Britanije je opravil to vlogo.

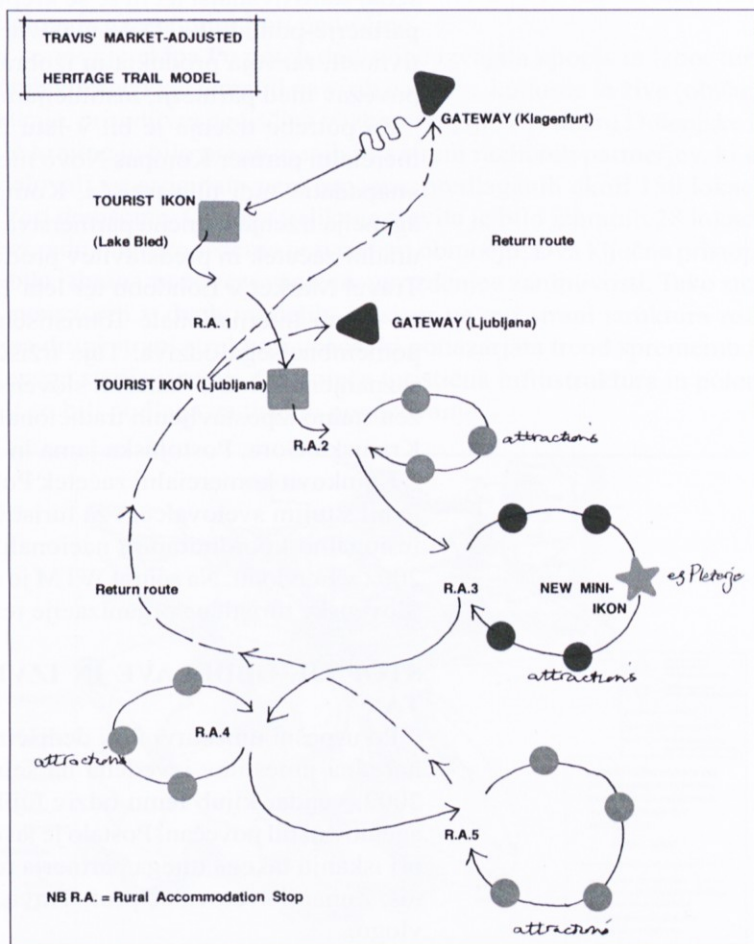
Na podlagi Travisove tržne raziskave o ključnih tujih trgih za Slovenijo so bila izbrana tržišča s posebnim zanimanjem oziroma interesom, z usmeritvijo bodisi v kulturni turizem bodisi v naravni ali ekoturizem. Z neodvisnimi in nekaterimi večjimi komercialnimi operatorji smo se povezali po telefonu, faksu ali na sestankih. Prepoznali smo 200 podjetij v sedmih evropskih državah. Pristopili smo k 60 podjetjem na najmanj dva načina, vendar samo šest jih je pokazalo zanimanje.

Ta težava je pokazala, da navkljub velikemu zanimanju za Slovenijo kot hitro rastočo destinacijsko državo mednarodna industrija vidi le tri glavne zanimivosti ali »turistične ikone«, kot smo jih omenili. Dolgo časa je bilo slovensko mednarodno trženje osredotočeno le na te dobro znane in prepoznane destinacije.

Z letom 2003 so nizkocenovni prevozniki omogočili visokopotrošnim tržiščem enostavnejši dostop do Slovenije. Letalski prevoz ne more biti osnova za trajnost, je pa lahko uporabljen za »odpiranje«

destinacij na mednarodnem turističnem tržišču. Naš cilj mora postati dostop z železnico! Produkt Poti dediščine smo povezali z »zračnimi vrati« v Ljubljani ali Celovcu z dostopno potjo preko Ljubljane. Poglobljeni stiki s ključnimi operaterji po telefonu so pokazali, da obstajata dva izvedljiva tržna paketa s posebnim zanimanjem, ki bi lahko prišla v poštev za komercialno trženje:

Slika 10: Tržno usmerjeni model Poti dediščine

1) Ponudba Po poteh dediščine, dodana k standardni ponudbi na primer Bleda ali Ljubljane itd.;

2) Povezana in nova ponudba Najboljše v Sloveniji, ki je oblikovana s 25 odstotkov časa na že prepoznavnih ikonah (Bled & Ljubljana itd.) ter nato 75 odstotkov časa na lokacijah Po poteh dediščine.

Testiranje operativnosti teh produktov je potekalo s skupino šestih profesionalcev s področja turističnega trženja iz Velike Britanije in je bilo izjemno uspešno. Drugo testiranje s skupino touroperaterjev iz Nemčije in Velike Britanije je bilo manj uspešno. V letu 2005 je specializiran tour operater za pešačenje pripravil in izvedel paket ponudbe Po poteh dediščine, s tem pa smo nadaljevali tudi v zadnjem času z dvema novima in specializiranima tour operaterjema, ki sta pripravila alternativne turistične pakete ponudbe, temelječe na ponudbah aktivnega oddiha v regiji Dolenjski in Beli krajini.

NEKATERI MARKETINŠKI REZULTATI

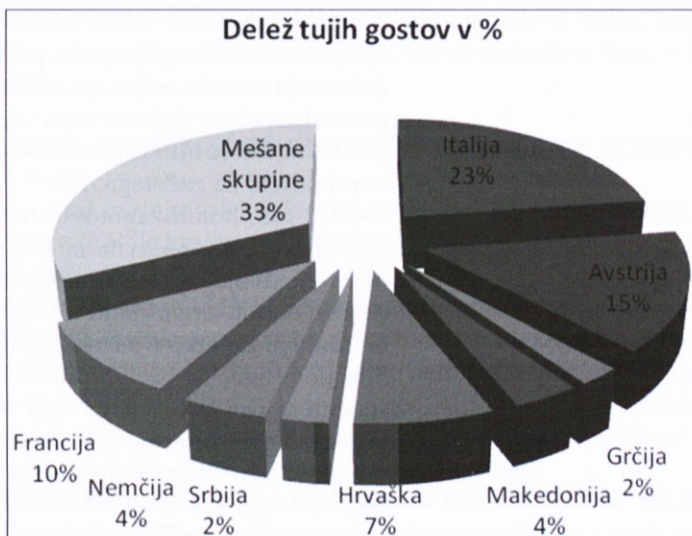
A). Število obiskovalcev Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine

Turistična agencija Kompas Novo mesto je v letu 2007 organizirala skupaj 63 avtobusov izletnikov Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine, od tega 9 po Beli krajini in 54 po Dolenjski. Obiskovalci prihajajo predvsem iz različnih krajev Slovenije (Ljubljana, Primorska, Štajerska), imeli pa smo tudi tuje goste.

V primerjavi z letom 2006 je bil v letu 2007 zaznan za 18,5 odstotka večji obisk.

Število gostov po državah:

Slovenija	1987
Italija	129
Avstrija	88
Grčija	13
Makedonija	20
Hrvaška	31
Srbija	14
Nemčija	25
Francija	54
Mešane skupine	185
Skupaj	2546

Kompas Novo mesto je od leta 2002 spremljal kot pooblaščen agencija za trženje produkta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine turistični obisk, tukaj je predstavljen le tisti, ki je bil operativno izpeljan preko KOMPAS-a, ne pa tudi tisti, ki je šel mimo njega in je prihajal individualno. Če bi ocenili tudi te številke, bi bili rezultati še bistveno bolj ugodni.

SKLEPI IN IZKUŠNJE:

• Dejstva kažejo, da je pred nastankom projekta na območju obstajalo relativno močno »gibanje« v obliki aktivnosti Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi. Evidentirali smo okoli 14 lokalnih projektov, ki so v letih 1991 – 1995 potekali na Dolenjskem in v Beli krajini, in ti so predstavljali zametek kasnejšega turističnega razvoja posameznih lokacij, ki so vključene v projekt. Ne smemo mimo vsega dela, ki so ga opravila posamezna društva in združenja nevladnega sektorja, še posebej številnih turističnih društev pod krovno organizacijo Turistično zvezo Dolenjske in Bele krajine. Prav tako so bila aktivna tudi nekatera druga društva (vinogradniška, kulturna, športna itd.), ki so vsaka na svojem področju skrbela za to, da sta bili ponudba in dogajanje na primerni kvalitetni ravni. Že v začetku delovanja koordinacijskega odbora projekta Po poteh dediščine je bil postavljen cilj o vključevanju vseh teh akterjev v delo in načrtovanje produkta, kar je bilo zagotovilo za trajnostni razvoj in na ta način tudi kontinuiteto že začetega dela.

• Če smo hoteli zagotoviti trajnostni turistični razvoj, ki temelji na vključevanju naravne in kulturne dediščine, potem je bilo za to potrebno dvoje: opraviti analizo fizične in družbene presoje sprejemljivosti okolja ter vključiti lokalno prebivalstvo in lokalne ponudnike od samega začetka v nastajanje turističnega produkta. Zavedati se je bilo potrebno, da gre za produkt, ki je zanimiv za manjši oziroma specifični del turističnega trga – torej govorimo o tržni niši, ki pa je vsekakor primerljiv z drugim turističnim dogajanjem v regiji in Sloveniji. To je izjemno pomembno razumeti kot dejstvo, da sta tako razvojni tok projekta kot njegova realizacija (beri: marketing in trženje) dolgotrajnejši in dolgoročni proces.

• Izjemno težko je v kratkem času »postaviti novo turistično destinacijo« na tržišče, še posebej na tuje. Dejstvo je, da je bil turistični produkt naravne in kulturne dediščine Dolenjske in Bele krajine novost (vsaj po obsegu in pristopu) v slovenskem in lahko rečemo tudi širšem prostoru. Tako je bil potreben čas in relativno grenke so bile izkušnje, preden je dozorelo spoznanje, da je na tujem tržišču relativno težko »prodati« tovrstni turistični produkt, ne da ga »vežemo«

na že poznane turistične destinacije v Sloveniji (oziroma turistične ikone, kot so Bled, Portorož, Kranjska Gora, Postojna) ali neposredni sosesčini (Hrvaška). Tako je še vedno eden od problemov ta, da slovenski turistični marketing premalo opozarja (in s tem gradi imidž države) mednarodni turistični trg, da je Slovenija tudi »zelena dežela« s čudovitim podeželjem, naravno in kulturno dediščino ter predvsem z raznolikostjo le-te glede na njeno geografsko lego. Ne glede na to, danes produkt Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine postaja vse bolj prepoznaven in tudi iskan, prepričani pa smo, da prihodnji trendi in razvoj potekajo v prid temu, kar ponujamo v turistični ponudbi Po poteh dediščine.

- Zelo pomemben je občutek oblikovanja novega turističnega produkta in njegova navezava na »vhodna vrata«, pa naj bo to letališče ali vstopna točka cestnega ali drugega prometa. Če k temu produktu dodamo še ponudbo urbanih turističnih paketov, je doživetje tako oblikovanega produkta še celoviteje. Pri tem je pomemben dejavnik tudi kontinuiteta kadrovskega potenciala, ki le na dejstvu dolgoročnega vodenja in sodelovanja lahko ponudi optimalen rezultat.

- Pristop, kakršen je uporabljen v primeru projekta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine, je primer partnerskega sodelovanja javnega, zasebnega in nevladnega sektorja, sodelovanja, ki temelji na vključevanju lokalne skupnosti v oblikovanje in kreiranje razvojne strategije. To je model, v katerem sodelujejo tako male gospodarske enote s svojo ponudbo in kjer sodelujejo tudi državne institucije, tako na nacionalni, regionalni kot tudi lokalni ravni. Edino na ta način je bilo možno zagotoviti uspešen razvojni cikel v zadnjih desetih letih (ter še vsaj 5 – 10 let od pričetka aktivnosti Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi v Sloveniji). Ob tem je pomembno poudariti tudi kontinuiteto vseh tistih, ki so s svojim znanjem, voljo, energijo in vizijo – torej človeških virov – pripeljali projekt do te faze, v kateri se nahaja.

PRENOSLJIVOST SLOVENSKEGA MODELA V SOSEDNJE DRŽAVE:

Kar nekaj razlogov je, zakaj lahko model Po poteh dediščine iz Dolenjske in Bele krajine v Sloveniji priporočimo kot možni razvojni model tudi v sosednjih državah:

EKONOMSKA OŽIVITEV. Projekt Po poteh dediščine je izdelan kot razvojna možnost za ekonomsko oživitev podeželja. Iz že obstoječih središč pomaga širiti turizem na nova in malo obiskana območja, s tem da poveča število obiskovalcev, podaljša čas njihovega bivanja (omogoča razvoj stacionarnega turizma) in poveča raznolikost zanimivosti in storitev (širjenje, podaljšanje, pestrost).

PRISPEVA K REGIONALNEMU TURISTIČNEMU RAZVOJU. Projekt Po poteh dediščine je turistična ponudba, ki v svoje središče postavlja naravno in kulturno dediščino neke regije. Razvoj takega projekta je torej, v skladu s cilji turizma, bistven sestavni del razvoja celotne regije. Vendar je ta projekt samo ena od ponudb, medtem ko lahko mnoge regije ponudijo še druge turistične storitve in proizvode, ki pa niso vključeni v projekt. Pri oblikovanju tega projekta smo pogosto prišli v skušnjava, da bi vključili v ponudbo vse turistične zanimivosti in storitve v regiji. Vendar bi s tem izgubili cilj natanko

določene turistične ponudbe – tržne niše za ciljno turistično tržišče.

DOPOLNjuje DRUGE TURISTIČNE PONUDBE. Čeprav se projekt Po poteh dediščine osredotoča samo na nekatere zanimivosti v regiji, pa lahko služi kot dopolnilo k drugim turističnim storitvam in že izoblikovanim proizvodom. Prispeva lahko na primer k znižanju stroškov pri promoviranju regije – na Dolenjskem in v Beli krajini sta bila ta projekt in že razvit proizvod zdraviliškega turizma v regiji promovirana skupaj in stroški so bili porazdeljeni. Projekt Po poteh dediščine lahko prispeva tudi k širši ponudbi na ciljnih trgih. Če zopet vzamemo za primer Dolenjsko in Belo krajino, vidimo, da lahko zdraviliške goste zanima tudi ponudba projekta Po poteh dediščine, medtem ko lahko gostje, ki hodijo in odkrivajo poti dediščine, uživajo tudi v ponudbi zdravilišč.

PRENOSLJIVOST. Koncept projekta Po poteh dediščine lahko prenesemo v druge regije in dežele, kjer imajo dovolj kvalitetno ponudbo naravne in kulturne dediščine, da privabi obiskovalce in kjer želijo izkoristiti prednosti turizma in obenem ohraniti svojo dediščino. To še posebno velja za predele v srednji in vzhodni Evropi, kjer je bil razvoj uveljavljenih naselbinskih vzorcev in gospodarstva podoben kot v Sloveniji in srednji oziroma vzhodni Evropi nasploh.

TRAJNOSTNI TURIZEM. Poti dediščine so osredotočene na naravno in kulturno bogastvo podeželja. Pri tem tvegamo, da bi bile nekatere od najobčutljivejših znamenitosti v regiji izpostavljene prevelikemu številu obiskovalcev. Zato mora priprava poti dediščine vključevati tudi »raziskavo o turistični zmogljivosti« vsake od predlaganih turističnih znamenitosti. Če bi nenadno povečanje števila turistov lahko kakorkoli škodilo naravnim značilnostim znamenitosti ali če bi zahtevalo preveliko strpnost lokalnega prebivalstva, potem te znamenitosti ne bi smeli vključiti v projekt, dokler ne bi bilo mogoče izvesti preventivnih ukrepov. Ti postopki oziroma analize zmogljivosti so bile opravljene skupaj z domačimi strokovnjaki in lokalnim prebivalstvom.

BIBLIOGRAFIJA :

(kronološko):

- 1981 - Adler.C. 'Tourists -Cannibals of Culture.' Ethno, Germany
- 1982 - HIDB 'The Impact of Tourism on Badenoch & Strathspey'.
- 1984 - WTB / Travis.A.S. 'Realising the Tourism Potential of the South Wales Valleys'.
- 1984 - Zimmer.P. 'Alternativtourismus -Anspruch und Wirklichkeit' Berner St. 21
- 1985 - Przelcawski & Travis. »Socio-Cultural Impacts of Tourism- a 6 country study' Vienna Social Science Research Centre, Austria.
- 1986 - The Tarka Project (for Integrated Rural Dev.) Devon, UK
- 1986 - T.E.R. ' Assisses Europeennes du Tourism en Espace Rural' Congres en Bourgoyne. France.
- 1987 - Demers.J. 'Le developpement touristique- Notions et Principes.' Les Publications du Quebec.
- 1980's - Tourismus mit Einsicht (Tourism with Insight & Understanding) movement in the German-speaking World.
- 1987 - W. C.E. D. » Our Common Heritage« (Brundtland Commission Report)
- 1989 - WATC / EPA 'Eco-Ethics of Tourism Development. W. Australian Govt.
- 1989 - 'Tourismus -Forderer oder Zerstorer der Kultur? Berner Studien 26.

- 1991 - Boo.E. 'Eco-tourism: The Potentials & Pitfalls ' (2 vols.) WWF
1991 - UK National Task Force on 'Toorism & the Environment'-
» Maintaining the Balance«.
1992 - Koscak.M. & Team. CRPOV Knezja vas, Development Strategy & Action Plan.
1992 - Koscak.M. Rural Development in Trebnje Municipality. MSc. Univ. of Ljubljana.
1992 - Partnership of Nat. Agencies 'The Green Light-A Guide to Sustainable Tourism.'
1992 - Partnership.. 'Tourism in National Parks'.
1993 - Koscak.M & Team. CRPOV Catez, Development Strategy & Action Plan.
1993 - F.NNPE. » Loving Them to Death' (Sustainable National Park Planning).
1990's - Annual Reports of the 'Festival of the Countryside for Rural Wales'
1998 - Koscak.M. Integral development of rural areas, tourism, and village renovation
Trebje, Slovenia. IN Tourism Management, Vol.19. Elsevier Science.
1999 - E.U. 'Towards Quality Tourism -IQM of rural tourism destinations'. Brussels
1999 - Koscak. M. Transformation of rural areas along Slovene-Croatian Border.
Ph D. dissertation for University of Ljubljana.

-
- 2001 - WWF Internat. ' Guidelines for community-based ecotourism development'.
2002 - Mann.M 'The Good Alternative Travel Guide, Tourism Concern, Eathscan UK
2002 - Koscak. M. Heritage Trails -rural regeneration through sustainable tourism
in Dolenjska and Bela krajina.
2003 - Kompas Novo Mesto »Heritage Tours through Dolenjska & Bela Krajina' Slovenija
2003 - UNEP / ICLEI ' Tourism & Local Agenda 21 -Role of Local Authorities in
Sustainable Tourism'.
2003/4 Travel Manuals - Heritage Trails through Dolenjska & Bela Krajina, in
Slovenia

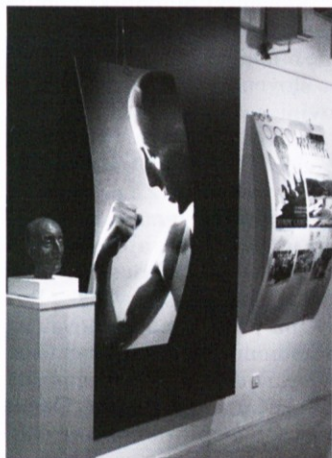

Janko Orač: IMPRESIJA V MODREM, akril na platnu, 70 x 50 cm, 2006

Zdenko Picelj

LEON ŠTUKELJ, 110-LETNICA ROJSTVA

Dokumentarna razstava o Leonu Štuklju v Dolenjskem muzeju. (Foto: M. Markelj)

Po obsežni razstavi in katalogu ob Štukljevi 100-letnici rojstva z osrednjo slovesnostjo natanko pred desetimi leti v Novem mestu, na kateri je bila v Dolenjskem muzeju Novo mesto prav z njegovo pomočjo razstavljena celotna njegova originalna zbirka vseh kolajn, diplom, priznanj, odlikovanj, plaket, daril in drugih osebnih predmetov, sem ob tej obletnici njegovega rojstva pripravil še dokumentarno razstavo, ki prikazuje športno in življenjsko pot staroste našega olimpicizma.

Ob njegovi 100-letnici rojstva sem imel namreč ta privilegij, da sem lahko pripravil in postavil veliko pregledno razstavo o njegovi življenjski, predvsem pa športni poti. Z razstavo je naš muzej po zaprtju v Novem mestu nato gostoval še v Muzeju narodne osvoboditve v Mariboru, kjer se je otvoritve Štukelj osebno še udeležil, a je žal razstava prav tam dočkala tudi njegovo nenadno smrt. Po preselitvi še v Muzej novejšje zgodovine v Celje pa sem vse predmete, ki jih je v veliki večini za to razstavo posodil Štukelj, vrnil njegovi družini. Le-ta se je nato odločila, da jih v obliki stalne postavitve da na ogled Univerzi Maribor, s čimer je dala možnost, da ostanejo dostopni javnosti, kar je za Štukljevo originalno zapuščino, kot pomembno športno in kulturno dediščino slovenskega naroda, zelo koristno. Tako sem tudi tam na željo družine in iz spoštovanja do pokojnega Leona Štuklja na ogled postavil vse njegove najpomembnejše predmete, ki nas opozarjajo na njegove izjemne dosežke, ki jih je dosegel med svojo športno kariero pred drugo svetovno vojno, in predmete, ki so izključno vezani na te dosežke, zaradi česar je še vedno naš najuspešnejši športnik vseh časov. Tam so na ogled vse

njegove osvojene kolajne in diplome, med katerimi imata zagotovo še posebno muzejsko in zgodovinsko vrednost tiste iz Pariza 1924. leta, saj nosita tudi originalni podpis utemeljitelja iger moderne dobe, Pierra de Coubertaina, potem pa še različna odlikovanja, priznanja, plakete in spominske diplome, ki jih je prejel za svoje dosežke v športu, vključno z najvišjim odlikovanjem Mednarodnega olimpijskega komiteja (MOK), olimpijskim redom, pokalom, ki ga je prejel iz rok predsednika MOK J. A. Samarancha 12. novembra 1998 v Novem mestu, in posmrtnima odlikovanjema MOK z zlato medaljo Pierra de Coubertaina in Mednarodne gimnastične zveze. Upam, da so predmeti še vedno v takšnem stanju, kot sem jih septembra 2000 tudi postavil, in da služijo svojemu namenu tako kot bi skupaj z našo današnjo razstavo zagotovo v našem muzeju, če bi se uresničilo moje dogovarjanje z Leonom o podaritvi vseh teh predmetov Dolenjskemu muzeju, kar je bilo tik pred realizacijo, a je njegova nenadna smrt to preprečila in so predmeti tako ostali v Mariboru. Na osnovi razstave iz leta 1998 pa sem postavil letošnjo dokumentarno razstavo, ki na panojih prikazuje športno in življenjsko pot legendarnega Leona Štuklja, s tem da sta nova uvodna panoja, dodani pa panoji z njegovimi športnimi dosežki, olimpijskimi kolajnami in diplomami, izjavami ter dogodki, povezani z obeležitvijo njegove 100-letnice rojstva v Novem mestu.

V mestu ob Krki se je Leon Štukelj 12. novembra 1898 tudi rodil, se leta 1907 vključil v naraščaj novomeškega Sokola in se prvič resno srečal s telovadbo. Tu je preživel tudi svoja otroška leta in mladost, maturiral na

gimnaziji in po diplomi na pravni fakulteti opravil še sodniško prakso ter po imenovanju za sodnika tudi najprej služboval. Od tu je odšel na svoja prva tri velika svetovna telovadna tekmovanja, svetovni prvenstvi v Ljubljani leta 1922 in v Lyonu leta 1926 ter na njegove prve in najuspešnejše olimpijske igre leta 1924 v Parizu. Iz dolenske prestolnice se je leta 1927 preselil v Maribor. Od tam pa je odšel še na štiri velika tekmovanja, olimpijske igre v Amsterdamu leta 1928 in Berlinu leta 1936 ter svetovni prvenstvi v Luksemburgu leta 1930 in Parizu leta 1931. V mestu ob Dravi si je osnoval tudi družino, zaključil svojo telovadno in delovno pot ter poln energije in vedrega duha živel vse do 8. novembra 1999, ko je nenadoma umrl in kjer je našel tudi zadnji počitek.

Po končani drugi svetovni vojni je takrat v novi, po avstro-ogrskem cesarstvu, Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji že četrti državi, Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, potonil v pozabo in bil odrinjen na stranski tir. Službo, ki je zahtevala pravniško izobrazbo, je dobil šele leta 1952 na Gospodarski zbornici v Mariboru, leta 1965 pa se je upokojil. Ponovno so se ga začeli spominjati šele proti koncu šestdesetih let, ko so mu začeli podeljevati različna priznanja in plakete za dosežke v športu, ki jih je dosegel med obema svetovnima vojnama. V tem obdobju še posebej izstopa plaketa Jugoslovanskega olimpijskega komiteja, ki so mu jo kot najuspešnejšemu jugoslovanskemu telovadcu na olimpijskih igrah podelili leta 1967, in podelitev naslova častnega občana občine Novo mesto, njegovega rodnega mesta, v letu 1968 ob njegovi 70-letnici. Kasneje, leta 1989, se mu je oddolžil tudi Maribor, ko mu je skupščina mesta podelila zlati grb mesta Maribor. Med vsemi priznanji, in le-teh ni malo, pa je nedvomno največje priznanje tisto, ki mu ga je za zvestobo olimpijskemu idealu nekoč slavnega Pierra de Coubertina podelil MOK leta 1987, in sicer olimpijski red – L'Ordre Olympique –, ki mu ga je izročil med univerziado v Zagrebu predsednik MOK Juan Antonio Samaranch.

V osemdesetih letih se je sam lotil pisanja knjige, v kateri je podrobno opisal tekmovanja, ki se jih je ude-

ležil, in ji dal naslov *Mojih sedem svetovnih tekmovanj*. Izšla je leta 1989 in nanjo je bil zelo ponosen.

Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991, ko je slovenski narod končno dobil lastno državo (Štukelj že peto) in na katero je bil Štukelj tako ponosen, je bil 15. oktobra 1991 med podpisniki listine o ustanovitvi Olimpijskega komiteja Slovenije, ki ga je leta 1992 v svoje članstvo sprejel tudi MOK. Slovenski olimpijski komitej ga je leta 1992 tudi povabil kot gosta na letne olimpijske igre v Barcelono, kjer so slovenski tekmovalci prvič v zgodovini nastopili na olimpijskih igrah pod svojo zastavo. Nad vsem, kar je videl in doživel v Barceloni, je bil zelo navdušen. Za primerjavo med olimpijskimi igrami, ko je bil še sam udeleženec, in današnjimi je po vrnitvi v pogovoru s Slavkom Doklom za revijo *Rast* povedal: »Primerjave ni. Včasih smo tekmovali na malih stadionih, za nekaj deset tisoč gledalcev, izjema so bile olimpijske igre v Amsterdamu in Berlinu. Danes pa se je spremenil olimpijski duh, včasih se je tekmovalo za čast in za svoj narod, danes pa se prepleta še kaj drugega. Nisem bil na nobeni otvoritvi, ki pa so bile skromne, ker smo imeli vedno le toliko denarja, da smo prišli samo na tekmovanje. Današnje igre so precej skomercializirane, veliko vlogo igra denar, zato je tudi precej zbledel prvotni olimpijski duh: Važno je sodelovati, ne pa zmagati.« S svojo prisotnostjo v Španiji je Štukelj veliko prispeval k širjenju predstave in podobe o naši neodvisni slovenski državi, prav tako pa so ponovno oživel vsi njegovi uspehi, ki jih je dosegel na svojih treh olimpijadah.

Še veliko več pa je glede tega povsem nenačrtovano uspelo Leonu Štuklju, ko se je udeležil tudi poletnih olimpijskih iger štiri leta kasneje, leta 1996 v Atlanti v Združenih državah Amerike, ko je ves svet praznoval stoletnico olimpijskih iger moderne dobe. Tam je bil gost MOK in njenega predsednika J. A. Samarancha, ki mu je tudi pripravil prvovrstno presenečenje. Bil je namreč eden najbolj opaznih gostov otvoritvene slovesnosti, ko je v družbi izbranih, legendarnih, a precej mlajših vrhunskih svetovnih športnikov nepozabno pred vesoljnim svetovnim občinstvom in polnim

olimpijskim stadionom poskočno in mladostno prišel na slavnostni oder sredi stadiona in požel pravo navdušenje. Tako je postal tudi svetovno znana osebnost, zvezdnik skoraj pri stotih letih in eden izmed glavnih junakov multivizijskega spektakla na otvoritvi poletnih olimpijskih iger v Atlanti. S tem pa je bilo dodano še eno poglavje k neponovljivi karieri Leona Štuklja. Toda kot vedno je tudi po tem dogodku ostal skromen in nespremenjen, le vabil na obiske z vseh koncev sveta je imel vedno več. Tako je še enkrat na svoji bogati in dolgi življenjski poti postal ambasador in glasnik svoje mlade države. Kot je po pariški olimpijadi s svojimi uspehi ponesel v svet ime takratne mlade države Jugoslavije, tako je tudi za mlado samostojno državo Slovenijo opravil enako ter še bolj uspešno in pomembno poslanstvo. Takrat najstarejši še živeči olimpijski zmagovalec na svetu je s tem na najboljši možni način predstavljal svojo novo državo, ki ji je sam pravil »ljuba Slovenija«, v svetu, kjer njegova priljubljenost v zadnjih letih njegovega življenja ni poznala meja. Lahko bi celo rekli, da je v letu, ko je zaključeval svoje prvo stoletje življenja, bila nedvomno njegova popularnost doma in v svetu bistveno večja, kot je bila, ko je bil na vrhuncu, na olimpu svoje športne, telovadne poti. Njegov vedno veder duh in način življenja sta vzbujala simpatije in začudenje po vsem svetu, kjer se pojavil. Da je bil Leon Štukelj ena najbolj popularnih svetovnih osebnosti, je bil »kriv« šport, telovadba, s katero je napravil več kot uspešno športno kariero, prav tako pa tudi njegov slog življenja, ki mu je omogočil, da je dočakal umsko in fizično nenadkriljiv tako visoko in častitljivo starost.

Leon Štukelj, legenda svetovnega športa, bo ostal zapisan v zgodovini slovenskega športa kot telovadec z največ uspehi na velikih mednarodnih športnih tekmovanjih, kot so olimpijske igre in svetovna prvenstva, kjer se mu je kot enemu redkih slovenskih športnikov uspelo uvrstiti v sam svetovni vrh med obema svetovnima vojnoma. V njem je bil vse od mednarodne tekme leta 1922 v Ljubljani do olimpijskih iger leta 1936 v Berlinu, ko je tudi sklenil svojo aktivno telovadno pot.

Skupno se je udeležil sedmih velikih svetovnih tekmovanj, kjer je bil kar dvajsetkrat med prvimi tremi, od tega osemkrat prvi, šestkrat drugi in šestkrat tretji. Samo na olimpijskih igrah si je pritelovalil šest odličij, od tega dve zlati v Parizu leta 1924, eno zlato in dve bronasti v Amsterdamu leta 1928 in za zaključek kariere še eno srebrno v Berlinu leta 1936. Kot športnik-amater v pravem in žlahtnem pomenu besede je živel za telovadbo in z njo ter bil za svoje uspehe nagrajevan izključno z osvajanjem prvih mest. Leta 1938 je v julijski številki za revijo Avto in šport dejal: »V zavesti plemenite borbe med tisočnimi izbranci vsega sveta za ugled svojega naroda in države, kot celota pa za kulturo vsega človeštva, tedaj vsi za isti smoter, ne glede na vero, narodnost ali plemo, ne more biti za posameznika osebno mogočnejšega doživetja na olimpijah, morda tudi v življenju, kakor uvrstiti se med prve tri zmagovalce.«

S tem, ko je leta 2000 družina Leona Štuklja sprejela odločitev o stalni postavitvi predmetov iz njegove športne zapuščine na mariborski univerzi in tokrat še dokumentarne razstave tu v Novem mestu, ki bo tudi neke vrste stalna razstava našega muzeja, je zagotovo dosežen poglobitveni namen, to pa je ohranitev spomina na velikega in plemenitega človeka, ki je dobesedno združeval zdrav duh v zdravem telesu in bil za svoje športne dosežke nagrajevan izključno in samo z osvajanjem prvih mest. S svojim neverjetnim in enkratnim načinom prepletanja športa, telovadbe in zdravega načina življenja je postal pravi idol svetovnih razsežnosti, ki ga je težko posnemati, veliko lažje pa občudovati. Pri svoji visoki starosti je potoval in odkrival svet, za kar v preteklosti ni imel možnosti, v tempu, ki ga marsikateri mlajši ne bi zmoget. Glede na vse, kar se je v zadnjih letih njegovega življenja dogajalo z njim in okrog njega, smo ga takrat lahko kratko malo poimenovali kar za državljana sveta, ki pa ni nikoli pozabil, da je pripadal slovenskemu narodu. Da je bil Leon Štukelj ena najbolj popularnih svetovnih osebnosti zadnjih let 20. stoletja, je bil tako »kriv« šport, telovadba, s katero je napravil več kot uspešno kariero, »kriv« pa je bil tudi njegov slog življenja, ki mu

Zdenko Picelj
LEON ŠTUKELJ,
110-LETNICA ROJSTVA

je omogočil, da je dočakal umsko in fizično tako visoko in častitljivo starost.

Prepričan sem, da bo tudi ta dokumentarna razstava, ki jo poleg kataloga iz leta 1998 spremlja še zloženka, ki jo je muzej izdal ob tej priložnosti, lahko vsem, ki si jo bodo ogledali – pa čeprav brez predmetov – ponudila možnost doumeti čas, ko je telovadil in tekmoval Leon Štukelj, čas, ko je ideja olimpizma res še močno živela brez žvenketa dolarjev, ko je vladal še čisto pravi, žlahtni amaterizem, čas, ki se ga je tudi Leon Štukelj vedno rad in s ponosom spominjal. Zaradi njegovih uspehov in tistega časa smo v muzeju ob 110-letnici njegovega rojstva postavili to posebno stalno razstavo, da se še enkrat spomnimo človeka, ki je dokazal, da se v športu

in življenju lahko uspe kljub talentu le z velikimi ambicijami po uspehu in dokazovanju samemu sebi, trdim delom, močno voljo, samodisciplino, vztrajnostjo, natančnostjo, doslednostjo, strpnostjo in skromnostjo. Težko ali nemogoče je vse te vrline združiti, upoštevati in jih imeti v sebi, kot tudi je in bo težko posnemati in postati Leon Štukelj. Zato se bo starosta slovenskega olimpizma in simbol celotnega olimpijskega gibanja ter v zadnjih letih njegovega življenja svetovni ambasador naše mlade države – ki nam je za vedno zapustil podobo človeka, ki jo bodo pomnile in občudovala še mnoge generacije in ki je s svojim športnim in življenjskim slogom zaznamoval konec 20. stoletja – trajno zapisal v zgodovino slovenskega in svetovnega športa.

**Alenka
Černelič Krošelj**

JANEZ VAJKARD VALVASOR IN KRŠKO, ZBORNIK

Zbirka: Kmestuč, št. 6. Založnik: Valvasorjev raziskovalni center Krško

1 Ravno v letu 2006 je bil v sodelovanju lokalnih institucij, ki se zavedajo pomena raziskovanja lokalne preteklosti, v Krškem pripravljen kolokvij, in sicer 9. marca 2006 z naslovom Vloga in pomen 'krških' protestantov. Izveden je bil v sodelovanju Valvasorjevega raziskovalnega centra Krško, Krajevne skupnosti mesta Krško, Občine Krško in Valvasorjeve knjižnice Krško. Kot rezultat kolokvija je izšla publikacija Adam Bohorič, Jurij Dalmatin in Krško (maj 2006) kot 4. številka zbirke Kmestuč. Način posredovanja dosežkov preteklosti in predstavljanja dediščine je bil dobro sprejet, zato smo konec leta 2006 v isti organizacijski shemi pripravili kolokvij Janez Vajkard Valvasor in Krško. (>)

ODMEVI IN ODZIVI
Rast 1 / 2009

90

Janez Vajkard Valvasor (1641–1693) je s svojim delom segel v različne kraje današnje Republike Slovenije, njegovi dosežki so bili osvetljeni iz raznovrstnih zornih kotov, bili predmet obširnih raziskav in tema številnih razprav. Ob številni literaturi, različnih predstavitev njegovih dosežkov pa njegovo življenje in delo še vedno omogoča odkrivanje oziroma odstiranje novih razsežnosti. Posebno mesto ima zagotovo tudi zadnje poglavje njegovega življenja, ki ga je preživel v Krškem. Dejstvo, da je v majhno obmejno mesto prišel tako rekoč umret, ne zmanjšuje pomena, da je Valvasor del preteklosti mesta in da je tudi zadnje poglavje njegovega življenja pomemben del celovitega vpogleda v življenje slavnega polihistorja, ki je danes tudi tako imenovana blagovna znamka.

Zbornik Janez Vajkard Valvasor

in Krško je eden izmed rezultatov kolokvija z enakim imenom, ki je potekal 15. decembra 2006 med 10. in 14. uro v Dvorani v parku v Krškem v organizaciji Valvasorjevega raziskovalnega centra, Valvasorjeve knjižnice Krško, Krajevne skupnosti mesta Krško in Občine Krško¹.

Večina sodelujočih na kolokviju je pripravila tudi pisni prispevek za zbornik. Vsebina zbornika ne sledi poteku kolokvija, ampak vsebini prispevkov. Uvodnika sta prispevala prof. ddr. Janez Usenik in urednica zbornika Alenka Černelič Krošelj, prvi razdelek pa je naslovljen Sledi Valvasorja in njegove družine v Krškem. V prispevku Valvasorjevi v Krškem – kdaj, kje, s kom in kako dr. Boris Golec poleg prave Valvasorjeve hiše razkriva še številne druge neznane podatke iz njegovega življenja v Krškem. Valvasor se je v

V letu 2007 je bil ponovno v soorganizaciji Valvasorjeve knjižnice Krško, Občine Krško in Krajevne skupnosti mesta Krško izveden kolokvij ob 530-letnici mestnih pravic in 30-letnici izida zbornika Krško skozi čas leta 1977, in sicer ravno na dan predstavitve zbornika 15. oktobra 2007. Vsebinsko kolokvija so oblikovali sooblikovalci zbornika in drugih dogodkov v čast 500-letnice mestnih pravic leta 1977. O zborniku je pripravil prispevek dr. Andrej Smrekar in ga objavil v reviji Rast, let. XVIII, december 2007, št. 5, 706–708. Nekaj prispevkov – Silva Gorenca, Jožica Mikulanc in Slavka Šribarja je objavljenih v Almanahu Občine Krško za leto 2007.

8. novembra 2007 je na pobudo Združenja borcev za vrednote NOB Krško v Mali dvorani Kulturnega doma Krško potekal kolokvij Prvi krški borec, ki je imel namen spodbuditi ponovne raziskave o okoliščinah smrti devetih fantov in enega dekleta na začetku druge svetovne vojne.

Leta 2008 je Občina Krško skupaj z Muzejem novejšje zgodovine Slovenije, enoto Brestanica, 21. aprila v renesančni dvorani pripravila kolokvij Grad Rajhenburg – nekdanj samostan trapistov, danes v pričakovanju prenove. Kolokvij je bil namenjen obeležbi prihoda trapistov na grad, ravno 21. aprila 1881, in predstavitvi projekta Celostna obnova gradu Rajhenburg, ki ga vodi Občina Krško.

2 Njen portret bo objavljen v naslednji številki Zgodovinskega časopisa, ki izide decembra ali januarja, v njej pa dr. Golec obravnava Valvasorjevo potomstvo na Kranjskem, obravnava potomstva na Štajerskem sledi.

Krško nekaj mesecev pred smrtjo po finančnem zlomu preselil predvsem zaradi bližine podložniške posesti v krški okolici, ki jo je kot dediščino po svoji rodbini pričakovala njegova druga žena Ana Maksimila, roj. Zetschker. Analiza primarnih in sekundarnih virov je pokazala, da polihistor ni umrl v hiši, na kateri je od leta 1894 spominska plošča, temveč v nekaj deset metrov oddaljeni Mencingerjevi hiši ob glavni mestni ulici. Družina se je v kupljeno hišo v Krškem vselila šele zgodaj spomladi 1693, vsekakor pred krstom zadnjega otroka 15. aprila. Malo je verjetno, da bi Valvasorjev najmlajši sin Franc Engelbert sploh odrasel, saj je danes edini podatek o njem omenjeni zapis v krstno knjigo. Zagotovo ni bil več živ, ko mu je leta 1716 ali malo pred tem umrla mati, saj se na podlagi Valvasorjeve ženitne pogodbe kot dedinji navajata le njegovi dve sestri.

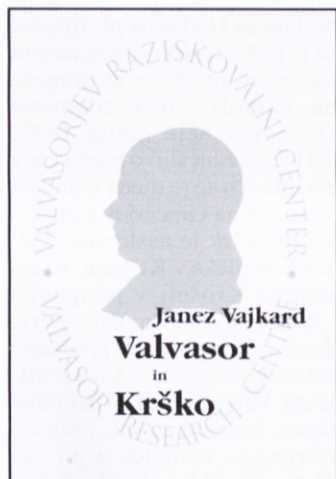
Valvasor je preminil najverjetneje meseca oktobra, 16. november 1693 pa je dan, ko je bil zanesljivo že mrtev, saj so bili tega dne imenovani inventurni komisarji za popis njegove zapuščine. Po vsaj 22 let mlajšem poročilu naj bi bil pokopan v kapeli Valvasorjevega rodbinskega gradu Medija (Galleneck), ker pa njegov pokop ni zabeležen v mrliški matični knjigi župnije Vače, »uradno« tam ne leži. Tako obstaja precejšnja verjetnost, da Valvasorjevega trupla sploh niso prepeljali na oddaljeno Medijo, ampak pokopali v kripti mestne cerkve sv. Janeza Evangelista v Krškem.

Zdaj je znana tudi nadaljnja usoda Valvasorjeve vdove in otrok iz drugega zakona. Dediščina, ki jo je vdova dobila po svojem očimu Janezu Juriju pl. Wernegku, je njej in obema hčerkama zagotovila stanu primerno eksistenco in ugodno možnost. Šest let, ki so jih še preživele v Krškem, je zaznamovalo pravdanje s skrbnikom Valvasorjevih otrok iz prvega zakona za skromno polihistorjevo zapuščino. Krško so zapustile ob vdovini vnovični poroki leta 1699, slednjič pa je Ana Maksimila Valvasorjevo hišo leta 1706 prodala. Končno je prišlo na dan ime še ene Valvasorjeve hčerke, Regine Konstancije, ki je nekoč že bila znana, a so jo Valvasorjevi življenjepisci povsem prezrli. Odkritje obstoja te

Valvasorjeve doslej neznane hčere dolgujemo zasledovanju nadaljnje življenjske poti polihistorjeve vdove. Regina Konstancija nastopi namreč v regestih listin, popisanih v zapuščinskem inventarju drugega moža njene matere, Janeza Herbarda pl. Buseta. Na svet je prišla med prvim in tretjim Valvasorjevim otrokom iz drugega zakona, najbolj zgodaj spomladi 1689 in najpozneje junija 1692. Otroška leta je zanesljivo preživel v Krškem, preden se je njena mati leta 1699 omožila na Gracarjev turn.²

Drugi razdelek je naslovljen Valvasorjev kompleks v Krškem. Alenka Černelič Krošelj v prispevku Sledi Janeza Vajkarda Valvasorja v Krškem – kaj pa jutri? predstavlja različne dogodke, ki so bili posvečeni Valvasorjevi prisotnosti v Krškem, in predstavlja vsebinsko Valvasorjevega kompleksa po obnovi. Krško že od leta 1894 »skrbi« za obeležbe Valvasorjeve prisotnosti v mestu. 7. oktobra 1894 so, danes vemo, da zagotovo, sicer na napačno hišo postavili napisno ploščo in z njo označili Valvasorjevo hišo. V 20. stoletju so se vrstili različni poskusi, da bi v hiši deloval muzej (na primer leta 1939 ob ustanovitvi Muzejskega društva za politična okraja Krško in Brežice v Krškem), in želje po obnovi. Predvsem leta 1977 so ob 500-letnici mestnih pravic imeli tudi velike načrte za obnovo in oživitve hiše, vendar je hiša z novo fasado na nov obnovitveni zagon čakala do 300-letnice Valvasorjeve smrti. Od načrtov v letu 1993 je ostal spomin na številne prireditve ter status spomenika za tri hiše: Valvasorjevo, Jarnovičevo in Kaplanovo, ki od razglasitve tvorijo tako imenovani Valvasorjev kompleks. Avtorica upa na končanje gradbene obnove v letu 2009, ob 400-letnici graditve hiše, ki je več kot 100 let veljala za Valvasorjevo. Anita Radkovič (Rokodelci kot del vsebinske zasnove Valvasorjevega kompleksa) predstavlja dediščino rokodelstva, ki je povezana tudi s prihodnostjo obnovljenega Valvasorjevega kompleksa, ter aktivnosti, ki potekajo v okviru Centra za razvoj podeželja Posavje. V razdelek Različni (v)pogledi v Valvasorjevo življenje in delo so uvrščeni trije prispevki. Helena Rožman (Slovenski knjižnično-muzejski kviz in Valvasor) predstavlja Valvasorja,

3 Hišo je konec 19. stoletja kupil pisatelj Janez Mencinger (1838—1912), krški odvetnik in nekaj let tudi župan, ki je prvi dvomil o pravilnosti postavitve plošče na hišo številka 85 in je v Meniških spominih zapisal: »Sedem starejših hiš v Krškem bi se lahko potegovalo za čast, da je v njej umrl naš slaven povestničar« in ne samo ta, pred katero stojimo in jo krasi napisna plošča« (1963: 206—207). Mencinger je leta 1878 (27. maja je podpisal pogodbo) kupil posestvo na Trški gori tik nad Krškim, ki se je zaradi stoletnega posedovanja avguštincev imenovala Meniško. Meniške spomine je pisal na začetku 20. stoletja in niso dokončani. V Krškem se je dokončno naselil leta 1882, ko je prevzel odvetniško pisarno dr. Kocelija. Pokopan je v Krškem, v današnjem mestnem parku. Hiša je še vedno v lasti družine Mencinger.

kot je »uporabljen« v naslovu v navedenem kvizu. Ravno Valvasorju je pripadlo mesto prve znamenite osebnosti, s katero je kviz »odprl« svoja vrata osnovnošolski populaciji, ki ji je primarno namenjen.

Mateja Jankovič Čurič (Valvasor v učbenikih za slovenščino za osnovno šolo) je opravila analizo pojavitve imena Janez Vajkard Valvasor v učbenikih za slovenščino v tretjem triletnem osnovne šole. Ob tem je med učenci Osnovne šole Artiče, kjer poučuje, izvedla anketo o poznavanju Valvasorjevega življenja in dela, v prispevku pa predstavlja zanimive rezultate raziskave.

Živko Šebek v prispevku Nekaj razmišljanj o Valvasorjevi upodobitvi Krškega v Slavi vojvodine Kranjske analizira Valvasorjeve upodobitve mesta. Na osnovi lastnih raziskav podobe mesta v različnih obdobjih je avtor pripravil pregled Valvasorjevih pravih in napačnih umestitev posameznih zgradb in delov mesta (na primer cerkev sv. Rozalije, višinska razmerja ipd.).

Zbornik zaključuje razdelek Valvasorji in Leskovci pri Krškem s prispevkom Ljudmile Šribar (Valvasorji v Leskovcu pri Krškem), ki je namenjen odkrivanju razlogov za prihod Janeza Krstnika Valvasorja v Leskovce pri Krškem. Šribarjeva preko časa grofov Celjskih oziroma njihovih krških in krškopoljskih upravnikov, zlasti rodbine Širski (Scheyer), iz katere je izhajala prababica Janeza Vajkarda, išče kontinuiteto sidranja rodbin na gradovih. Osvetli tudi življenje trgovca Janeza Krstnika Valvasorja, lastnika Šrajbarskega turna v Leskovcu (+ 1582), in njegove zveze z rodbinami, ki so v 16. stoletju odločujoče posegle v politični, verski, gospodarski in družbeni razvoj tako na ožjem krškem

kot na širšem deželnem prostoru. Janez Krstnik je bil s svojo donacijo temelj vzpona rodbine Valvasor na Kranjskem. Prispevek je nastal s pritegnitvijo in pretresom različnih pisnih oziroma tiskanih virov in odpira nekatere nove (drugačne) poglede na zgodovinske zgodbe krškega prostora.

Poleg številnih novih in starih podatkov ter novih in starih sledih o življenju Valvasorja je osrednja »zgodba« zbornika razkritje prave Valvasorjeve hiše v Krškem, kar je najbolj razburilo tako obiskovalce kolokvija kot tudi Krčane. Ob tem se je pojavilo tudi vprašanje, ali je še smiselno obnavljati tako imenovano Valvasorjevo hišo in Valvasorjev kompleks v Krškem, ko pa slavni polihistor v tej hiši ni stanoval, ampak je bila njegovo zadnje bivališče hiša nekaj deset metrov stran. Golec v svojem prispevku ni sodil o tem, Černelič Krošljeva pa v zborniku zagovarja smiselnost obnove najbolj kakovostne mestne arhitekture. Prava in »neprava« Valvasorjeva hiša stojita na območju, ki ga je moč združiti in dosedanjemu obsegu Valvasorjevega kompleksa dodati tudi Mencingerjevo hišo³, katere južni del je prava Valvasorjeva hiša.

Zbornik Janez Vajkard Valvasor in Krško je opremljen z znanstvenim aparatom, izvlečki in povzetki v angleškem jeziku ter s kratkimi podatki o avtorjih. Izšel je v nakladi 300 izvodov v obsegu 160 strani.

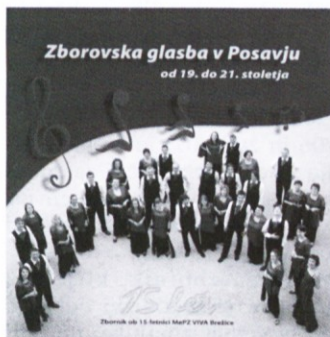
Izid zbornika je omogočila Občina Krško. Izvodi so na voljo v Valvasorjevem raziskovalnem centru Krško vsem zainteresiranim, zbornik pa je namenjen strokovni javnosti, dijakom in študentom ter vsem, ki so pripravljeni izvedeti več tudi o krškem obdobju oziroma o Valvasorjevih sledih v Krškem.

**Alenka
Černelič Krošelj**

ZBOROVSKA GLASBA V POSAVJU OD 19. DO 21. STOLETJA

**Mešani pevski zbor Viva Brežice, dediči preteklosti,
soustvarjalci sedanjosti in nosilci prihodnosti, zbornik**

Mešani pevski zbor VIVA Brežice je eden izmed mlajših posavskih zborov, vendar pa je s svojim delovanjem močno posegel v širši slovenski in mednarodni prostor. Zbor se redno udeležuje državnega tekmovanja Naša pesem v Mariboru, kjer že od leta 1997 prejema srebrne plakete z vedno več točkami. Ob tem uspešno tekmuje tudi v tujini. Oktobra leta 2005 so pevke in pevci skupaj z zborovodkinjo Simono Rožman Strnad zmagali na mednarodnem zborovskem tekmovanju Stasys Šimkus v Klaipedi, Litva, julija leta 2007 pa prejeli zlato priznanje v kategoriji mešanih zasedb na 13. mednarodnem zborovskem tekmovanju sakralne glasbe v Prevezi, Grčija. Kljub ljubiteljski obliki delovanja so uspehi MePZ Viva Brežice zadosten dokaz, da tudi ljubiteljska kultura teži k nenehnim presežkom.

Ravno zaradi uspešnih projektov, ki so jih izpeljali v preteklosti, in zaradi jasne vizije v prihodnosti so v letu 2007, ob 15-letnici delovanja zbora, pripravili strokovni posvet z naslovom ZBOROVSKA GLASBA V POSAVJU OD 19. DO 21. STOLETJA: Mešani pevski zbor Viva Brežice, dediči preteklosti, soustvarjalci sedanjosti in nosilci prihodnosti, ki je potekal 20. oktobra 2007 v Malem avditoriju Posavskega muzeja Brežice. V luči regionalnega in medregionalnega povezovanja ter preseganja geografskih mej je bil cilj posveta vzpostaviti novo obliko sodelovanja na regionalni in državni ravni na področju zborovstva ter s strokovnim srečanjem praznovati in osvetliti svojih petnajst let.

Že od zasnove projekta je bila prisotna želja, da bi prispevke na posvetu izdali tudi v zborniku. Kakovost, raznolikost in aktualnost prispevkov ter pripravljenost referentov je podkrepila načrt. Ob tem je pomembno tudi dejstvo, da je kljub novim tehnologijam in medijem sporočanja knjiga, torej tiskan medij,

še vedno najbolj trajen in dostopen zapis dogodka, raziskovalnih dosežkov idr.

Tovrstni projekti so prevelik finančni zalogaj za eno leto, zato je bila izdaja zbornika načrtovana za jesen 2008, ob koncu jubilejne sezone.

Zbornik je bil javnosti predstavljen 9. oktobra 2008 v Brežicah, skupaj s prisotnimi avtorji, in sicer ga je predstavila urednica Alenka Černelič Krošelj, ki je v uvodniku razgrnila aktivnosti in cilje tega projekta.

Vsebina zbornika sledi vrstnemu redu posveta. V prvem delu, naslovljenem Posavski zbori, Mešani pevski zbor Viva in različne pevske poti, je svoje prispevke predstavilo šest avtorjev.

Uvodno predavanje in uvodni prispevek je pripravila dr. Ivanka Počkar, muzejska svetnica (Posavski muzej Brežice). Odlična poznavalka načina življenja v Posavju je v prispevku Posavje – etnološko raziskovalno polje predstavila zanimiv vpogled v družabno življenje in pomen petja. Počkarjeva razmišlja o Posavju kot umetni tvorbi, predvsem pa o raznovrstnosti območja, kjer je še vedno najbolj živa delitev na Štajersko in Kranjsko, ki je sooblikovala istovetnost prebivalcev več stoletij.

Sklop »poročil« o delu MePZ Viva je začela Lučka Černelič, ustanovna članica, dolgoletna tajnica, urednica zbornika Odkar vem zanjo ... ob 10. obletnici zbora in aktivna sooblikovalka programa in projektov zbora. Njen vpogled v petnajst let z naslovom Mešani pevski zbor Viva od prvih korakov do 15-letnice zbora je povzetek številnih dosežkov, dogodkov in nudi kratek vpogled v način življenja pevk in pevcev.

Irena Hribar je bila v študentskih letih predsednica Akademskega pevskega zbora Tone Tomšič Univerze v Ljubljani, v času praznovanja in že vrsto let prej pa tudi predsednica MePZ Viva. V prispevku Biti

predsednica – izziv in dolžnost ter »šiba« v luči današnje zakonodaje primerja delo predsednice v obeh zborih in obseg dela, ki ga narekuje tudi zakonodaja. Poudarja predvsem sodelovanje predsednika in zborovodje, zaupanje med člani zbora in veliko pripadnost hobiju, kateremu je v vlogi predsednika treba posvetiti mnogo več kot samo nekaj ur vaj.

Zbornik nadaljuje prispevek zborovodkinje Simona Rožman Strnad, ki je ustanoviteljica zbora in pomembna soorganizatorica vseh zborovskih programov in projektov. V okviru naslova Vloga zborovodje v Mešanem pevskem zboru Viva Brežice razkriva svoje delo, svoje poglede in svoj način življenja, ki ga že petnajst let sooblikuje tudi vodenje Vive.

Mihaela Komočar in Janko Volčanšek sta svojo pevsko pot odločno začela ravno v Vivi.

Različne poti – od Vive do solistične kariere je naslov prispevka sopranistke Mihaele Komočar, ki poudarja pomen izkušnje petja v zboru tudi za dobro solistično kariero.

Janko Volčanšek razmišlja podobno, pevsko znanje pa deli tudi kot pedagog. Njegov prispevek Različne poti – povezovanja ali razpotja solistične kariere in kariere z vokalno zasedbo je vpogled v njegovo zanimivo in uspešno »basovsko pot«, ki jo v veliki meri oblikuje članstvo v Slovenskem oktetu.

Drugi del so sooblikovali različni gosti iz Posavja in Slovenije, sklop pa nosi naslov Zborovska glasba v Posavju in v Sloveniji skozi prizmo preteklosti in sedanjosti.

Temo odpira prispevek znanega posavskega zborovodje iz Brestanice Janka Avsenaka, ki je pripravil pregled delovanja različnih pevskih sestavov, ki so pomembno soustvarjali pestro posavsko pevsko dogajanje (Zbori v Posavju).

Franc Černelič, že več kot štiri-deset let zborovodja in organist v župniji Sv. Križ – Podbočje, je s pregledom različnih elementov cerkvenega petja v prispevku Župnijski pevski zbori v Posavju v zadnjem stoletju pripravil nekaj zanimivih izhodišč za vrednotenje in pomen dela obravnavanih zborov, kjer svoje prve pevske korake naredijo številni odlični zborovski in solo pevci.

Sklop je nadaljevala skladateljica

mlajše generacije Mojca Prus, ki je dve skladbi posvetila tudi Vivi. Za zbornik je razmišljala o pomenu ureditve medsebojnih odnosov med naročniki in avtorji tako na področju plačila kot na področju priznavanja avtorskih pravic (Skladateljski pogled – ustvarjanje za zборе).

Zadnji prispevek je delo Mitje Gobca, ki je analitično predstavil posavske zборе, kot jih je slišal in videl v vlogi strokovnega spremljevalca revije Pesem Posavja v dveh sezonah. Posavski zbori v zadnjih dveh letih in kako naprej? (sezoni 2005/06 in 2006/07) je pregled delovanja z nekaj priporočili za dobro delo tudi v prihodnosti, predvsem pri izbiri literature in dvigu kakovosti mentorjev – zborovodij.

Ker gre za zbornik, ki je del praznovanja, je uredniški odbor v sredino, v center zbornika, umestil »foto zgodbo«, slikovni vpogled v zadnjih pet let delovanja MePZ Viva Brežice. Skupaj z uvodom in kratkimi komentarji ga je v okviru naslova Viva v interpretaciji vijolično-zelene uredila Lučka Černelič.

Zbornik obsega 80 strani, vsak prispevek je opremljen s strokovnim aparatom, s povzetkom v slovenskem in angleškem jeziku, na koncu zbornika so s kratkimi biografijami predstavljeni avtorji prispevkov.

Zbornik je na voljo v knjižnicah ter pri izdajatelju.

VRTILJAK, zgoščenka

Obletnice so priložnost za večje in zahtevnejše projekte tako z vsebinske kot finančne plati. Kljub »poplavi« različnih elektronskih medijev je še vedno aktualna tudi izdaja zgoščenk, še posebej na področjih, ki niso podvrženi dnevnim trendom in zahtevam trga. Dostopnost do različnih možnosti je večja, tovrstni projekti pa so še vedno velik finančni zalogaj, predvsem v primerih, ko zgoščenka ni le posnetek nekega trenutka, ampak je premišljen in skrbno načrtovan glasbeni projekt.

MePZ Viva Brežice je do leta 2008 izdal dva nosilca zvoka: leta 1997 ob 5. obletnici z naslovom Vivat, crescat, floreat – Naj živi, raste in cvete ter ob 10. obletnici z naslovom Odkar vem zanjo ... Na obe zgoščenki so umeščene skladbe s koncertnih sporedov in tekmovalj. Naslov druge je povzet po istoimenski skladbi,

ki jo je za zbor za 10-letnico izpisala skladateljica Mojca Prus, naslov prve pa je prevzeti citat, ki opredeljuje in odraža preteklo in prihodnje življenje in delovanje zbora.

Vrtljak je Vivina tretja zgoščenka, ki je bila javnosti z besedami predstavljena oziroma najavljena ob zborniku 9. oktobra 2008, popolno glasbeno predstavitev pa je doživela na letnem koncertu MePZ Viva Brežice 18. oktobra 2008 v Viteški dvorani Posavskega muzeja Brežice.

Fonogram vsebuje 12 skladb, ki izhajajo iz posebnih glasbenih žanrov – jazz – pop – muzikal – evergreen. Polovica skladb je izbranih iz tuje literature, kjer je zbor segel po znanih in manj znanih skladbah, skladbah, ki so pri srečanju pevcem (na primer Bohemian Rhapsody, What a Wonderful World) in ustrezajo kakovostnim ter zahtevnostnim merilom zborovodkinje in zasedbe (Lullabye, You Are The New Day). Druga polovica je izbrana predvsem iz opusa starih slovenskih popevk. Ravno temu delu zgoščenke je bila posvečena posebna pozornost, saj lahko kot pomemben prispevek k slovenski zborovski glasbi štejemo tri novitete – nove priredbe slovenskih popevk v sveži aranžmajski preobleki mladih slovenskih skladateljev Sama Ivačiča, Jake Puciharja in Rudolfa Strnada, ki je za zbor pripravil tri aranžmaje, in sicer za skladbe Chanson d'amour, Na deževen dan in Vrača se pomlad.

Približno polovica skladb je izvedenih a cappella (brez instrumentalne spremljave), druge so s spremljavami: harmonika, kontrabas, godalni orkester, klavir. Instrumentalne zasedbe so izbrane iz vrst profesionalnih glasbenikov, kjer izstopa prispevek Aleša Ogrina na klavirju in s harmoniko.

Skladbe so bile posnete v cerkvi Sv. Duha v Artičah, posnetki pa so nastajali od maja do septembra 2008.

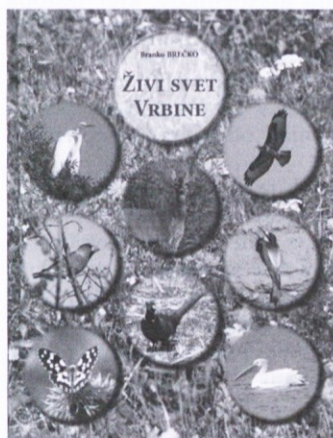
Izdelek je zvočno oblikoval (posnel in produciral) Rudolf Gas, vizualno pa je delo Amirja Tokića. Na naslovnici se v vrtljaku vrtijo štiri krogi s simboli, ki predstavljajo štiri zborovske glasove, pevke in pevci so v knjižici predstavljeni s podobo in imeni, prav narahlo pa se v ozadju ponovijo tudi znaki posameznega glasu. Zgoščenka in njeni ustvarjalci so predstavljeni v kratkem besedilu, ki je prevedeno v angleški, nemški, francoski in italijanski jezik. Zgoščenka je namenjena zborovskemu občinstvu, je zapis delovanja in zvočne podobe zbora v letu 2008 in je namenjena predstavitvi zbora različnim in za različne namene.

Zbornik in zgoščenka sta zaokrožila jubilejno sezono MePZ Viva Brežice, ki vedno znova dokazuje, da je zborovsko petje in ljubiteljska kultura ena izmed pomembnih sooblikovalcev regionalne in nacionalne istovetnosti, ki v veliki meri in vedno znova tako po kakovosti kot obsegu presega ljubiteljske okvire.

REKVIEM ZA VRBÍNO

Branko Brečko: Živi svet Vrbine. Brežice: Agencija za radioaktivne odpadke, Lokalno partnerstvo, 2008; 79 str.: ilustr.; 27 cm.

Naslov knjige trenutno ustreza vsebini in stanju na terenu, veččassovno bi se glasil Vrbina – enkratni košček Posavja danes in nikoli več.

Ena prvih misli ob izidu nove živopisne knjige o živem obsavskem svetu Vrbine med Brežicami in Krškim je: Bodo res ostale mnoge stezice? Lokalnemu partnerstvu Brežice in Agenciji za radioaktivne odpadke, ki sta jo založila in izdala, bi se podpora izida knjige mogla šteti k odpustkom. To območje bo namreč v prihodnosti namenjeno hidroelektrarni in deloma Vrbinski cesti, ki bo povezovala Brežice s Krškim. Ali bodo kakšne vrbinske stezice ostale, bomo spremljali.

Letošnji oktober je bil sicer dober, naklonjen tudi zamrznitvi spomina na brežiško-krško Vrbino, zapisanega v sliki in besedi Branka Brečka, izdanega v knjigi Živi svet Vrbine. Obravnavana tema je izvirna in močno aktualna. Andrej Hudoklin in Dušan Klenovšek, strokovnjaka s področja naravovarstva, oba iz Zavoda RS za varstvo narave, območna enota Novo mesto, sta bila recenzenta knjige. Prvi je tudi prispeval uvod v knjigo, Naravovarstveni pogled na Vrbino, v katerem oriše uravnavo divjega toka Save na Brežiško-Krškem polju in njeno posledico – Vrbino, s stališča varstva narave zakonsko opredeljeno kot del ekološko pomembnega območja. Kljub strokovno ugotovljenemu bogastvu Vrbine in njenim zakonsko opredeljenim naravnim vrednotam bo z vzpostavitevjo savskih hidroelektrarn Brežice in Mokrice »dokončno pohabljen edini nižinski odsek reke Save v Sloveniji in najpomembnejši ekosistem Krško-Brežiškega polja«. Z njim bosta za vedno umrli Sava in Vrbina. Dve javni koristi, ena nasproti drugi, z gotovo zmago energetske. Zanesljiv je poraz naravne dediščine, ki je v tem primeru javna »korist« v neenakopravnem položaju. Odločitev je človekova, kar ni tako kot v primeru najdebelejšega Nujčevega hrasta na Bizeljskem, kjer je v dvoboju dveh zaščitenih koristi hrastov kozliček zmagal nad

hrastom. Med drugim recenzentom, Dušanom Klenovškom, in avtorjem knjige Brankom Brečkom se je prijateljstvo na osnovi skupne ljubezni in razgledov do Vrbine tkalo na vrbinskih poteh. Avtorju knjige, ki je vse življenje delal na drugem, tehničnem področju, pomeni v zadnjih letih ukvarjanje z naravo in učenje o njej poseben izziv in poslanstvo. Knjiga je dragocena slikanica, bogato fotografsko opremljena, z barvno naslovnico in 220 fotografijami med besedilom. Jezikovni slog besedila je preprost, mehak, živ in čuteč, kot se zgodi, če pišemo s srcem.

Z Brečkovno knjigo imamo pred seboj posnetek sveta, ki ga kmalu več ne bo. Kaj drugega kot podobne posnetke delamo etnologi, ki preučujemo načine življenja – svetove, ki so še včeraj bili in jih danes več ni. Tudi Brečko zapisuje, tudi njegovi terenski zapiski v sliki in besedi izhajajo iz empatičnega doživljanja bližnjega sveta. Nič kaj turistični nismo, ne Brečko ne etnologi. Ne bomo vabili v dejanske svetove, ki jih skoraj več ni, mogoče še danes in jutri zgodaj zjutraj. Potem nikoli več. Na sredi vrbinskega travnika in ob vrbinskem kolovozu nas ne bodo več pričakali ne stara hruška ne stoletna drevesa – redki visoki dobi. V jezerih gramoznic in ob njih, v topolovih nasadih in v gozdovih Vrbine ne bomo mogli več opazovati in občudovati 148 različnih rastlin in 90 različnih ptic. Tolikšno število jih je skrbno evidentiranih v tabelah v zadnjem delu knjige o Vrbini. Navedene so po abecednem redu najprej s slovenskimi, nato z latinskimi imenom, statusom v Vrbini, časom in krajem opazovanja ali rastiščem.

Vsebina knjige je sicer živa narava, ki je bila z raznoterimi rastlinskimi in živalskimi vrstami še posebej bogata in raznoliko zastopana v Vrbini še nekaj časa po drugi svetovni vojni. Spodbuja k razmišljanju, kako tesno je bil od nekdaj z njo povezan človek. Vrbini je dal ime po glavatih vrbah, ki so jih prebivalci imeli za mejnike, iz vrbovih šib so pletli košare in z njimi vezali vinsko trto. Pomenila je

sestavni del mesta Brežice. V drugi polovici 19. stoletja in prva desetletja 20. stoletja so stanovanke iz hiš zahodnega dela mesta vsak svoj del Vrbine pod hišo skrbno urejali. Ob ozkih sprehajalnih poteh so zasadili sadno drevje in okrasne rastline, na vrbinski strani hiše je pogosto stala vrtna uta ali senčnica, v kateri je posedala mestna gospoda in iz porcelanastih angleških skodelic srkala kavo. Vrbino so med obema vojnoma in še nekaj časa po drugi vojni uporabljali brežiški otroci in odrasli, vsak za svoje radosti in koristi, igre, izdelovanje piskal in drugih igrač, ribolov, pašo, branje, ročna dela, zbiranje šibja za kurjavo, košnjo in obdelavo njiv. Od sedemdesetih let 20. stoletja pa je Vrbina samo še po imenu. Tedaj so v njej načrtno zasadili topole za predelavo topolovine v tovarni celuloze v Krškem. Tudi

to so opustili in topoli tam hirajo še danes. V kratkem bo tu po Vrhovem, Boštanju, Blanci in Krškem zrasla hidroelektrarna, zaradi katere bo Vrbina poplavljen. Če bi bila Vrbina vesolje, kar je Brežičanom nekoč nekoliko tudi pomenila, bi lahko rekli, da zdaj Vrbino in vse, kar je v njej živega, čaka vesoljni potop.

Avtor knjige je »vse življenje vpet v posavske ravnice« in z vsakim obhodom Vrbine napiše novo stran knjige. Zato pričakujemo nadaljevanje, čeprav bo óda o Vrbini in Savi govorila o živem svetu, obsojenem na smrt. Sledil bo, naposled, še rekviem, ki ga bo v obliki žalostink slišati vse tja do Jovsov. Po tistem bo avtor pričujoče knjige morda dvignil objektiv k tehniki in ustvarjal bazo posnetkov za prihodnje, tehniških spomenikov željne rodove.

Rasto Božič

SKROMNO, A SPODBUDNO USTVARJALNO

- Kaja Draklsler: Akropola, Goga Musica 34, 2008

- Dazhbog ensemble: Sotočja, Goga Musica 35, 2008

V minulem letu je novomeška Založba Goga postregla le z dvema glasbenima izdelkoma, tako sta v njeni zbirki Goga Musica pod zaporednima številčkama 34 in 35 izšli plošči mlade kranjske jazzovske pianistke Kaje Draklsler in mariborsko-makedonske etno zasedbe Dazhbog ensemble.

Razlog za občuten upad števila lanskih Goginih izdaj je iskati v pomanjkanju denarja, saj so na Ministrstvu za kulturo v sklepnem letu Janšine vlade omejeno tržnim, a hkrati kakovostnim novomeškim glasbenim in literarnim izdajam glede na minula leta namenili manj pozornosti. Lahko bi celo ocenili, da so tovrstno novomeško dejavnost skoraj spregledali in jo na kulturi že tako nenaklonjenemu trgu prepustili borbi za preživetje. Po drugi strani je imel glasbeni del založbe lani kad-

rovske težave, prišlo je do sprememb v uredništvu, obenem ni zanemarljiv podatek, da število v Sloveniji izdanih plošč na vseh glasbenih področjih usiha, prodaja pa skladno z osiromašeno trgovinsko ponudbo peša. Skozi tako prizmo se zdi izdaja vsakega kakovostnega glasbenega albuma dragocen dogodek.

Kranjska pianistka **Kaja Draklsler**, udeleženka številnih Jazzintyjevih delavnic, je v začetku lanskega poletja postregla s prvencem Akropola. Takoj ob izidu je ploščo pospremila z nastopom na ljubljanskem Jazz festivalu, med drugimi nastopi ga je predstavila še na festivalu Keltika v Cerknem in v avgustu na festivalu v sklopu novomeške glasbene delavnice Jazzinty.

Njena Akropola prinaša deset pretežno avtorskih tem, ki se ob poslušanju izkažejo za sveže in neobreme-

njeno jazzovsko iskanje. Debitantska plošča Kaje Draksler napoveduje, da na slovensko jazzovsko prizorišče stopa nov naraščaj, ki ne zori zgolj ob tesno uokvirjenem ljubljanskem velikem jazzovskem orkestru, temveč glasbeno znanje išče in preverja na raznih koncih Evrope, v njenem primeru na Nizozemskem. Drakslerjeva zasedbo: Jure Pukl – saksofoni, George Dumitriu – kitare, Goran Krmac – tuba, Robert Jukič – bas in Kristijan Krajncan – bobni dobesedno beži iz kroga domačega, močno predvidljivega sredinskega jazzja ter predstavlja novo generacijo raziskujočih in ustvarjalnih glasbenikov. Postavlja se ob bok redkim slovenskim ustvarjalcem, ki so uspeli prekiniti z domačim šolsko-sterilnim jazzovskim poustvarjanjem in njegovim akademskim dojemanjem.

Že zasedba Kaje Draksler je neobičajna, njena glasba pa nenavadna in drugačna. Njen klavir je raziskujoč, glasba Akropole polnokrvna in silovita, večkrat tudi razmišljajoče lirična. Odlikujejo jo impresionistična svetloba, neomejenost, široka izraz in obzorje, a vendar je skladateljica kljub dokaj svobodnemu izrazu zavezana melodiji. V njenem ustvarjanju so zaznavni tudi tehtni prispevki pri izvedbi sodelujočih glasbenikov. Ti izstopajo vsi po vrsti, tako Krajncan, Dumitriu in Pukl, za katerega se je lani že tako zdelo, da se je rešil spon jazzovskega tradicionalizma. Pravzaprav na plošči nastopata dve zasedbi, prva s podporo tube in druga ob kontrabasu, kar daje glasbi Kaje Draksler le dodatno razsežnost. Tudi radoživo oblikovan ovitek, delo Daniela Boccata, izstopa iz slovenske jazzovske ponudbe in dosedanjega oblikovalskega kanona Goginih plošč.

Podobno bi lahko zaključili za ovitek le mesec dni po Akropoli izdane plošče Sotočja mariborsko-makedonske etno zasedbe **Dazhbog ensemble**, ki ga je oblikovala Marija Bogdanović.

Današnja sedemčlanska zasedba Dazhbog ansambla se je sprva oblikovala okoli mariborskega tolkalskega tria Jam-bashi, ki smo ga v Novem mestu pred tremi leti z mojstrom tolkal Ninom Mureškičem slišali igrati ob zboru Carmina Slovenica oziroma v okviru glasbenega projekta Karmine Šilec Drum Café.

Dazhbog ensemble je nastal pred tem sodelovanjem, ko so se trije tolkalci pričeli družiti s kitaristom Matjažem Stošičem, pred kakšnimi petimi leti pa še z makedonskima glasbenikoma Bajso Arifovsko in Ratkom Dautovskim.

Kot je slišati z Dazhbogovega glasbenega prvenca, je potem na njihova sotočja naplavilo glasbo različnih tokov, neomadeževane svetovne etno smernice, ritmične obrazce južnega Balkana, jazz, improvizacijo, akustično občutje in flamenko. Nastalo glasbeno zlitje ni le pestro in vznemirljivo, je ritmično bogato, barvito, poslušljivo ter neustavljivo privlačno. Glasbeniki in glasbenica, lahko bi jih označili za mojstre lastnih glasbil, se od uvodne skladbe in nato skozi ostalih pet tem sprehajajo po različnih pokrajinah Balkana, namignejo celo na Afriko ter zakoračijo v arabske dežele. Ob tem se na krilih večnega ritma in v spremljavi izročilnih glasbil predajo sanjarjenju. Zasedbo, ki je zagrešila to izredno kakovostno delo in predstavila plod večletnega delovanja, sestavljajo: Matjaž Stošić – kitara, Damir Mazrek – različna tolkala, Tadej Furlan – okvirni bobni in majhna zvočila, Andrej Hrvatin – različna tolkala in afriški palčni klavir-kalimba, Bajsa Arifovska – izročilna makedonska piščal-kaval, gajde, tambura, klarinet, Ratko Dautovski – makedonska tolkala in Dejan Berden – klavir ter harmonika. Skozi izvajanje Dazhbog ansambla odmeva poudarjeno pestra izbira glasbil, ob njihovi zvočnosti se zdi njegova glasba izredno posrečeno zlitje in sestavljenka premišljeno grajenih skladb, priredb ter razkošnih ritmičnih podlag. V skladbah je veliko prostora za različne solistične vložke in lirična presenečenja. Izključno instrumentalno-akustična glasba Sotočij teče skozi brezčasje in ob čutni medigri v slogu najboljšega izročila etno-jazza vodi v zamaknjenje.

Če povzamemo, je Založba Goga lani izdala dve izjemni plošči, ki na slovensko glasbeno prizorišče prinašata svežo, zvedavo in spodbudno ustvarjalno glasbo. Čeprav je glede na minula leta število Goginih glasbenih izdaj upadlo, lani izdani plošči razveselujeta, njuna kakovost pa nadomešča prejšnjo, ne vedno ustvarjalno, številnost.

Milko Bizjak: učbenik ORGELSKE SKLADBE mojstrov 16., 17. in 18. stoletja I instruktivna izdaja za pouk na nižji stopnji

Nazadnje smo že slišali in brali o novem orgelskem instrumentu, 200. opusu Antona Škrbala, ki od lani (2008) krasi novomeško stolnico sv. Nikolaja, in o organistovi (Milko Bizjak) več kot 50. (!) cedejki z glasbo, med katero najdemo kar polovico (6 od 12 posnetkov) skladb, ki jih lahko hkrati s notami spremljamo tudi iz njegovega novega orgelskega učbenika. Gre za neke vrste (načrtno ali slučajno) koincidenco, ki še kako upravičeno povezuje avtorjevo koncertantno in diskografsko aktivnost s pedagoško in metodično-didaktično dejavnostjo in tovrstno smiselnostjo. Te zlepa ne najdemo pri še katerem od mnogo bolj popularnih glasbenošolskih glasbil ali pa pri instrumentih z mnogo daljšo tradicijo. Zato vpo- glejmo še v omenjeni učbenik, ki sicer ni prvi tovrstni na Slovenskem, pa tudi ne prva Bizjakova (notna) izdaja.

Naš priznani orgelski koncertant, nazadnje že nekaj časa tudi vodilni pedagog na glasbenem konservatoriju Ignacija Hladnika na Zavodu Friderika I. Barage v Novem mestu Milko Bizjak je izdal nov učbenik (2007). Ta predstavlja po pionirskih poskusih Angele Tomanič (trije zvezki Šola za orgle v letih 1993-1995) in nadaljevanju Eme Zapušek (Začetna šola za orgle, 1995) neke vrste »logično« tovrstno nadaljevanje oziroma še več. Saj gre v primeru Bizjakovega učbenika za obsežno monografijo, ki po vseh tovrstnih kriterijih na 167 straneh knjige velikega ležečega formata (24 x 34,5 cm) prinaša v pregledni in dovolj široki notaciji 77 skladb, etud, ki so jih podpisali: G. Carissimi, A. v. d. Kerckhoven, D. Zipoli, T. Tallis, G. P. Telemann, F. M. G. d. Olague, G. Androvandini, F. Llisa, O. Gibbons, B. Sabadini, J. G. Walther, J. Pachelbel, A. d. Cabezón, J. C. F. Fischer, Z. Antal, G. B. Martini, M. Rossi, B. Pasquini, L. N. Clérambault, C. Balbastre, L. Couperin, G. F. Händel, G. A. Sorge, F. W. Zachau, J. S. Bach in D. Buxtehude. Nasploh je največ prav Händlovih in Bachovih del, kar je po vsem tistem, kar sta oba zapu-

stila v glasbi in še posebej orgelski, povsem upravičeno.

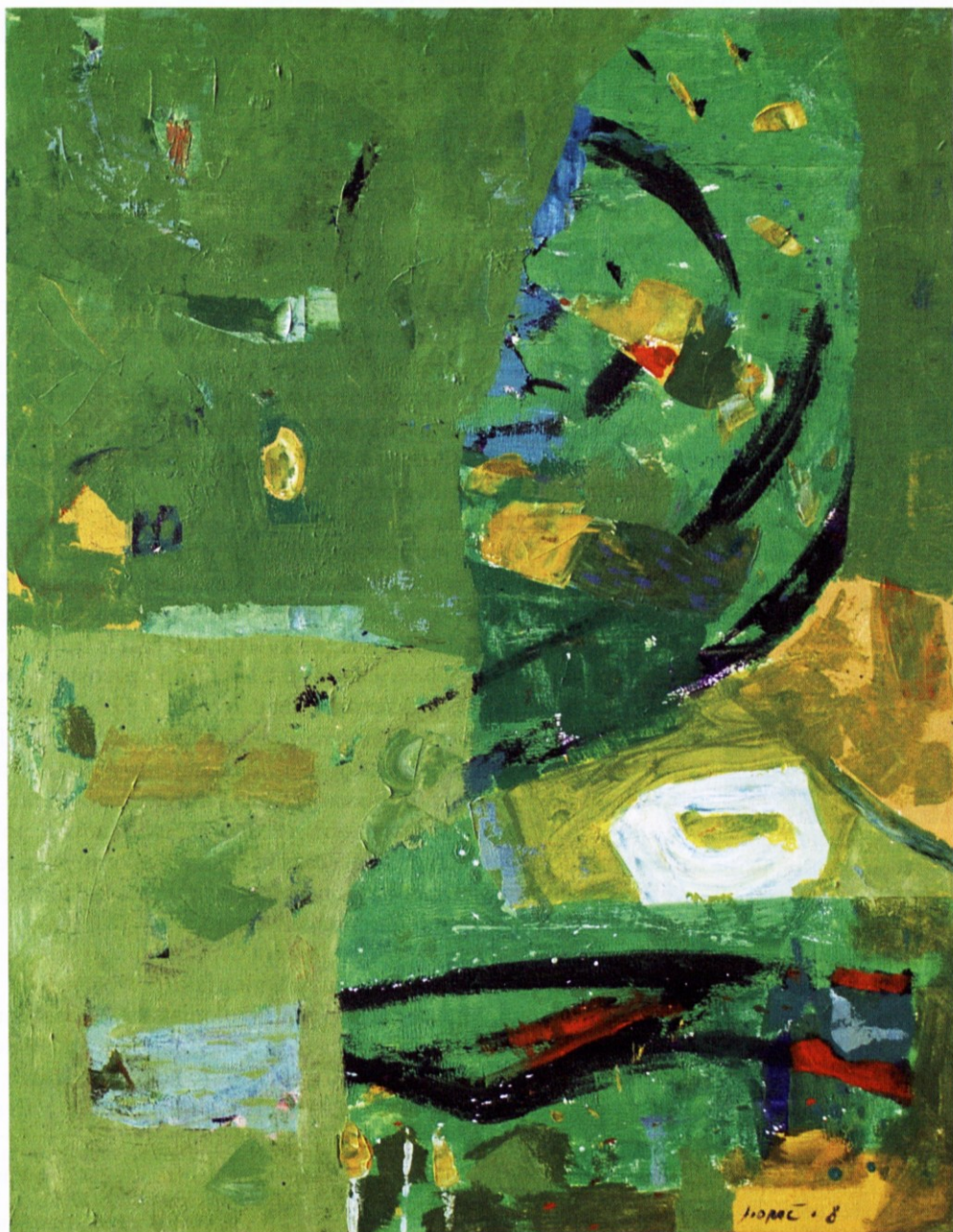
Naslovnica učbenika predstavlja kolorirano fotografijo restavriranih prenosnih orgel, pozitivna iz 17. stoletja v Mišjem Dolu na Dolenjskem, ki sta jih (2005) restavrirala Boštjan Černe (instrument) in Vito Dolničar (orgelska omara) v okviru Restavratorskega centra RS. Napoved je glede na (dolenjsko) geografsko območje več kot spodbudna oblika. Avtor nadaljuje tam, kjer je še dandanes postavljenih največ tovrstnih (starih, obnovljenih in novih) orgelskih instrumentov, citat o pomenu orgel za latinsko, to je krščansko Cerkev: »Orgle je treba imeti v latinski Cerkvi v veliki časti kot tradicionalno glasbilo, ki more s svojim zvokom čudovito povečati sijaj cerkvenih obredov ter duha silno dvigati k Bogu in vzvišenim rečem« (Conc. Vat. II., B, št. 120). Mi pa dodajmo še to, da gre v primeru orgel vendarle za »kraljico instrumentov«, za instrument tisočerih piščali. Zbirki na pot je prispeval v imenu treh recenzentov (skupaj z A. Makovcem sta to še Snežka Podpečan in Mojca Jenič) Aleš Makovac, ki je hkrati tudi predstavnik izdajatelja (v imenu Zavoda oziroma Glasbenega konservatorija je to ljubljanska Družina!). V njej je nekaj splošnih metodično-didaktičnih ugotovitev, ki so značilne tako za pouk kot tudi za vse pripomočke (med njimi tudi za učbenike). Teh se seveda še najbolj drži avtor sam, ki se v uvodnem, besedilnem delu učbenika dotakne tako klavirskega (pred) znanja – da ali ne, pravilnega položaja na orgelski klopi, obutve, začetkov (orgelske igre) s sistematičnimi solo pedalnimi vajami, sinhronizacije rok in nog, počasnega, natančnega in zavestnega branja not, razvijanja psihomotoričnih sposobnosti, spoznavanja in uporabe orgelskih registrov, obvladovanja instrumenta in zvoka. Sledijo novi odlomki, zdaj že opremljeni s številnimi notnimi primeri, saj si poglavij, kot so na primer: vaje v ritmičnih načinih, okraski, o skladbah in oznake, brez njih ne moremo predstavljati.

Sledi seveda najboljše, notni del, ki je bogato razporejen, pri krajših skladbah je upoštevano pravilo obračanja not, le-te pa so bogato opremljene s številnimi pomagali učečemu se mlademu organistu: prstni redi, registracija, pedalizacija, dinamika, agogika, ... Določenim pravilom ni bilo moč ustreči edinole v primeru daljših (orgelskih) skladb. Od 69 skladb (v prvem delu) jih je 14 namenjenih igri na manualu (predvidene so najbolj običajne dvomanualne orgle, še vedno najbolj pogosti orgelski instrument pri nas), dodanih pa je še vseh (osem) Bachovih Malih preludijev in fug (Urtext, to je original). Izbor (vseh) skladb je zasnovan slogovno od renesanse do poznega baroka oziroma zgodnje klasične, precej na široko in glede na oznako celotnega učbenika (I.) je pričakovati nadaljevanje le-tega. Tako med že navedenimi skladatelji (po vrstnem redu!) najdemo tiste iz Nemčije, Italije, Francije, Španije, Anglije, Nizozemske (Belgije) in Slovaške, torej vsega skupaj 77 del 27 različnih avtorjev. Med njimi so najbolj znana pa tudi manj ali skoraj neznana skladateljska imena, veliko bolj posebna za opus organistike kot siceršnje glasbe. Med vsega 27 zastopanih skladatelji iz sedmih (evropskih) dežel je kar 14 Bachovih del, kar zagotovo še enkrat izpričuje njegovo ne le glasbeno, pač pa še zlasti orgelsko veličino. Bogat je tudi izbor (glasbenih) oblik, saj med njimi najdemo koralne predigre, tokate in preludiji, fuge in fugete,

trio-skladbe in odlomke (oziroma stavke) iz večdelnih skladb, kot so to na primer suite in liturgične skladbe za izvajanje alternatim (=izmenjaje petje kitic z orglami). Če je glavna skladba zaradi izjemno preglednega formata bogato opremljena s prstnimi in pedalnimi redi in artikulacijskimi (izvedbenimi) oznakami, pa po tem le-teh v »dodatku«, to je v že omenjenih osmih Malih preludijih J. S. Bacha, niti niso več potrebne. Gre za spoštovanje in upoštevanje stalno prisotnega glasbenega in metodično-didaktičnega crescenda v delih, ki morda po koncu šolanja orgel v tretjem razredu osnovne stopnje tovrstnega pouka niti niso več potrebne.

Očitno je avtor in vsi, ki so se okrog njega potrudili za izdajo najnovejšega slovenskega orgelskega učbenika, vložil veliko truda in premislekov, zato je lahko (do) končni vtis o Orgelskih skladbah mojstrov 16., 17. in 18. stoletja več kot prepričljiv. Morda o kateri avtorjevi interpretaciji obstajajo še kakšne druge, ampak morebitnim kritikastrom le-tega bi svetoval, da najprej pridejo na dan z njimi, torej s svojimi, avtorskimi (izvirnimi) prijemi omenjene tematike. Tako bo omenjena zbirka prišla zelo prav številnim in mladim orgelskim nadebudnežem, ki zdaj že nekaj časa rastejo na Slovenskem kot »gobe po dežju«. Konec koncev gre pri tej izdaji tudi za zelo »nekomercialen« učbenik, katerega cena je »le« 21 evrov.

Janko Orač: "CVETOČI VRTOVI", akril na platnu, 90 x 70 cm, 2008

Boris Golec

JANEZ VAJKARD VALVASOR NA DOLENJSKEM IN NJEGOVO TAMKAJŠNJE NEZNANO POTOMSTVO (1)

Gorenjec Valvasor postane naturalizirani Dolenjec

Valvasorjev spomenik pred Narodnim muzejem v Ljubljani (A. Gangl 1903, foto: B. Golec)

Celovita obravnava prisotnosti in delovanja Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693) ter njegovega potomstva na dolenskih tleh bi močno presegla okvir pričujočega prispevka. V zvezi z Valvasorjem se bomo omejili samo na glavne poudarke, predvsem na najnovejša spoznanja o polihistorjevih življenjskih postajah na Dolenjskem, v nadaljevanju pa na kratek oris življenjskih poti tistega dela njegovega potomstva, ki je tu prebivalo še dobrih sto let po njegovi smrti, vse do začetka 19. stoletja.¹

Valvasor, rojen v Ljubljani leta 1641, je otroštvo preživel na gradu Medija pri Izlakah, tedaj na vzhodnem Gorenjskem, danes v Zasavju. Dolenjec ni bil niti po starših, vendar je to slejkoprej postal, potem ko se je leta 1672 pri enaintridesetih letih priženil v litijsko okolico in odtlej prebival na Dolenjskem še 21 let, to je preostali dve petini svojega življenja. Dve desetletji, med letoma 1672 in 1692, je bil Valvasorjev dom na gradu Bogenšperk pri Litiji. Tu je nastala glavnina njegovega znanstvenega opusa, če odštejemo občasna študijska bivanja v Ljubljani ter študiju namenjena potovanja po domači deželi in tujini. Tudi zadnje domovanje je obubožani kranjski polihistor našel na robu Dolenjske, v meščanski hiši v Krškem, kjer je jeseni 1693 preminil in kjer, kot bomo videli, v kripti mestne cerkve morda še vedno počivajo njegovi zemeljski ostanki.

Kaj je bila v Valvasorjevem času Dolenjska

Za začetek si oglejmo, kaj je pojem Dolenjska v 17. stoletju sploh pomenil. Nemško ime Unterkrain, izpeljano iz spodnjega ali dolnjega dela vojvodine Kranjske, je bilo staro, oprto še na razdelitev Kranjske na deželne četrti v prvi polovici 15. stoletja.² Prav Valvasorjev

¹ Gl. tudi: Boris Golec, Neznano in presenetljivo o življenju, družini, smrti, grobu in zapuščini Janeza Vajkarda Valvasorja. Zgodovinski časopis 61 (2007), str. 303–364; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo do današnjih dni (1. del). Zgodovinski časopis 62 (2008), str. 321–353; isti, Valvasorjevi v Krškem – kdaj, kje, s kom in kako. V: Alenka Čemelič Krošelj (ur.), Janez Vajkard Valvasor in Krško (K mestu K št. 6). Krško: Valvasorjev raziskovalni center, 2008, str. 13–42; isti, Nova spoznanja o življenju in pozabljenem potomstvu Janeza Vajkarda Valvasorja. V: Katarina Keber (ur.). Historični seminar 6. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, str. 77–117.

² O četrth prim. Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev od naselitve do zloma stare Jugoslavije. Ljubljana: Slovenska matica, 1961, str. 211.

zemljevid Kranjske nazorno pričuje, kaj je bilo s četrto »Spodnja Kranjska« ali »Dolenjska« v resnici mišljeno. Če Dolenjsko Valvasorjevega časa primerjamo z njenim poznejšim obsegom, opazimo veliko razliko. Med 15. in sredo 18. stoletja je bila namreč »dolenja/spodnja četrt« ali »Dolenjska« znatno manjša od poznejšega obsega dolenjskega okrožja (1749–1849). Na severu je tako kot mlajša Dolenjska (okrožje) mejila na Savo, na jugu pa je njena meja tekla od roba Ljubljanskega barja, južno od Višnje Gore na izvir Krke ter nato po reki do Otočca, kjer je zavila na Gorjance.³ »Dolenjska četrt« ali »Dalenska stran«, kot so jo po Valvasorjevih besedah nasplošno imenovali,⁴ je obsegala torej samo severni del ali manj kakor polovico poznejše politično-upravne Dolenjske, kakršna se je izoblikovala z nastankom okrožja sredi 18. stoletja. Južni del »Dolenjske četrti« je namreč dotlej skupaj z vzhodnim delom poznejše Notranjske sestavljal četrt Srednja Kranjska (Mittel-Krain), katere ime je pozneje, po razpustitvi deželnih četrti, povsem potonilo v pozabo. Četrti tudi niso imele stalnih upravnih središč, ampak je bil sedež vezan na osebo vsakokratnega četrtnega glavarja. V četrti Spodnja Kranjska je to vojaško funkcijo kot stotnik pešcev dolenjske ali spodnje četrti nekako deset let opravljal prav Valvasor, najbrž od leta 1680, zanesljivo pa vsaj do izida Slave vojvodine Kranjske 1689.⁵ Tako bi v tistem času za neuradno središče »Dolenjske« lahko pogojno šteli Bogenšperk kot Valvasorjevo stalno bivališče.

Dolenjska, kot jo v glavnem pojmujejo še danes, se opira šele na politično-upravne meje dolenjskega, poznejšega novomeškega okrožja (od leta 1783), ki ga je leta 1748 ustanovila Marija Terezija z razdelitvijo Kranjske na tri okrožja ali kresije: gorenjsko (sedež prvo leto Kranj, nato Ljubljana), notranjsko (Postojna) in dolenjsko (Novo mesto).⁶ V dolenjsko okrožje je sodilo ozemlje med rekama Savo in Kolpo, na vzhodu ga je omejevala kranjsko-hrvaška meja po Gorjancih, na zahodu pa je segalo skoraj do Ljubljanskega barja in Blok.⁷ Okrožja so kot distrikti preživela tudi čas francoske zasedbe (1809–1813) in so vključno s temi leti obstajala vsega eno stoletje, do odprave leta 1849.⁸ Za seboj so pustila trajen spomin v pokrajinskih imenih Gorenjska, Notranjska in Dolenjska, četudi ne v povsem enakem obsegu, kakor so ga imela okrožja.

Valvasorjevo bivanje na Dolenjskem se je omejevalo na »staro« Dolenjsko, na prostor »četrti Spodnja Kranjska«. Tudi njegovi

3 Valvasorjev zemljevid spodnje četrti: Johann Weichard Valvasor, *Die Ehre deß Hertzogthums Crain*, Laybach 1689, I, str. 173.

4 Valvasor, *Die Ehre* I, str. 173.

5 Branko Reisp, *Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983, str. 163; prim. tudi Vasko Simoniti, *Janez Vajkard Valvasor – stotnik kranjskih deželnih stanov*. V: Valvasorjev zbornik ob 300-letnici izida Slave vojvodine Kranjske. Referati s simpozija v Ljubljani 1989. Ljubljana: SAZU in Odbor za proslavo 300-letnice izida Valvasorjeve Slave, 1990, str. 103 sl.

6 Prim. Jože Žontar, *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1998, str. 57; Meta Matijević, *Novomeške hiše in ljudje s poudarkom na obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja*. Ljubljana – Novo mesto: Zgodovinski arhiv Ljubljana (Gradivo in razprave 31), 2007, str. 25.

7 Obseg dolenjskega oz. novomeškega okrožja in kratkotrajnega distrikta gl. v: *Zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979, str. 357, 403, 411.

8 Žontar, *Struktura uprave*, str. 193–194, 197–198; Vilfan, *Pravna zgodovina*, str. 376, 447.

potomci so vseskozi živeli tu, severno od Gorjancev in zgornjega toka Krke. Njihova domovanja so v glavnem predstavljali gradovi in graščine okoli Šentjerneja, tesno pa so bili povezani še z bližnjim Novim mestom, ki je z nastankom okrožja leta 1748 postalo uradna »prestolnica« povečane Dolenjske.

Valvasorja, sicer Ljubljana in Gorenjca, povezuje z Dolenjsko še nekaj: njegov jezik oziroma narečje. Slovensko besedo, njegovo materinščino, mu je položilo v usta okolje, v katerem je preživel prvih deset ali enajst let življenja, to je grad Medija pri Izlakah. V neposredni bližini se gorenjska narečna skupina, natančneje vzhodnogorenjski govor, na katerega območju leži Medija, stika z zagorsko-trboveljskim govorom, ki spada že v dolensko narečno skupino.⁹ Če bi malega Janeza Vajkarda danes lahko slišali govoriti, bi v njegovi izgovorjavi zanesljivo zasledili tudi nekaj dolenske obarvanosti. Te najverjetneje ni povsem zabrisalo niti šolanje v Ljubljani niti trinajst let mladostnih potovanj in službovanj od Danske na severu do Tunizije na jugu.¹⁰ Ne nazadnje ne pozabimo, da so bili tudi govor Ljubljanec, kranjski nadnarečni govor in skromna osrednjeslovenska književnost tega časa še vedno pretežno dolenski. In ko se je enaintridesetletni Valvasor po vrnitvi na Kranjsko oženil in ustalil, je do konca življenja ostal na Dolenjskem, zapovrh obakrat poročen z domačinkama. Iz njegovih ust je tako slejkoprej prihajala mešanica različnih narečij, ki je izdajala »tipičnega« Kranjca, nekakšnega napol Gorenjca, napol Dolenjca.

Valvasorjev dom za dvajset let postane grad Bogenšperk

Na Dolenjskem se je mladi Janez Vajkard Valvasor zanesljivo mudil že kdaj prej, preden se je jeseni 1671 vrnil v domovino in si začel iskati primerno družico za poroko. Pred oltar je stopil nedaleč od domače Medije, vendar na dolenski strani Save, 10. julija 1672 v župnijski cerkvi v Šmartnem pri Litiji.¹¹ Njegova izbranka, rosno mlada Ana Rozina pl. Graffenweger,¹² je domovala na gradu Slatna, kjer sta zakonca preživela prve mesece skupnega življenja.¹³ Slabe tri mesece po poroki pa sta se že mogla preseliti na bližnjo posest, kupljeno 27. septembra istega leta. Kot solastnika Bogenšperka, temu pridruženega razvaljenega Lichtenberga in sosedne graščine Črni Potok, sta si na Bogenšperku ustvarila novo skupno domovanje.¹⁴

9 Slovenija. Karta slovenskih narečij. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990.

10 O Valvasorjevih mladostih potovanjih gl. Reisp, Kranjski polihistor, str. 78–87.

11 Nadškofijski arhiv Ljubljana (= NŠAL), ŽA Šmartno pri Litiji, P 1660–1720, 10. 7. 1672.

12 Tako kot Janez Vajkard se je tudi mlada nevesta rodila v Ljubljani in bila tam krščena 11. oktobra 1658 kot predzadnji otrok Baltazarja pl. Graffenwegerja in Ane Marije, rojene pl. Scharffenegk (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, R 1653–1664, str. 207; prim. Joh. Bapt. Witting, Beiträge zur Genealogie des krainischen Adels. V: Jahrbuch der K. K. Heraldischen Gesellschaft »Adler«. Neue Folge IV. Wien, 1894, str. 144; Reisp, Kranjski polihistor, str. 91).

13 Slatna je bila last nevestinega deda in matere Ane Marije († 1679). Ko se je Valvasor tja priženil, je bil lastnik njegov svak, nevestin najstarejši brat Jurij Andrej pl. Graffenweger (Arhiv Republike Slovenije (= ARS), AS 1075, Rodovniki, št. 97, Graffenweger; Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982, str. 441; Valvasor, Die Ehre, XI, str. 537).

14 Reisp, Kranjski polihistor, str. 91–93. – Gradove oziroma gospostva sta kupila od Franca Albrehta barona Kheysella, in sicer za 20.000 goldinarjev kranjske veljave, 200 zlatnikov posebne »prevzemne pristojbine« in 100 državnih tolarjev za likof. Z 9.000 izplačanimi goldinarji v obliki treh zadolžnic sta dejansko pokrila le slabo polovico kupnine, ki nato nikoli ni bila v celoti poravnana. Šele v začetku leta 1689, ko je Valvasor prodal Črni Potok, je upniku

Valvasor je z Bogenšperkom s krajšimi in daljšimi prekinitvami »drugoval« dvajset let, do pozne jeseni 1692, ko ga je zaradi finančne stiske slednjič moral prodati.¹⁵ Na tem štiritraktnem renesančnem gradu sredi gozdnate pokrajine je bil, bolje rečeno, njegov »glavni štab«, saj se je veliko mudil na potovanjih. Grad je bolj kot zanj predstavljal (edini) dom za Valvasorjevo mlado družino. Za Ano Rozino ni moglo biti nepomembno dejstvo, da Bogenšperk ni stal predaleč od Slatne, kjer je živela njena družina pl. Graffenwegerjev, saj je prišla na Bogenšperk še napol otrok, stara manj kot 14 let.¹⁶ Vrhu tega je svojega sedemnajst let starejšega moža malo videvala doma in vse pogostejše na konju, pripravljenega za novo potovanje ali pot po opravkih.

Na Bogenšperku je Valvasor preživel sicer najplodovitejše obdobje svojega življenja. Tu je študiral in pisal ter od leta 1678 vzdrževal grafično delavnico, ki je dala več pomembnih ilustriranih tiskov in v kateri so delovali tuji in domači ustvarjalci. Da bi lahko uresničil svoje založniške in znanstvene načrte, je na gradu zbral tudi knjižnico in dragoceno grafično zbirko, oboje na takratnem Kranjskem nekaj izjemnega tako po vrednosti kot po obsegu.¹⁷ Toda glede na to, da kupljena posest nikoli ni bila v celoti odplačana,¹⁸ od drugih dohodkov pa je prejemal le letno plačo dolenskega četrtnega stotnika,¹⁹ so izdatki za njegovo zbirateljsko strast, grafično podjetje in številna potovanja po domači deželi in v tujini hitro začeli načenjati polihistorjevo eksistenco. Čeprav je imel razmeroma veliko posest – v kranjski imenjski knjigi (davčnem katastru zemljiških gospodov) napovedanih 64 funtov imenjske rente ali približno tolikšno število celih podložniških hub²⁰ –, Valvasor ni bil bogat, tako da so njegovi izdatki kmalu začeli občutno preseirati prihodke.

Skladno s študijskimi in izdajateljskimi načrti so rasle polihistorjeve potrebe. Devet let po preselitvi na Bogenšperk si je novi bogenšperški gospod priskrbel še »nadomestni dom« v Ljubljani. Ni naključje, da se je to zgodilo prav v času, ko je bilo pred vrati intenzivno raziskovalno delo s starimi dokumenti, ki jih je bilo seveda največ v kranjski prestolnici. Zato je leta 1681 ob obzidju proti Ljubljani kupil meščansko hišo, ki se ji je po enajstih letih, pozno jeseni 1692, le malo po prodaji Bogenšperka, moral prav tako odpovedati.²¹ Koliko mu je

Kheysellu ml. lahko izplačal dobrih 6.411 goldinarjev, kar je znašalo spet le dobro polovico zaostale kupnine z obrestmi. Reisp, Kranjski polihistor, str. 92–95.

15 Peter Radics, Johann Weikhard Valvasor (geb. 1641, gest. 1693). Mit 5 Porträts und 15 anderen Abbildungen; samt Anhang, Nachtrag und der Genealogie der Familie Valvasor. Laibach: Krainische Sparkasse, 1910, str. 83–90; Reisp, Kranjski polihistor, str. 92–95, 268.

16 Neobičajna mladost neveste takrat sicer ni bila tako izjemna, a potreben je bil cerkveni spregled za manjkajoče tri mesece do dopolnjenega štirinajstega leta (Reisp, Kranjski polihistor, str. 91–92).

17 O tem zlasti Reisp, Kranjski polihistor, str. 100 sl.

18 Gl. op. 14!

19 Stotniški položaj je Valvasorju pomenil bolj dodaten vir dohodka – okoli 250 goldinarjev na leto, za konkretno vojaško dejavnost, npr. leta 1683, pa še dodatno plačilo (Simoniti, Janez Vajkard, str. 108).

20 S prodajo Črnega Potoka (12 funtov oz. 13 hub) je imenjska renta leta 1689 padla na 52 funtov, čez dve leti s prodajo desetine od 30 hub v Temenici pa na 47 funtov, kolikor je znašala tudi ob prodaji posesti jeseni 1692 (ARS, AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, št. 6 (1662–1756), fol. 103).

21 Reisp, Kranjski polihistor, str. 157. Danes je to hiša v Ključavničarski ulici št. 5 na vogalu Cankarjevega nabrežja št. 15.

bila med bivanjem v Ljubljani v napoto ali v veselje družina, lahko samo ugibamo. Ne on ne njegova žena namreč nista vpisana kot botra v ljubljanskih krstnih maticah,²² kar bi pričalo o njuni navzočnosti v deželni prestolnici. In končno, če bi ljubljanska hiša pogostejše gostila polihistorjevo družino, ne le njega samega, bi tu prav verjetno prišel na svet tudi kateri od otrok.

Z Janezom Vajkardom Valvasorjem kot družinskim očetom, z njegovo družino in nadaljnjimi usodami otrok se do nedavna ni nihče resneje ukvarjal.²³ Poleg tega se je zdelo, da je Valvasor o svoji širši in ožji družini tako ali tako domala vse obelodanil v rodovniku Valvasorjevih v IX. knjigi Slave vojvodine Kranjske (1689).²⁴ Za polihistorjevo ožjo družino, to je obe ženi in otroke, je to rodovno deblo dejansko primarni, poglavitni in, kar zadeva zgodaj umrle otroke, sploh edini vir o njihovem obstoju. Iz njega je črpal Johann Baptist Witting za rodovnik Valvasorjeve rodbine (1894)²⁵ pa tudi Valvasorjeva življenjepisca Peter Radics (1910) in Branko Reisp (1983).²⁶ Ker oba biografa citirata Wittingovo genealoško razpravo,²⁷ se zdi resnično zelo nenavadno, da sta v njej oba prezrla pomemben podatek, ki se nanaša že na čas po izidu Slave: Janez Vajkard je imel v drugem zakonu še eno hčerko z imenom Regina Konstancija,²⁸ s katero se je njegova rodovina tudi nadaljevala (!). Prezrtje objave o njenem obstoju je tako poglavitni razlog, da je Valvasorjevo potomstvo v drugi in naslednjih generacijah tako dolgo ostalo neodkrito. Za njegove še živeče potomce, raztresene po različnih državah stare celine in novega sveta, vemo šele od leta 2007.²⁹

Drugi razlog za »skritost« najmlajše Valvasorjeve hčerke je dejstvo, da nimamo podatka o kraju in datumu njenega rojstva oziroma krsta. In tu smo pri problemu, ki bi Valvasorjevim življenjepisem povzročal nemalo preglavic, če ne bi Valvasor sam objavil rodovnega debela svoje družine. Velike večine otrok Janeza Vajkarda namreč ne najdemo v krstnih matičnih knjigah župnij, kjer je družina živela in naj bi bili novorojenci krščeni, čeprav so tamkajšnje matice vodene dosledno in so dobro ohranjene. Za štiri od njegovih petih zgodaj umrlih otrok iz prvega zakona tako brez podatkov v Slavi sploh ne bi vedeli, da so kdaj živeli.³⁰

Kje so se torej Valvasorjevi otroci rojevali in bili krščeni? Plemiški genealog Ludvig Schiviz von Schivizhoffen (1859–1939),³¹ katerega

22 NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, R 1678–1686, R 1686–1692.

23 Prim. Golec, Neznano in presenetljivo, str. 303 sl.

24 Valvasor, Die Ehre IX, str. 109.

25 Witting, Beiträge 1894, str. 144–145. Zanimivo je, da Witting v rodovniku rodbine Valvasor prav pri otrocih Janeza Vajkarda ne navaja virov in pri celotni polihistorjevi rodbinski veji citira sploh samo vir njegove smrti.

26 Radics, Johann Weikhard, str. 80 sl., 197 sl.; Reisp, Kranjski polihistor, str. 101, 266 sl.

27 Reisp, Kranjski polihistor, str. 293, 340–341; Radics, Johann Weikhard, str. 343.

28 Na njeno ime in sorodstveno zvezo z Valvasorjem sem sicer prvič naletel v zapuščinskem inventarju njenega očima Janeza Herbarda pl. Buseta (ARS, AS 309, Zbirka zapuščinskih inventarjev Deželnega sodišča v Ljubljani, šk. 123, fasc. L, W–81, 11. 7. 1724, str. 21–22, No. 11).

29 O Valvasorjevem potomstvu v osnovnih potezah: Golec, Nova spoznanja, str. 77–117.

30 Pet svojih na Mediji pokopanih otrok, zgolj kot število, navaja Valvasor sicer tudi pri opisu medijskega gradu (Valvasor, Die Ehre XI, str. 164).

31 O njem: Slovenski biografski leksikon. Prva knjiga Abraham – Lužar. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1925–1932, 219–220.

monumentalna zbirka genealoških podatkov o kranjskem plemstvu (1905) vsebuje sistematične izpise plemiških rojstev, porok in smrti iz vseh takrat dosegljivih matičnih knjig, je sam ali s pomočjo sodelavcev našel le dva krsta polihistorjevih otrok: enega v Šmartnem pri Litiji (1683) in drugega v Krškem (1693).³² Čeprav je Schiviz von Schivizhoffnova zbirka odličen rodoslovni kažipot, velja upravičeno za pomanjkljivo, nikakor pa ni tako površno delo, da bi lahko prezrla krste kar enajstih od trinajstih Valvasorjevih otrok, saj zajema podatke iz matic vseh treh župnij, v katerih je baronova družina stalno ali občasno prebivala: Šmartno pri Litiji, Ljubljana–Sv. Nikolaj in Krško. Pri podrobnem pregledu še danes ohranjenih matic se je izkazalo, da je Schiviz von Schivizhoffen v uporabljenih matičnih knjigah spregledal samo dva Valvasorjeva otroka, krščena leta 1674 in 1679 v župniji Šmartno,³³ medtem ko krstov preostalih devetih v maticah omenjenih treh župnij resnično ni. V treh šmarskih krstnih knjigah 1665–1674, 1674–1688 in 1689–1703 zasledimo tri krste: 29. aprila 1674 krst najstarejše Marije Sidonije, 2. oktobra 1679 petorojenega Volfganga Vajkarda in 21. aprila 1683 sedmega otroka Janeza Ludvika.³⁴

Kako lahko razložimo odsotnost velike večine Valvasorjevih otrok v krstnih maticah? Ker so vse tri šmarske krstne knjige vodene dosledno, domala brez vrzeli, si le težko predstavljamo, da bi pogrešani otroci v maticah domače župnije izostali zaradi malomarnosti šmarskih duhovnikov. Tudi če bi imeli na Bogenšperku krstilnik in lastnega duhovnika, česar grad najverjetneje ni premogel,³⁵ bi krsti morali biti vpisani v župnijsko krstno matico. Ne nazadnje bi družinski oče poskrbel zanje že zato, ker so plemiški in drugi otroci v tem času vse pogostejše potrebovali krstni list, denimo za vpis v višje šole, vstop v samostan ali semenišče, končno pa tudi za plemiško genealogijo.³⁶

Valvasor je v Slavi za vse svoje dotlej rojene otroke obelodanil le datume rojstev, ki si jih je, tako kot drugo, zagotovo vestno beležil že sproti, žal pa ne tudi krajev rojstev in krstov. Matični podatki o rojstvih in krstih devetih otrok ter morda še kakšnega neznanega, rojenega že po izidu Slave, ostajajo tako še naprej neznanka. Nasploh je uganka, kam so se vendar mogli skriti, potem ko so bile pregledane matične knjige kar petih sosednjih župnij Šmartnega in obeh takratnih ljubljanskih župnij. Z gotovostjo lahko torej trdimo, da Valvasorjevih otrok niso krstili ne v ljubljanski stolnici ne v predmestni župnijski cerkvi

32 Ludwig Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*. Görz: Selbstverlag, 1905, str. 303 in 330.

33 NŠAL, ŽA Šmartno pri Litiji, R 1665–1674, 29. 4. 1674; R 1674–1688, 2. 10. 1679.

34 NŠAL, ŽA Šmartno pri Litiji, R 1665–1674, R 1674–1688, R 1689–1703.

35 Valvasor omenja v Slavi samo grajsko kapelo Naše Ljube Gospe, ki jo je dal sam urediti, ne pa tudi duhovnika-beneficiata (Valvasor, *Die Ehre XI*, str. 619). Prim. tudi opis Šmarske župnije z omembo bogenšperške kapele v: Valvasor, *Die Ehre VIII*, str. 767–771. Radics je menil, da bi bilo v šmarskih maticah pri Valvasorjevih otrocih gotovo pripisano, če bi bil krst drugje kakor v župnijski cerkvi, denimo v novi bogenšperški grajski kapeli (Radics, *Valvasor-Studien I*, str. 1426). Poleg tega tudi ne vemo, kdaj je Valvasor kapelo uredil, morda celo že po krstu zadnjega v Šmartnem krščenega otroka (1683).

36 Tako sta bila 10. maja 1683 vpisana v krstno matico župnije Vače dvojčka, sinova polihistorjevega bratranca Adama Sigfrida Valvasorja, sicer krščena v kapeli gradu Medija (NŠAL, ŽA Vače, R 1673–1689). Tudi ko so se sredi 18. stoletja na gradu Gracarjev turn pri Šentjerneju rojevali Valvasorjevi pravnuki, grofje Paradeiser, so vse krstili še isti dan v grajski kapeli, nato pa čez nekaj dni ali tednov obnovili krstne zaobljube v šentjernejski župnijski cerkvi in oba datuma vključno z dnevom rojstva vpisali v krstno matico (ŽU Šentjernej, R 1739–1748, 22. 9. 1748; R 1749–1760, 25. 9. 1751, 4. 3. 1753).

sv. Petra, kakor tudi ne v župnijah Dol pri Ljubljani, Vače, Zagorje ob Savi in Šentvid pri Stični.³⁷ Od Bogenšperku bližnjih župnij bi prišle v poštev kvečjemu še župnije Polšnik, Čemšenik, Šentrupert na Dolenjskem in Svibno, vendar so njihove matice iz tega časa uničene ali pomanjkljive,³⁸ verjetnost, da bi bila v njih imena Valvasorjevih otrok, pa zelo majhna, saj gre pri Polšniku in Čemšeniku ne nazadnje za višinski župnijski cerkvi.

Prav posebna kaprica bi morala Valvasorja voditi, če je svoje otroke, vendarle rojene na Bogenšperku, pošiljal h krstu v ure hoda oddaljene župnije, pa četudi so bili zvečine rojeni v toplejših, za potovanja ugodnejših mesecih. Poleg tega bi v tamkajšnjih maticah na kakšnega krščenega Valvasorja gotovo naletel plemiški genealog Schiviz von Schivizhoffen s svojimi pomočniki. Ostaja pravzaprav samo še možnost, da sta obe Valvasorjevi ženi spremljali moža na poteh in potovanjih in so se tako otroci povečini rodili zdoma, bodisi v tistih kranjskih župnijah, ki jih Schiviz von Schivizhoffen ni dovolj temeljito obdelal,³⁹ bodisi v onih, katerih matice so bile že pred njegovo raziskavo uničene. Ali pa so otroci pri jokali na svet sploh zunaj domače dežele, nemara celo kje daleč na Nemškem in Francoskem,⁴⁰ kar se zdi navsezadnje še najbolj verjetno.

Valvasorjevo rodovno deblo v IX. knjigi Slave priča, da so se mu otroci v prvem zakonu rojevali kot po tekočem traku. Na svet je prišlo devet otrok, najprej štiri deklice, za njimi pet dečkov. Med rojstvom prvega in drugega otroka ni minilo niti celo leto, sicer pa med dvema novorojencema nikoli več kakor 22 mesecev in pol.⁴¹ Kot že rečeno, so v šmarskih krstnih maticah vpisani le trije in se preostalih šest najverjetneje sploh ni rodilo na Bogenšperku. Podobno velja tudi za otroke iz Valvasorjevega drugega zakona, razen za najmlajšega, krščenega že v Krškem 15. aprila 1693.⁴²

Družinski materi, Valvasorjevi ženi, sta torej povečini morali rojevati druge, najverjetneje ob strani svojega moža. Kdaj natanko pa je bil Valvasor zdoma in kje vse je takrat potoval, ne bi mogli ugotoviti s še tako natančno analizo tovrstnih podatkov, ki jih navaja v Slavi, niti iz datacij njegovih dokumentov in pisem.⁴³ Še manj seveda, na katerih

37 NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, R 1669–1678, R 1678–1686, R 1686–1692, R 1692–1699, Rep R 1653–1692; ŽA Ljubljana–Sv. Peter, R 1667–1676, R 1676–1683, R 1683–1692, R 1692–1708, Rep R 1668–1731; ŽA Dol pri Ljubljani, R 1669–1688, R 1688–1730; ŽA Vače, R 1673–1689, R 1689–1705, R 1674–1698 (za Sv. Goro); ŽA Zagorje ob Savi, R 1669–1695; ŽA Šentvid pri Stični; R 1664–1681, R 1681–1714.

38 Krstne matice prvih treh župnij za ta čas niso ohranjene (Ema Umek (ur.), Janez Kos (ur.), Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije I–II. (Skupnost arhivov Slovenije. Vodniki). Ljubljana, 1972, str. 72, 447, 693), svibenske pa močno pomanjkljive (NŠAL, ŽA Svibno, R 1671–1684 z vrzeljo 1673–1681, R 1685–1701 – poškodovana, zato začetek šele julija 1695).

39 Ker se je Valvasor veliko mudil pri Cerkniskem jezeru, je bila poskusno, vendar brez uspeha pregledana krstna matica župnije Cerknica (NŠAL, ŽA Cerknica, R 1676–1693).

40 Že Radics, ki je pregledal le ljubljanske in šmarske matice ter v zadnjih našel samo tri krste Valvasorjevih otrok, je zapisal, da so se drugi rodili drugje in da bodo o tem potrebne nadaljnje raziskave (P. RADICS, Aus dem Archive der Pfarre St. Martin bei Littai. Laibacher Zeitung 114 (1895), str. 1426).

41 Valvasor, Die Ehre IX, str. 109.

42 NŠAL, ŽA Krško, R 1670–1729, 15. 4. 1693.

43 Podatke o Valvasorjevih potovanjih je skrbno izpisoval Radics (ARS, AS 984, Radics pl. Peter Pavel, fasc. 7, Gradivo za biografske študije, Lit. V – Valvasor, mapa XXX, enota I, Potovanja, turistika, bivališča).

potovanjih sta bili z njim tudi ženi, saj takšen podatek preprosto »ni sodil« v knjigo ali v polihistorjevo korespondenco.⁴⁴

Valvasorjeve otroke in ženo so na bogenšperškem gradu pogosteje kakor rojstva prehiteli smrti. Majhni otroci prav gotovo niso potovali z očetom in materjo, ampak so v času njune odsotnosti ostajali v varstvu dojilj in varuš. Od skupno devetih so otroštvo preživeli samo ena hči in trije sinovi. Kot nam je izpričal Valvasor sam pri opisu medijskega gradu, so njegovih pet umrlih otrok iz prvega zakona in ženo Ano Rozino položili v rodbinsko grobnico na Mediji,⁴⁵ na drugi strani Save, le nekaj ur od Bogenšperka, kjer je v tem času gospodarila druga veja Valvasorjeve rodbine. Skoraj gotovo so torej vsi pomrli na Bogenšperku ali kje v bližini doma. Njihovih smrti pa razumljivo ni v mrliški matici župnije Šmartno,⁴⁶ že zato ker jih niso pokopali na tleh domače župnije, temveč na Mediji, v sosednji župniji Vače.

44 V korespondenci se je Valvasor dotaknil družinskih zadev samo jeseni 1687, ko je tajniku londonske Kraljevske družbe v pismu 17. novembra uvodoma omenil, da so mu v postnem času umrli dva sinova in žena, nato pa se je vnovič oženil (Branko Reisp, Korespondenca Janeza Vajkarda Valvasorja z Royal Society. The Correspondence of Janez Vajkard Valvasor with the Royal Society. Ljubljana: SAZU, 1987, str. 51 in 70). Edina Valvasorjeva daljša odsotnost, ki jo lahko kolikor toliko natanko datiramo in je blizu rojstvu katerega njegovih otrok, pade v poletje 1686. Tega leta je 15. aprila iz Ljubljane pisal pismo londonski Kraljevski družbi (po objavi: Reisp, Korespondenca, str. 31 in 33), 13. junija se mu je neznanokje rodil sin Franc Jožef, najmlajši otrok v prvem zakonu (Valvasor, Die Ehre IX, str. 109), v pismu, datiranem 29. avgusta na Bogenšperku, pa je Valvasor tajniku londonske Kraljevske družbe sporočal, da je pred štirimi tedni (torej konec julija ali v začetku avgusta), ko je bil nekaj tednov odsoten (!), prejel pismo iz Londona z datumom 3. junij (po objavi: Reisp, Korespondenca, str. 39 in 43). Kako razlagati »nekaj tednov« oziroma kako dolgo je trajala Valvasorjeva odsotnost, v spremstvu noseče žene ali brez nje, ostaja neodgovorjeno, kakor tudi vprašanje, kje vse se je tisto leto mudil.

45 Valvasor, Die Ehre XI, str. 164.

46 NŠAL, ŽA Šmartno pri Litiji, M 1660–1710. Knjiga je sicer pomanjkljiva, saj ima več vrzeli, tako za več mesecev v letu 1681 in zlasti za obdobje 1687–1697.

Lidija Markelj

KRONIKA

November – december 2008

Upodobitve Primoža Trubarja na razstavi v Galeriji likovnih samorastnikov v Trebnjem.

NOVO MESTO, od 1. do 2. novembra – Trubarjevi dnevi so se v Evangelijski cerkvi Dobrega pastirja nadaljevali s predavanjem in dramo o Trubarju ter s koncertom gostujoče tamburaške skupine iz Prekmurja.

MARIBOR, od 2. do 8. novembra – Na 5. mednarodnem festivalu Dokumentarci so prikazali tudi filma novomeških filmskih ustvarjalcev, in sicer Filipa Robarja Dorina Veter se požvižga in Boštjana Virca Amor Magister Optimus. Na festivalu so predvajali tudi film Dar Fur, vojna za vodo, ki je nastal kot skupen projekt belokranjske rojakinje, filmske režiserke Maje Weiss, in popotnika Toma Križnarja.

KOČEVJE, 3. novembra – V Pokrajinskem muzeju so imeli dan odprtih vrat.

TREBNJE, 4. novembra – KUD Klas Mirna je pripravil literarni večer z zapisovalcem anekdot Slavkom Doklom, vsestranskim kulturnikom Stanetom Pečkom in upokojenim gospodarstvenikom in kulturnikom Antonom Kotarjem. Slednja dva sta Doklu priskrbeli marsikakšne anekdote iz trebanjskega konca. Večer so z glasbo dopolnile pevke ŽPZ Svoboda z Mirne. Podoben večer so dva dni kasneje ponovili tudi v Gostilni Javornik na Rakovniku.

RIBNICA, 5. novembra – Domobranci, zdravo - bog daj je naslov knjige, ki je izšla pri Založbi Modrijan, predstavili pa so jo v knjižnici Miklove hiše. Sodelovali so avtor Aleš Nose, zgodovinar Andrej Zorko in urednik založbe Marko Vidic.

SEVNICA, 5. novembra – Obrazi pohodnikov je bil naslov fotografske razstave v organizaciji PD Lisca v Zavetišču pod sv. Rokom.

TREBNJE, 5. novembra – V Galeriji likovnih samorastnikov so na ogled postavili tematsko in spominsko razstavo Obrazi Primoža Trubarja, ki jo je v sodelovanju z Arhitekturnim muzejem Ljubljana pripravila Organizacijska skupina umetniškega programa J. K. M. B. Na otvoritvi so spregovorili pobudnica razstave, akademska kiparka Irena Brunec – Tebi, prof. dr. Mirko Juteršek in župan Alojz Kastelic, za glasbeni program pa je poskrbela GŠ.

HROVAČA, 6. novembra – Televizijski novinar in publicist Lado Ambrožič se je na Škrabčevi domačiji pogovarjal s pesnikom Tonetom Pavčkom.

NOVO MESTO, 6. novembra – V KC J. Trdine je bila dobrodelna prireditvev Ozvočimo tišino.

RIBNICA, 6. novembra – O rabah interneta v medijski umetnosti je v Galeriji Miklova hiša predaval kustos Moderne galerije Igor Španjol.

SEVNICA, 6. novembra - Podobe narave je naslov slikarske razstave, ki jo je v Lekos galeriji Ana na ogled postavila Milena Rostohar. – V Galeriji gradu so na ogled postavili razstavo razglednic Pozdrav iz Sevnice. Na ogled so bile 103 originalne razglednice krajev v sevniški občini, ki jih hranita Posavski muzej Brežice in sevniški zbiratelj ter kronist Ljubo Motore.

STIČNA, 6. novembra – V Muzeju krščanstva na Slovenskem je ljubljanski škof dr. Anton Jamnik odprl novo občasno razstavo z naslovom Dotik svetnikov: vloga relikvij v krščanstvu na Slovenskem.

ČATEŽ, 7. novembra – V KD so odprli razstavo Čebele in čebelarstvo.

ČRNOMELJ, 7. novembra – V prostorih Nove Ljubljanske banke je KUD Artoteka Bela krajina pripravila razstavo svoje članice Anite Jamšek. Predstavila se je z razstavo fotografij. O avtorici je spregovoril akademski kipar Jožef Vrščaj.

KOČEVJE, 7. novembra – MePZ Kočevje je v OŠ Ob Rinži organiziral Martinov večer 2008, večer vinskih in veselih pesmi.

KOSTANJEVICA, 7. novembra – V samostanski cerkvi Galerije B. Jakca je nastopil MePZ Primoža Trubarja Loka pri Zidanem Mostu.

KRŠKO, 7. novembra – V klubu KD je bilo mogoče prisluhniti etno koncertu Sedef.

ŠMARJE PRI JELŠAH, 7. novembra – V KD so odprli razstavo likovnih del, nastalih na 3. slikarski koloniji Zibika - Tinsko, ki jo vodi diplomirani slikar Janko Orač iz Novega mesta. Med udeleženci je bil z dolenskega konca tudi akademski slikar Jože Kumer iz Dolenjskih Toplic.

ČATEŽ, 8. novembra – Ob zaključku pohoda po Levstikovi poti je bila osrednja prireditev na trgu. Slavnostni govornik je bil predsednik ZKD Slovenije Rudolf Šimac.

ČRNOMELJ, 8. novembra – Po božanski previdnosti je bil naslov koncerta MPZ sv. Štefan iz Semiča v župnijski cerkvi sv. Petra.

METLIKA, 8. novembra – V KD je bil koncert MePZ evangelijske cerkve Dobrega pastirja Novo mesto ob 500-letnici rojstva Primoža Trubarja in dnevu reformacije.

ARTIČE, 9. novembra – V OŠ je bil dobredelni koncert Igraj se z menoj.

KRŠKO, 10. novembra – V KD je potekal dobredelni koncert za pomoč posavskemu gibanju Vera in luč. Domačinka Janja Blatnik je na prireditvi predstavila svojo sedmo knjigo.

METLIKA, 11. novembra – V Hotelu Bela krajina se je pričela sedma sezona Zimskih uric, ki jih pripravlja in vodi humorist Toni Gašperič. Prvi gostje so bili Preločani, za glasbeno popestritev pa je poskrbela tamburaška skupina KUD Lepa Anka.

STRAŽA, 11. novembra – Gledališče Fru-fru je v KD uprizorilo lutkovno igrice za otroke Štirje muzikantje.

NOVO MESTO, 12. novembra – Na dan, ko se je pred 110 leti v Novem mestu rodil Leon Štukelj, legendarni slovenski športnik in najuspešnejši slovenski olimpijonec, so v Dolenjskem muzeju odprli razstavo, s katero so počastili spomin na slavnega rojaka. Avtor razstave, ki govori o Štukljevem življenju in športni poti, je direktor muzeja Zdenko Picelj, ki je zbranim tudi spregovoril.

DOLENJSKE TOPLICE, 13. novembra – Veveriček posebne sorte je bil naslov lutkovne igrice Svetlane Makarovič v KKC, s katero so pričeli letošnji otroški gledališki abonma.

METLIKA, 13. novembra – V Ljudski knjižnici so predstavili knjigo Čefurji raus Gorana Vojnoviča.

MOKRONOG, 13. novembra – Proslavili so 200 let šolstva v Mokronogu ter ob tej priložnosti odprli razstavo v prostorih šole ter odkrili spominsko obeležje pred šolo. Dan pozneje so v KD pripravili osrednjo prireditev z naslovom Vrtimo vrtiljak. Izšel je tudi zbornik, ki ga je zasnoval Marko Kapus, uredila pa Marjeta Bregar.

NOVO MESTO, 13. novembra – V Čajarni Krojač je bil koncert otrok iz glasbene delavnice Belinda. – V A. Podbevšek Teatru je bila na ogled plesna predstava Levi terorizem po konceptu in v koreografiji Marka Mlačnika. Predstavo so ponovili še naslednji dan.

RIBNICA, 13. novembra – Upor je naslov razstave Gabrijela Stupice v galeriji Miklove hiše. Dela je predstavil dr. Jure Mikuž.

SEVNICA, 13. novembra – Ob občinskem prazniku so v knjižnici pripravili zanimiv literarni večer s pesnico, pisateljico, esejistko in prevajalko Zoro Tavčar, rojeno v Loki pri Zidanem Mostu. Z njo se je pogovarjala knjižničarka Jožica Prah.

TREBNJE, 13. novembra – V Galeriji likovnih samorastnikov so pripravili literarni večer ob 100-letnici rojstva Miška Kranjca. Našega znanega pisatelja, urednika, novinarja in politika sta predstavila igravec Rajko Stupar in prof. Ivan Gregorčič. V glasbenem programu so nastopili solo pevci trebanjske glasbene šole: Iris Bečaj, Martina Banovec in Maja Hrastar. – V KD je bila na ogled otroška predstava Ena majhna, majhna pravca.

ČRNOMELJ, 14. novembra – V KUD Artoteka so na ogled postavili likovno razstavo Janka Melanška v spomin na Staneta Lozarja.

KOČEVJE, 14. novembra – Vokalna skupina Cantate Domino je povabila

Martina Hegediš na svoji razstavi v Kulturnem centru Janeza Trdine.

na letni koncert v Šeškov dom. Nastopili so tudi drugi glasbeni gostje.

KRŠKO, 14. novembra – V KD je potekala tradicionalna 9. prireditev ZPM Slovenije Družine se predstavijo.

SEMIČ, 14. novembra – V KC je nastopila folklorna skupina Bekesvar z Madžarske.

TREBNJE 14. novembra – Društvo Sožitje je v dvorani OŠ pripravilo tradicionalni dobrodelni koncert.

ZAGRADEC, 14. novembra – Petdopol gledališče iz Ivančne Gorice je v KD zaigralo komedijo Toneta Partljiča Nasvidenje med zvezdami. Naslednji dan so igro ponovili v KD Dobrič.

ČRNOMELJ, 15. novembra – Lepota besede je bil naslov sklepne prireditve 3. literarnega natečaja za odrasle v cerkvi Sv. Duha.

RIBNICA, 15. novembra – V župnijski cerkvi je ribniška mladinska glasbena skupina pripravila svoj prvi samostojni koncert v počastitev 5. jubileja skupine I. K. S.

ŠMARJETA, 15. novembra – Na 3. prireditvi Zahvala jeseni so ljudske pevke Šmarjetke predstavile svojo prvo zgoščenko z naslovom Šmarjetke vrtimo čas nazaj. Nastopile so še druge skupine ljudskih pevcev, za smeh pa so s skeči poskrbeli člani DPŽ Šmarjeta.

TREBNJE, 15. novembra – V CIK so razstavili osnovnošolska literarna in likovna dela na temo Primož Trubar. Vodja projekta je bila kustodinja Galerije likovnih samorastnikov Andrejka Nose. – V KD je bil baletni večer v izvedbi Društva baletnikov Slovenije.

KRŠKO, 17. novembra – V klubu KD so ustvarjalci kratkih dokumentarnih filmov iz Luksuz produkcije, ki delujejo v okviru Društva zaveznikov mehkega pristanka, pripravili predstavitev izbora najuspešnejših filmov zadnjih dveh let.

NOVO MESTO, 17. novembra – Sanje je naslov razstave barvnih tiskov na tekstilu ljubljanske oblikovalke Martine Hegediš v KC J. Trdine. Z avtorico se je pogovarjala Nina Štampohar. – V Čajarni Krojač je bil gost svetovni popotnik, pisatelj, filmar in humanitarni delavec Tomo Križnar. Z njim se je pogovarjala Tjaša Pureber.

TREBNJE, 17. novembra – Knjižnica P. Golje je povabila na literarni večer s pisateljem Ferijem Lainškom. Pogovor z njim je vodil Ivan Gregorčič.

KRŠKO, 18. novembra – Rozin teater je v KD uprizoril igrano lutkovno predstavo za otroke Balon Velikon. – V Dvorani v parku je bil literarni večer s Krčanko Slavico Jarkovič, ki je predstavila pesniški prvenec Zajtrk smehljajev. Knjigo je uredil Silvester Mavsar.

MOKRONOG, 18. novembra – V KD je bila na ogled otroška predstava Moj dežnik je lahko balon v izvedbi Lutkovnega gledališča Fru-fu.

NOVO MESTO, 18. novembra – V restavraciji Splošne bolnišnice so odprli razstavo fotografij Vse TO je NARAVA, na kateri sta se z najnovejšimi barvnimi fotografijami predstavila Sandra Ulčnik in Marjan Gruban iz Novega mesta. Otvoritveni večer je obogatil duo Caverock. – V Galeriji Krka so na ogled postavili likovno razstavo akademske slikarke in samostojne umetnice mag. Marije Glegar iz Ljubljane. Slikarko in njeno razstavo je predstavila umetnostna zgodovinarica in likovna kritičarka Tatjana Pregl Kobe. Slikarka je prebrala nekaj svojih pesmi ob spremljavi kitarista Sama Južniča.

ČRNOMELJ, 19. novembra – Zdravilo v naši duši je naslov koncerta orkestra in solistov GŠ Črnomelj, ki so ga pripravili v župnijski cerkvi sv. Petra.

METLIKA, 20. novembra – V Ljudski knjižnici so predstavili knjigo Belokranjske in romske pravljice Madaline Brezar z Lokev pri Črnomlju, na ogled pa je bila tudi razstava Tudi Romi živijo med nami. Večer je povezoval Matjaž Rus.

NOVO MESTO, 20. novembra – Društvo Julija je v Športni dvorani L. Štuklja pripravilo velik dobrodelni koncert za nakup novega mamografa za novomeško bolnišnico z naslovom Poglej me!. Nastopilo je veliko glasbenikov. – V Knjižarni Mladinska knjiga je potekala knjižna čajanka za dedke in babice Majhna možnost. – V Knjižnici M. Jarca je potekala prireditev v počastitev dneva slovenskih splošnih knjižnic.

PODTURN, 20. novembra – Ljubljanski KUD Zalog je v dvorani GD upri-

zoril komedijo Vinka Moederndorferja Jožef in Marija ter Usodni zmenki.

SEVNICA, 20. novembra – Ob dnevu slovenskih splošnih knjižnic je bil v knjižnici pogovor s pisateljem Slavkom Preglom.

DOLENJSKE TOPLICE, 21. novembra – Jeseniško gledališče Toneta Čufarja je v KKC izvedlo komedijo Montyja Pythona Kralj Artur in sveti gral.

KRŠKO, 21. novembra – V klubu KD je bilo mogoče prisluhniti džez koncertu Blaža Trčka group feat. Iva Stanič.

NOVO MESTO, 21. novembra – V prostorih knjižnice Srednje zdravstvene in kemijske šole v Šolskem centru je potekalo srečanje mladih literatov srednjih šol. Gost je bil pesnik in pisatelj Samo Dražumerič. – V Jakčevem domu so odprli likovno razstavo Sadeži narave akademske slikarke Mateje Kavčič. O avtorici je spregovorila vodja galerijskega programa v Jakčevem domu umetnostna zgodovinarica Jasna Kocuvan, za glasbeno popestritev pa sta poskrbela kitarist Zoran Zlatič in flavtistka Andreja Zlatič. – V Knjigarni Goga se je bilo mogoče udeležiti mladinske delavnice za raziskovanje literature in družbene akcije Mala šola Aktivizma in Bralnice Sralnice.

RIBNICA, 21. novembra – V okviru praznovanja 45-letnice GŠ Ribnica je bil koncert pianistk Hedvige Petje.

TREBNJE, 21. novembra – V Baragovi galeriji je bil koncert ob izidu zgoščenke Odpri mi vrata Zdenke Candellari.

ČRNOMELJ, 22. novembra – Gledališka skupina ZIK Črnomelj je v KD premierno uprizorila komedijo Kava in cigaret avtorja in režiserja Darka Kočevarja.

FARA, 22. novembra – V občini so 150-letnico organiziranega šolstva proslavili z izdajo zbornika 150 let šolstva v Kostelu 1858-2008 avtorja dr. Stanislava Južniča, z razstavo in proslavo ter simbolično z zasaditvijo drevesa.

KOČEVJE, 22. novembra – V organizaciji zbora Dorina je v Šeškovem domu potekal glasbeno-plesni spektakel Večer muzikalov.

KRŠKO, 22. novembra – Gostji na koncertu Pihalnega orkestra Videm Krško v KD sta bili Elda Viler in Ana Dežman.

NOVO MESTO, 22. novembra – Dvorana KC J. Trdine je bila polna do zadnjega kotička ob folklorni prireditvi Dolenc Gorenca vabi, ki jo je pripravilo Folklorno društvo Kres. V goste so povabili Folklorno skupino Triglav z Jesenic – Slovenskega Javornika. Nastopili so plesalci in ljudski pevci. – V galeriji Dolenjskega muzeja je potekal 7. mednarodni literarni maraton. Glasbena gostja je bila Petra Vidmar. – V Knjigarni Goga je bila pravljlična Sobotna: Sovica spoznava svet in kreativna delavnica za otroke.

SEMIČ, 22. novembra – Gledališče Petdopol iz Ivančne Gorice je v KC uprizorilo komedijo Nasvidenje nad zvezdami.

SEVNICA, 22. novembra – S prijetno kulturno-družabno prireditvijo v KD

Folklorna prireditev Dolenc Gorenca vabi.

Stojnica novomeške Založbe Goga na Slovenskem knjižnem sejmu v Ljubljani.

so zaznamovali desetletnico Salezijanskega mladinskega centra Sevnica.

SOTESKA, 22. novembra – Stevardese padajo z neba je bil naslov komedije Marca Camolettija, ki so jo v GD zaigrali otoški gledališčniki.

STIČNA, 22. novembra – V galeriji Muzeja krščanstva na Slovenskem so odprli razstavo Tanje Kovačič in Lee Jazbec. – Sledil je koncert klasične glasbe godalnega orkestra GŠ Škofja Loka.

VELIKI GABER, 22. novembra – Pesem nas družijo je naslov prireditve, ki so jo v OŠ že petnajstič zapored oblikovale domače skupine ter gostje, Trio Planike in Adi Smolar. Na ogled je bila tudi razstava del Janeza Štepeca in Mitje Cencla.

BUČKA, 23. novembra – V organizaciji KD Bučka in vokalne skupine Mesečina je v KD potekala prireditev Jesensko listje... Gostje so bili: ljudske pevke Šmarjetke, vokalna skupina Plamen, MePZ Franca Bogoviča Dobova in Tilen ter Filip na harmoniki.

DOBRNIČ, 23. novembra – V KD je bil koncert ŽPZ KTD Dobrnič ob petletnici delovanja zbora. Nastopili so še moški oktet Suha s Koroške in trebanjska folklorna skupina Nasmeh.

DOLENJSKE TOPLICE, 23. novembra – 4. Topliški teden teatra so zaključili z lutkovno igrico Mavrična ribica v KKC.

KOČEVJE, 23. novembra – V Šeškovem domu je potekal glasbeno-plesni spektakel Večer muzikalov v organizaciji zbora Dorina.

STIČNA, 23. novembra – V KD je bila na ogled predstava Klovna gledališča ŠKUC.

NOVO MESTO, 24. novembra – V Dolenjskem muzeju je potekala slovesna podelitev nagrade in priznanj Slovenskega arheološkega društva. Nagrado za življenjsko delo je prejela dr. Biba Teržan, prof. na ljubljanski arheologiji. Priznanji sta bili dve: eno si delita Alenka Mišček in Miran Pflaum za razstavo Našli smo zaklad o novčeni najdbi z Drnovega, eno pa je prejela Alenka Tomaž za raziskave neolitskih kultur. – V gledališču APT je bila na ogled predstava Bratje Karamazovi, 2. knjiga/made in China, ki je v produkciji Društva umetnikov nastala po idejni zasnovi Novomeščanke Mateje Bučar.

NOVO MESTO, 25. novembra – Glasbeni abonma se je v KC J. Trdine nadaljeval z gala baletnim večerom v izvedbi članov Društva baletnih umetnikov Slovenije.

ŠENTRUPERT, 25. novembra – V KD je bila na ogled predstava za otroke Muca Copatarica.

LJUBLJANA, od 26. do 30. novembra – Na 24. slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu se je predstavila tudi dolenjska založba Goga iz Novega mesta.

METLIKA, 26. novembra – Gost Zimskih uric v Hotelu Bela krajina je bil Slavko Podboj.

NOVO MESTO, 26. novembra – Teater Otočec je s komedijo Stevardese padajo z neba nasmejal v KC J. Trdine.

OTOČEC, 26. novembra – V restavraciji Tanga je bil kabaret Zijaha A. Sokolovića Medigre 0-24.

HROVAČA, 27. novembra – Manca Košir se je na Škrabčevi domačiji pogovarjala s Tineto Hribarjem o problemih duha – problemih sveta.

NOVO MESTO, 27. novembra – V Knjižnici M. Jarca so predstavili Abecednik (1550) Primoža Trubarja – prevod v sodobni jezik je predstavil doc. dr. Kozma Ahačič, v glasbenem delu programa pa je nastopil prof. Jani Kovačič. – Na literarno-filmskem večeru so v KC J. Trdine predstavili knjigo Rasta Božiča Mesto situl in predvajali film Dan prve piščali.

ČRNOMELJ, 28. novembra – V prostorih občine so odprli razstavo slikarja Janeza Muhviča. – V avli KD so na ogled postavili 6-letno skupinsko fotografsko razstavo članov Foto kluba Črnomelj.

KOSTANJEVICA, 28. novembra – Na zadnji likovni razstavi v letu 2008 se je v Lamutovem likovnem salonu Galerije B. Jakca predstavil akademski slikar mag. Črtomir Frelj, in sicer s ciklom Razpiranja. O umetniku in razstavi je spregovorila umetnostna zgodovinarica Judita Krivec Dragan.

KRŠKO, 28. novembra – V KD je bila na ogled Spiritistična komedija.

NOVO MESTO, 28. novembra – V Dolenjskem muzeju so odprli razstavo 50 let avtomobilske ceste Ljubljana-Zagreb, ki jo je zasnovala zgodovinarica

Marjeta Bregar. – V KC J. Trdine so ob dnevu zastave albanskega naroda pripravili prireditev. – V Knjigarno Goga so povabili na mladinske delavnice za raziskovanje literature in družbene akcije Mala Šola Aktivizma in Bralnice Sralnice.

ŠMARJETA, 28. novembra – Gledališče Petdopol iz Ivančne Gorice je v KD gostovalo s komedijo Toneta Partljiča Nasvidenje nad zvezdami.

TREBNJE, 28. novembra – Mlademu vinu naproti je naslov koncerta DV Trebnje, ki so ga v KD pripravili pevci MePZ društva.

ČRNOMELJ, 29. novembra – MePZ Samospev je ob 15-letnici obstoja povabil na jubilejni koncert v KD. – V župnijski cerkvi je bil ob zaključku 780-letnice župnije koncert komornega zbora sv. Petra.

METLIKA, 29. novembra – Znani metliški humorist Toni Gašperič je v samozaložbi izdal novo knjigo Moja teta Mara. Predstavil jo je v KD na prireditvi z naslovom Veseli tobogan, nastopili pa so učenci podzemeljske in metliške OŠ, GŠ Črnomelj in harmonikarji Andreja Bajuka.

MIRNA, 29. novembra – V avli CIK-a je bilo mogoče prisluhniti koncertu ŽPZ Zimzelen, gost pa je bil Sinjo Jezernik v vlogi Primoža Trubarja.

MOKRONOG, 29. novembra – Društvo baletnih umetnikov Slovenije v KD pripravilo baletni večer.

NOVO MESTO, 29. novembra – V KC J. Trdine je bil glasbeno-plesni spektakel Večer muzikalov v izvedbi zbora Deorina pod vodstvom Sabine Devjak Novak.

SEVNICA, 29. novembra – Za streho in dom je bil naslov dobrodelnega koncerta v Športnem domu, ko so denar zbirali za obnove strehe komune Skupnosti Srečanje na Razborju.

SROMLJE, 29. novembra – Kdor hoče še pet, mora skraja začet je naslov 12. območnega srečanja pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, ki so ga pripravili v Domu krajanov.

STIČNA, 29. novembra – V okviru Festivala Stična je v KD Gregor Čušin uprizoril monokomedijo Pešec.

BRUSNICE, 30. novembra – Ob prvi obletnici delovanja je ansambel Azalea v prostorih OŠ priredil dobrodelni koncert.

KRŠKO, 30. novembra – KD je povabil na koncert Mihale Komočar in Marka Železnika, ki sta pripravila koncert opere muzikalov in slovenske popevke.

MIRNA PEČ, 30. novembra – Slovensko narodno gledališče iz Nove Gorice je v KD zaigralo komedijo Kako smo ljubili tovariša Tita.

NOVO MESTO, 30. novembra – Minilo je 15 let delovanja Radia Sraka, ki ga vodi Novomeščan Drago Vovk.

SEMIČ, 30. decembra – V KD Jožeta Mihelčiča so domačini pripravili dobrodelno prireditev v spomin in zahvalo Anici Absec s Krupe, ki je izgubila boj z rakom, zbranih 7.600 evrov pa poklonili na nakup mamografa ZD Novo mesto.

STIČNA, 30. novembra – V KD se je Festival Stična nadaljeval z lutkovno predstavo Mizica pogmi se Mini teatra Ljubljana.

TREBNJE, 30. novembra – V Baragovi galeriji so odprli razstavo del z Extempora Rihpovec 2008.

ARTIČE, novembra – OŠ in vrtec Ringaraja sta v športni dvorani tamkajšnje OŠ priredila dobrodelni koncert Igraj se z menoj.

BRUSNICE, novembra – Dolenjski ansambel Azalea, katerega mentor je Jani Lipičnik, je na finalu glasovanja za Slovenskega slavčka 2008 osvojil drugo mesto.

KOČEVJE, novembra – Dr. Jože Ramovš z Inštituta Antona Trstenjaka je na predavanju spregovoril o razsežnostih človekovega zdravja.

KRŠKO, novembra – Predstavili so zbornik o Janezu Vajkardu Valvasorju, ki ga sestavljajo prispevki več avtorjev s kolokvija pred dvema letoma. Zbornik je uredila Alenka Černelič Krošelj. – OŠ Jurija Dalmatina je povabila na dobrodelno prireditev Z roko v roki.

METLIKA, novembra – Tamburaški orkester Metlika je nastopil na koncertu legendarnega hrvaškega pevc Oliverja Dragojeviča.

SEVNICA, novembra – MePZ Primoža Trubarja iz Loke pri Zidanem Mostu, ki ga vodi Marjetka Kozmus, je imel koncert v Lutrovi kleti gradu

NOVEMBER

pa tudi v Kostanjevici.

ŠKOFJA LOKA, novembra – Mladinski pevski zbor Mlinček iz OŠ Vavta vas se je kot edini dolenski zbor predstavil na festivalu Attaca, ki ga je zasnovala Karmina Šilec.

TORINO, novembra – Mlada glasbenica Pija Hočevar iz Šentjerneja, študentka Akademije za glasbo, je na mednarodnem flavtističnem tekmovanju dosegla prvo mesto.

TRŽIŠČE, novembra – V KD so pripravili slovesnost ob 120-letnici šolske stavbe. V njej je bila na ogled zanimiva razstava o preteklosti šolske zgradbe in šolstva, katerega korenine segajo kar 140 let nazaj.

DECEMBER

METLIKA, 1. decembra – V knjižnici so člani Literarnega kluba Metlika predstavili novo pesniško zbirko z naslovom Potovanje srca 6, v kateri so pesmi članov kluba, ki je delo tudi izdalo. Literarni večer je vodil Jože Matkovič, popestrili pa so ga Vaški pevci z Radovice.

Zahvalni nagovor jubilanta Lada Smrekarja.

KOSTANJEVICA, 2. decembra – Kostanjevčani so 80. rojstni dan Lada Smrekarja, najzaslužnejšega človeka za neverjeten vzpon tega dolenskega mesta med najbolj znane kulturne kraje na Slovenskem, počastili s posebno slovesnostjo. Slavljenec so kot darilo podarili njegov pesniški prvenec Ob poti, ki jo je uredil pesnik Tone Pavček. Na prireditvi je igralec Branko Jordan ob glasbi, ki jo je izvajal Godalni kvartet Tartini, prebral nekaj Smrekarjevih pesmi.

MIRNA, 2. decembra – V knjižnici je bil literarni večer s pesnikom Jurijem Hudolinom. Z njim se je pogovarjala Barica Kraljevski.

ŠENTJERNEJ, od 2. do 5. decembra – Na OŠ je v Knjižarna Mladinska knjiga iz Novega mesta pripravila že 28. Miklavžev knjižni sejem. Gost je bil Primož Suhadolčan.

KOČEVJE, 3. decembra – V Pokrajinskem muzeju je bila na ogled gostujoča razstava OŠ Fara 150 let šolstva v Kostelu 1858-2008.

KRŠKO, 3. decembra – Izpostava Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti je v sodelovanju z Valvasorjevo knjižnico pripravila prireditev Literarni nokturno, v kateri so združili območno srečanje literatov ter zaključek literarnega natečaja Jurij Dalmatin in ostali protestanti ter natečaj Zgodbe iz knjižnice. Glasbeni program je oblikovala Stanka Macur.

NOVO MESTO, 3. decembra – Od dnevu odprtih vrat 2008 je KC J. Trdine povabil Plesni vrtljak Plesnega studia Novo mesto, na katerem se je predstavilo več kot sto mladih plesalcev. – V mali dvorani KC so odprli skupinsko razstavo del članov Likovnega kulturnega društva Mavrica 21 ljubiteljskih ustvarjalcev. Otvoritev je z glasbo popestrila mlada pianistka Lidija Zupančič, o razstavi pa je spregovoril predsednik Mavrice Marjan Maznik.

SEVNICA, 3. decembra – V knjižnici se je na »ta veseli dan kulture« predstavil upokojeni novinar, pisatelj, publicist in kronist ter zapisovalec anekdot Slavko Dokl iz Novega mesta. Večer je popestril nastop učencev sevnjske GŠ.

ŠENTRUPERT, 3. decembra – Druženje za Ta veseli dan kulture so v prostorih OŠ dr. Pavla Lunačka oblikovali ŽPZ Šentrupert in dr. Petra Držaja Veliki Gaber ter vokalna skupina Cantamus.

KRŠKO, 4. decembra – Leskovec na razglednicah je naslov prireditve, ki jo je v prostorih Humanitarnega društva Adra pripravilo KD Leskovec pri Krškem. – V KD je bila na ogled predstava za otroke Muca Copatarica.

NOVO MESTO, 4. decembra – Knjižnica M. Jarca je pripravila srečanje s pisateljico Marjetko Jeršek, avtorico vrste zanimivih knjig o vilinskih simbolih – ključih energij. – V Čajarni pri mostu se je s pisateljico Ivanko Mestnik pogovarjala Marica Šramelj.

SEVNICA, 4. decembra – V Lekos galeriji Ana je s svojimi deli gostoval velenjski akademski slikar in arhitekt Robert Caglič.

STIČNA, 4. decembra – Festival Stična se je v KD nadaljeval z literarnim večerom z dijaki Srednje šole Josipa Jurčiča Boris Pahor: Nekropola.

ČRNOMELJ, 5. decembra – V KD je bila na ogled monokomedija Štefka Valentin z igralko Alenko Tetičkovič.

NOVO MESTO, 5. decembra – V Planetu Tuš je nastopil MePZ Pomlad.

STIČNA, 5. decembra – Festival Stična se je v KD nadaljeval s kabaretom Vesne Pernarčič Žunič in Joži Šalej s kabaretom Piaf, Edith Piaf.

ČATEŽ, 6. decembra – V KD je bil Miklavžev koncert.

ČRNOMELJ, 6. decembra – v Kavarni je bila na ogled razstava slik in projekcija z natečaja Aids. – V Galeriji Laterna so odprli razstavo oblačil, nakita, odejic za dojenčke in slik Vesne Dupor, Maje Ljubič, Vite Ivičič in Ivana Gadera.

METLIKA, 6. decembra – V KD je nastopila vokalna skupina Vocalis.

STARI TRG OB KOLPI, 6. decembra – Naj roža cveti je bil naslov prireditve v dvorani OŠ.

STIČNA, 6. decembra – Gledališče Toneta Čufarja z Jesenic je v KD gostovalo s komedijo Kralj Artur in sveti gral. – V baru Jama je bil etno jam koncert skupine Jararaja.

ŠKOCJAN, 6. decembra – Ljudski pevci Fantje z vasi in KD Škocjan na Dolenjskem so v Gostilni Luzar pripravili tradicionalni Miklavžev koncert. Poleg njih so zapeli še Mlada Zarja z Račne, ljudski pevci Štefanski fantje iz sv. Štefana pri Šmarju pri Jelšah ter znana pevka ljudskih pesmi Ljoba Jenče.

TREBNJE, 6. decembra – V Baragovi dvorani je bilo mogoče prisluhniti koncertu glasbene skupine Stopinje, večeru Pavčkovih in avtorskih pesmi.

ZAGRADEC, 6. decembra – V KD so predstavili pesniško zbirko Janka Rošlja.

ČRNOMELJ, 7. decembra – Gledališka skupina ZIK Črnomelj je v KD zaigrala nostalgično komedijo Darja Kočevarja Kava in cigaret.

NOVO MESTO, 7. decembra – V stolnici sv. Nikolaja je bil koncert Komornega zbora Gallus iz Kranja s sopranistko Francko Šenk in organistko Angelo Tomanič.

ŠKOCJAN, 7. decembra – Škocjančani so uresničili dolgoletno željo in pred farno cerkvijo postavili spomenik velikemu rojaku dr. Ignaciju Knobleharju. Avtor kipa je akademski kipar Edo Dolinar. Po sveti maši in slavnostni Knobleharjevi akademiji ga je blagoslovil beograjski nadškof, rojak Stanislav Hočevar.

LJUBLJANA, 8. decembra – V Mestni galeriji so odprli skupinsko razstavo slik in grafik z naslovom Tripot, na kateri se je ob Duši Jesih in Tanji Špenko predstavila tudi dolenjska ustvarjalka Jožica Medle.

METLIKA, 8. decembra – Jana iz Mavričnega gledališča Ljubljana je v KD zaigrala lutkovno predstavo Lunina vila.

STRAŽA, 9. decembra – Lutkovno gledališče Kranj je v KD uprizorilo igrico za otroke Princeska na zrnu graha.

BREŽICE, 10. decembra – V Knjižnici so v navzočnosti župana Ivana Molana in sekretarke na kulturnem ministrstvu Tatjane Likar slavnostno

predali v uporabo knjigomat za izposojlo gradiva. Na prireditvi so nastopili dijaki KUD Franja Stiplovska z Gimnazije Brežice z recitalom Zvezdna trgatev žlahtnih verzov Toneta Pavčka. – V Knjižnici so predstavili knjigo Marka Pogačnika Skrivnost Benetk.

KRŠKO, 10. decembra – Glasbena šola malo drugače je bil naslov glasbene prireditve v KD.

Letni koncert Mešanega pevskega zbora Krka v Kulturnem centru Janeza Trdine v Novem mestu.

NOVO MESTO, 10. decembra – MePZ Krka je povabil na letni koncert v KC J. Trdine. Na koncertu, ki ga je vodil Pavle Ravnohrib, gost pa je bil pesnik Tone Pavček, se je od zbora poslovila dolgoletna in uspešna zborovodkinja Sonja Čibej.

SEMIČ, 10. decembra – KUD HIP HOP Črnomelj je v krajevni knjižnici pripravil prireditev za otroke z naslovom Veseli dan.

KOČEVJE, 11. decembra – Krščanski pevski zbor Pečat je v Šeškovem domu na božičnem koncertu prepeval tradicionalne božične pesmi.

NOVO MESTO, 11. decembra – P. Felicijan Pevec je v Knjižnici M. Jarca predaval o podobicah – božjepotnih spominkih. Nato so predstavili še domoznanske podobice knjižnice, Frančiškanskega samostana in iz zasebne zbirke Braneta Pence. – Šesto sezono Večerov pod kavarno na Glavnem trgu sta začela nekdanji priljubljeni novomeški prošt Jožef Lap in organizator večerov ter novopečeni poslanec Franci Kek. Z njima se je pogovarjal Marko Zajc.

SEVNICA, 11. decembra – Gledališče za otroke in mlade Ljubljana je v KD zaigralo Spiritistično komedijo.

TREBNJE, 11. decembra – V KD je bila na ogled abonmajska otroška predstava.

ADLEŠIČI, 12. decembra – V večnamenskem domu je bil letni koncert KUD Boža Račiča.

DRAGATUŠ, 12. decembra – V šolski telovadnici je bilo mogoče prisluhniti koncertu instrumentalne glasbe.

KOČEVJE, 12. decembra – Članice mažoretno-plesne sekcije KUD Godba Kočevje so z mimohodom po Ljubljanski cesti naznanile začetek proslavitve četrto stoletja delovanja. Na proslavi so nastopile vse mažoretne skupine.

KRŠKO, 12. decembra – Mestno gledališče ljubljansko je v KD gostovalo s komedijo Vse o ženskah.

NOVO MESTO, 12. decembra – V Knjigarni Goga so v okviru Bralnic sralnic potekale literarne delavnice za mlade. – KUD Žumberak Novo mesto je povabil na kulturni večer in predstavil tretji del knjige Uskoška princesa Slavka Dokla. Odprli so slikarsko razstavo članov društva, Milan Dragišič je predstavil časopis Žumberčan, v glasbenem programu pa je nastopila

Prof. Milko Bizjak na novih orglah v stolni cerkvi sv. Nikolaja.

tamburaška skupina Klasje. – V Knjigarni Goga so odprli razstavo del Nejca Smodiša, ki so nastala v okviru projekta Dark Mines. Gost večera je bil likovni pedagog Branko Šuster, ki je predstavil fotografa.

ČRNOMELJ, 13. decembra – V Galeriji Laterna so na ogled postavili razstavo slik Lojzeta Kalinška.

DOLENJSKE TOPLICE, 13. decembra – Boom teater je v KKC zaigral komedijo Popravni izpit.

KOČEVJE, od 13. do 19. decembra – V Likovnem salonu je bila na ogled pregledna letna likovna razstava Društva ljubiteljev likovnega ustvarjanja Kočevje z naslovom Decembrska.

OTOČEC, 13. decembra – Teater Otočec je v KD zaigral komedijo Stevardese padajo z neba.

RIBNICA, 13. decembra – Ribniški pihalni orkester je povabil na letni koncert v dvorano Ideal centra.

SEMIČ, 13. decembra – Trobenta poje je bil naslov glasbene prireditve v KC.

ŠENTJERNEJ, 13. decembra – Šentjernejski oktet je povabil na koncert v prostore OŠ. Zapel je tudi MePZ Ajda iz Orehovice.

ČRNOMELJ, 14. decembra – Mini teater iz Ljubljane je v KD zaigral lutkovno predstavo Miškolin.

OBCINE, 14. decembra – Na Jurjevi domačiji so odprli razstavo spominkov Podarim ti.../KoKako se predmeti podarijo.

SLAPI, 14. decembra – Adventni je čas je bil naslov božično-novoletnega koncerta v cerkvi Karmelske Matere Božje. Nastopili so MePZ PGD Zbure, Mepz Valovi iz Mirne Peči in Koledniki z Rake.

ŠENTRUPERT, 14. decembra – Mojca Partljič je v KD zaigrala monokomedijo Poroka čistilke Marije.

NOVO MESTO, od 15. do 16. decembra – A. Podbevšek Teater je povabil na ogled glasbene pravljice Sergeja Prokofjeva Peter in volk v režiji Nane Milčinski in Matjaža Bergerja.

DOLENJSKE TOPLICE, 16. decembra – Drzne in lepi iz stiškega KD so v KKC uprizorili pravljico Charlesa Perraulta Obuti maček.

KOČEVJE, 16. decembra – GŠ je povabila na tradicionalni božično-novoletni koncert v Šeškov dom.

NOVO MESTO, 16. decembra – V dvorani škofijskega dvorca so predstavili razstavo konservatorskih posegov v stolni cerkvi sv. Nikolaja v Novem mestu. Posege je predstavila mag. Marinka Dražumerič, prof. Milko Bizjak je predstavil orgle v stolni cerkvi, prof. Dejan Herakovič pa je zapel arijo. – Kvartet violin GŠ Marjana Kozine je pospremil otvoritev razstave slik Ane Šalamun v Galeriji Krka. Avtorico je predstavila Barbara Sterle Vurnik. – V KC J. Trdine je bil koncert harmonikarja Marka Hatlaka in skupine Funtango. – V Gostilni Jakše so predstavili pesniški prvenec Albine Luzar iz Gabrja z naslovom Gospodične. Knjižico je izdalo medgeneracijsko društvo Žarek.

TREBNJE, 16. decembra – V Domu starejših občanov je bilo mogoče prisluhniti literarnemu klepetu s Tatjano Oblak Milčinski.

ČRNOMELJ, 17. decembra – V KD so predstavili romsko-slovenski slovar Madaline in Marine Brezar – napisali sta ga ob pomoči Ksenije Khalil. V kulturnem programu je na harmoniko zaigral Srečko Brezar

LJUBLJANA, 17. decembra – Na programu Televizije Slovenija je bila prvič na ogled ljubezensko-pustolovska drama Vampir z Gorjancev, ki so jo lani spomlad po istoimenskem romanu Mateta Dolenca snemali tudi na Dolenjskem. Enega od glavnih junakov igra Novomeščan Gregor Luštek.

DOLENJSKE TOPLICE, 18. decembra – V KKC je bil novoletni koncert Pihalnega orkestra Krka.

DRAGATUŠ, 18. decembra – V šolski telovadnici je bil pevski večer Dragatušcev.

KOČEVJE, 18. decembra – V Taurus baru je na okrogli mizi pesnik in pisatelj Rok Conto predstavil svojo novo knjigo Masochistic Soul.

NOVO MESTO, 18. decembra – Prof. Milko Bizjak je imel v stolni cerkvi sv. Nikolaja orgelski koncert. – Galerija Simulaker je v galerijskih prostorih pripravila novoletno javno dražbo umetniških del slovenskih umetnikov, ki jo je vodil Franci Kek. – V Knjigarni Mladinska knjiga je potekala knjižna

čajanka za dedke in babice. – Lutkovno gledališče Maribor je v KC J. Trdine zaigralo predstavo za otroke Nika Grafenauerja Pedenjped.

RADOVICA, 18. decembra – V knjižnici je bila na ogled lutkovna predstava Zlatolaska in trije medvedi.

BOŠTANJ, 19. decembra – Učenci GŠ Sevnica so povabili na božično-novoletni koncert v cerkev Povišanja sv. Križa.

BREŽICE, 19. decembra – V Prosvetnem domu je bilo mogoče prisluhniti božično-novoletnem koncertu Pihalnega orkestra Kapele pod vodstvom Francija Arha.

HROVAČA, 19. decembra – V Kersnikovi kovačnici je bila na ogled razstava del na papirju Živka Marušiča.

MIRNA PEČ, 19. decembra – V telovadnici OŠ je bil božično-novoletni koncert novomeškega simfoničnega orkestra.

NAZARJE, 19. decembra – V Jakijevi hiši – galeriji so na ogled postavili slikarsko razstavo novomeškega likovnega ustvarjalca Janka Orača. Avtorja je na otvoritvi predstavila umetnostna zgodovinarica in likovna kritičarka Anamarija Stibilj Šajn.

NOVO MESTO, 19. decembra – Po njih delih jih boste spoznali je naslov razstave o izbranih novomeških obrteh v času med svetovnim vojnama avtorja arhivista Marka Polenška. O razstavi je poleg avtorja spregovorila še vodja območne enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana Meta Matijević. Na otvoritveni slovesnosti na gradu Grm sta za kulturni program poskrbela kitarist Dušan Pavlenič in pevka Irena Polenšek. – V knjigarni Goga so potekale Bralnice sralsnice z zbirko kratkih zgodb Thomasa Gunziga Najmanjši živalski vrt na svetu.

RAKA, 19. decembra – V dvorani OŠ Raka je bil božično-novoletni koncert.

RIBNICA, 19. decembra – V Galeriji Miklova hiša so na ogled postavili razstavo del Živka Marušiča. Umetnika je predstavila dr. Nadja Zgonik.

SEMIČ, 19. decembra – V KC se je predstavil dramski krožek OŠ Semič.

ŠENTRUPERT, 19. decembra – Veseli december se je nadaljeval s koncertom ŽPZ Šentrupert.

TREBNJE, 19. decembra – V KD je bil tradicionalni letni koncert društva Ragle z naslovom Za en figurat ljubezni, za en kup besedi... Gost večera je bil igralec in glasbenik Janez Škof. – V Baragovi galeriji se je z rezljanimi jaslicami in upodobitvijo križanja predstavil samouki kipar in slikar Tomaž Lavrih iz Šentlovenca. V galeriji je bila na ogled tudi etnografska razstava Ureži tri šibe, ki jo je pripravilo Društvo Ragla.

ŽUŽEMBERK, 19. decembra – Na božično-novoletni prireditvi v šolski telovadnici so nastopili pevci, plesalci, recitatorji in glasbeniki iz vrst učencev, gost večera pa je bil tamburaški orkester črnomaljske GŠ.

ČRNOMELJ, 20. decembra – V KD je bil večer s folklorno skupino Dragatuš in praznovanje 10. obletnice delovanja otroške folklorne skupine Dragatuš.

DOLENJSKE TOPLICE, 20. decembra – Domači MePZ KUD Dolenjske Toplice je v KKC izvedel božični koncert.

KOČEVJE, 20. decembra – Ob 25-letnici delovanja mažoretno-plesne sekcije KUD Godba Kočevje je v novi športni dvorani potekal mažoretno-plesni spektakel. – V bivšem Sing Singu je bil koncert benda iz Bosne in Hercegovine Dubioza kolektiv.

KRŠKO, 20. decembra – V objemu praznikov je bil naslov prireditve KD Grič v Dvorani v parku. – V KD je bila na ogled plesna predstava Plesne skupine Harlekin.

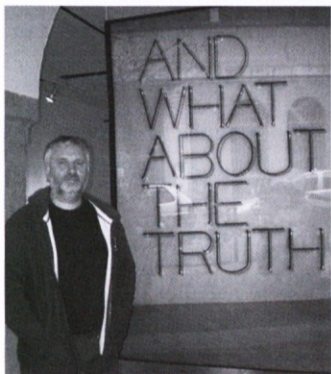
NOVO MESTO, 20. decembra – V KC J. Trdine je bilo mogoče prisluhniti novoletnemu koncertu Pihalnega orkestra Krka pod vodstvom Matevža Novaka. – V KC je bil tudi plesni Novoletni park Plesnega društva Terpsihora.

ŠENTRUPERT, 20. decembra – Mizica pogrnj se je naslov igre, ki jo je gledališče Mini teater iz Ljubljane uprizorilo v okviru Veselega decembra.

ŠMARJETA, 20. decembra – MePZ Plastoform je povabil na tradicionalni božično-novoletni koncert KD. Kot gost je nastopila humoristična skupina Smeh iz Tržišča.

TREBNJE, 20. decembra – V dvorani OŠ je bil novoletni koncert Občin-

Bojan Radovič na svoji razstavi v Galeriji Simulaker.

skega pihalnega orkestra Trebnje in Trebanjskih mažoret.

VELIKI GABER, 20. decembra – Na Griču nad Pristavo je bila na ogled Zima pod piramido–jaslice.

ČRNOMELJ, 21. decembra – Godba na pihala je povabila na praznični koncert v športno dvorano OŠ Mirana Jarca.

KOČEVJE, 21. decembra – V Šeškovem domu je bil koncert Pihalnega orkestra Kočevje, ki ga vodi Damir Fajfar. Nastopili so tudi gostje, častni član pihalnega orkestra pa je postal župan Janko Veber.

KRŠKO, 21. decembra – Rotary club Čatež je v KD priredil dobrodelni koncert.

ŠENTRUPERT, 21. decembra – V cerkvi sv. Ruperta se je Veseli december nadaljeval z božičnim koncertom moške vokalne skupine Lira iz Krmelja.

ŠMARJETA, 21. decembra – Gledališka skupina KD Staneta Kerina iz Podbočja je v KD zaigrala komedijo Strogo zaupno.

VELIKI GABER, 21. decembra – Trebanjski oktet je povabil na letni koncert v KD.

MIRNA PEČ, 22. decembra – Hiperborejci v naših krajih je naslov knjige domačina Lojzeta Kastelica, ki so jo predstavili v OŠ.

NOVO MESTO, 22. decembra – V A. Podbevšek Teatru je bil slavnostni koncert Komornega orkestra in zboru KD Tartini z dirigentom Mirom Sajetom in zborovodkinjo Barbaro Lotrič.

SEMIČ, 22. decembra – V KC je bil božični koncert Slovenskega okteta.

SUHOR, 22. decembra – Lutkovni krožek OŠ Metlika je v OŠ zaigral lutkovno predstavo Radovedni slonček.

ŠMARJETA, 22. decembra – Najmlajši so se lahko zabavali ob lutkovni predstavi Fižolček, ogelček in slamica v KD.

KOČEVJE, 23. decembra – S prijatelji v srečno 2009 je bil naslov koncerta pevske skupine Prijatelji v Šeškovem domu.

KRŠKO, 23. decembra – Fuzbal je vse je naslov monokomedije, ki je bila na ogled v KD.

NOVO MESTO, 23. decembra – Božični večer je naslov komedije Dese Muck in Jureta Ivanušiča, ki jo je Gledališče Koper uprizorilo v KC J. Trdine. – V Galeriji Simulaker so na ogled postavili razstavo novomeškega fotografskega ustvarjalca Bojana Radoviča z naslovom O fotografiji. Na otvoritvi je o razstavi spregovoril kustos galerije Iztok Hotko.

LOKA PRI ZIDANEM MOSTU, 25. decembra – V cerkvi sv. Helene je bil božični koncert MePZ Primoža Trubarja.

NOVO MESTO, 25. decembra – Frančiškanski komorni zbor in orkester pod dirigentskim vodstvom Matjaža Burgerja je povabil na božični koncert v frančiškansko cerkev sv. Lenarta.

TREBNJE, 25. decembra – V cerkvi Marije Vnebovzete je bil božični koncert.

ČRNOMELJ, 26. decembra – Domači glasbeniki so poskrbeli za novoletni koncert v KD.

DOBOVA, 26. decembra – KD Franca Bogoviča je v KD pripravil božično-novoletni koncert, na katerem so nastopili otroci OŠ in vrta Najdihojca, Mladinski pevski zbor KD Zvezda, trobilni kvintet in mažorete iz KD Gasilski pihalni orkester Loče ter sekcije domačega KD.

DOLENJSKE TOPLICE, 26. decembra – V KKC je potekal 4. festival narodno-zabavne glasbe Dolenjske Toplice 2008.

KOSTANJEVICA, 26. decembra – V športni dvorani OŠ Jožeta Gorjupa je tukajšnji pihalni orkester pripravil 15. božično-novoletni koncert. Slavnostni govornik je bil kostanjeviški rojak, zdravnik Mirko Gorenšek.

METLIKA, 26. decembra – Z godbo v novo leto je bil naslov koncerta Mestne godbe Metlika v športni dvorani.

MOKRONOG, 26. decembra – V KD je bilo mogoče prisluhniti prazničnemu koncertu skupine Eroika.

SEVNICA, 26. decembra – V župnijski cerkvi je bil božični koncert pevske skupine PD Lisca Sevnica Encijan in MPZ Papirničar iz Radeč.

STRAŽA, 26. decembra – V KD je nastopil PZ Svetega Jakoba. – V prostorih občinske uprave so odprli likovno razstavo Zdravka Červa iz Straže, člana krškega Likovnega društva Oko.

TRŽIŠČE, 26. decembra – MePZ Primoža Trubarja Loka je povabil na

božični koncert v cerkev Sv. trojice.

URŠNA SELA, 26. decembra – Vokalna skupina Kronce iz KUD Uršna sela, ki jih vodi Alenka Novak, je v cerkvi sv. Križa pripravila božično-novoletni koncert. Pridružil se jim je še glasbeni kvartet.

ZAVINEK, 26. decembra – Vaščani so povabili na tradicionalni božično-novoletni koncert, ki so ga posvetili tudi dnevu samostojnosti in enotnosti. Nastopili so ljudski pevci Fantje z vasi, MePZ Dobrava, otroci, Janez Doltar, Irena Tratnik Dosso in ansambel Frančič.

DRAGATUŠ, 27. decembra – V šolski telovadnici je bil novoletni koncert tamburaškega orkestra Dobreč.

MIRNA, 27. decembra – V župnijski cerkvi je bilo mogoče prisluhniti božično-novoletnemu koncertu Slovenskega okteta.

NOVO MESTO, 27. decembra – MePZ Zavoda Friderika I. Barage je imel v KC J. Trdine božično-novoletni koncert.

STRAŽA, 27. decembra – V KD se je na literarnem večeru s Slavkom Doklom pogovarjal Frane Umek.

ŠENTRUPERT, 27. decembra – Veseli december se je nadaljeval s koncertom skupine Cantamus na trgu. – Z gospeli in božičnimi pesmimi je na trgu navdušila skupina IDMC iz Londona.

VELIKI GABER, 27. decembra – V župnijski cerkvi je Slovenski oktet pripravil božično-novoletni koncert.

DOLENJSKE TOPLICE, 28. decembra – Srečen zakon je naslov predstave, ki jo je Vesel oder KD iz Mihovcev pri Veliki Nedelji zaigral v KKC.

KRŠKO, 28. decembra – V KD je bil koncert Marka Hatlaka in Funtanga.

MIRNA, 28. decembra – MePZ Marija Tomca je povabil na božični koncert v cerkev.

PRELOKA, 28. decembra – Preloški študijski krožek je v gasilsko-prosvetnem domu premierno zaigral malo nočno komedijo Krivica boli Toneta Partljiča.

SEMIČ, 28. decembra – V KC je bil novoletni koncert Klape iz Povljan z dalmatinskimi pesmimi.

ŠENTRUPERT, 28. decembra – V telovadnici šole je na božično-novoletnem koncertu nastopil občinski pihalni orkester sv. Ruperta.

ŠKOCJAN, 28. decembra – KD Škocjan na Dolenjskem je v Metelkovem domu pripravilo božično-novoletni koncert z nastopom domačih pevskih skupin, plesalcev FD Kres iz Novega mesta ter otrok iz OŠ Frana Metelka Škocjan in Podružnične šole Bučka.

ŠMIHEL PRI ŽUŽEMBERKU, 28. decembra – Na božičnem koncertu v cerkvi sv. Mihaela so nastopili sopranistka Anamarija Lazarevič, MePZ iz Zagradca, MPZ iz Ambrusa, Šmihelski pevci in šmihelski OPZ.

TREBNJE, 28. decembra – Slovenski oktet je nastopil v KD.

JESENICE NA DOLENJSKEM, 29. decembra – Na božičnem koncertu v cerkvi sv. Marije Magdalene so nastopili sopranistka Vedrana Zrnič, baritonist Bojan Pogrmilović. Na pianu – orglah ju je spremljala Lana Bradić.

ŠENTJERNEJ, 29. decembra – Pihalni orkester občine Šentjernej je v prostorih domače OŠ znova navdušil z božično-novoletnim koncertom. V goste so povabili skupino Jararaja.

ŠENTRUPERT, 29. decembra – Teater za vse je v KD zaigral predstavo Medvedka na snegu.

ČRNOMELJ, 31. decembra – Gledališka skupina ZIK Črnomelj je v KD uprizorila gledališko predstavo Praznični kabaret.

BREŽICE, decembra – Člani literarne sekcije so pesniku Tonetu Pavčku ob jubileju pripravili literarni večer v gradu. Predstavili so novo pesniško zbirko Ivane Vatovec z naslovom V brezvetrju časa. Z glasbo je večer popestril brežiški kantavtor Peter Dirnbek.

ČATEŽ, decembra – MePZ Kres, ki ga vodi Katja Jarm, je ob desetletnici delovanja pripravil koncert. Medse so povabili gostji, sopranistko Uršo Urbanija in korepetitorko Mirjam Tumpej. – Pevski zbori v okviru KUD Brežice in artiški tamburaški orkester so pod vodstvom dirigentov Elizabete in Dragutina Križaniča v dvorani Term izvedli zaključni letni koncert.

ČRNOMELJ, decembra – V KD je bila na ogled šesta letna pregledna skupinska razstava članov Fotokluba Črnomelj na temo linije. Prvo mesto

si je s fotografijo Pismo prislužil Srečko Bastač.

DOLENJSKE TOPLICE, decembra – Šolarji in malčki iz vrtca Gumbek so v avli KKC izvedli dramsko-glasbeno delo Dežela barv.

DRAGATUŠ, decembra – Ob 150-letnici OŠ so pripravili več prireditev pod skupnim naslovom Iz majhnega raste veliko, in sicer Korajža velja, Miklavžev bazar, koncert instrumentalne glasbe ter pevski večer.

KRŠKO, decembra – Ob koncu leta je Zavod Neviodunum poleg Almanaha Občine Krško izdal še štiri knjižne novosti: pesniški prvenec Zajtrk smehljajev pesnice Slavice Jarkovič iz Krškega ter tri slikanice za otroke Maruše Mavsar.

LOČE, decembra – KD Gasilski pihalni orkester Loče, ki ga vodi Daniel Ivša, je v KD izvedel Miklavžev koncert. Nastopila je tudi mažoretna skupina pod vodstvom Maje Frigelj.

METLIKA, decembra – Na Zimskih uricah so nastopile trebušne plesalke, ki jih v okviru ZIK-a Črnomelj vodi Laura Štine.

MIRNA, decembra – 51 harmonikarjev je sodelovalo na 9. srečanju harmonikarjev iz vse Slovenije na Mirni z naslovom Vesel sem Mirčan.

MOKRONOG, decembra – Za Miklavža je krajevna knjižnica prejela dragoceno darilo rojaka Franca Hočevarja, svetovalca slovenskega predsednika. Podaril je več grafik priznanih slovenskih umetnikov in preko štiristo knjig iz domače zbirke.

NOVO MESTO, decembra – Z razstavo nagrajenih fotografij v hostlu Situla se je zaključil fotonatečaj Dolenjskega lista na temo Naše reke in potoki, ki ga je časopis pripravil skupaj z novomeško enoto Zavoda RS za varstvo narave. Zmagovalno fotografijo Soma pod vodo je posnel Novomeščan Milan Pergar – Cic. – Pri Grafiki Novo mesto je izšla nova knjiga Petra Kapša Primarij s Hreljina. – Izšla je 15. knjižica šaljivih zapisov o znanih in manj znanih Dolenjcih in Belokranjcih Rad te imam, smeh Slavka Dokla. – V Koledarski zbirki Prešernove družbe je izšla nova knjiga dolenjskega rojaka, pesnika in upokojenega novinarja Ladislava Lesarja z naslovom Sto pogovorov z znanimi Slovenci. – Pred Knjigarno Goga je potekal praznični bazar literature.

OBČICE, decembra – V KD Kočevarjev staroselcev so predstavili zgoščenko kočevarskih melodij in pesmi, ki so jo posneli semiški harmonikar Tone Plut v sodelovanju s Tonetom Počem ter pevkama Marto Skubic Triplat in Bernardo Fink Inzko.

SENOVO, decembra – Člani Slavističnega društva Posavje so imeli občni zbor v Domu 14. divizije, kjer so si najprej ogledali igrani mladinski film Na drugi strani.

SEVNICA, decembra – Sevnica, mlada pisateljica in pesnica Janja Račič je bila z zgodbo Drugi svet med 33 izbranimi na literarnem natečaju, ki je k pisanju zgodb na temo Zgodbe iz knjižnice; Knjižnica kot moj tretji prostor vabil vse generacije.

ŠMARČNA, decembra – Športno-kulturno društvo Večno mladi Šmarčna je pripravilo že desete žive jaslice. Predstavo je popestril tenorist Marko Železnik iz Krškega.

TRST, decembra – Na mednarodnem tekmovanju mladih pianistov je Blaž Pavlakovič iz GŠ Črnomelj dobil drugo nagrado. Uči ga prof. klavirja Tatjana Krpan.

Uporabljene kratice:

DU: društvo upokojencev
 DV: društvo vinogradnikov
 DPŽ: društvo podeželskih žensk
 CIK: center za izobraževanje in kulturo
 GD: gasilski dom, gasilsko društvo
 GS: glasbena šola
 KKC: kulturno-kongresni center
 KD: kulturni dom, kulturno društvo
 KTD: kulturno-turistično društvo
 KUD: kulturno-umetniško društvo
 MePZ: mešani pevski zbor
 MPZ: moški pevski zbor
 MKK: mladinski kulturni klub
 OPZ: otroški pevski zbor
 OŠ: osnovna šola
 PGD: prostovoljno gasilsko društvo
 PZ: pevski zbor
 RIC: razvojno-izobraževalni center
 TD: turistično društvo
 ZIK: zavod za izobraževanje in kulturo
 ZKD: zveza kulturnih društev
 ZPM: Zveza prijateljev mladine
 ŽPZ: ženski pevski zbor

1/X suha igla

AKT

J. orač

LETNO KAZALO 2008

VSEBINSKO KAZALO

UVODNIK

Smole Barica	Trubarjevo leto	3
	Več kot neskončno.....	115
	O šoli	215

LITERATURA

Poezija

Bedrač David	Cikel iz spetega sadja.....	217
Garantini Vlado	Knapovski monolog	8
	Orleki.....	8
	Mici posluša radio Trbovlje	9
	Materi.....	9
	Vrtnar.....	10
Gregorčič Andrej	Pesmi praznega časa	4
	Napaka krožnice.....	5
	Pesem strige	5
	Izlet.....	6
	Kot sosed na okenski polici.....	7
Kolenc Janez	Glog.....	118
	Zvezde iz vode	119
	Narod, ki.....	119
Komelj Miklavž	Pet pesmi	487
Lapuh Tatjana	In je vse več in je vse manj	353
	Kalejdoskop sva	353
	Balkan spi.....	354
	Pozdravljena, zemlje ti blagoslov	354
	O, Bog, kako si spet zarezal.....	354
Majhen Zvezdana	Svilopih dvojine	120
Plut Katja	V vreči srca ga nosim kot kak kenguru.....	352
Preželj Cveto	Februarski dan.....	358
	Na poroki.....	358
	Obiskovalci	358
	Epitaf.....	359
Šali Franci	Pesmi	222
Šelj Milan	Ta prostor sem posvojil za naju.....	116
Škorjanec Marica	Znova.....	226
	Golob.....	226
	Mačka.....	227
	Razgled.....	227
	Ozimina	228
	Na trgu.....	495
	Breme	495
	Ljubkovanje.....	496
Šušel Mojca	Pesmi	493
Trobiš Smiljan	Kot oblaki.....	356
	Brez tebe.....	356
	Plasti	356
	Potrebujem te	357
	Želja.....	357

Proza

Božič Rasto	Gomila. (Odlomek iz Mesta situl).....	500
Brulc Matjaž	Nikoli se ne ve.....	11
Kulovec Judita	Čokolada	17
Mercina Marija	Do Pakistana in nazaj.....	364
Osojnik Edvard	Meja.....	14
	Oko.....	362

VSEBINSKO KAZALO	Pavček Tone	Sestrična	229
	Peček Stane	Mina	237
	Sevljak Jože	Smreke se razmaknejo.....	123
	Šinigoj Damijan	Obletnica mature	125
	Tratnik Suzana	Na stranskem tiru	233
	Žibert Cilka	Pripovedka o Ženski in Sinjebradčevem duhu.....	497
	Aforizmi		
	Klančičar Slavko	Aforizmi	504
	Prevodi		
	Dušek Dušan	Poljub (Prevod: Darja Pivk)	505
		Poroka (Prevod: Darja Pivk)	506
		Jok (Prevod: Darja Pivk)	507
		Sinovi (Prevod: Darja Pivk)	507
		Fotografije (Prevod: Darja Pivk).....	508
		Skladnost (Prevod: Darja Pivk).....	509
	Hemon Aleksandar	Harmonika (Prevod: Barica Smole)	379
	Horozović Irfan	Legenda o zlati goski (Prevod: Barica Smole).....	19
	Ključanin Zilhad	Muholovec (Prevod: Barica Smole).....	239
	Kulenović Tvrdko	Umor Trockega (Prevod: Barica Smole).....	24
	Ličina Refik	Ob zori (Prevod: Barica Smole).....	129
	Topčić Zlatko	Ptica iz druge jate (Prevod: Barica Smole)	245
	Zalihić Almir	Mesto in jaz (Prevod: Milan Jesih)	360
		Ulica Hadžija Memije Cernice v Mostarju, v dežju (Prevod: Milan Jesih).....	360
	KULTURA		
	Božič Rasto	Abu Soliman – misijonar in veliki raziskovalec	263
	Breščak Danilo	Arheološka podoba Dolenjske	390
		Jezero pri Trebnjem – 1800 let spomenikov	511
	Golob Tomaž	Grad Gradac v Beli krajini	531
	Goršin Anton	Zgodovinska raba gozdov in gospodarjenje z njimi	134
	Južnič Stanislav	Valvasor – tehnik in izumitelj	255
		Valvasor kot tehnik in izumitelj (nadaljevanje)	404
		Prvih 800 let frančiškanskega prirodoslovja v Novem mestu.....	523
	Kambič Mirko	Mlini na reki Krupi – Srednji mlin.....	40
		Mlini na reki Krupi - Mlin na Dolenjcih	145
	Križ Borut	Kapiteljska njiva v Novem mestu	250
	Matko Matjaž	Pet fotografov, pet pogledov skozi objektiv preteklosti, ki je del naše sedanjosti, prihodnosti in večnosti	28
	Mercina Marija	Dialog kot pot do novih spoznanj	382
	Miklič Joža	Biblioteka Aleksandrina	36
		Podjetništvo v kulturi	150
	Peperko Golob Darja	Novomeški slikar Franc Ksaver Skola.....	400
	Pivk Darja	Črnomelj in stari Črnomalci.....	535
	Sadek Mitja	Latinski napisi v Novem mestu.....	542
	Skrabl Zorka	Petdeset let avtoceste Bratstva in enotnosti	269
	Smole Đorđević Maja	Tujerodne invazivne vrste	274
	Strgar Jože	Rajhenburški grad včeraj, danes in jutri.....	517
	NAŠ GOST		
	Breščak Dragica	Dolenjska, ki razkriva svet podob in podobe sveta – Pogovor z Barbaro Jaki	549
	Gregorčič Ivan	“Moški s kitaro, na konju skozi stepo, s široko mongolsko glavo” – Pogovor z Majo Weiss.....	46
		Pesnik, ki gre za soncem - Pogovor s Tonetom Pavčkom.....	278
	Hotko Iztok	Inventar kot metafora	171
	Pregl Kobe Tatjana	O slikarju, ki uživa v slikanju in si tega užitka ne pusti vzeti	63
	Šinigoj Damijan	“Verjetno je največja sreča življenja v tem, da spoznaš, kaj si. Kot ustvarjalno bitje. S čim najbolj globoko dihaš” - Pogovor z Brankom Jordanom	154
		Pravi materni jezik je samo naš narečni krajevni govor – Pogovor z Vero Smole.....	418
LETNO KAZALO	Zupan Jože		
Rast 1 / 2008			

VSEBINSKO KAZALO **DRUŽBENA VPRAŠANJA**

Kržan Karmen	Učenci priseljenci - nov izziv za medkulturni dialog.....	175
Miklič Joža	Dolenjsko in belokranjsko gospodarstvo v strukturi konkurenčnosti slovenskega in svetovnega gospodarstva	309
	V prihodnost zazrt dvajsetletnik.....	437
	Kakšno krizo imamo?	564
Modic Dolores	Izobraževanje romskih otrok skozi oči Evropskega sodišča za človekove pravice.....	587
Šali Franci	Demokracija v dolenjskih občinah.....	580
Vizjak Igor	Izgradnja gospodarskega središča JV Slovenije.....	297
Zupančič Jernej	K socialni strukturi slovenske naselbine v Pueblu, Kolorado.....	67
	K vprašanju avtohtonosti Slovencev na Hrvaškem.....	568
Železnik Neva	Preveč ljudi je bolnih	180

ODMEVI IN ODZIVI

Božič Rasto	Nov ključ do preteklosti	92
	Gogina glasba v letu 2007	198
	Poljudno slikovita dežela situl	327
	Sklenjen šesti krog novomeškega Jazzinty abonmaja.....	465
	Ob 15-letnici smrti nestorja novomeške arheologije Toneta Kneza ..	593
Dražumerič Marinka	1408 – Prišli so Turki, za njimi Uskoki.....	464
	V Črnopolju od nekdaj bili so veseli.....	596
Filipič Andro	Žarenja (Prevod: Barica Smole).....	461
Golec Boris	Novomeške hiše in ljudje	324
Grobovšek Jovo	Edvard Ravnikar.....	78
Kastelic Ivan	Vojaška in obrambna diplomacija	195
	Zgraditi Eifflov stolp – v Brežicah?!.....	453
	Rezka Arnuš, pianistka barv.....	456
Križnar Franc	Še en Kozinov zbornik	193
Lorber Oži	Brežiške vedute na grafikah Vladimirja Cedičnika	187
	Franjo Stiplovšek in Krško.....	322
	Zapreškiški bienale akvarelov.....	460
Markelj Milan	Podoba in duh mesta v dveh monografijah	89
Milovanović Goran	Maja Kastelic: Slike 2004 - 2006.....	320
Podgornik Nuša	Tudi črna je barva	186
Pregl Kobe Tatjana	Sožitje bivanjskih oblik, sanje in zgodbe iz veselja.....	83
	Vsi intimni portreti Antona Nanuta so pravzaprav ena sama podoba, podoba dirigenta.....	86
Rostan Sonja	Gib v globalnem prepihu.....	192
	Ozračje nad mestom.....	463
Rošer Aleksandra	Sprehod skozi slikarsko-kiparske odprtine neprehodov	319
Smole Barica	Kristalno prelivanje metaforičnih stanj in občutij.....	329
Šali Franci	Černačevi garači in postopači	330
	Zgodba o težki mladosti suhokranjskega dekleta.....	331
Škorjanec Marica	Brezčasna poezija haikujev	197
Zupan Jože	Sreča je doma na desni strani srca	93
	Ilustracije na obisku	190

KRONIKA

Markelj Lidija	Kronika: november – december 2007	96
	Kronika: januar – februar 2008	200
	Kronika: marec – april 2008	334
	Kronika: maj – julij 2008	469
	Kronika: avgust – oktober 2008.....	598

Bedrač David	Cikel iz spetega sadja	217
Božič Rasto	Nov ključ do preteklosti	92
	Gogina glasba v letu 2007	198
	Abu Soliman – misijonar in veliki raziskovalec	263
	Poljudno slikovita dežela situl	327
	Sklenjen šesti krog novomeškega Jazzinty abonmaja	465
	Gomila. (Odlomek iz Mesta situl)	500
	Ob 15-najstletnici smrti nestorja novomeške arheologije Toneta	
	Kneza	593
Breščak Danilo	Arheološka podoba Dolenjske	390
	Jezero pri Trebnjem – 1800 let spomenikov	511
Breščak Dragica	Dolenjska, ki razkriva svet podob in podobe sveta – Pogovor z	
	Barbaro Jaki	549
Brule Matjaž	Nikoli se ne ve	11
Dražumerič Marinka	1408 – Prišli so Turki, za njimi Uskoki	464
	V Črnomlju od nekdaj bili so veseli	596
Dušek Dušan	Poljub	505
	Poroka	506
	Jok	507
	Sinovi	507
	Fotografije	508
	Skladnost	509
Filipič Andro	Žarenja	461
Garantini Vlado	Knapovski monolog	8
	Orleki	8
	Mici poslušaj radio Trbovlje	9
	Materi	9
	Vrtnar	10
Golec Boris	Novomeške hiše in ljudje	324
Golob Tomaž	Grad Gradac v Beli krajini	531
Goršin Anton	Zgodovinska raba gozdov in gospodarjenje z njimi	134
Gregorčič Andrej	Pesmi praznega časa	4
	Napaka krožnice	5
	Pesem strige	5
	Izlet	6
	Kot sosed na okenski polici	7
Gregorčič Ivan	“Moški s kitaro, na konju skozi stepe, s široko mongolsko glavo” –	
	Pogovor z Majo Weiss	46
	Pesnik, ki gre za soncem – Pogovor s Tonetom Pavčkom	278
Grobovšek Jovo	Edvard Ravnikar	78
Hemon Aleksandar	Harmonika	379
Horozović Irfan	Legenda o zlati goski	19
Hotko Iztok	Inventar kot metafora	171
Jesih Milan	Prevod pesmi Almira Zalihića	360
Južnič Stanislav	Valvasor – tehnik in izumitelj	255
	Valvasor kot tehnik in izumitelj (nadaljevanje)	404
Južnič Stanislav	Prvih 800 let frančiškanskega prirodoslovja v Novem mestu	523
Kambič Mirko	Mlini na reki Krupi – Srednji mlin	40
	Mlini na reki Krupi – Mlin na Dolenjcih	145
Kastelic Ivan	Zgraditi Eifflov stolp – v Brežicah?!	453
	Rezka Arnuš, pianistka barv	456
	Vojaška in obrambna diplomacija	195
Klančičar Slavko	Aforizmi	504
Ključanin Zilhad	Muholovec	239
Kolenc Janez	Glog	118
	Zvezde iz vode	119
	Narod, ki	119
	Pet pesmi	487
	Kapiteljska njiva v Novem mestu	250
	Še en Kozinov zbornik	193

IMENSKO KAZALO	Kržan Karmen	Učenci priseljenci - nov izziv za medkulturni dialog.....	175
	Kulenović Tvrdko	Umor Trockega.....	24
	Kulovec Judita	Čokolada	17
	Lapuh Tatjana	In je vse več in je vse manj	353
		Kalejdoskop sva	353
		Balkan spi.....	354
		Pozdravljena, zemlje ti blagoslov	354
		O, Bog, kako si spet zarezal	354
	Ličina Refik	Ob zori.....	129
	Lorber Oži	Zaprešiški bienale akvarelov.....	460
		Brežiške vedute na grafikah Vladimirja Cedičnika	187
		Franjo Stiplovšek in Krško.....	322
	Majhen Zvezdana	Svilopih dvojine	120
	Markelj Lidija	Kronika: november – december 2007	96
		Kronika: januar – februar 2008	200
		Kronika: marec – april 2008	334
		Kronika: maj – julij 2008	469
		Kronika: avgust - oktober 2008.....	598
	Markelj Milan	Podoba in duh mesta v dveh monografijah	89
	Matko Matjaž	Pet fotografov, pet pogledov skozi objektiv preteklosti, ki je del naše sedanjosti, prihodnosti in večnosti	28
	Mercina Marija	Do Pakistana in nazaj.....	364
		Dialog kot pot do novih spoznanj	382
	Miklič Joža	V prihodnost zazrt dvajsetletnik.....	437
		Kakšno krizo imamo?	564
		Biblioteka Aleksandrina	36
		Podjetništvo v kulturi	150
		Dolenjsko in belokranjsko gospodarstvo v strukturi konkurenčnosti slovenskega in svetovnega gospodarstva	309
	Milovanović Goran	Maja Kastelic: Slike 2004 - 2006.....	320
	Modic Dolores	Izobraževanje romskih otrok skozi oči Evropskega sodišča za človekove pravice.....	587
	Osojnik Edvard	Meja.....	14
		Oko.....	362
	Pavček Tone	Sestrična	229
	Peček Stane	Mina	237
	Peperko Golob Darja	Novomeški slikar Franc Ksaver Skola.....	400
	Pivk Darja	Prevod proze Dušana Duška	505
		Črnomelj in stari Črnomaljšci.....	535
	Plut Katja	V vreči srca ga nosim kot kak kenguru.....	352
	Podgornik Nuša	Tudi črna je barva	186
	Pregl Kobe Tatjana	O slikarju ki uživa v slikanju in si tega užitka ne pusti vzeti	63
		Sožitje bivanjskih oblik, sanje in zgodbe iz veselja.....	83
		Vsi intimni portreti Antona Nanuta so pravzaprav ena sama podoba, podoba dirigenta.....	86
	Preželj Cveto	Februarski dan.....	358
		Na poroki.....	358
		Obiskovalci	358
		Epitaf.....	359
	Rostan Sonja	Gib v globalnem prepihu.....	192
		Ozračje nad mestom.....	463
	Rošer Aleksandra	Sprehod skozi slikarsko-kiparske odprtine neprehodov	319
	Sadek Mitja	Latinski napisi v Novem mestu.....	542
	Sevljak Jože	Smreke se razmaknejo.....	123
	Skrabl Zorka	Petdeset let avtoceste Bratstva in enotnosti	269
	Smole Barica	Trubarjevo leto	3
		Prevod Horozovičeve Legende o zlati goski	19
		Prevod Kulenovičevega Umora Trockega	24
		Več kot neskončno.....	115
		Prevod R. Ličine Ob zori	129
		O šoli	215
		Prevod Ključaninovega Muholovca.....	239

IMENSKO KAZALO

	Prevod Topčičeve Ptice iz druge jate	245
	Kristalno prelivanje metaforičnih stanj in občutij.....	329
	Prevod Hemonove Harmonike.....	379
Smole Dordević Maja	Tujerodne invazivne vrste	274
Strgar Jože	Rajhenburški grad včeraj, danes in jutri.....	517
Šali Franci	Pesmi	222
	Černačevi garači in postopači	330
	Zgodba o težki mladosti suhokranjskega dekleta.....	331
	Demokracija v dolenskih občinah.....	580
Šelj Milan	Ta prostor sem posvojil za naju.....	116
Šinigoj Damijan	Obletnica mature	125
	“Verjetno je največja sreča življenja v tem, da spoznaš, kaj si. Kot ustvarjalno bitje. S čim najbolj globoko dihaš” - Pogovor z Brankom Jordanom	154
Škorjance Marica	Brezčasna poezija haikujev	197
	Znova.....	226
	Golob.....	226
	Mačka.....	227
	Razgled.....	227
	Ozimina.....	228
	Na trgu.....	495
	Breme.....	495
	Ljubkovanje.....	496
Šušelj Mojca	Pesmi	493
Tratnik Suzana	Na stranskem tiru	233
Trobiš Smiljan	Kot oblaki.....	356
	Brez tebe.....	356
	Plasti.....	356
	Potrebujem te	357
	Želja.....	357
Topčič Zlatko	Ptica iz druge jate	245
Vizjak Igor	Izgradnja gospodarskega središča JV Slovenije.....	297
Zalihić Almir	Mesto in jaz	360
	Ulica Hadžija Memije Cernice v Mostarju, v dežju.....	360
Zupan Jože	Sreča je doma na desni strani sreča	93
	Ilustracije na obisku	190
	Pravi materni jezik je samo naš narečni krajevni govor – Pogovor z Vero Smole.....	418
Zupančič Jernej	K vprašanju avtohtonosti Slovencev na Hrvaškem.....	568
	K socialni strukturi slovenske naselbine v Pueblu, Kolorado.....	67
Železnik Neva	Preveč ljudi je bolnih	180
Žibert Cilka	Pripovedka o Ženski in Sinjebradčevem duhu.....	497

Pripravil: Milan Markelj

r a s t

REVILJA ZA LITERATURO, KULTURO IN DRUŽBENA VPRAŠANJA
LETNIK XX., FEBRUAR 2009, št. 1 (121), ISSN 0353-6750, UDK 050 (497.4)

- IZDAJATELJICA: Mestna občina Novo mesto, zanjo župan Alojz Muhič
- SOIZDAJATELJICE: Občine Črnomelj, Dolenjske Toplice, Metlika, Mirna Peč, Mokronog-Trebelno, Semič, Straža, Šentjernej, Šentrupert, Škocjan, Šmarješke Toplice, Trebnje in Žužemberk ter Knjigarna Goga
- SVET REVIJE: Predsednica sveta: Staša Vovk (Mestna občina Novo mesto), člani: Andreja Brancelj Bednaršek (Metlika), Rudolf Cerkovnik (Žužemberk), Marjan Grhut (Šmarješke Toplice), Anica Jakša (Semič), Ksenija Khalil (Črnomelj), Cvetka Klobučar (Škocjan), Dušan Krštine (Straža), Jože Kumer (Dolenjske Toplice), Mitja Ličen (Knjigarna Goga), Stane Peček (Trebnje in Mokronog-Trebelno), Aleksander Rupena (Mirna Peč), Ida Zagorc (Šentjernej), Jože Zupan (Šentrupert)
- UREDNIŠTVO: Barica Smole (odgovorna urednica), Ivan Gregorčič (namestnik odgovorne urednice, Literatura), Dragica Breščak (Kultura), dr. Marko Koščak in Joža Miklič (Družbena vprašanja), Milan Markelj (Odmevi in odzivi), Janko Orač (likovni urednik)
- NASLOV UREDNIŠTVA IN TAJNIŠTVA: Mestna občina Novo mesto, Seidlova 1, 8000 Novo mesto, s pripisom: za revijo Rast, tel.: (07)39-39-253, faks: (07) 39-39-208, elektronska pošta: rast@novomesto.si
- SPLETNA STRAN: www.revijarast.com
- TAJNIK REVIJE: Franc Zaman – Uradne ure ob sredah od 9. do 13. ure, tel.: (07) 39-39-210 in 041-845-729, faks: 39-39-212
- LEKTOR: Peter Štefančič
- NAROČNINA: Podračun Mestne občine Novo mesto, št. 01285-0100015234, s pripisom: za revijo Rast. Letna naročnina za fizične osebe je 18,80 EUR, za pravne osebe 31,30 EUR. Ta številka stane v prosti prodaji 4,20 EUR. Odpovedi so možne samo v začetku koledarskega leta.
- PRISPEVKI: Rokopise sprejemajo tajnik revije in uredniki. Nenaročenih rokopisov in drugih gradiv ne vračamo. Željeno je, da so prispevki napisani z računalnikom, stiskani v dveh izvodih s širokim razmikom (30 vrst na stran). Zapisi naj bodo shranjeni v formatu MS Word, rtf ali txt.
- NAKLADA: 500 izvodov
- PRIPRAVA ZA TISK: MiM
- TISK: Tiskarna Novo mesto
- Na podlagi Zakona o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 89/98) je revija uvrščena med proizvode, za katere se obračunava davek na dodano vrednost po stopnji 8,5 odst.
- Izhaja dvomesečno
- PODPORNIKI: Izid te številke so podprli: Mestna občina Novo mesto, Ministrstvo Republike Slovenije za kulturo, občine soizdajateljice, Krka, d. d., Trimo Trebnje.

82
RAST 2009

KNJIŽNICA M. JARČA
Posebna zbirka

200902043, 1

COBISS c

RAST - FEBRUAR 2009

MESTNA OBČINA NOVO MESTO